Harvard College Library




THE SLOVAK COLLECTION

GIFT OF

Archibald Cary Coolidge, Ph.D.

ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY

COLLECTED IN THE SUMMER OF 1901 BY

Leo Wiener

ASSISTANT PROFESSOR OF SLAVIC LITERATURE

Received September 23, 1901

# Škola reči slovenskej.

## CVIČENIA

mluvničné, pravopisné a slohové

v 500 úlohách.

V smysle kr. uhor. ministerstvom osvety a náboženstva dňa 29. junia 1879. roku pre nemaďarské národnie školy vydaného učebného plánu

dľa

„Deutsche Sprachschule in Übungsbeispielen etc. von M. Baron, Th. Junghanns und H. Schindler in Dresden" a iných mnohých prameňov

sostavil

Ján Zigmundík,

učiteľ pri mestskej škole v slob. a kráľ. meste Pezinku.

Cena 16 kr. r. č.

Vlastným nákladom.

Pezinok, 1881.

Tlačou dedičov Jozefa Škarnicla v Uh. Skalici.

# O b s a h.

(Pre učiteľa.)

# Prípravné cvičenia.

## a, á

**Pán, pani, para, brada, brána, stráň, socha, mucha, vára, krásny, prázdny, pas, pás.**

1. úloha. Vypíšte slová, ktoré majú *a* a potom tie s *á*!

2. úl. Položte v nasledujúcich slovách miesto čiarky písmenu *a* lebo *á*, jako kde treba!

Kr-m, kr-v-, st-rý, m-sť, v-z-ť, sestr-, tv-r, s-m, v-m, n-m, vr-ta.

## e, é

**Pero, drevo, verné, suché, deravý, staré, repa, krestan, malé, dobré.**

3. úl. Vyhľadajte tie slová, kde stojí *e* a potom ostatnie s *é*!

4. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky slovami výše postavenými!

Čo dobre píše? Jaké zviera je pes? Čo horí? Jaké drevo horí? Jaký lieskovec není dobrý? Ktoré šaty dáme chudobnému? Jaké dieťa plače? Kto sa drží Krista? Jaké víno je drahé? Čo sa dáva lichve žrať?

Takto: Pero dobre píše atď.

## i, í

**Krik, silný, psí. kríčok, zima, visí, straší, myslí, čížik, život, Milko, varivo.**

5. úl. Vypíš najprv slová s *i*, potom s *í*!

## y, ý

**Syn, pýcha, dýchat, aby, bylina, jazyk, chyba, chýba, mydlo, sýr, sytý, hrýzt, býk, omyl.**

6. úl. Odpíšte najprv slová s *y*, potom s *ý*!

## o, ô

**Dom, zvon, pôda, strom, dvôr, kôl, stôl, kosa, kôstka, vôľa, kôra, mäso, vreco, kôň.**

7. úl. Pripíšte v nasledujúcom miesto čiarky nektoré z týchto slov!

— sa varí. — roste. — je zaviazané. — bol za-

priahnutý. — stojí v plote. Náš — je zametený. Na váži je veľký —. — dubová sa predáva. Malý — menujeme domčokom. Kde je dobrá — a dá sa tam — vyroste —. Dobrá — sa bere za skutok. — býva lebo štvorhranatý lebo okruhlý.

### u, ú

**Sud, súd, stupiť, sucho, púšť, lúpať, búrať, rumy, koruna, motúz, kúpeľ, hudba, ucho.**

8. úl. Napíšte slová s *u* a potom s *ú*!

### l, ĺ

**Vlna, plný, stĺp, vĺn, vĺča, mĺkvy, dlhý, blčať, dĺžiť, hltať, klbko, vlk, tĺk, vlhký, mlč.**

9. úl. Jako predošlé úlohy, to jest najprv slová s jednou z tých nadpísaných písmen a potom s druhou vypísať.

### r, ŕ

**Krv, srňa, sŕn, tŕň, kŕma, pokrm, zrno, zŕn, Vrbové, Trnava, sršeň, kŕmiť, vrch, strč, prst, skrz, krk.**

10. úl. Tiež tak!

### ä

**Mäd, smäd, päť, väz, pamäť, mäso, semä, mäsiar, vemä, mäkký, väža, väzeň, päta, svätý, holúbä, žriebä.**

11. úl. Odpíšte tie slová!

12. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky slovami výše postavenými!

Čo je sladšie než cukor? Čo hasíme vodou? Koľko máme prstov na jednej ruke? Čo jieme zo zvierat? Kto seká mäso? Čo má krava pod bruchom? Čo je vyššie než kostol? Čo tratí človek na starobu? Jako sa menuje, kto je zatvorený? Ktorá je zadnia čiastka nohy? Jaký chlieb zdúva? Čo prichádza do zoranej zeme? Ktorý Štefan bol prvým kráľom uhorským? Jako sa volá mladý holub? Jako menujeme mladého koňa?

### d, ď

**Ďaleko, ďube, dub, dom, zahoď, saď, káď, dýchať, dôvera, domácnosť, dvanásť, ďaska, dlážka, ďateľ, ďumbier, ďas.**

13. úl. Najprv s *d*, potom s *ď* odpísať!

**l, ľ**

**Osol, soľ, myseľ, posteľ, krídlo, motovidlo, prádlo, sadlo, Karoľ, učiteľ, spasiteľ, slaný, slanina, kazateľ, sľub, vrchol, mydlo, uhoľ, uhol.**

14. úl. Jako predošlá úloha!

**n, ň**

**Dlaň, seno, syn, dyňa, peň, žeň, deň, cigáň, žena, malina, kalina, dedina, hlucháň, mrváň, hrtáň, hltúň.**

15. úl. Tiež tak!

**t, ť**

**Ztrata, vráta, brat, brať, strasť, písať, vedeť, chodiť, krátky, sviatok, piatok, potok, ťava, čnosť, úvrať, počet, vecheť.**

16. úl. Tiež tak!

**c, č**

**Zajá-, zaja-ina, -istota, -it, -elý, -elo, kri-ať, sá-ať, la-iný, vaj-o, kraji-, kraj-ír, poli-a, -iapka, -ibuľa, bi-, oby-aj, -ítať, hu-í, fu-í, sku-í.**

17. úl. Pripíšte chýbajúce *c* lebo *č*!

**s, š**

**-tôl, ma-taľ, ka-tieľ, -u-iť, krá-ny, mi-a, my-, -miech, du-a, pa-ienok, -idlo, te-iť -a, -iroký, -yrový, -urový, -ňupavý, kre-liť, -pať.**

18. úl. Pripíšte *s* lebo *š*!

**z, ž**

**-elený, -aluď, -eman, -emľa, -id, pa-iť, vá-iť, vo-iť, -ima, -ena, ma-ať, odvá-ať, sta-ovať sa, sma-iť, ko-a, -iak, -iačka, -ebrák.**

19. úl. Pripíšte *z* lebo *ž*!

**dz, dž**

**Chô-a, me-a, sa-e, -avotať, -uky, nú-a, há-em, nehá-, schô-ka, prechá-ka, vychá-ka, -ugni, gun-e.**

20. úl. Pripíšte *dz* lebo *dž*!

**g, k**

**Vypil to na jedon glg. Husy vedia gagotať lebo gágať. To je veliká galiba. Koliba bačova stojí pod horou. Koleso je okruhlé. Guľa je guľatá. Jablčko je guľovaté. Groš je viac než krajciar. Na rebri-**

**novom voze hegá. Džugni ho tam, nech nespí! Gundže lebo opary sú znakom nečistoty.**

21. úl. Vypíš najprv slová s *g* a potom s *k*!

### b, p

**Baran má rohy skrútené. Z hrnca vystupuje para. Cez žlab tečie voda. Holuby žerú zrno. Snopy viažu sa povieslom. Na pasienku pasie sa stádo. Na base sa hrá a na bubnoch sa bubnuje. Cigáň má biele zuby. Páni a panie driapu sa na bralá.**

22. úl. Odpíšte toto a podčiarnite v slovách *b* a *p*!

### d, t

**Domy sú murované lebo z dreva shotovené. Od zlého dary neber! Daj mi drevený tanier! Tabuľa je štvorhranatá. Tabák je jedovatá zelina. Trúba býva z plechu shotovená.**

23. úl. Odpíšte a podčiarnite *d* a *t*!

### ď, ť

**Na loďach a plťach vozia sa ľudia po vode. Tichý dážď zúrodňuje zem. Nechoď ďalej ani na piaď zeme! Teplý plášť je v zime dobrá vec.** S *ť* píšu sa i slová: **počeť, vecheť, niť, obeť, pečať, česť, milosť.** S *ď* píšu sa zase: **meď, piaď, káď, žrď, medveď.**

24. úl. Odpíšte a podčiarnite *ď* a *ť*!

### v, f

**Le- re-e. Na ré-e rastie hrozen. Pá- má -eľmi pekné perie. -ojáci strieľali: pi-, pa-, pu-! Na kolese rá- je zo železa. Prez potok sa chodí po lá-ke. Die-ka - maštali dojí kra-y. Na koni je ohlá-ka. Joze- bol pestúnom Ježišo-ym. To bude lo- na jelene a srny. Teraz sa už nemá merať na rý-y, ale na metre; a vážiť nie na -unty, lež na kilogramy.**

25. úl. Pripíšte *v* lebo *f*!

### h, ch

**Vá- je vedľajšia rieka Dunaja. Lu- sa robí z popoľa. Koželu- vyrába kože. Pra- je v lete veľmi protivný. Mo- rastie na stromo- a skalá-. Du-, slu-, dl-, vra-, pstru-, Če-, ore-, me-, belo-, černo-, kru-.**

26. úl. Dopíšte *h* lebo *ch*!

**z, s**

**Vô- je ho-podárovi nevyhnutne potrebný. O-na vo-e ča-to -a -lomí. Na ro-tliny prinde ča-to mrá-. Na -tene vi-í obra-. Ľad je kl-ký. Nebuď taký mr-ký. Jako do le-a -avoláš, tak -a ti o-ve - neho. Vo-k pri teple -mäkne a ro-topí -a. Pro-ba nebe -eme preráža.**

27. úl. Pripíšte *z* lebo *s*!

**ž, š**

**Po-ičaj mi svôj nô-. Jestli si sluhom, slú-verne. Slimák nemá no-ky, ale má ro-ky. Lí-ka udávi často zajáčka. Be-, ale nespadni! Tu obletujú jakési mu-ky. Hen ty panenky sú Če-ky. Ja som sem pri-iel pe-ky.**

28. úl. Pripíšte *ž* lebo *š*!

**dz, c**

**Naša schô-ka bude o štyroch hodinách. Tento Neme- je šev-om. Táto pra-a je dosti tenká. To by bola veliká zachá-ka. Tento kameň menuje sa vápene-. Toto je také, jako vále-. Pe- je potrebná na pečenie. Nú-a do roboty zobú-a.**

29. úl. Pripíšte *dz* lebo *c*!

**dž, č**

**Tu sa -avotať nesmie. Sadze sú -ierne. Pekar sá-e do pece kolá-e. Tie kolá-e budú sa jesť až na ve-eru. Nehá- kamením, lebo nekomu vybiješ o-i! Nehaňte, -ó sa vám nepá-i!**

30. úl. Pripíšte *dž* lebo *č*!

**i, j**

**B-ely chl-eb chutí každému. - vo V-edn- ľud-a b-edn-. V -amo vy-e vlk. Pr--al t-e pen-aze a dal na ne písemko. -aro, -ano, -uro, -eleň, -utro, z-av-ť, od-ať, pr--ať, vy-árč-ť, za-edať, da-, kra-, ma-, sto-, bo-. -aký kro-, tak sa stro-!**

31. úl. Pripíšte *i* lebo *j*!

# Holá veta.

## Podmet, výrok, spona.

### Škola (1. článok).

**Škola je staväniе. Brána je drevená. Podvráťa je dlhé. Dvôr je široký. Stromy sú krásne. Učebné izby sú vysoké. Steny sú biele. Poval je vodorovná. Dlážka je daštená. Obrazy sú maľované. Čítacie tabule sú tlačené. Písacie tabule sú čierne. Lavice sú nízke. Kachle sú hlinené. Okná sú čisté.**

Toto sú *vety*. Vety pozostávajú zo *slov*.

Na začiatku každej vety píše sa *veľká písmena*, na konci *bodka*.

Každá táto veta má podmet, výrok a sponu.

*Podmet* je to, *o čom* hovoríme. *Výrok* je to, *čo* o podmete hovoríme.

*Spona* spojuje podmet s výrokom. K. p. *Škola* (podmet) *je* (spona) *stavänie* (výrok).

32. úl. Odpíš pekne celý ten článok!

33. úl. Vypíš všetky podmety!

Takto: Škola, brána, podvráťa, atď.

34. úl. Vypíš všetky výroky!

Takto: Stavänie, drevená, dlhé, atď.

35. úl. Vypíš všetky spony!

Takto: Je, je, je, sú, atď.

36. úl. Vyhľadajte tie slová, ktoré majú v sebe *a*, potom tie s *e*, *i*, *o*, *u*, *y*!

Tyto hlásky sa menujú *samohlásky krátke*.

37. úl. Vyhľadajte tie slová, v ktorých sa nachádza *á*, *é*, *í*, *ô*, *ú*, *ý*!

Tyto hlásky sa menujú *samohlásky dlhé*.

38. úl. Napíšte s každou krátkou a dlhou samohláskou po jednom slové, ktoré si bár kde v knižke vyhľadať môžete!

## Podstatné meno.

### Zahrada (2. článok).

**Zahrada sa rozprestiera. Strom roste. Kvetina kvitne. Vták spieva. Včela bzučí. Červík leze. Slimák sa plazí. Had sa vinie. Žaba skáče. Dieťa sa ihrá. Potok tečie. Voda žblunkotá. Tráva schne. Robotník polieva. Ovocie zraje. Zahradník obiera.**

V týchto vetách *není spony*.

39. úl. Vypíš všetky podmety!
Takto: Zahrada, strom, atď.
Tyto slová: zahrada, strom, kvetina atď. sú *mená* lebo *vecí*, lebo *zvierat*, alebo *osôb*. To sú všetko *podstatné mená.*
40. úl. Vypíš všetky výroky!
Takto: Sa rozprestiera, roste atď.
41. úl. Vypíš ty podstatné mená, ktoré sú mená vecí!
Takto: Zahrada, strom atď. sú mená vecí.
42. úl. Vypíš ty podstatné mená, ktoré sú mená zvierat!
Takto: Vták, včela atď. sú mená zvierat.
43. úl. Vypíšte ty podstatné mená, ktoré sú mená osôb!
Takto: Dieťa, robotník atď. sú mená osôb.
44. úl. Napíšte na nasledujúce otázky úplné odpovede!
Čo sa píše na začiatku vety? Čo sa píše na konci vety? Jaké čiastky má veta? Čo je podmet? Čo je výrok? Čo robí spona? Ktoré sú krátke samohlásky? Ktoré sú dlhé samohlásky? Čo sú podstatné mená?
Takto: Na začiatku vety píše sa veľká písmena atď.
45. úl. Vypíš z nasledujúcich viet slová s *ie*, *ia*, *iu*, *ou!*
Toto sú *dvojhlásky.*
Pieseň sa spieva. Vietor povieva. Piatok není vždy sviatok. Čítaj tento riadok. Hoviadka dobre opatruj. Konajme Božiu vôľu. Mnohý hriech škodí i zdraviu! Fijalku najdeme, idúc za jej vôňou. Ľavou rukou sa tiež môže písať. Olej potrebujeme k svieteniu, tintu k písaniu, knihu k čítaniu. Jazyk slúži k hovoreniu a jedeniu. Zemiaky sa sadia.
46. úl. Vypíšte z knižky nekoľko slov s *ie*, *ia*, *iu*, *ou!*
Ostatnie hlásky krom už známych *samo-* a *dvojhlások* menujú sa *suhlásky* (spoluhlásky).
47. úl. Napíšte v abecednom poriadku všetky *suhlásky!*

## Sloveso.

### Rodina (3. článok).

**Otec pracuje, stará sa, chodí, rozkazuje, kupuje, predáva, platí, dáva, bere. Matka varí, šije, peče, pere, smaží, praží, pláta, češe, umýva, strihá,**

**napomína. Dieťa poslúcha, beží, donáša, odnáša, učí sa, číta, píše, počtuje, kreslí, odpovedá, počúva, usiluje sa. Brat hobluje, vrtá, reže, piluje, seká, strúha. Sestra kŕmi, opatruje, dojí, napája, čistí, kydá. Syn ore, seje, váľa, žne, sváža, mláti, veje, cúdi, hrabe, sväzuje, ukladá. Dedko sedí, fajčí, drieme, spí, poučuje, smeje sa. Babka prade, motá, modlí sa, spieva, vypráva.**

V týchto vetách je v každej len *jedon* podmet, ale *mnoho* výrokov. Ty slová, ktoré udávajú, *čo* nekto, k. p. otec, matka, dieťa *robí*, menujú sa *slovesá*. Slovesá sú teda mená *činnosti*.

48. úl. Vypíšte z článku „Rodina“ všetky slovesá!

Takto: Pracuje, stará sa, chodí atď. sú slovesá.

49. úl. Spravte z každej vety toľko viet, koľko je v nej slovies (výrokov)!

Takto: Otec pracuje. Otec stará sa. Otec chodí.

50. úl. Vypíšte zo 49. úlohy všetky podmety, potom všetky výroky!

Takto: podmety: otec, otec, atď.

Výroky: pracuje, stará sa, atď.

Jaké slová sú všetky podmety, a jaké všetky výroky?

51. úl. Vypíšte z 2. článku „Zahrada“ všetky slovesá!

Takto: Sa rozprestiera, roste, atď.

52. úl. Odpovedz na nasledujúce otázky v celých vetách!

Kto muruje? Kto strihá? kuje? piluje? peče? loví? poľuje? vyučuje? káže? píše? maľuje? kreslí? tancuje? hrá? kradne? zbíja?

Takto: Murár muruje.

53. úl. Pýtaj sa v nasledujúcom článku o každom podmete *čo robí?* a odpovedaj v celých vetách!

## Hlasy zvierat.

Lev reve. Vôl ručí. Ovca bľačí. Chrobák bzučí. Vlk vyje. Škrovánok spieva. Havran kráka. Vrana kváka. Hus gága. Koza mekoce. Pes šteká. Holub hrkúta. Moriak hudruje. Sviňa krochká. Žaba škrieka. Bociaň klepoce. Straka rapoce. Slávik tlče. Kočka mravčí.

Takto: Čo robí lev? Lev reve. Čo robí vôl? . . .

54. úl. Premeň tie vety tak, aby podmet na konci stál, a postav za vetou otázník (?)!

Takto: Reve lev? Ručí vôl?

55. úl. Vypíš z nasledujúceho slová s ô (uo) a pamätaj si jich!

**Vlastne je ô dvojhláska.**

Vôl je domáce zviera. Kôl stojí v plote. Môj otec je tesarom. Stôl je náradie. Dobrá vôľa stojí mnoho. Kôň je silné zviera. Ružová vôňa je príjemná. Pokoj ľuďom dobrej vôle! Ľahôdky nevyhľadávaj! Kôra na dube je drsná. Potôčok hrkoce dolinou. Pôtky a pračky neobľubuj! Každý nemôže mať nové šaty. Tôňa je na poludnie krátka. Pôst nikomu nezaškodí. Neuč sa vôbec postávať!

56. úl. Hľadaj v knižke slová s ô a vypíš ích!

57. úl. Vypíš odkiaľ koľvek s každou krátkou a dlhou samohláskou, tiež s každou dvojhláskou po jednom slove!

## Búrka (4. článok).

**Vetor veje. Slnko svieti. Dážď prší. Mračno sa černá. Dúha sa skvie. Zem mokne. Človek uteká. Búrka povstáva. Hrom bije. Blesk blíska. Víchor hvižďí. Voda hučí. Roľník sa bojí. Pastier sa skováva. Zver sa trasie. Hrmenie prestáva. Slnko preblesknje.**

58. úl. Vypíšte z tohto článku najprv všetky podstatné mená, potom všetky slovesá!

Takto: Podstatné mená: Vetor, slnko, — — .

Slovesá: Veje, svieti, — — .

59. úl. Dajte vo vetách z toho istého článku sloveso napred, a za vetou napíšte otázník (?)!

Takto: Veje vetor? Svieti slnko? . . .

60. úl. To isté urobte s vetami v 2. článku. „Zahrada“!

61. úl. Napíš, čo robia nasledujúci ľudia!

Roľník, krajčír, stolár, žiak, kňaz, švec, mäsiar, zahradník, staviteľ, žnec, kupec, žobrák, učiteľ, lovec, sládok, posol, leňoch, mlatec.

Takto: Roľník seje. Krajčír šije . . . .

62. úl. Prevráťte i tyto vety tak, jako tie v 59. a 60. úlohe!

63. úl. Vypíš z nasledujúcich viet tie slová, v ktorých je hláska ä, a pamätaj si jich!

**Tiež ä je samohláska.**

Svätý Štefan bol prvým kráľom uhorským. Holúbä je malý holub. Žriebä je mladý kôň. Mäd je sladký.

Mäsiar predáva mäso. Päť prstov je na ruke. Mäkký chlieb není veľmi zdravý. Zemän je zemský pán. Kto sa nazpamäť učí, cvičí svoju pamäť. Voda najlepšie hasí smäd. Odtrhnutý kvet vädne. Deväť je o jedno menej než desať. Dobrá krava má veliké vemä (vymeno). Semeno sa volá i semä. Malé dieťa má rado bábä. Zadnia čiastka nohy je päta. Vo väži je väzeň. Na ružovom kríčku je púpä.

Toto *ä* sa píše len po písmenách *b*, *m*, *p*, *v*.

64. úl. Sostav slová s *ä* z predošlej úlohy tak, aby najprv stály tie s *b*, potom s *m*, *p*, *v*!

65. úl. Vypíšte tie slová, ktoré vňutri (v pni) majú *y*, *ý*!

Gyps je biely jako krieda. Gymnasium je škola pre väčších žiakov.

Na svete jedny veci povstávajú, druhé hynú. Kopec nad pochovaným mrtvým telom menuje sa mohylou. Hriechom zohyzdíš dušu a často i telo. Hýril za mlady a na starobu umieral hlady. Hýl je pekný vták, držia ho však za sprostého. Hynek je krstné meno. Pohybovanie slúži človeku na zdravie.

Chyba vládne človekom. Zlata sa hrdza nechytá. Chytrosť není ešte múdrosťou. Človek zdá sa byť viac ku zlému než k dobrému náchylným. Často môže i pastierova chyža za národ mnoho učiniť.

Kýchajúcemu zdravie priať, je starodávny obyčaj. Kyjev je staroslavné mesto v Rusku. Kyj má dva konce. Pri kysnutí vyviňuje sa kyselina. Kyslík je tá čiastka v povetrí, ktorá dýchanie a horenie umožňuje. Kyvadlo udržuje hodiny v rovnakom chode. Slúčenina kovu so sirkou menuje sa kýz.

Hlásky *g*, *h*, *ch*, *k* sú *tvrdé* suhlásky. Píše sa za nimi obyčajne tvrdé *y*, *ý*.

66. úl. Tak jako predošlú úlohu!

Každý živočích dýcha, avšak dýchacie ústroje sú u rozličných druhov rozličné. Čím vlhšie drevo, tým viac dymu. Krátka bodacia zbroj menuje sa dýka. Lodyha je jednoročný rostlinný peň. Dychtenie po majetku svádza často ľudí k nespravedlivosti. Dyňa naroste často veľmi veľká.

Hroznýš je had žijúci v Brasilii. Nynejší vek sa nazýva osvieteným. Nyjúce kvetiny občerstvil tichý dážď. Veľké železné kotle sú nýtované.

Slyš mnoho, mluv málo! Uplynulý raz čas, nevrátí sa viac zas. Čas jako voda plyne. Z kamenného uhlia dobýva sa plyn na svietenie. Lýko konopné pradie sa. Lykovec je rostlina jedovatá. Lykožrút je chrobák. Eliseus bol lysý. Lyska je vodní vták. Polynok je bylina lekárska.

Štýrsko dáva výborné železo. Denní motýli majú tykadlá niťovité. Častejšie sa ľudia jazykom nežli mečom potýkajú. Tyrana ľud nenávidí a preklína. Týdeň má sedem dní. Tyčka je neveľká palica.

Též hlásky *d*, *l*, *n*, *t* sú *tvrdé* suhlásky. Píše sa tiež za nimi obyčajne *y*, *ý*.

67. úl. Odpíšte na štyri razy vety z úloh 65. a 66.!

68. úl. Odpíšte nasledujúce slová a podčiarnite (podtrhnite) tvrdú suhlásku!

Hody, dym, dýchať, nohy, rohy, nahý, hynúť, prieduchy, sochy, chyba, chytať, veliký, hlboký, vzdialený, rovný, unavený, pokrytý, hnáty, tylo, stydnúť.

69. úl. Vypíšte z čítanky z ... článku slová, ktoré majú tvrdé *y*, *ý!* (Takáto úloha môže sa často dávať.)

## Prídavné meno.

### Dom (5. článok).

**Dom je murovaný. Brána je vysoká. Dvere sú nízke. Steny sú biele. Múry sú kamenné. Kachle (pec) sú železné. Strecha je slamenná. Komín je úzky. Izba je priestranná. Kuchyňa je malá. Komora je tmavá. Maštaľ je tmavá. Maštaľ je teplá. Stodola je veliká. Chliev je špinavý. Plot je dlhý. Dvôr je zametený.**

70. úl. Vypíšte všetky podmety!

Takto: Dom, brána . . . sú podmety.

71. úl. Vypíšte výroky!

Takto: Výroky sú: murovaný, vysoká . . .

Tymito slovami: murovaný, vysoká, nízke atď. vyslovujeme *jaký* je dom, *jaká* je brána, *jaké* sú dvere, a menujú sa také slová *prídavné mená*. Nimi vyslovujeme *vlastnosti* osôb a vecí.

72. úl. Vypíšte z 1. článku „Škola“ všetky prídavné mená, ktoré udávajú *jaký*, *jaká*, *jaké* nekto lebo nečo je.

Takto: Drevená, dlhé, široký — —

Jako z týchto úloh vidno, môže byť výrokom i *prídavné meno*.

73. úl. Pýtajte sa dľa 5. článku „Dom“ na všetky čiastky domu *jaké sú?* a odpovedajte v celých vetách!
Takto: Jaký je dom? Dom je murovaný. Jaká je brána? — —

74. úl. Pridaj ku každej z nasledujúcich viet inú, ktorá jej *protivu* vyslovuje!
Starec je starý. Deň je svetlý. Zima je studená. Krajciar je malý. Rieka je hlboká. Havran je čierny. Tabuľa je hranatá. Kameň je tvrdý. Dievča je usilovné. Ocot je kyselý. Sklo je hladké. Víno je silné.
Takto: Mládenec je mladý. Noc je tmavá . . . .

75. úl. Spravte zo všetkých viet predošlej úlohy *tázacie vety!*
Takto: Je starec starý? Je deň svetlý? . . .

76. úl. Ktoré slová menujeme slovesami? Čo nám udávajú slovesá? Ktoré slová menujeme prídavnými menami? Čo vyslovujeme prídavnými menami? Z jakých slov býva podmet? Z jakých slov býva výrok? Za ktorými suhláskami sa píše tvrdé *y*, *ý!*

77. úl. Rozdeľte na slabiky nasledujúce slová: deň, rok, dom, strom; pole, hora, koza, osa, sova; jahoda, suseda, záhuba, motyka, robota; borovica, nenávidí, vyháňame, javorové, orechová, napomína; prenasledovateľ, najobyčajnejší; Nabuchodonozorovi!
Takto: bo-ro-vi-ca, . . .

78. úl. Vypíšte všetky slová, ktoré majú v pni lebo v koncovke mäkké *i*, *í!*
*C*ín je kov olovu podobný. *Č*íž je obľúbený spevák. Vystr*č*ilo sa *š*ídlo z vreca. Po tomto *ž*ivote úfame sa *ž*ivotu večnému. Cu*dz*ina není domovinou. Zle utlčený mak druž*dž*í pod zubami. *D*ivoké ka*č*ice zdržujú sa pri vodách. *T*ichá voda brehy podomiela. Ma*l*iny deti radi jedia. Keď jedno oh*n*ivo na reťazi pustí, roztrhne sa celá reťaz. *J*iedlo a nápoj sú k živobytiu potrebné.

Hlásky c, č, š, ž, dz, dž; d, ľ, ň, ť; j sú mäkké súhlasky. Píše sa za nimi mäkké *i*, *í*. — Keď za hláskami ď, ľ, ň, ť stojá mäkké samohlásky *i*, *í*, *e*, vynecháva sa mäkčeň; nepíše sa teda *ďeťi* lež *deti* atď.

79. úl. Vypíšte najprv tie slová, v ktorých za hláskami *b*, *f*, *m*, *p*, *v*; *s*, *z*; *r* stojí *y*, *ý;* a potom tie, kde stojí za tymi istými suhláskami *i*, *í!*
Opatrnosti nikdy nezbýva. Na dobrého koňa netreba biča. Zem naša je maľunké teleso v širom vesmíre. Kto mnoho mluví, obyčajne málo myslí. Mame milovať blíž-

neho svojeho, jako seba samého. Pýcha pred pádom chodí. Pilnosť prináša chlieb, zahálka haňbu a núdzu. Svieca iným slúžac, sama seba trávi. Pracovitosť najlepší liek proti dlhej chvíli. Zvyk je druhá prirodzenosť. Vydra živí sa najviac rybami. Sláva Bohu na vysosti a pokoj ľuďom dobrej vôle! Prázdne sýpky sú znamenie nedbalosti lebo neúrody. Sýkory sú vtáci spevaví. Syna bratovho nazývame synovcom. Sirka slúži na robenie pušného prachu. Siroty utiskovať je veľký hriech. Ozimné obilie len v chladnejších krajinách sejú. Zištný človek špatný priateľ. Kto sa za svôj jazyk studí, hoden potupy všech ľudí. Jako sa do lesa volá, tak sa z lesa ozýva. Rybám more, vtáctvu povetrie vlasťou. Rychlosť svetla je mnohokrát vätšia rychlosti zvuku. Rím nebol jedným dňom vystavený. Mnohá ovca stane sa korisťou vlkom.

Hlásky *b, f, m, p, v; s, z; r* menujú sa *obojetné* suhlásky. Za nimi píše sa kedy *i, í*, a kedy *y, ý*.

80. úl. Odpíšte nasledujúce slová a podtrhnite *i, í* spolu s predchádzajúcou mäkkou suhláskou!

Cit, cieľ, cín, čítať, čí, dielo, dieťa, vodí, nič, haní, Šimon, šidlo, košina, šíp, smeti život, žid, žížeň, Boží, príchodzí, v núdzi, cudzina, druždží, nikto, list, ticho, divý.

81. úl. Vypíšte z čítanky z . . . článku slová, ktoré majú mäkké *i, í!* (Takáto úloha sa môže tiež častejšie dávať).

82. úl. Napíšte v nasledujúcich slovách miesto čiarky (-) *i, í*, lebo *y, ý*, riaďac sa pri tom dľa spoluhlások. (Keď za mäkkým ď, ť, ň, ľ napíše sa *i, í*, vtedy vypadne mäkčeň.) C-n, roh-, č-n, ch-tr-, ď-vadlo, d-chť-ť, k-pr-, ň-č, r-ba, hoď-n-, š-dlo, vaď-ť, ž-to, such-, c-rkev, bok-, č-ž-k, maľ-n-, t-, š-ška, r-ľ, k-sel-, ž-hadlo, vod-, kaľ-n-, sten-, žen-, kň-h-.

## Dobročinné dieťa (6. článok).

**Na rohu širokej ulice sedel slepý človek. V uvädlej ruke držal starý klobúk. Prosil o malú almužnu. Mnoho bohatých ľudí prešlo okolo. Videť bolo vzácne panie v hodbávnych šatách, pestrých ručníkoch, drahých kepienkoch a jemných čipkách. I veľkí páni prichádzali s drahocennými hodinkami a zlatými prsteňami. Ale len málo jich malo dobré srdce a darovalo nečo tomu chudobnému slepcovi. Tiež malý Karoľ šiel so svojím dobrým otcom okolo.**

**Videl toho mizerného starca s jeho šedivými vlasami. Chytro siahol do kapsy a dal mu beloskvúci sa desiatnik. Tu povedal otec: To bolo švárne jednanie. Zostaň vždy dobročinným dieťaťom, môj dobrý Karoľko!**

83. úl Vypíš z tohto článku všetky podstatné mená s prídavnými, pred nimi stojácimi. Podčiarni prídavné meno!

Takto: *Dobročinné* dieťa, *širokej* ulice, *slepý* človek.

84. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet *podobne znejúce* slová a vyhľadajte rozdieľ!

Kto sa Boha *bojí*, víťazieva v *boji*. Náš *byt* má čistý *byť*. Otec syna *bil*, že v krčme *pil*. U *brány* sa vojsko udatne *bráni*. Človek *čistý* šaty svoje *čistí*. Stála pilnosť činí *divy*, ktorým sa mnohý leňoch *diví*. Človek svobodne *jedná*; preto je zriedka medzi ľuďmi *jedna* myseľ. *Istý* človek nás *istí*, že prijdú k nám *istí* páni. Sú-li v dome *hody*, *hodí* sa k nim i veselá hudba. O dva *hlasy* sa volič darmo *hlási*. Neber do *huby*, čo tvoje zdravie *hubí*.

85. úl. Odpíš 6. článok a podčiarni každú dlhú samohlásku a každú dvojhlásku. Nauč sa ho tiež nazpamäť!

## V zime (7. článok).

**Deň je krátky. Noc je dlhá. Povetrie je studené. Nebo je pošmúrne. Pole je pusté. Sňah je biely. Vtáci sú hladní. Ľad je hladký. Deti sú čerstvé. Izba je teplá. Ľudia sú usilovní.**

86. úl. Pýtaj sa, jaké tyto osoby a veci sú! Odpovedaj a podčiarni prídavné meno!

Takto: Jaký je deň? Deň je *krátky*. Jaká je noc? Noc je *dlhá*. . . .

87. úl. Udaj, ktoré sú podmety, výroky a spony v tom článku!

Viď úl. 70. a 71.!

88. úl. Napíš na spôsob tohto článku „V zime“ podobný článok s *nápisom* „V lete“.

Takto: Deň je dlhý. Noc je krátka. . . .

89. úl. Udajte, jaké slová sú podmet a výrok v nasledujúcich vetách: Kôň ťahá. Krava je strakatá. Koza mekoce. Teľa je hladné: Vôl je rohatý. Ovca sa pasie. Hus gága. Dievka sa stydí. Pán sa prechádza. Pes vrčí.

Takto: Kôň je podstatné meno. Ťahá je sloveso. . . . .

90. úl. Jako sa budeš pýtať na výroky v 89. úlohe?

Takto: Čo robí kôň? Jaká je krava? . . .

Keď je výrok *sloveso*, pýtame sa o podmete *čo on robí*? Keď je však výrok *prídavné meno*, pýtame sa o podmete *jaký, jaká, jaké je?*

## Nôž.

Nôž je končitý. Rúčka je drevená. Železko je častokráť hrdzavé. Ostrie je ostré. Chrbet je tupý.

91. úl. Odpíš a podčiarni prídavné mená!

92. úl. Pokus sa na ten spôsob opísať *kosák* a *sekeru!*

## Izba.

Izba je svetlá. Steny sú hladké. Poval je vysoká. Okná sú široké. Dlážka je daštená. Povetrie je čisté. Obyvatelia sú rozumní.

93. úl. Sprav dľa tohto vzoru *opis maštale*, a upotreb k tomu nasledujúce prídavné mená:

— tmavá, drapľavé, nízky, úzke, kamenná, ztuchlé, nerozumní.

## Lastovička.

Lastovička je malá. Telo je štihlé. Zobák je končitý. Nohy sú útle. Chrbet je tmavomodrý. Brucho je biele. Hlas je slabý. Hniezdo je umelé. Lastovička je verná. Ona je dôverivá.

94. úl. Podobne:

## Vrabec.

— není veľký, tlstšie, tupý, silné, barnavý, šedé, drsný, nestrojné, drzý, svárlivý.

## Kôň.

Kôň je veľký. Jeho telo je štihlé. Jeho uši sú končité. On má hrivu. Jeho ocas je vlášovitý. Jeho barva je čierna, barnavá alebo biela. Jeho chod je ražný. Jeho užitočnosť je veľká.

95. úl. Podobne:

## Osol.

— prostredne veľký, nemotorné, dlhé, nemá, holý, popoľavá, zdĺhavý, tiež veľká.

96. úl. Rozdeľte na slabiky nasledujúce slová tak, jako je to všade na prvom ukázané!

Slav-ný, pevný, krmný, skromný, jemný, temný, jasný, čistotný, vlažný; hlav-ní, prední, zadní, polní,

hradní; tráv-natý, telnatý, slamnatý, klasnatý, piesočnatý; hlad-ký, sladký, prudký, riedky, vlhký, klzký, slizký, ťažký, mrzký; slab-ší, drahší, užší, tuhší, nižší, vyšší, tichší, bľadší, kratší, vätší (väčší).

## Poučky a pravidlá.

(Na opakovanie a upevnenie).

I. Hlásky rozdeľujú sa na *samohlásky* a *suhlásky*.
Samohlásky sa delia:
1. na krátke: a, e, i, o, u, y, ä
2. na dlhé: á, é, í, ó, ú, ý, (ia)
3. na dvojhlásky: ia, ie, iu, ou, ô
4. na tvrdé: a, á, o, ó, ou, u, ú, ô, y, ý, é
5. na mäkké: ä, e, i, í, ia, ie, iu.

Suhlásky sa delia:
1. na tvrdé: g, h, ch, k; d, l, n, t
2. na mäkké: c, č, š, ž, dz, dž; ď, ľ, ň ť; j
3. na obojetné: b, f, m, p, v; s, z, r.

II. Písanie ohľadom na tvrdé a mäkké hlásky.
1. Pred tvrdými samohláskami stojá i tvrdé suhlásky. K. p. had, noc, káva atď.
2. Pred mäkkými samohláskami stojá mäkké suhlásky; — ď, ľ, ň, ť tratia pred nimi svôj mäkčeň (ˇ); k. p. nepíše sa *ďeťi* lež *deti*; nie *ľeňivý* lež *lenivý* atď.
3. Po tvrdých suhláskach píše sa tvrdé y, ý; k. p. hyd, kyj, chyba, gyps, dyňa atď.
4. Po mäkkých suhláskach píše sa mäkké i, í; k. p. cit, čistota, šiť, žiť atď.
5. Po obojetných píše sa i jedno i druhé i, í, y, ý, jako kde treba; k. p. biť, byť, mi, my, viť, vyť atď. (To sa rozumie, že tieto rozdielne písané slová i rozdielny význam majú).

# Podstatné meno výrokom.

## Čo sú veci (8. článok).

**Drozd je vták. Kapor je ryba. Jedľa je strom. Jalovec je ker. Tulipán je kvetina. Hruška je ovocie. Železo je kov. Žabica je kameň. Biblia je kniha. Váh je rieka. Dunaj je veľrieka. Kriváň je vrch. Peštbudín je veľmesto. Uhorsko je krajina.**

97. úl. Pýtaj sa, *čo* každá vec *je!* Odpovedaj a podčiarni výrok!

Takto: Čo je drozd? Drozd je *vták*.

Jaké slová sú tie podčiarnuté výroky? Teda môžu byť i *podstatné mená* výrokami. Tu sa pýtame o podmete: *čo je?*

98. úl. (K opakovaniu): Jaké slová môžu byť výrokom? Jaké slová sme mali všade podmetom? Jako sa

pýtame vtedy o podmete, keď je výrokom podstatné meno? Jako sa pýtame, keď je výrokom sloveso? A jako, keď je výrokom prídavné meno? Čo sú podstatné mená? Čo sú prídavné mená? Čo sú slovesá? Ktoré sú krátke samohlásky? dlhé samohlásky? dvojhlásky? Ktoré slová píšu sa s *ä* a ktoré s *ô*? Za ktorými hláskami píšeme tvrdé *y*, *ý* a za ktorými mäkké *i*, *í*? atď. atď.

Že sa takéto opakovanie v každej, mluvnici venovanej, hodine aspoň z čiastky previesť musí, vie každý učiteľ; preto som tu len na dôležitosť takého opakovania poukázať chcel. Pre úzkosť priestoru vystanú z tohto dielka ďalšie podobné otázky na opakovanie.

99. úl. Sprav dľa otázok tu daných *opis* voza!

**Vôz.**

Čo je vôz? (nástroj na vozenie) Jaké čiastky má vôz? (ose, kolesá, rebriny, ojo). Jaké sú kolesá? (okruhlé). Kto sa pripráhne k oju? (kôň). Kto potrebuje vôz? (hospodár, forman). Čo robí na ňom? (vozí). Jako sa menuje panský vôz? (koč). Kto robí vozy? (kolár).

100. úl. Podobne:

**Kosa.**

Čo je kosa? Ktorá čiastka pozostáva z ocele? Čo je z dreva spravené? Kto potrebuje kosu? Čo robí s ňou? Čo sa robí s tupou kosou? Jaká je potom zas? Čo sa kosí kosou? Čo je podobné kose?

101. úl. Podobne:

**Jablko.**

Čo je jablko? Jaké je? Čo má u vrchu? Čo sa nachádza dolu? Jaká je šupa? Čo je pod ňou? Čo leží v prostredku? Čo sa robí s jablkom? jako chutnajú jablká? Koľkoraké sú teda jablká dľa chuti?

Ovocie, guľaté, kvet, stopka, tenká, mäso, jádra, jesť, sladko lebo kyselo, dvojaké.

## Rod podstatných mien.

### Hora a mesto (9. článok).

**Hora je veľké mesto. Stromy sú domy. Cesty sú ulice. Lúka je rýnok. Moch je dlažba. Vtáci sú ľudia. Orol je kráľ. Dub je kostol. Slávik je spevák. Špačok je rečník. Pinkava je hudec. Kvieta sú poslucháči. Veverica je umelec. Ďateľ je tesar. Sova je ponocný.**

102. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktorým môžeš predložiť slovo *ten!*

Také slová sú *mužského rodu.*

Takto: Mužského rodu sú: ten strom, ten dom...

103. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktorým môžeš predložiť slovo *tá!*

Také slová sú *ženského rodu.*

Takto: Ženského rodu sú: tá hora, tá cesta....

104. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktorým môžeš predložiť slovo: *to!*

Také slová sú *stredného rodu.*

Takto: Stredného rodu sú: to mesto,....

105. úl. Z nasledujúcich slov vyhľadajte najprv tie, ktoré sú mužského, potom ženského, naposledy stredného rodu!

Kňaz, lekár, zahradník, krv, učiteľ, sudca, káva, tráva, pero, roľník, dieťa, kura, mlynár, žaba, pekar, myš, kováč, okno, zahrada, vietor, drevo, obilie, obec, hus, strom, pole, zviera, pani, matka, fazuľa, potôček, kameň, sklo, zlato, striebro, zvon.

Takto:

Mužského rodu sú: kňaz,....

Ženského rodu sú: krv,....

Stredného rodu sú: pero,....

106. úl. Povedzte o slovách mužského rodu z predošlej úlohy *čo robia*, o slovách ženského rodu *jaké sú*, a o tých stredného rodu *čo sú!*

Takto:

Kňaz krstí, lekár lieči.... (Jaké slová sú tu výrokom?)

Krv je červená, káva je voňavá... (Jaké tu?)

Pero je nástroj, dieťa je človek... (Jaké tu?)

107. úl. Rozdeľte na slabiky nasledujúce slová, jako v úlohe 96.!

Or-ba, služba, plavba, stavba, družba, chodba, kliatba, hudba; služ-ka, družka, matka, diaľka, šírka, mýľka, hôlka, vážka, sádzka, diežka; žít-ko, tielko, slôvko, okienko, prkienko; sušiar-ňa, sladovňa, uhliarňa, ladovňa; vod-ca, škodca, strojca, vládca, dárca, tvorca, ochranca, obhájca, zastanca; pil-nosť, temnosť, jemnosť, prednosť, čistotnosť; rez-ník, pilník, sklepnik, básnik; štep-nica, dennica, zeľnica, majetnica.

## Číslo podstatných mien.

### Ssavci čili cicavci (10. článok).

**Opice, líšky, vlci, psi, lvi, kočky, kuny, tchory, veverice, krčice, myši, zajáce, jelene, svine, kone, osly, velblúdy, ovce, býky, slony, nosorožce i velryby majú červenú, teplú krv, a súc mladé ssajú čili cicajú; preto menujú sa ssavci čili cicavci. Sú najvätšie a najdokonalejšie zo všetkých zvierat.**

Všetky zvieratá sú v tomto článku *v množnom počte* lebo *čísle*, t. j. každé slovo znamená *viacej jednakých* zverov.

108. úl. Odpíšte ten článok tak, aby každé slovo len jedno zviera znamenalo!

To bude potom v *jednotnom počte (čísle)*.

Takto: Opica, líška, vlk atď.

109. úl. Dajte nasledujúce vety do množného čísla!

Paholok je sluha. Gazda je rolník. Švec je remeselník. Krčmár je obchodník. Husár je voják. Maliar je umelec. Súdca je úradník. Kaplán je kňaz. Učiteľ je vzdelávateľ. Pltník je plavec. Žobrák je chuďas. Vrah je zločinec. Chlap je muž. Človek je pozemšťan. Anjel je nebešťan.

V týchto úlohách sa nejedná ešte o tvorenie množného čísla dľa pravidiel sklonovacích, ale len dľa sluchu a citu rečového. Učiteľ prebere úlohu ústne a žiaci píšu dľa počutého.

Takto: Paholci sú sluhovia. Gazdovia sú rolníci atď.

110. úl. Vypovedz o nasledujúcich podmetoch vedľa nich stojáce činnosti v jednotnom počte lebo čísle!

Chrobák bzučať. Loď plávať. Drevo horeť. Volanie sa rozliehať. Okná brinčať. Sliepka hrabať. Kočka sa driapať. Žobrák prosiť. Boh stvoriť. Výstrel trafiť. Pekar piecť. Dievča pliesť (štrikovať). Ženci potiť sa. Ihla pichnúť. Pavúk tkať. Pes štekať.

Takto: Chrobák bzučí . . . .

111. úl. Napíš vety z predošlej úlohy v množnom čísle!

Takto: Chrobáci bzučia . . . .

112. úl. Podobne úl. 110.!

Včela lietať. Uhol žeravieť. Zviera ležať. Drôt ohýbať sa. Bäz (bez) voňať. Červík liezť. Ďatelina vymrznúť. Hráč prehrať. Stužka okrášlovať. Sluha slúžiť. Voják strieľať. Kľúč zamykať. Rieka tiecť. Zahradník polievať.

113. úl. Napíš ty vety i v množnom čísle!

## Poučky a pravidlá.

1. *Veta* povstáva, keď o osobe lebo veci nečo vyriekame.
2. Na začiatku každej samostatnej, úplnej vety píšeme *veľkú pismenu*, na konci robíme *bodku* (.)
3. Každá veta má *podmet*, *výrok* a nektoré i *sponu*.
4. *Podmet* je tá osoba lebo vec, *o ktorej* nečo hovoríme. *Výrok* je to, *čo* o tej osobe lebo veci vyriekame. *Spona* spojuje podmet s výrokom.
5. Na podmet sa pýtame otázkou *kto?* lebo *čo?*
6. *Podmet* je obyčajne *podstatné meno*.
7. Aby sme dostali za odpoveď výrok, pýtame sa:
   a) čo robí podmet, alebo čo sa stáva s ním?
   b) jaký (jaká, jaké) je podmet?
   c) čo je? čím je podmet?
8. *Výrok* môže byť dľa tohto: *sloveso* (na otázku a.), *prídavné meno* (na otázku b.), *podstatné meno* (na otázku c.)
9. *Podstatné meno* je meno osoby, zvieraťa lebo veci.
10. *Sloveso* udáva, čo osoba lebo vec *činí*, alebo čo sa s ňou *stáva*.
11. *Prídavné meno* nam udáva *vlastnosť*, jaký (jaká, jaké) nekto lebo nečo je?
12. Podstatné meno môže byť *mužského*, *ženského* lebo *stredného rodu*.
13. Podstatné meno stojí buď *v jednotnom* buď *v množnom čísle (počte)*. Jednotné číslo značí *jedon* predmet, množné číslo *viacej jednakých* predmetov.

## Časy slovesa.

### Večer (11. článok).

**Deň blížil sa ku koncu. Slnko zapádalo. Zvončok cengal. Roľník prichádzal z poľa domov. Stádo tiahlo do maštale. Spev škovránkov onemel. Vrchy a oblaky skvely sa vo večerňom pozlátení. Na trávu padala rosa. Kvety sa zavieraly. Vždy tichšou a tichšou stávala sa hora a lúka. Príroda túžila po pokoji. Skoro zaspali ľudia i zvieratá. Rodičia a deti pomodlili sa prv.**

114. úl. Vypíšte z tohto článku slovesá!

Takto: Blížil sa, zapádalo, cengal . . . .

Tyto slovesá udávajú *čo sa robilo*; ony stojá *v minulom čase*. Keď slovesom vyslovujeme *čo sa včuľ robí*, tak stojí *v prítomnom* čase. Jest-li ale sloveso udáva, čo sa *ešte len robiť lebo stať má*, vtedy stojí v *budúcom* čase. Čas rozoznávame tedy trojaký: *prítomný*, *minulý* a *budúci*.

115. úl. Odpíšte tie vety tak, aby sa v nich vyslovovalo, čo sa *teraz robí* lebo stáva, t. j. položte jich do *prítomného času!*

Takto: Deň blíži sa ku koncu. Slnko zapáda . . . .

116. úl. Odpíšte tie vety tak, aby sa v ních vy-

slovovalo, čo sa *ešte len robiť lebo stávať bude*, t. j. dajte jich do *budúceho času!*

Takto: Deň bude sa ku koncu blížiť. Slnko bude zapádať . . . .

117. úl. Vyprávaj ráno nekomu, čo celý deň *robiť budeš!*

Takto: Ráno stávam hore. Potom sa budem obliekať. Neskorej sa umyjem . . . .

118. úl. Vyprávaj *večer* nekomu, čo si cez celý deň *robil!*

Takto: Ráno som hore stal(a). Potom som sa obliekal(a). Neskoršie som sa umýval(a). Zatým som . . . .

## Školský deň (12. článok).

**Zvon odznel. Žiaci odspievali. Učiteľ sa s nimi pomodlil. Potom vyprával. Deti počúvaly. Učiteľ sa vypytoval. Karoľ na to odpovedal. Jedno oddelenie písalo. Druhé oddelenie čítalo. Všetci žiaci poslúchali. Učiteľ žiakov chválil. Tomu sa všetci tešili. Zvon zase zavznel. Žiaci zase spievali. Tiež sa modlili. Potom išli domov.**

119. úl. Odpíš ten článok! V jakom čase stojá tieto vety?

120. úl. Odpíš ten článok v prítomnom čase!

Takto: Zvon znie. Žiaci spievajú . . . .

121. úl. Napíš ten článok v budúcom čase!

Takto: Zvon bude zneť. Žiaci budú spievať. . . .

122. úl. Rozdeľte na slabiky tyto slová:

Ja-bloň, steblo, ruble, bublina, oblina, diablovia, hoblík, diablik; prá-dlo, bidlo, bydlím, bodlák, sedlák, randlík; i-hla, truhla, tehla, uhlie; te-plo, kapla; do-brý, dobrota, dúbrava, chrabrý; vy-dra, modrý, múdry, štedrý, hudrovať; i-kra, cukrový, mokrý; ho-spoda, hospodyňa, huspenina.

Také dve hlásky, jako: bl, dl, hl, pl; br, dr, kr, sp, ktoré i na začiatku slov sa nachádzajú, *zostávajú* pri delení *spolu i v prostredku slov.*

123. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky úplnými vetami a povstane vám malá *vyprávka.*

### Chytrá myš.

Kto prišiel ku pasti? (myš). Čo bolo v pasti? (slaninka). Jako voňala? (velice dobre). Kto sa nemo-

hol od nej nijako odtrhnúť? (myšička). Čo chcela len urobiť? (len trošíčku ovoňať tú slaninku). Čím dotknula sa slaninky? (nosom). Čo sa prichlopilo? (pasť, chlopec). Kto bol chytený? (chytrá myšička).

Vypracovaná bude táto úloha takto vyzerať:

### Chytrá myš.

Jedna myš prišla ku pasti. V pasti bola slaninka. Ona velice dobre voňala. Myšička sa nijako nemohla od nej odtrhnúť. Chcela len trošíčku ovoňať tú slaninku. Nosom sa dotknula slaninky. Pasť sa zachlopila. Chytrá myšička bola chytená.

124. úl. Tiež tak:

### Orechová škrupina.

Kto išiel do zahrady? (malá Betka). Čo tu našla? (orech). Čo mal ten orech? (zelenú šupu). Čo urobila Betka? (zahryznula do nej). Jako chutnala tá šupa? (horko). Čo učinila preto Betka s orechom? (zahodila). Kto to videl? (jej brat Palko). Čo tento hneď zdvihnul? (orech). Čo potom doniesol? (kameň). Čo rozbil ním? (tvrdú škrupinu). Čo sa ukázalo teraz? (sladké jadro). Jako toto chutnalo? (veľmi dobre).

125. úl. Tiež tak:

### Líška a kačica.

Kto plával po rybníku? (kačica). Kde bol ten rybník? (pri hore). Kto býval v hore? (líška). Čo by bola tá líška rada dostať? (tú tučnú kačicu). Čo činila preto? (lákala ju k sebe). Kam mala tá kačica prijsť? (ku brehu). Čo urobila ale kačica? (neprišla). Ba práve kam odplávala? (ďalej do prostriedku rybníka). Jaká bola nad tým líška? (mrzutá).

126. úl. Zhotov *opis* psa pomocou nasledujúcich otázok a niže položených slov!

### Pes.

K jakým zverom patrí pes? Jaká je jeho hlava? Jako sa menuje najprednejšia jej čiastka? Čo má v papuli? Čo môže nimi robiť? Čo má na pazúroch? Čím je pokryté celé telo? Čo žere najradšej pes? Jakí psi sú? Čo robí pes na reťazi? Čo robí ovčiarsky pes? Čo robí mäsiarsky pes? Kto potrebuje polovného psa? Ku čomu sa dá tiež pes vycvičiť? Jaký je pes svojmu pánovi? Ktorí psi sú veľmi nebezpeční?

Domáce zviera, podlhovastá, pysk, zuby, hrýzť, drápy, srsť, mäso, rozliční, dom strážiť, stádo hájiť, dobytok chrániť, polovník, kunšty, verný, besní.

127. úl. Napíšte nasledujúcu rozprávku!

**Pozorlivé dievčatko.**

Jaká je Anička pod vyučovaním? (pozorná). Kam len hľadí pri čítaní? (do knižky). Čo opoziera pri písaní? (predpis na tabuli). Čo sa usiluje? (písmeny pekne odpisovať). Jako vypisuje z knižočky? (bezchybne). Jaká je pri počtovaní? (tiež tak pozorlivá). Čo je preto Anička? (veľmi dobrá žiačka).

128. úl. Podobne:

**Dobré deti.**

Kto sedí v škole vedľa Samka? (Jožko). Jaké sú Jožkove šaty? (chudobné ale čisté). Čo je on? (sirota). Kto mu zomrel? (otec). Koho má ešte? (matku). Jaká je táto? (chudobná). Čo nemôže svojmu dieťaťu kúpiť? (školské knižky). Kto o tom vedel? (Samko). Čo učinil on? (nechal Jožka so sebou čítať). Čo mu dal tiež? (písanku, pero). Čo chcel s ním ešte rozdeliť? (nešpor). Čo urobil Jožko? (neprijal to). Komu povedal o tom Samko? (rodičom). Čo učinili títo? (chválili za to svoje dieťa).

## Činný a trpný stav slovesa.

### Jako sa dorábä chlieb (13. článok).

**Zem sa hnojí. Roľa sa ore. Semeno sa seje. Raž sa žne. Snopy sa mláťa. Zrno sa mele. Múka sa s vodou zarábä. Cesto sa miesi. Pecne sa váľajú. Do pece sa sádžu. Chlieb sa pečie.**

129. úl. Pýtaj sa, čo sa s každým podmetom *robí*, a odpovedz v úplnej vete!

Takto: Čo sa robí so zemou? Zem sa hnojí....

130. úl. Pýtaj sa, čo sa s každým podmetom *robilo*, a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Čo sa robilo so zemou? Zem sa hnojila.....

131. úl. Pýtaj sa, čo sa s každým podmetom *robiť bude!*

Takto: Čo sa bude so zemou robiť? Zem sa pohnojí. Čo sa stane s roľou? Roľa sa poore ....

132. úl. Vyslov o nasledujúcich veciach, čo sa s nimi *stáva včuľ* (prítomný čas)!

Sklienky (flaše) plniť. Hodiny naťahovať. Vôz hamovať. Obluk naťahovať. Šaty párať. Provazy súkať. Ulice zatvárať. Kŕmu sušiť. Strechy kryť. Drevo rúbať. Zajáce honiť. Nôž brúsiť

Takto: Sklienky sa plnia. Hodiny sa naťahujú . . .

133. úl. Povedzte o tých istých veciach, čo sa s nimi *stalo* (minulý čas)!

Takto: Sklienky sa plnily. Hodiny sa naťahovaly...

134. úl. Napíšte o tých istých veciach, čo sa s nimi *stane* (budúci čas)!

Takto: Sklienky sa budú plniť (sa naplnia). Hodiny sa budú naťahovať (sa natiahnu) . . . .

Slovesá v týchto vetách (od úl. 129. započnúc) vyslovujú, čo sa *s podmetom robí lebo stáva;* sú teda *v trpnom stave.*

Jest-li ale sloveso hovorí, *že podmet sám niečo robí*, vtedy je *v činnom stave,* jako vo všetkých predošlých úlohách (t. j. pred 129. úlohou).

135. úl. Napíš o každej z nasledujúcich vecí, čo sa s ňou stáva! Za vecmi stojá patričné slovesá, len že nie radom.

Roľa, zajác, plátno, kôň, lúka, pančucha, zahrada, žiak, kabát. Bieliť, pliesť, hnojiť, poľovať, jazdiť, kosiť, orať, kefovať, chváliť.

Takto: Roľa sa ore . . . .

136. úl. Odpovedaj na každú nasledujúcu otázku celou vetou a daj ju do množného čísla!

Čo sa stavia? sadí? pije? seje? mláti? pečie? podkúva? smaží? zabíja? páli? mele? maľuje? —

Semeno, dom, zbožie, obraz, kôň, káva, chlieb, mäso, ovca, žito, zemiak, pivo.

Takto: Dom sa stavia. Domy sa staväjú . . . .

137. úl. Vyriekni o niže menovaných zvieratách, čo sa s nimi stáva a použi k tomu vedľa nich stojáce slovesá!

Dievky kŕma kravy. Paholci napájajú kone. Pastieri pasú ovce. Mäsiari zabíjajú voly. Rybáry chytajú kapry. Jágri strieľajú zajáce. Panie šklbú husy. Kuchari pečú holuby. Psi hľadajú srny.

Takto: Kravy sa kŕma. Kone sa napájajú . . .

138. úl. Napíšte nasledujúcu vyprávku:

### Nesnášanlivý Miško.

Kedy nebolo vyučovania? (včera odpoludňa). Čo robily dobré deti hneď po obede? (úlohy vypracovať). Kam išly potom? (lúka). Čo tam robily? (ihrať). Kto tam ešte prišiel? (Miško). Čo chcel? (s nimi sa ihrať). Jaký bol ale? (nesnášanlivý). Čo nechcely preto deti? (s ním ihrať). Čo učinil Miško? (hru kaziť, mýliť). Čo sa stalo? (deti sa rozísť).

139. úl. Vyhotovte opis husy.

### Hus.

Čo je hus? Jaký je jej zobák? Jaký má krk? Jaké má nohy? Čo sa nachádza medzi jej prstami? Čo pokrýva celé telo? Čo môžu husy? Kto drží hus v dome? Jaká je jim? Čo sa jej častejšie podšklbáva? Čo sa tým vycpáva? Čo sa stáva na konec s husou? Čo chutná veľmi dobre?

Vták, červený a široký, dlhý, krátky, plávacia blanka, perie, plávať, ľudia, užitočný, podušky a duchny, zarezať, mäso lebo pečienka.

## Číslovka.

### Koľko je vecí? (14. článok).

**Vieš počítať? Pravda, že viem. Ohľadaj teda, koľko je vecí! Jedon je Boh, dva sú zákony: starý a nový, tri sú osoby Svätej Trojice, štyrie evanjelistovia, päť smyslov, šesť všedných dní, sedem prosieb v modlitbe Pána, osem dní počíta sa často za týdeň, trikrát tri je deväť, desať Božích prikázaní, jedonásť apoštolov krom Judáša, dvanásť mesiacov, tridsať dní je mesiac, sto liet je vek, satan je tisíc remesiel majstrom.**

Slová *jedon, dva* atď. udávajú, *koľko* je osôb lebo vecí a menujú sa *číslovky.*

140. úl. Odpíš ten článok a polož miesto tých čísloviek číslice (cifry: 1, 2, atď.)!

141. úl. Odpovedaj v celých vetách!

Koľko krajciarov má zlatý? Koľko očí má človek? nôh ševcovská stolička? nôh pes? prstov na ruke? nôh mucha? nôh pavúk? mesiacov rok? kusov jedon pár? hodín deň s nocou? kusov kopa? krídel páv? hviezd nebe? piesku more? chlpov vrabec?

Takto: Zlatý má sto krajciarov . . . .

142. úl. Odpíš túto hádku, uhádni ju a podčiarni číslovky!

**Hádka.**

Stojí, stojí dub,
a na tom dube
dvanásť vetví;
na každej vetvi
po štyroch hniezdach,
a v každom hniezde
po siedmi vajíčkach.

143. úl. Odpíšte tyto vety a vyhľadajte číslovky:

Preto ti Boh udelil jeden jazyk, dve oči a dve uši, abys viac videl a slyšal, než mluvil. Tisíce ľudí umiera hladom a stá jedením. Lepšie, keď ťa jedon dobrý chváli, než mnoho zlých. Dvakrát meraj, jedon raz rež! Desatoro prikázaní máme zachovávať. Mal som už pätorakých sluhov, ale sa mi sotva jedon ľúbil. To je veľmi jednoduchá práca! Môj švagor býva v treťom poschodí.

144. úl. Pokračovanie z predošlej úlohy.

Dajte mu za štvornásobné unovanie aspoň dvojnásobnú odmenu! On vie lepšie jednou rukou bojovať, nežli vy dvoma. Zo siedmich detí mi len dvojo zostalo. Z jednej neprávosti plyne desať iných. Máme štyri čiastky roku. Nektoré živočíchy žijú len jedon deň. Každý dobrý čin prináša stonásobného užitku. Štvrtý rok je obyčajne priestupný. Stromy máme dvoje: zahradnie a lesnie. Päť je dielov sveta. Kto jednúc zolhal, viac sa mu neverí. Turci dvakrát hnali útokom na Viedeň.

145. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet podobne znejúce slová a udajte jich význam!

Do *lahvice* sa dáva víno. *Lavice* sú v školách na sedenie. Z *letu* poznáva sa vtáctvo. Jaro sa blíži k *letu*. *Ľúby* spev slávika sa velice *ľúbi*. Podvodný človek vymýšľa všelijakú *lesť*. Na stromy nemajú dietky *liezť*. *Leb* chráni mozok. Na *lep* sa chytajú vtáci. *Malý* hriech dá sa ľahko napraviť, *má-li* len človek pevnú vôľu. *Mäsné* krámy bývajú od mäsa *masné*. Daj *mi* pokoj; *my* nemilujeme svár. *Milú* sestru som odprovadil na *míľu* cesty.

## Zámeno.

### Výlet do prírody (15. článok).

**Janko, Miško a Jurko išli do poľa a do hory, že si budú všeličo sbierať. Janko hovorí k Miškovi:**

***Ja* budem chytať motýle, *ty* sbieraj rostliny, a *on*, ukazujúc na Jurka, môže sbierať rozličné kamienky. Jurko hovorí: *My* donesieme do školy všeličo; *vy* budete mať živé veci a ja neživé. Tí ostatní žiaci nedonesú nič, *oni* išli sa len ihrať. Moja sestra, praví Miško, bude ma pri dedine čakať, *ona* chce videť, čo ponesieme. Naše dieta sa bude tešiť s týmto kamienkom, *ono* sa rado baví, riekol Jurko. Janko zbadal na lúke hromadu žiačok a detí! Poďme k ním, narádzal on, *ony* sa hrajú na slepú babu! Ostatní nechceli ísť, teda išli len rovno ďalej.**

Slová *ja*, *ty*, *on*, *ona*, *ono*; *my*, *vy*, *oni*, *ony* menujú sa *zámená*, a síce *osobné zámená*, lebo sa miesto mien osôb, čili *za mená* osôb upotrebúvajú. *Oni* sa vzťahuje na mužské osoby, *ony* na ženské a stredné.

146. úl. Odpíšte článok tak, aby tam miesto chlapcov tri dievčence: Mariška, Anička a Juľka predstavené boly.

147. úl. Upotreb v nasledujúcich vetách v každej druhej osobné zámeno!

Líška je dravé zviera. Líška žere živé živočíchy. Myš patrí k hlodavým zverom. Myš má štyri hlodavé zuby. Ovca je domáce zviera. Ovca nám dáva mlieko, vlnu a mäso. Žaba môže skákať. Žaba má dlhé zadnie nohy. Včela je užitočný hmyz. Včela nám dáva mäd a vosk. Bociaň je stehovavý vták. Bociaň ťahá na podzim preč od nás. Soľ sa kope zo zeme. Soľ je nám nevyhnutne potrebná. Pastieri sú väčším dielom na čerstvom vzduchu. Pastieri preto môžu dlho žiť. Matky sú najviac so svojimi deťmi. Matky hlavne vychovávajú jich. Deti neznajú cenu vecí. Deti sa potešia bár jakej maličkosti.

Takto: Líška je dravé zviera. *Ona* žere živé živočíchy . . . .

148. úl. Dajte vety z predošlej úlohy do množného čísla, a ktoré už sú v množnom, do jednotného!

## Čo robím v škole?

Ja pozdravujem. Ja sedím. Ja vidím. Ja stojím. Ja sa modlím. Ja mlčím. Ja čujem. Ja myslím. Ja mluvím. Ja sa učím. Ja píšem. Ja čítam. Ja počítam. Ja počtujem. Ja spievam. Ja poslúcham.

*Ja* znamená prvú osobu, *ty* druhú, *on*, *ona*, *ono* tretiu v jednotnom čísle; *my* prvú, *vy* druhú, *oni*, *ony* tretiu v množnom čísle.

149. úl. Odpíš ty vety s druho-osobným zámenom *ty!*

150. úl. Odpíš ich s treťo-osobným zámenom *on!*
151. úl. Taktiež s *ona!*
152. úl. Podobne s *ono!*
153. úl. Odpíš ty vety s prvo-osobným zámenom v množnom čísle: *my!*
154. úl. Podobne s *vy!*
155. úl. Tiež tak s *oni!*
156. úl. Podobne s *ony!*

Jako z týchto úloh videť, môže byť i *zámeno* podmetom, nelen *podstatné meno.*

## Poučky a pravidlá.

I. Delenie slov na slabiky.

a) Slová sú buď jednno-, buď dvoj-, buď viacslabičné: kôň, pani, prozreteľnosť.
b) Slová z viacej iných povstalé menujú sa *složené:* troj-hran, dvoj-oký, noc-ľah, paro-loď.
c) Mnohé slová pozostávajú *z predpony, pňa* a *prípony*: pre-šib-alosť, ne-prav-ý, za-hrad-a. Peň lebo kmen je hlavnia, významová časť slova: šib, prav, hrad atď.

1. Jednoslabičné slová sa nedelia.
2. Složené slová delia sa dľa svojho složenia: noc-ľah, päť-ročný, pol-ostrov atď.
3. Suhláska medzi dvoma samohláskama prislúcha k nasledujúcej: de-*va*, le-*ni*-*vý* atď.
4. Dve suhlásky medzi dvoma samohláskama sa od seba rozlučujú: čier-ny, har-fa, čiž-ma, ov-ca atď.
5. Predpony a prípony, majú-li v sebe samo- lebo dvojhlásku, sa od kmena oddeľujú. Prípony však len vtedy, keď sa so suhláskou začínajú: ob-ísť, da-kto, u-ctiť; kupec-tvo, otroc-tvo, pre-viez-la atď.
6. Také dve hlásky, jako bl, dl, hl, pl, br, dr, kr, sp, ktoré i *na začiatku slov* sa nachádzajú, zostávajú pri delení spolu i v prostriedku slov.

Od včuľku môže dať učiteľ rozdeľovať slová na slabiky bár ktorého článku z čítanky, alebo bár ktorej úlohy lebo článku tejto „Školy". Častejšie takéto cvičenie ešte i pozdejšie prevádzať, je veľmi prospešné. Takýchto úloh je teda bez počtu.

II. Ďalšie známosti o čiastkach reči (o slovách).

1. Sloveso môže byť v *prítomnom, minulom a budúcom čase.* V prítomnom stojí vtedy, keď sa udáva, čo činí lebo stáva sa *teraz* (včuľ); v minulom vtedy, keď udáva sa, čo činilo lebo stalo sa *prv* (predtým); v budúcom vtedy, keď vyslovujeme, že len *neskôr* (v budúcnosti) niečo činiť lebo stať sa má.
2. Keď hovorí sa o osobe lebo veci, čo ona činí, vtedy je sloveso *v činnom stave;* keď sa hovorí, čo sa s ňou stáva, vtedy stojí sloveso *v trpnom stave.*
3. Slová, ktoré udávajú, koľko je osôb lebo vecí, menujú sa *číslovkami.* Sú ony rozličné na otázky: koľko? koľkáty? koľkokrát? koľkoraký? atď.
4. Číslovka môže byť tiež *výrokom:* Boh je *jeden.* My sme *traja.*
5. *Zámená* sú slová, ktoré *za mená* osôb (miesto podstatných mien)

upotrebúvame. U zámen rozoznávame *prvú* (mluviacu), *druhú* (oslovenú) a *tretiu* (o ktorej sa mluví) *osobu*.

6. *Osobné zámená* sú: 1. ja, 2. ty, 3. on, ona, ono; 1. mn. čísl. my, 2. vy, 3. oni, ony.
7. *Oni* sa užíva, keď sa na mužské osoby, *ony*, keď sa na ženské lebo stredné poťahuje.
8. Osobné zámeno môže byť tiež *podmetom*: *Ja* chodím do školy. *Oni* idú.

## Prisvojovacie prídavné meno.

### Jarmačné (16. článok).

**Matka kúpila svojim deťom na jarmaku (veľtrhu) malé dárčoky. Prijdúc dómov vytiahla z košíka mädovník a hovorí: Ten bude Tonkov. Potom vyňala žemľu, tá vraj bude Jankova a jedno krásne jablko, to bude Štefkovo. Markin bol rožek, Betkina bola veľká hruška a Aničkino bolo hrozno. — Súsedovi chlapci dostali nožíky, a strýčkove dcérky dostaly každá ručníčok. Zahradníkove deti dostaly obrázky. Tetičkini učni dostali po päť krajciaroch, súsedine dievky každá novú zásterku a krčmárkine deti nové modliace knižky. Ale všetci dostali to len preto, lebo boli veľmi poriadni a poslušní.**

157. úl. Vypíšte všetky slová, ktorými odpovedáme na otázku čí? čia? čie?!

Takto: Tonkov, Jankova . . . . Markin . . . .

Slová, utvorené od mužských mien príponou *ov, ova, ovo*, od ženských príponou *in, ina, ino* menujeme *prisvojovacími prídavnými menami*. — I prisvojovacie prídavné mená môžu byť *výrokom*.

158. Tvorte z nasledujúcich dvoch a dvoch podstatných mien z jednoho príponou *ov*, *ova*, *ovo*; *in*, *ina*, *ino* prisvojovacie prídavné meno a spojte ho s tým druhým!

Žiak pero, babička vňuk, Anna rameno, sestra zahrada, sused žrebec, tetka vôz, rybár sieť, maliar obraz, pekar diež, myslivec pes, zahradníčka kvietko, pani izba, slečna zábava, Ján meč, Václav kabát, Pavel kniha, Miško písmo.

Takto: Pero je žiakovo. Vňuk je babičkin . . . .

159. úl. Spravte zo všetkých spojenín slov v predošlej úlohe na iný spôsob vety a podčiarnite podmet raz a výrok dvarazy!

Takto: Žiakovo *pero* **píše**. Babičkin *vňuk* **sa ihrá**. . . .

160. úl. Napíšte 5 mien stavov ľudských a utvorte z každého prisvojovacie prídavné meno trojeho rodu a spojte s podstatnými menami!

*ov*, *in* sú mužského, *ova*, *ina* ženského a *ovo*, *ino* stredného rodu koncovky.

Takto: Mlynárov kameň, mlynárova mlynica, mlynárovo obilie. Sestrin prsteň, sestrina krava, sestrino teľa atď.

161. úl. **Harinok (sleď, haring).**

Jakú má hlavu? Jaké sú jeho oči? Čo nemajú? Čo chýbä ešte? Čo nachádza sa na zadnej čiastke hlavy? Čo sú žiabra? Način sú tieto? Čo není k pozorovaniu? Jaké je jeho telo? Čím je pokryté? Čomu je harinok podobný? Čo je kormidlo? Čo sú veslá? Jako donáša sa k nám harinok? Kde sa chytá?

úzka, veľký, mihalnica, vonkajšie ucho, žiabrové klapky (pokrývky), červené mäsité lupenky, dýchanie, krk, dlhý, ztlačený, veľké šupiny (lupiny), člnok, chvost, pľútvy, v súdkoch, more.

162. úl. **Včela.**

Čo je včela? Z koľko čiastok pozostáva jej telo? Jako sa menujú? Čo sa nachádza na hlave? Čo je hore na prsách? Koľko nôh má včela? Čo sa nachádza na zadnej čiastke? Čo môže ním činiť? Čo navštevuje včela pilne? Čo zhotovuje z kvetinovej štiavy? Čo že ešte snáša? Ktorá je jej spižiereň? Kto potrebuje jej vosk a mäd? Jaká je tedy včela človekovi?

hmyz, tri, hlava, prse a zadok, dve veľké oči, štyri krídla, šesť, žihadlo, pichnúť, kvetiny, mäd, vosk, úl (klát), človek, užitočný.

163. úl. **Strom.**

Čo je strom? Jaký je? Čo je dole na strome? Čo vyrastá zo pňa? Čo rastie na ratolesťach (letorostoch)? Čo robia stromy na jar? Jaké sú listy na jaseň? Jaký zostane skoro strom? Ktoré stromy nesú ihly? Ktorý ihličniak je deťom najmilším stromom? Jaký strom je dub? Jaký strom je hruška? Jaký je strom ľuďom?

rostlina, vysoký, korene, haluze (konáre), listy, kvitne, zvädlé, žlté, holé, jedle, smreky, bory, vianočni stromčok, lesný strom, ovocný strom, užitočný.

164. úl. **Tulipán.**

Čo je tulipán? Ktorá čiastka trčí v zemi? Čo vyrastá z cibule von? Jaké sú listy? Čo ešte vychádza z cibule? Jaký je ten kvet? Čože chýbä mu však? Kto sadí tulipán? Čo je on pre zahradu?

kvetina, cibuľa, listy, široké, kvet, pestrý (strakatý), vôňa, zahradník, okrasa.

165. úl. **Raž a jačmeň.**

Jaké steblá majú oba? Kde sedia u oboch zrná? Na ktorých plevných šupkách sú ostiny? Jaké je steblo ražné? Jaké je steblo jačmenné? Jako sú zrná ražné medzi plevnými šupkami? Jako jačmenné? Čie ostiny sú kratšie a užšie? Čo stáva sa s ražou? Čo zhotovuje sa z ražnej múky? Čo robí sa z jačmeňa?

prázne (duté), uzlovaté, medzi plevnými šupkami, vonkajších, dlhé, krátke, voľno, s nimi srastené, ražné, mleť, chlieb, krúpy, slad.

166. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet podobne znejúce slová a udajte jich význam!

*Nedbá-li* kto na svoju povinnosť, ten je človek *nedbalý*. Veľká *pani* obcuje i s vysokými *pány*. Mnohí *páni* bývajú radi v spoločnosti vzdelaných *paní*. To je už *piata päta*, ktorú dievča uplietlo. Koho dobré bydlo *pichá*, toho sa chytá i *pýcha*. Ruka *pravá* nemá vätšieho *práva*, než ľavá. Kto kradne, má dlhé *prsty*. Dobrá zem má mnoho *prsti*. Dobrá *rada* poslúchne sa *ráda*. Kto sám cíti bolesť *rany*, *neraní* tak snadno iného. *Ranní* čas je najlepši k učeniu. V Čechách není *soli*, ktorou sa pokrm *solí*. Keď matka na ulici *stála*, nehoda sa jej *stala*; ale na šťastie, že *stalá* nehoda nebola *stála*.

## Stupňovanie prídavných mien.

### Bohatstvo (17. článok).

**Každý človek môže byť bohatý, je-li so svojím spokojný. Pravda, že jeden od druhého je bohatší, ano ktosi musí byť i najbohatší. Ten, ktorý není bohatý, ale má čo potrebuje, je zámožný. I tu býva nekto od iných zámožnejší a jeden z viacerých najzámožnejší. Spokojný človek je štastlivý, spokojnejší je štastlivejší a najspokojnejší je najštastli-**

**vejší. Kto má čisté svedomie, je blahoslavený, kto má čistejšie, je blahoslavenejší, kto najčistejšie, najblahoslavenejší.**

167. úl. Vypíšte všetky prídavné mená na otázku jaký? jaká? jaké?!

Takto: bohatý, spokojný, bohatší, najbohatší atď.

*Bohatý, bohatší, najbohatší* sú tri stupne tej istej vlastnosti. Prvý stupeň je obyčajné prídavné meno; druhý stupeň sa od neho tvorí privesením koncovky *ší, ejší*; tretí stupeň od druhého pridaním predpony *naj*. Premienanie týmto spôsobom menuje sa *stupňovaním* prídavných mien.

168. úl. Porovnávaj na spôsob prvej vety nasledujúce predmety jedon s druhým!

Skrček (krpatý) je taký malý jako dieťa. Sňah studený ľad. Mäd sladký cukor. Strom vysoký dom. Prádlo biele sňah. Pole široké lúka. Chlieb tvrdý kameň. Lopda guľatá guľa. Studňa hlboká baňa. Ľad hladký zrkadlo.

169. úl. Porovnajte dľa prvej vety nasledujúce predmety; podčiarnite prídavné meno v druhom stupni!

Vôl je *silnejší* nežli krava. Prst dlhý palec. Starec starý chlapec. Šabľa ostrá nôž. Kosť tvrdá chrupka. Močiar mokrý lúka. Haluz slabá peň (kmen). Lávka úzka most. Kosa veľká kosák. Cverna hrubá (tlstá) hadbáv. Krv červená mäso. Žinka krátka provaz. Líška chytrá medveď. Syn mladý otec. Ovca sprostá koza. Cesta široká chodník. Jama hlboká járok. Železo ťažké drevo.

170. úl. Čo je ostrejšie od noža? Čo vyššie od kostola? hlbšie od rybníka? tvrdšie od železa? ťažšie od olova? dlhšie od metra? tenšie od stebla? rýchlejšie od koňa? vätšie od ťavy?

Takto: Britva je ostrejšia od noža . . . .

171. úl. Porovnaj dľa návodu prvej vety nasledujúce predmety! Chrúst je malý, mucha je menšia, komár je najmenší. Nitka, žinka, provaz sú dlhé. Vidličky, špendlík, ihla sú končité. Meď, striebro, zlato sú drahé. Jablko, hruška, pomaranč sú štiavnaté. Matka, otec, dedko sú starí. Obločnica, papier, pavučina sú tenké. Železo, olovo, zlato sú ťažké. Kabát, kožuch, duchna sú teplé. Kôň, slon, veľryba sú veľké. Dom, väža, vrch sú vysoké.

## Listy.

172. úl. Karoľko píše Ľudovítovi.

Kam nemôže Karoľ prijsť? (škola). Čo ho bolí?

(krk). Kto nepustí ho preto von z domu? (rodičia). Čo má preto Ľudovít vykonať? (v škole oznámiť). Jaký úfa byť Karoľ zajtrá zas? (zdravý).

Miesto, deň mesiaca a rok. Meno.

Takto sa napíše:

**Milý Ľudovíte!**

Ja nemôžem dnes do školy prijsť. Bolí ma krk. Moji milí rodičia nepustia ma preto von z domu. Teda buď tak dobrý a oznám to v škole. Zajtrá úfam zas byť zdravým a do školy prijsť.

Tvôj
Pezinok, dňa 1. septembra 1881. uprimný priateľ
Karoľ.

173. úl. Ľudmilka Katerinke.

Čo je zajtrá? (Ľudmilkine narodzeniny). Koho Ľudmilka pozvala k tomu? (viacero priateliek). Kto má tiež byť pri tom? (Katerinka). Kedy sa majú všetky sísť? (o 4 hodinách). Čo aby Katerinka neurobila? (neskoro neprišla). Koho má so sebou doviesť? (malú Marku). Kto teší sa na zajtrok? (Ľudmilka).

Miesto, deň v mesiaci a rok. Meno.

174. úl. Ondrejko rodičom.

Ondrejko praje svojím rodičom mnoho šťastia k novému roku. Ďakuje rodičom za všetko dobrodenie, ktoré od nich obdržal v minulom roku. Sľubuje byť v novom roku poslušným a usilovným. Bude svojich rodičov milovať a jim radosť činiť. Denne bude pána Boha prosiť, aby jeho milých rodičov ešte dlho zdravých a šťastných žiť nechal.

Miesto, datum. Meno.

175. úl. Betka Aničke.

Anička sľúbila svojej priateľke Betke hrebíčkové a resedové semeno. Už je čas tu, že sa má siať. Betka prosí svoju priateľku, slovo držať. Anička môže jej hneď po donášačovi listu tie kvetinové semienka poslať. Ďakuje za láskavosť.

Miesto, datum. Meno.

## Poučky a pravidlá.

1. *Prisvojovacie prídavné meno* hovorí čí? čia? čie? nekto lebo nečo je. Tvorí sa od osobných mužských príponou *ov*, *ova*, *ovo* a od osobných ženských príponou *in*, *ina*, *ino*. K. p. otcov, a, o; matkin, a, o.

2. Prisv. príd. m. môže *tiež stáť* jako *výrok*: Dom je *otcov*. Vinohrad je *matkin*.

3. Prídavné mená (obyčajné) môžu sa *stupňovať*. Prvý stupeň je samo prídavné meno (tvrdý, pekný); druhý stupeň sa od neho tvorí príponou *ší, šia, šie; ejší, ejšia, ejšie* (tvrd*ší*, pekn*ejší*) a tretí stupeň od druhého predponou *naj* (najtvrdší, najpeknejší). Niektoré sú nepravidelné: dobrý, lepší, najlepší; zlý, horší, najhorší; veľký, väčší, najväčší; malý, menší, najmenší; vysoký, vyšší, najvyšší.

4. Nektoré sa nestupňujú: večný, časný, mrtvý, nemý, ústny, písemný, celý atď.; všetky prisvojovacie; hmotné: zlatý, strieborný, medený, drevený, lipový, dubový atď.; vlčí, vtáči, hovädzí atď.

5. Keď veta krom podmetu, výroku a spony inšie slová (čiastky vety) v sebe *ne*obsahuje, menuje sa *holou vetou*.

# Rozvinutá (rozšírená) veta.

## Prívlastok.

### a. Prívlastok je prídavné meno.

### V čas žatvy (18. článok).

**Dušné vetry vejú, zralé zbožie stojí, ostré kosáky cvendžia, svižké škrovánky spievajú, uradovaná prepelica volá. Pilní ženci sa hrnú, štihlé steblá padajú, plná hrsť sa ukladá, robotné ruky sa hýbu, ľúbe slniečko zapadá. Smelé kone uháňajú, prázdne vozy prichádzajú, žltá pšenica sa nakladá, ďaleký hrom mumle, naložené vozy odchádzajú, dlhý bič plieska. Usilovní paholci bežia, pusté stodoly sa otvárajú, prázdne priestory sa plnia, trapné starosti miznú, radostné spevy sa rozliehajú, ustatí (ukonaní) ženci odpočívajú.**

176. úl. Vypíš a. podstatné mená, b. prídavné mená, c. slovesá!

177. úl. Pýtaj sa po holých vetách a napíš odpoveď v jednotnom čísle!

Takto: Čo veje? Vetor veje . . . .

178. úl. Pýtaj sa ešte raz po holých vetách, odpovedaj však v množnom čísle!

Takto: Čo veje? Vetry vejú . . . .

179. úl. Odpíšte 18. článok a podčiarnite prídavné mená, ktoré *pred* podstatnými stojá!

Takto: *Dušné* vetry vejú. *Zralé* zbožie stojí . . . .

Prídavné meno *pred* podstatným stojáce, menuje sa vo vete *prívlastkom.*

180. úl. Pýtaj sa na prívlastky slovami: *jaký? jaká? jaké?*; v množnom čísle *jakí? jaké?!*

Takto: Jaké vetry vejú? Dušné vetry vejú . . . .

181. úl. Odpovedaj na tyto otázky a podčiarni v odpoveďach prívlastky!

Jaké ovocie je nezdravé? Jaký človek nemôže hovoriť (mluviť)? Jaký pes je nebezpečný? Jaké nádoby sú priezračné? Jaké hrnce sú pevné? Jaký nápoj je voda? Jaký človek je kmín? Jaký vták je oriešok? Jakú chuť má cukor? Jaké šaty hrejú? Jaké kachle (pec) hrejú? Jaké črievice tlačia? Jaká kniha je biblia? Jakí žiaci bývajú chválení?

Takto: *Nezralé* ovocie je nezdravé . . .

182. úl. Napíš odpovede ešte na tyto otázky tak, jako v predošlej úlohe!

Ktoré kone sa menujú žrebce? Ktoré cesty sa menujú hradské? Ktorí mužovia menujú sa starci? Ktorých mužov voláme hrdinami? Ktorá voda je ľad? Ktorá tráva je seno? Ktoré kachle hrejú chytro? Ktoré deti sú siroty? Ktorý pocestný odpočíva? Ktoré drevo horí dobre? Ktoré rieky sú splavné? Ktoré stromy sa kácajú? Ktoré nože sa brúsa? Ktoré obilie sa žne?

Takto: *Mladé* kone sa menujú žrebce . . .

183. úl. Spoj nasledujúce pojmy vo vety a pripoj vhodné prídavné mená čo prívlastky!

Zlato - kov. Kukučka - vták. Dub - strom. Oceľ - železo. More - voda. Rýnok - miesto. Víchor - vetor. Domčok - dom. Pustatina - kraj. Obor - človek. Trpaslík (skrčok) - človek. Vraník - kôň. Teľa - hovädo. Sňah - voda. Zahrada - pozemok.

Takto: Zlato je *drahý* kov . . .

184. úl. Vyhľadajte z nasledujúcich viet tie prívlastky, ktoré majú na konci *ý*, potom *á* a konečne *é*!

Pekný obraz teší človeka. Prívetivá prímluva sa každému ľúbi. Bocian je holonohý vták. Nemocné dieťa je žalosť rodičom. Majetný človek môže chudobným udeliť. Pekná pieseň obveseľuje. Surové mäso nejedz! Čerstvý vetor pofukuje. Vrelá voda obarí. Čisté prádlo krášli človeka. Hustá hora je tmavá. Ľudský rozum je obmedzený.

Prídavné mená mužského rodu končia sa na *ý*, ženského rodu na *á* a stredného rodu na *é*. O takýchto sa hovorí, že sú *tvrdého zakončenia*, lebo majú pred ý, á, é tvrdú suhlásku.

185. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet najprv prívlastky mužské, potom ženské, potom stredné!

Svet je božie dielo. Vôľa božia je svätá. Žabí skok

je obratný. Psí hlas do neba neide. Sovia hlava je okruhlá. Husie perie najlepšie hreje. I vlčia koža je užitočná. Slepačie vajco je biele. Soví let je tichý. Teľacie mäso je chutné. Cudzí človek sa ostýcha.

Takto: Žabí, . . . . sú mužského rodu.
božia, . . . sú ženského rodu.
božie, . . . sú stredného rodu.

Prídavné mená vychádzajú teda v mužskom rode tiež na *í*, v ženskom na *ia* a v strednom na *ie*. Tyto sa menujú *mäkkého zakončenia*, lebo majú pred í, ia, ie mäkkú suhlásku.

186. úl. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite prívlastky z přisvojovacích prídavných mien pozostávajúce!

Synovia Svatoplukovi boli nesvorní. Bratia Jozefovi išli do Egypta nakúpiť obilia. Pastieri Abrahamovi a Lótovi hádali sa o pašu. Učedelník Kristov zaprel pána svojho. Súsedov sad je sporiadanejší než strýcov. Aničkina úloha je lepšia než Boženina. Pánov klobúk je lacnejší než panin. Služka statkárova je pracovitá. Reč utrhačova do srdca raní. Modlitba matkina mnoho vymôže. Slovo pochlebníkovo není uprimné. Kladivo kováčovo býva ťažké. Pole leňochovo málo rodí. Dielo Hospodinovo dokonále je.

I prisvojovacie prídavné mená môžu byť *prívlastkami*. Odpovedajú na otázky *čí? čia? čie?*

Prívlastkami môžu teda byť: 1) prídavné mená tvrdo zakončené; 2) prídavné mená mäkko zakončené; 3) prisvojovacie prídavné mená.

187. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stojá!

1. *Dobrý* syn poslúcha rodičov.
2. Láska *dobrého* syna oproti rodičom nemá hraníc.
3. *Dobrému* synovi pán Boh odplatí.
4. *Dobrého* syna vychovať není maličkosť.
5. *Dobrý* synu, pamätaj na rodičov svojich!
6. Rodičia nesklamú sa v *dobrom* synovi.
7. S *dobrým* synom radosť žiť rodičom.

1. *Dobrí* synovia sú na potešenie rodičom.
2. Radosť *dobrých* synov je, pomáhať rodičom.
3. Rodičia radi pomáhajú *dobrým* synom.
4. Pán Boh požehná *dobrých* synov.
5. *Dobrí* synovia, ctite rodičov svojich!
6. Nádej rodičov sa zakladá na *dobrých* synoch.
7. S *dobrými* synmi bývajú rádi rodičia.

Tu je to isté prídavné meno rozličnými *koncovkami* popremieňané. To sa menujú *pády*. Takých pádov je v jednotnom čísle 7 a v množnom tiež 7.

Premieňanie prídavných mien týmto spôsobom sa menuje jich *skloňovaním*. Viď tabuľku *A* na konci knižky!

188. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *dobrej dcére!* Pomáhajte si pri tom tabuľkou A, ženského rodu!

Takto: 1. *Dobrá* dcéra poslúcha rodičov.
2. Láska *dobrej* dcéry atď.

189. úl. Odpíšte tú istú úlohu tak, aby bola reč o *dobrom dieťati.* Podľa tabuľky A, stredného rodu!

Takto: 1. *Dobré* dieťa poslúcha rodičov.
2. Láska *dobrého* dieťaťa atď.

190. úl. Naučte sa nazpamäť skloňovať *dobrý, á, é;* i v množnom čísle!

191. úl. Skloňuj dľa vzoru dobrý, á, é nasledujúce prídavné mená: silný, láskavý, drahý, temný!

Tie koncovky v závorkách v množnom čísle na tabuľke A platia vtedy, keď sa vzťahuje prídavné meno na *mužské osoby.* Indy vždy platí tá druhá koncovka.

192. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stojá.

1. *Dnešní* úkol dobre sa mi podaril.
2. Mám radosť z *dnešnieho* úkolu.
3. S chuťou sa posadil k *dnešniemu* úkolu.
4. Za hodinu previedol som *dnešní* úkol.
5. Úkole *dnešní,* potešil som sa s tebou!
6. Dúfam, že není chýb v *dnešňom* úkole.
7. Ukrátil som si chvíľu *dnešním* úkolom.
1. *Dnešnie* úkoly dobre sa mi podarily.
2. Mám radosť z *dnešních* úkolov.
3. S chuťou som sa posadil k *dnešním* úkolom.
4. Za hodinu previedol som *dnešnie* úkoly.
5. Úkoly *dnešnie,* potešil som sa s vami!
6. Dúfam, že není chýb v *dnešních* úkoloch!
7. Ukrátil som si chvíľu *dnešními* úkolami.

I tu platí poznámka od úlohy 187.

193. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *dnešnej úlohe.* Viď tabuľku *A, božia!*

Takto: 1. *Dnešnia* úloha dobre sa mi atď.

194. úl. Odpíšte tú úlohu tak, aby bola reč o *dnešňom diele.* Viď tab. *A, božie!*

Takto: 1. *Dnešnie* dielo dobre sa mi atď.

195. úl. Naučte sa skloňovať nazpamäť boží, -ia, -ie; i v množnom čísle!

196. úl. Skloňuj dľa vzoru boží, -ia, -ie nasledujúce prídavné mená: jelení, večerní, vlčí, rydzí!

197. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stojá!

1. *Susedov* požemok je veľmi úrodný.
2. U *susedovho* pozemku sa križujú cesty.
3. Tá zahrada sa tiahne až k *susedovmu* pozemku.
4. Náš strýco rádi by zamenili svoju lúku za *susedov* pozemok.
5. *Susedov* pozemku, jak si výnosný!
6. Na *susedovom* pozemku i pšenica výborne sa darí.
7. Naša lúka hraničí so *susedovym* pozemkom.

1. *Susedove* pozemky sú veľmi úrodné.
2. U *susedovych* pozemkov cesty sa križujú.
3. Tá zahrada sa tiahne až k *susedovym* pozemkom.
4. Náš strýco rádi by zamenili svoje lúky za *susedove* pozemky.
5. *Susedove* pozemky, však ste výnosné!
6. Na *susedovych* pozemkoch i pšenica výborne sa darí.
7. Naša lúka hraničí so *susedovymi* pozemkami.

I tu platí poznámka od úlohy 187.

198. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *susedovej lúke.* Viď tab. *A*, *synova!*

Takto: 1. *Susedova* lúka je veľmi úrodná atď.

199. úl. Odpíšte tú istú úlohu tak, aby bola reč o *susedovom poli!* Viď tab. *A*, *synovo!*

Takto: 1. *Susedovo* pole je veľmi úrodné atď.

200. úl. Naučte sa nazpamäť skloňovať synov, -a, -o; i v množnom čísle!

201. úl. Skloňujte dľa vzoru synov, -a, -o tyto prisvojovacie prídavné mená: pánov, matkin, bratov, sestrin!

I pri tomto vzore koncovky v závorkách užívajú sa len vtedy, keď prídavné meno vzťahuje sa na *osoby mužské.*

202. úl. Pozorujte na dlhé a krátke samohlásky v týchto prídavných menách!

Dobr*ý*, dobr*é*ho, dobr*é*mu, dobr*é*ho (*ý*), dobrom, dobr*ý*m.
Múdr*y*, múdr*e*ho, múdr*e*mu, múdr*e*ho (*y*), múdrom, múdr*y*m.
Bož*í*, bož*ie*ho, bož*ie*mu, bož*ie*ho (*í*), božom, bož*í*m.
Vtáč*i*, vtáč*e*ho, vtáč*e*mu, vtáč*e*ho (*i*), vtáčom, vtáč*i*m.

Z tohto videť, že v koncovkách dlhé samohlásky sa *zkráťa, jaknáhle v predchádzajúcej slabike je dlhá samohláska,* **lebo v slovenčine dve dlhé slabiky vedľa seba v jednom slove stáť nesmia.** Toto platí pri *všetkých* premenách.

Výnimku robí len *ou* v siedmom páde, k. p. krásn*ou* brán*ou.*

203. úl. Skloňujte ohľadom na vyvinuté pravidlo v predošlej úlohe tieto prídavné mená: b*ie*ly, kr*á*sny, st*á*ly; dom*á*ci, nes*ú*ci!

Poneváč tu v pni dlhá hláska sa nachádza, musia koncovky, *bárs by ináč dlhými byť maly*, krátkymi zostať.

## Poučky a pravidlá.

1. *Holá* veta je tá, ktorá má v sebe len podmet a výrok (so sponou, lebo bez nej). Príklad: Vták lieta. Hora je hustá.

2. *Rozšírená* (vyvinutá) veta je tá, ktorá krom podmetu a výroku ešte i *inšie čiastky* obsahuje. Príklad: *Spevavý* vták lieta. *Mladá* hora je hustá.

3. Dosiaľ sme rozširovali vety *prívlastkom*. Prívlastok je bližšie označenie podstatného mena.

4. Prívlastok môže byť:

a) prídavné meno tvrdého zakončenia na otázku aký, -á, -é. K. p. *Usilovný* žiak píše.

b) prídavné meno mäkkého zakončenia na otázku jaký, -á, -é. K. p. *Zimní* vetor fučí.

c) prisvojovacie prídavné meno na otázku čí? čia? čie? K. p. *Otcov* dom shorel.

5. Takéto prívlastky môžu stáť *pred* alebo *za* podstatným menom, ku ktorému patria.

6. Prídavné mená skloňujú sa v 7 pádoch jednotného a 7 pádoch množného čísla.

7. V ktorých pádoch pri skloňovaní prídavných mien tvrdé *y* lebo *ý*, a v ktorých *i*, *í* sa písať musí, videť z tabuľky *A* na konci knižky.

8. *Dve dlhé slabiky nesmia v slovenčine v jednom slove vedľa seba stáť.* Preto keď je v pni lebo koreni slova dlhá samohláska lebo dvojhláska, musí za tou dlhou slabikou nasledujúca koncovková slabika *krátkou* zostať, bárby ináč dľa pravidla mala byť dlhou. K. p. pekn*ý* má dlhé *ý*, múdr*y* už má krátke, lebo v predchádzajúcej slabike to *ú* je dlhé. Tak i žlt*ý*, *-á*, *-é*, ale čiern*y*, čiern*a*, čiern*e*. Teľací, -á, -é, ale dom*áci*, *-a*, *-e*.

## Pravopisné cvičenia.

204. úl. Odpíšte nasledujúce vety a dajte pozor na tvrdé a mäkké, na dlhé a krátke i!

Kameň je tvrd*ý*. Cukor je biel*y*. Ovč*í* syr je chutn*ý*. Zimn*í* deň je krátk*y*. Súc*i* remeselník je vítan*ý*. Svie*ži* chlieb je mäkk*ý*. Hoblík je ostr*ý*. Tchor*í* kožuch smrdí. Peň je hrub*ý*. Ryb*í* tuk je zdrav*ý*. Mĺkv*y* klas je zl*ý*. Páv*i* chvost je krásn*y*.

205. úl. Odpíšte a pridajte patričnú koncovku!

Chlapec je mlad-. Boh je všemohúc-. Človek je tvor bož-. Orl- zrak je ostr-. Topoľ je štíhl-. Jastrab- zobák je siln-. Pes je živočích domác-. Ps- ňuch je veľmi bystr-, Spev slávič- je krásn-. Koz- pysk je rostlina. Škrekľav-

páv- hlas je odporn-. Obor je veľk-. Lv- rev je ohromujúc-. Uheľ je čiern-. Hus- tuk je vzácn-.

Pozorovať: 1) po mäkkých hláskach sa píše mäkké i, í; 2) po tvrdých sa píše tvrdé y, ý; 3) z mena *živočícha* utvorené prídavné má mäkké i, í; 4) za predchádzajúcou dlhou slabikou smie nasledovať len *krátka*.

206. úl. **V nasledujúcich vetách prídavné mená doplniť koncovkou patričného rodu!**

Vôľa bož- je svät-. Dielo bož- je stál-. Dielo ľudsk- je nestál-. Žab- skok je šikovn-. Žab- telo je nah-. Hus- chod je zdĺhav-. Hus- perie je vzácn-. Ps- hlas do neba neide. Šíp čili ps- ruža je červen-. Sov- let je tich-. Sov- hlava je okrúhl-. Zviera domác- je krotk-. Vlčina je vlč- koža. Svież- ovocina je chutn-.

207. úl. Doplňte koncovky!

Stôl býva dľa podoby štvorhrann-, okruhl-; dľa látky dreven-, železn-, kamenn-; dľa upotrebenia písac-, šijac-, jeďac-. Koža je dľa pôvodu hovädz-, ps-, teľac-, koz-; dľa zovňajška surov-, vyroben-; dľa hmatu tvrd-, mäkk-. Mlieko je dľa pôvodu kravsk-, ovč-, koz-, osl-; dľa chuti sladk-, kysl-; dľa dobroty hust-, riedk-.

## b a p. Zub, sup.

208. úl. Odpíšte nasledujúce slová: zub(zuby), zúbky, dub, dubky, vrub, vrúbky, lub, holub, holúbky, kĺb, klbko, žlab, žlábky, hrab, úhrabky, lebka, trúb, trúbka, drob, drobky, rýb, rybka, hĺbka — sup, lup, chlp, chĺpky, šíp, šípky, snop, snopky, čep, čipky, lep, lepkavý, sklep, skliepky, stupka, sypký, sýpka.

Spoluhlásky prijímajú často zvuk jim podobných hlások, čo menuje sa *spodobovaním* suhlások. K. p. v tých slovách vyše zneje *b* tak jako *p*.

Dľa toho delia sa suhlásky na
*hlasné*: b, d, ď, g, h, v, z, ž, dz, dž
a *temné*: p, t, ť, k, ch, f, s š, c, č.

Stojí-li hlasná pred temnou, stáva sa vo vyslovení tiež temnou, a *naopak*.

Tiež na konci slova zostávajú hlasné temnými.

Poneváč tu dľa výslovnosti není zrejmo, má-li sa písať *b* lebo *p*, predĺžme si nejako to slovo, tak aby za tou otáznou hláskou samohláska nasledovala, a hneď ju celkom určite rozoznáme. K. p. *zub* predĺžime na *zuby* a hneď očujeme, že tam veru *b* treba a nie *p*. Toto platí i u nasledujúcich úloh.

## d, t. Plod, plot.

209. úl. Odpíšte: Ľad, slad, sladký, rad, riadky, hlad, sad, mäd, posádka, vred, plod, úhod, riedky, hlad-

ký, prudký, vodka — let, plat, mlat, kohút, plot, most, ret, pot, matka, statky, pätka, zátka, jatka.

Tu zneje *d* jako *t*. Ostatné viď predošlú poznámku!

**ď, ť.** Slaď, plať.

210. úl. Odpíšte: loď, loďka, meď, káď, žrď, seď, hlaď, piaď, ceď, poď, neblúď, choď, zahoď, medveď, dážď, — čnosť, trať, úvrať, laket, plášť, počet, prýšť, vecheť, pažiť, niť, obeť, pečať, česť, milosť.

Tu znie *ď* jako *ť*.

**v, f.** Lev, ráf.

211. úl. Odpíšte: lev, rev, splav, plávka, chliev, chlievky, krov, krôvky, lov, lovčí, spev, práv, ohlávka, oddávky, dievka, lávka, dávka — pif, paf, puf, haf, ráf, húf, rýf, Jozef, traf.

Tu znie *v* skoro jako *f*.
Ďalšie podobné úlohy nasledujú neskorej.

212. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré majú v pni *y*, a zapamätajte si jich!

Po *b*: by, byť, obydlie, kobyla, obyčaj, bylina, bystrý, býk, býl, byvol;

po *l*: lyko, lýtko, lysý, mlýn, plýtvať, oplývať, plyn, polynok, slyšať.

213. úl. Podobne predošlej úlohe.

Po *m*: my, myseľ, myť, mydlo, hmyz, myš, mýto, mýliť sa, šmýkať sa, zamykať, priesmyk, myrta;

po *p*: pýcha, pyteľ, pýr, pýriť sa, pyramida, pysk, kopyto, zpytovať sa, trpytiť sa, pykať.

214. úl. Tiež tak!

Po *s*: sychravý, sýkora, syn, sypať, sýr, sysel, sytý, osyka, syrup;

po *v*: vy, vykať, zvykať, vydra, výr, vysoký, výskať, vyť, vyza, vyžla;

po *z*: jazyk, nazývať, ozývať sa, vzývať.

215. úl. Odpíšte a napíšte ešte viacej podobných!

Vy-niesť, vychodiť, výklad, výraz, výzor, vyliať, vypiť, vybiť, vypustiť, výpustok, výmysel, atď.

Predpona *vy, vý* píše sa vždy s tvrdým y, ý.

## Slohové cvičenia.

216. úl. Vyprávka dľa otázok.

### Dve kozy.

Kto išiel cez lávku? (dve kozy). Jaká bola tá lávka? (veľmi úzka). Čo nechcela žiadna učiniť? (vy-

hnúť, vystúpiť sa). Do čoho prišly preto? (do zvady). Čo urobily? (rozbehly sa proti sebe a dŕcaly sa). Kam padly obe? (do vody). Čo zachránily len s namáhaním? (svôj život).

217. úl. Opíš vážu!

### Váža.

Čo je váža? Kto ju staval? Jaká je? Čo je obyčajne na končiari pripevnené? Čo visí vo väži? Čo sa nachádza ešte vo väži? Ktoré stavänie má vážu?

stavänie, murári a tesari, vysoká, kríž, zvony, hodiny, kostol.

218. úl. Podobne: **Myš.**

Čo je myš? Jaká je? Jaká je jej hlava? Čo stojí okolo nosa? Jaké sú oči? Čo žerú myši rádi? Čo môžu robiť zubami? Jaké sú preto ľuďom? Čo sa s nimi robí? Kto chytá myši? Čo nastavujú ľudia?

zviera, malá, končitá, fúze, jasné, slaninu, hlodať lebo hrýzť, škodlivá, chytajú sa, mačka, slopec (pasť).

219. úl. **Jež.**

Čo je jež? Jaký má pysk? Jako sa ešte menuje? Jaké sú jeho uši? Jaké má nohy? Čím je celé jeho telo pokryté? Čo robia tie pichláče? Čo je jeho pokrmom? Čo že žere ešte? Kde má svôj brloh? Čo robí v zime?

ssavec, končitý, rypák, krátke, krivé, pichláčmi, pichajú, myši a iné malé zvieratá, ovocie, húšte, spať.

220. úl. Vyprávka dľa básne.

### Spachtoš.

Už slniečko nad krajinou dosť vysoko stálo, a Ďuríkovi sa ešte sladko buvíkalo. „Stávaj Ďurko!“ matka k nemu už po tretie vraví; ale Ďurkovi je dobre, on sa hluchým spraví. „Čakaj spachtoš!“ a tichúčko ku posteli kročí, — plný pohár čerstvej vody šuchne mu do očí. Vychytil sa jako jeleň a dal sa do plaču: — „vidíš Ďurko, tak z postele čerství chlapci skáču!“

Kde stálo na nebi slniečko? Kto ešte spal vtedy? Čo mu hovorila matka? Koľko razy ho napomennla, aby hore stal? Jakým sa urobil Ďurko? Čo si pomyslela matka? Čo urobila? Či potom už stal hore? Prečo plakal? Čo mu matka potom riekla?

b. Prívlastok je prisvojovacie zámeno.

## Najmilšie barvy (19. článok).

**Ondrej a Hanka hádali sa, ktorá barva by najkrajšou bola. Ondrej hovoril: „*Moja* najmilšia barva je červená. Červené sú *naše* ruže v zahrade“. Hanka riekla: „Ja ľúbim najviac modrú (svetlú) barvu. Pozri na nebo, *jeho* barva je modrá! Modrá je i *tvoja* najmilšia kvetina, fijalka“. Otec však pravil: „*Vaše* dohadovanie je marné. Všetky barvy sú pekné. *Jich* najvätšiu krásu a velebu obdivujeme na dúhe“. Pri tom ukázal na nebo, kde práve nádherná (rozkošná, utešená) dúha sa skvela.**

221. úl. Pýtajte sa po význačne tlačených slovách otázkou čí? čia? čie? a odpovedajte v celých vetách!

Takto? Čia najmilšia barva je červená? *Moja* najmilšia barva je červená . . . .

Slová: môj, tvôj, jeho (jej, jeho); náš, váš, jich (ích, jejich) sú *prisvojovacie zámená*, ktoré sa tiež čo *prívlastky* užívajú.

Tu tiež rozoznávame tri osoby (1., 2., 3.) a tri rody: môj, moja, moje atď.

222. úl. Napíšte s každým prisvojovacím zámenom vetu na tento spôsob: *Môj* kabát je nový.

Tyto zámená skloňujú sa dľa tabuľky *B* na konci knihy.

223. úl. Skloňuj dľa *môj* na tab. *B* tiež *tvôj, svôj, náš, váš!*

*Jeho, jej; jejich (jich, ich)* sa neskloňujú.

## Môj kurín (20. článok).

**Dvôr *môjho* otca má tienny kút. V tomto kúte nachádza sa *môj* kurín. On je *moja* radosť a *moje* najmilšie miestečko. Moje kury znajú moje kroky už z ďaleka. Môj kohút so zlatými perami čuje môj hlas náležite. Keď ruku vystrem, prinde smelo ku mne. Zkúma moju ruku zobákom. Pritom škúli ustavične po mojom vačku. Veľmi rád by nečo dostal. Ukážem-li mu otrusinky (omrvinky, odrobinky), tak neustúpi prv od môjho boku, dokiaľ mu jich nepotrúsim. Teraz prindú i moje sliepky k tomu. To je krákorenie! Tu sa smeje moje srdco. Moje sliepky by som nepredala, ani čoby mi koľko za ne ponúkali.**

224. úl. Odpište ten článok a podčiarnite prisvojovacie zámená, ktoré jako prívlastok stojá!

Takto: Dvôr *môjho* otca atď.

225. úl. Vyprávaj ten článok tak, jakoby ten kurín tebe i s tvojimi bratmi a sestrami patril!

Takto: *Náš* kurín. Dvôr *nášho* otca atď.

226. úl. Vyprávaj to tvôjmu priateľovi, ale tak, že jemu ten kurín patrí!

Takto: *Tvôj* kurín. Dvôr *tvôjho* otca atď.

227. úl. Vyprávaj to tvojim priateľom tak, že jim ten kurín patrí!

Takto: *Váš* kurín. Dvôr *vášho* otca atď.

228. úl. Vyprávaj tu vyprávku tak, že ten kurín susedovmu synovi patrí!

Takto: *Jeho* kurín. Dvôr *jeho* otca atď.

229. úl. Vyprávaj tak, že ten kurín susedinej dcére patrí!

Takto: *Jej* kurín. Dvôr *jej* otca atď.

230. úl. Vyprávaj tak, že kurín susedinmu dievčaťu patrí!

Takto: *Jeho* kurín. Dvôr *jeho* otca atď.

231. úl. Vyprávaj tak, že kurín všetkým deťom susedovym patrí!

Takto: *Jich* kurín. Dvôr *jejich* otca atď.

c. Prívlastok je ukazovacie zámeno.

## Na jarmaku (21. článok).

**Deti, poďte so mnou na jarmak! Poobzierajte si šiatre a búdy. Tento rad patrí pernikárom a cukrárom. Tu je mnoho sladkých vecí. Tamten rad má plátno a šaty. Malí a veľkí ľudia navštevujú ho pilne. Tento priekupec už všetko popredal, a tamtá žena ani nestačí peniaze čítať. Včuľ sa obrátme k hentomu slobodnejšiemu miestu. To sú tam hračky. Taký tovar je u detí obzvlášte obľúbený. Všade videť veselé detské tváre. Títo chlapci tahajú malú káru s drevom. Tá istá je ešte celkom nová. Henty (tamtie) dievčence objímajú svoje lútky (panenky). Všetko sa raduje. I my si spravíme radosť. Tento buben dostanete vy väčší chlapci, a toho koňa dreveného vy menší. A včuľ choďte spešne domov!**

232. úl. Vypíš z tohto článku tie vety, v ktorých nachádza sa čo prívlastok 1) ukazovacie zámeno *tento, táto, toto*; 2) uk. zám. *tamten* (henten), *tamtá* (hentá), *tamto* (hento); 3) uk. zám. *taký, taká, také*; 4) uk. zám. *ten istý, tá istá, to isté!*

Takto: *Tento* rad patrí pernikárom a cukrárom . . . .

Teda i *ukazovacie zámená*: ten, tá, to; tento, táto, toto; henten, hentá, hento; taký, taká, také; ten istý, tá istá, to isté; onen, oná, ono; atď. môžu stáť čo *prívlastky* pred podstatnými menami.

Skloňujú sa dľa *ten, tá, to* na tabuľke *B* na konci knižky. *Onen, oná, ono* ide dľa *jedon, jedna, jedno* na tab. *C.*

### d. Prívlastok je číslovka.

## Hádka (22. článok).

**Dve hlavy nosím do hora, dve ramená mi visia dolu, šesť dlhých nôh mi načítaš, avšak len štyri nohy upotrebujem; mám tiež len desať palcov na všetkých nohách spolu. Jako má sa rozumeť tomu?**

Jazdec na koni.

233. úl. Odpíš a podčiarni číslovky!

Tu sú číslovky *prívlastkami.*

334. úl. Vypíš všetky podstatné mená s číslovkami a zaobal jich do nových viet!

Takto: Žiadne zviera nemá *dve hlavy* . . . .

235. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky a podčiarni všetky prívlastky, ktoré *základnými číslovkami* sú vyjádrené!

Základné číslovky menujú sa tyto: jedon, dva, tri, štyri, päť atď. až do nekonečna.

Skloňujú sa dľa tabuľky *C* na konci knižky.

Koľko dní má týdeň? Koľko mesiacov má rok? Koľko nôh má pes? Koľko prstov má človek na každej ruke? Koľko palcov nachádza sa na nohách? Koľko máš ty ramien? Koľko ramien má desať ľudí? Koľko dní má jeden mesiac? Koľko litrov má hektoliter? Koľko kilogramov má metrický cent? Koľko nôh má chrúst? Koľko nôh má pavúk? Koľko lístkov má ďatelina? Koľko kúskov má kopa? Koľko vecí patrí do jednoho tucta? Koľko máš rokov? Koľko kusov robí jedon pár? Koľko hárkov činí knihu papieru?

Takto: Týdeň má *sedem* dní. . . .

236. úl. Napíš *radové číslovky* od 1—12 (od jednoho po dvanásť) číslicami (ciframi) a slovy!

Takto: 1. = prvý, prvá, prvé; 2. = druhý, á, é; 3. = tretí, ia, ie;

I *radové číslovky* upotrebujú sa za *prívlastky.*

237. úl. Odpovedz na nasledujúce otázky a podčiarni prívlastky z radových čísloviek utvorené. Postav ku každej radovej číslovke i číslicu (cifru) zodpovedajúcu!

Koľkáty deň týdňa je nedeľa? útorok? sobota? streda? pondelok? piatok? štvrtok? Koľkáty mesiac v roku je december? oktober? august? februar? november? juli? januar? marec? máj? september? april? Koľkáty sedíš ty v lavici? Na ktorý deň pripádajú tvoje narodzeniny? Na ktorý deň pripádajú vianoce? Ktorý deň počína rok?

Takto: Nedeľa je prvý (1.) deň týdňa (v týdni).

238. úl. Napíš z predošlej úlohy mená dní a mesiacov v pravom poriadku!

Takto: Nedeľa, pondelok atď.

239. úl. Vypíšte číslovkami udané prívlastky z úloh 140., 141., 142., 143. a 144.!

240. úl. Odpíšte nasledujúce vety:

*Všetci* ľudia sú k blaženosti stvorení. *Mnoho* je povolaných, ale *málo* vyvolených. *Všetku* nádej skladajte v Bohu. *Koľko* hláv, *toľko* smyslov. V susedovej zahrade *niekoľko* stromov vyschlo. *Žiadon* človek *všetkým* ľuďom neuhovie. *Každý* človek musí zomreť. *Mnohý* človek si dobrovoľne na zdraví škodí. Čo platno človekovi, keby *celý* svet získal a na duši svojej zkázu trpel?

Vyznačené slová sú *neurčité číslovky,* lebo udávajú len *neurčite* mnohosť. Bývajú buď výrokami buď prívlastkami.

c. Prívlastok je podstatné meno v 2. páde.

## Hora jako obydlie (23. článok).

**Hora je obydlie jeleňov. I srny a zajáce vyhľadávajú húštavy hôr. Hniezda vtákov sú tu bezpečné. Listy stromov chráňa jich. I veverka žije tu. Ovocie dubov poskytuje jej pokrm. Nepohŕda ona však ani jádrami orechov. Na spodu videť diery králikov. Tyto prekážajú zrostu koreňov. Vedľa ležia podzemné komory myšičiek. Tiež kôra borovíc je obľúbeným miestom sdržovania. Tam nachádzajú sa dlhé chodby chrobákov, a s vrchov koruny zvučí bzučanie včeličiek. Všetkým dáva hora lacnú a priestrannú hospodu.**

241. úl. Pýtaj sa po prívlastkoch, ktoré skrz *podstatné mená v 2. páde* vyjádrené sú, a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Čie obydlie je hora: Hora je obydlie *jeleňov.* Čie húšťavy vyhľadávajú srny a zajáce? Srny a zajáce vyhľadávajú húšťavy *hôr.*

Tieto poznačené slová sú tiež *prívlastky*, vyjádrené *podstatnými menami v 2. páde.*

Tiež podstatné mená skloňujú sa v siedmi pádoch jednotného a v siedmi pádoch množného čísla. Viď tab. *D* na konci knižky!

242. úl. Pýtajte sa ešte raz jako v predošlej úlohe, odpovedajte však tak, aby podstatné mená v 2. páde v *jednotnom čísle* stály.

Takto: Čie obydlie je hora? Hora je obydlie *jeleňa.*

243. úl. Skloňujte dľa vzoru *chlap* (tab. *D*) slová: pán, brat, sused, stolár.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu *osobné*, vychádzajúce na *tvrdú* lebo *obojetnú* suhlásku.

244. úl. Skloňujte tiež dľa vzoru *muž* tyto: zať, priateľ, samec, tovaryš.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu *osobné*, vychádzajúce na *mäkkú* suhlásku.

245. úl. Skloňujte dľa vzoru *dub* tyto: buk, strom, plot, rok.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu *neživotné*, vychádzajúce na *tvrdú* lebo *obojetnú* spoluhlásku.

246. úl. Skloňujte dľa vzoru *meč* tyto: kľúč, koš, mozoľ, klinec.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu *neživotné*, vychádzajúce na *mäkkú* suhlásku.

247. úl. Skloňuj dľa vzoru *ryba* tyto: žena, vŕba, sova, krava.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená *ženského* rodu, ktoré pred *a* majú *tvrdú* lebo *obojetnú* suhlásku.

248. úl. Skloňuj dľa vzoru *duša* tyto slová: ruža, hrča, vôňa, núdza.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená *ženského* rodu, ktoré pred *a* majú *mäkkú* suhlásku.

249. ul. Skloňuj dľa vzoru *zem* tyto: pec, krv, posteľ, loď, reč, moc.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená *ženského* rodu, ktoré sa na *spoluhlásku* (suhlásku) končia. Nektoré prijímajú v daktorých pádoch *i*, druhé *e*.

250. úl. Spoj tyto slová do viet (vo vety)!

Vôňa ruža — hrebíčok ľúbežná. Spev slávik — kos príjemný. Kožušina kuna — líška teplá. Končiar šabľa — pika ostrý. Steblo raž — pšenica zelený. Uši osel —

zajác dlhý. Pelechy jazvec — škrečok (chrčok) ležia pod zemou. Srsť kone — kravy mäkký. Perie havran — kávka čierny. Jan syn Zachariaš — Alžbeta.

Takto: Vôňa *ruže* a *hrebíčku* je ľúbezná.

Čím sú vo vete tie vyznačené slová?

## O stromoch.

Korene duby - buky uzlovatý. Peň topoly - palmy štihlý. Kôra javor - buk hladký. Koruna lipa - gaštan velikolepý. Ratolesti breza - vŕba ohybké. Ihlice borovica - modrín (smrek) končitý. Kvety jalša - lieska menujú sa kočičky (jahňade). Plody jedle - smreky menujú sa šišky. Jahody kaliny - bäz žerú vtáci. Drevo čerešňa - orech zrábä sa na izebné náradie.

251. úl. Tak, jako predošlá úloha.

Takto: Korene *dubov* a *bukov* sú uzlovaté.

252. úl. Skloňuj dľa *slovo* (tab. *D.*): zlato, súkno, delo, vojsko.

Dľa tohto vzoru skloňujú sa podst. m. *stredného rodu*, vychádzajúce na *o* s predchádzajúcou *tvrdou* suhláskou, a len množný počet majúce na *a*, jako: *krosna, vráta, ústa.*

253. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré *žiadneho množného čísla nemajú*, a hľadajte ešte podobné!

Kamenie, zbožie, perie, obilie, okutie, piesok, prach, mlieko, zdravie, veselie, svedomie, šťastie . . . .

254. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré *žiadneho jednotného čísla nemajú*, a hľadajte ešte podobné!

Pľúca, máry, otruby, plevy, vidly, vážky, Uhry, Čechy, dvere, hrable, jasle, husle, kliešte, konope, sane, Košice, Dražovce, hromnice, letnice alebo turice, vianoce, drobky, čary, patoky, odpustky, ostatky, mravy, pačesy, hody, nožnice, nohavice . . . . .

255. úl. Skloňuj dľa vzoru *pole:* srdce, vrece, oje, nebe, ohnište.

Dľa tohto skloňujú sa podst. m. *stredného* rodu, vychádzajúce na *e* alebo *o* s predchádzajúcou *mäkkou* spoluhl.: vrec*e*, vrec*o* ; plec*e*, plec*o*; neb*e*, neb*o*; atď. potom na *šte:* strnište, smetište, atď.

256. úl. Skloňuj dľa *umenie:* videnie, kamenie, zdravie, šťastie, uhlie.

Sem patria všetky podst. m. na *ie.* — Také podst. m., ktoré neznamenajú skutočnú osobu lebo vec, lež buď *vlastnosť* alebo *povahu*, jako mladosť, starosť, choroba, buď *stav* alebo *čin* samostatným myslený, jako sen, beh, východ, západ, menujeme *odťaženými* podst. menami. Sem patria všetky od slovies pochádzajúce na *ie*, bitie, učenie, čítanie atď.

Ostatnie podst m. (mená skutočných osôb, zvierat a vecí) menujeme *skutočnými* podstat. menami.

257. úl. Vypíšte z čítanky 20 skutočných a 15 odťažených podstatných mien!

258. úl. Skloňuj dľa *semä*: bremä, plemä, temä, rámä, vemä.

Tieto vychádzajú i na *eno*: bremeno, semeno, temeno, plemeno, rameno, vemeno (vymeno) a skloňujú sa dľa *slovo*.

259. úl. Skloňuj dľa *kura*: háďa, dievča, chlapča, dieťa.

Sem patria zmenšené na *a* a mladé zvieratá vyznamenávajúce: jahňa, osľa, žriebä, káča, morča, húsa, prasa atď.

260. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky prívlastkom z podstatného mena v 2. páde!

Čia strecha je končitá? Čí vrchol je stromovím obrastlý? Čie prsty majú pazúry? Čí nos menuje sa rypák? Čí zobák je malý? Čí chod je vzpriamený? Čie uši sú dlhé? Čia koža vyrába sa na remeň? Čie štetiny upotrebúvajú sa na kefy? Čie mäso sa pečie? Čie telo má bodláče? Čí pokrm pozostáva z červíkov? Čí syn bol Jozef? Čie hlavné mesto leží na Dunaji?

Takto: Strecha *väže* je končitá . . . .

261. úl. Čoho sú nasledujúce veci čiastkou?

Hlava, prst, haluz, list, krídlo, šupa, škrupina, strecha, ucho, rúčka, koleso, korene, šupiny, štetiny, pazúry.

Takto: Hlava je čiastka *tela* . . . .

262. úl. Učiň v nasledujúcom z prídavného mena podstatné v 2. páde!

Domové dvere, kráľovský trón, cisarská ríša, ritiersky hrad, žiacky sošit, dedinský kostol, pekarský sklep, lesný kraj, jazdecká šabľa, ihlové ucho, učiteľský plat, rychtársky dom, domová pokladnica, slovenský obyčaj, roľnícky zvyk, hrnčiarsky riad, kňažské povolanie.

Takto: Dvere *domu*, trón *kráľa*, . . .

263. úl. Odpíšte ešte raz úlohy 187., 192. a 197.! Tam najdete podstatné mená s prídavnými spolu skloňované.

## Poučky a pravidlá.

I. Holá veta môže sa rozšíriť *prívlastkom*.

II. Prívlastok môže byť:

1. bár jaké prídavné meno, na otázku *jaký? á? é?; čí? čia? čie?*
2. prisvojovacie zámeno, na otázku *čí? čia? čie?* Príkl. *Môj* kabát; *váš* dom.

3. ukazovacie zámeno, na otázku *ktorý? á? é?*
   Príkl. *Tento* strom; *oná* vŕba.
4. číslovka (základnia), na otázku *koľko?*
   Príkl. *Sedem* dní.
5. číslovka (radová), na otázku *koľkáty? a? e?*
   Príkl. *Siedmy* deň.
6. číslovka (neurčitá). Príkl. *Všetci* ľudia; *každý* človek.
7. podstatné meno v 2. páde, na otázku *koho? čoho? či? čia? čie?*
   Príkl. Strecha *domu; obyčaj pána; šaty panej.*
   Miesto podst. m. v 2. páde sa v slovenčine často užíva prídavného mena: strecha *domová:* obyčaj *pánova;* šaty *panine.*

III. Podstatné mená, prisvojovacie a ukazovacie zámená, číslovky skloňujú sa v 7 pádoch v jednotnom a množnom čísle, tak jako to patričné tabuľky na konci knižky ukazujú.

## Pravopisné cvičenia.

### h, ch Luh, duch.

264. úl. Odpíšte: Boh, prah, dlh, luh, vrah, hloh, kruh, pstruh, druh, Váh, nocľah, koželuh, vlhký, ľahký, krehký — prach, duch, sluch, mech, moch, Čech, orech, pelech, beloch, černoch, leňoch.

Tu zneje *h* jako *ch*. Viď úlohu 208. s poznámkou.

### g, k, Glg, krk.

265. úl. Odpíš: Glg, grg, strýg, vrzg, druzg — rak, vták, chrobák, prask, tresk, plesk, blesk.

Tu znie *g* jako *k*.

### z, s. Mráz, hlas.

266. úl. Odpíšte: Vôz, vozka, mráz, odraz, obraz, obrázky, slizký, mrzký, klzký, rozťať, úkaz, ukázka, Francuzko, lez, lezci, vez — les, pes, hlas, hláska, čas, častý, pás, páska, klas, klásky, nos, pros, vosk, voskár, láska, kôstka, Rus, Rusko.

### ž, š. Nôž, voš.

267. úl. Odpíš: Lež, viežka, slúž, služka, diež, diežka, váž, vážky, nôž, kráž, bôžkovie, družky, rožky, tvarožky, bež, bežci — pliešky, súš, zkúška, mušky, pešky, líška, Češka, Vlaška.

Tu znie *ž* jako *š*.

### dz, c. Vádzka, vyplácka.

268. úl. Odpíš: Schôdzka, prechádzka, vychádzka, zachádzka, obhádzka — válec, nemec, nemecký, vedecká.

Tu znie *dz* jako *c*.

**dž, č. Hádžte, páčte.**

Tu znie *dž* jako *č*.

269. úl. Vyhľadajte v nasledujúcich slovách hlasné hlásky a udajte jako sa premeňujú: Vták, včela, v koši, obchod, občan, obcovať, sladký, ľahký, od pána, mladší, nízky, rozťať, z chyžé, ťažký, schôdzka, sádžte.

270. úl. Pozoruj spodobovanie suhlások ešte v nasledujúcich vetách, odpíš ích a podčiarni tie suhlásky, ktoré zvuk menia!

Po niti dovieješ sa *klbka*. Učenie má koreň horký, ale *plod sladký*. Jaký pán, taká *čeliadka*. *Hĺbka* Čierneho Mora je veľká. Práca je len dotiaľ *obťažná*, dokiaľ sme jej neprivykli. Nemocný pečlivej *obsluhy* potrebuje. Každý *občan* má si byť povedomý svojich práv. Spojené *obce* americké požívajú úplnej samosprávy. *Obchodom* bohatnú *jednotlivci* a celé národy. Malá čiasť zeme zo všetkých strán vodou *obstúpená* zove sa *ostrov*. Kto dobre počne, jako by v *prostredku* bol. *Kladka* je stroj zdvíhací. *Prudká* vášeň zdravie podrýva. Malá *hádka* často veľké *následky* máva.

Takto: Po niti dovieješ sa kl*b*ka . . . .

271. úl. Jako predošlá!

*Odpadky* z pivovárov poskytujú dobytku dobrý nápoj. *Hladké* veci bývajú husté. Kôň má krátku *hladkú* srsť. *Kráľovstvo* delené nemáva trvania. Dobrá *ovca* mnoho nebľačí, ale mnoho vlny dáva. *Plavca* na suchu a *jazdca* bez koňa nepoznáš. *Kavka* hubí škodlivý hmyz. *Nohty* sú na rukách a nohách; ony sú ochranou a *podporou prstov*. *Ľahké* veci nesú sa do výše. Lepší *blízky sused než* ďaleký priateľ. Verná *služka* často služby nemení. *Vlhké* obydlie je nezdravé. Jaká *otázka*, taká *odpoveď*. Rovina *nízko* ležiaca sluje nížina.

272. úl. V nasledujúcich vetách vyslovujú sa vyznačené *temné* suhlásky pred jasnými čo *jasné* (hlasné):

Modli*t*ba je obrátenie mysli *k* Bohu. Pri sva*t*be v Káni Galilejskej premenil Kristus vodu na víno. V advente a času pôstneho nevydržiava sa sva*t*ebnie veselie. Požehnanie otcovo stavia deťom domy, ale kliatba matkina búra jich. Kry*t*ba bridlicová vyznamenáva sa jak úhľadnosťou, tak trvácnosťou. I múdry ne*k*dy pochybí. Leňocha ni*k*de šťastie nečaká. Lepšia pro*s*ba, nežli hrozba. Pro*s*bou dôjdeš odpuštenia.

273. úl. Pozoruj v nasledujúcom *k* a *s* (so), ktoré

čo temné prechádzajú do jasných 1) pred jasnými, 2) pred samohláskami a 3) pred *l*, *ľ*, *m*, *r*, *j* (*k* znie jako *g*, *s* jako *z*, *so* jako *zo*).

K vode, k bani, k domu, k deťom, k gajdošovi, k horám, k zemi, k židovi, k Dzurovi (Jurovi), k džaurovi; k otcovi, k Uhrom, k Abrahamovi, k evanjelikovi, k ústupkom, k levom, k ľuďom, k mäsu, k rukám, k jame. — S vodou, s baňami, s domom, s deťmi, s gajdošom, s horami, s zemou, s židom, s Dzurom, s džaurom; s otcom, s Uhrom, s Abrahamom, s evanjelikom, s ústupkom; s levom, s ľuďmi, s mäsom, s rukami, s jamou. — So stupkou, so silou, so sviecou, so slamou, so zemou.

274. úl. Odpíšte tyto vety a podčiarnite *s* (*so*), ktoré sa vyslovujú jako *z* (zo)!

S Bohom začni, s Bohom dokonči! Chudobný s bohatým nehoduj, múdry s bláznivým nežartuj! Zlé sa neutají, a s dobrým môžeš pred Boha i pred ľudí. S ihličky na grešličku, s grešličky na truhličku, s truhličky na kravičku, s kravičky na šibeničku. Lepšie čestne umreť, nežli s haňbou žiť. S dobrými skutky a s pravdou netreba sa skrývať. Pýcha podobá sa zpráchnivelému stromu, jehož vetve so všetkých strán sa lámu; vystúpi-li kto na strom ten, skoro s neho spadne. Na vôz, ani s vozu, keď uteká, neskáč. Čechy hraničia na západe s Bavory. Mnohý shadzuje hniezdo a jiní mladé sbierajú. Ťažká shoda s ohňom voda. Ťažko shodnú sa dvaja medvedi v jednom brlohu.

275. úl. Nasledujúce vety odpíšte! V tých vyslovuje sa zase naopak *z* jako *s*.

*Z* tvári myseľ žiari. *Z* chlpov velbludích (ťavích) tkajú Arabovia látku kamelot zvanú. Kostík čili fosfor dobýva sa *z* kostí zvierat. Prvnie vyhrania *z* kapsy vyháňa. Kristu Pánu daná je koruna *z* trnia. Nie *z* každej ruky príjemná Bohu obeť. *Z* cudzieho dávať je haňba. Snadno byť štedrým, keď je z čoho dávať. Jeden nespravodlivý groš sto jiných *z* kapsy vytiahne. Kto jiného ctí, sám *z* toho chválu má.

276. úl. Odpíšte a podčiarnite *z*, ktoré sa jako *s* vyslovuje.

Z pilnosti sa šťastie rodí, lenivosť len biedu plodí. Není tak vzácne, čo z čistého zlata je, jako čo od výborného majstra pochádza. Hrnec pozná sa z klopania, blázen z tláchania. Žula složená je z kremenitých zrniek,

z hlinca a sliedy. Kto poctivosť jednúc ztratí, tomu sa viac nenavráti. Čo hlúpy zkazí, tisíc múdrych nenapraví. Zlodeja zkaza neminie. Staroba rozumu nedodáva, lež zkusenosť. Oheň zkúša zlato, núdza priateľa. Dostatok zplodzuje smelosť, núdza ocháblosť.

277. úl. Sprav z úl. 212. s každým slovom, ktorého význam znáš, holú alebo rozšírenú vetu!

278. úl. Podobne z úlohy 213.!

279. úl. Podobne tak z úl. 214.!

## Poučky a pravidlá.

Suhlásky prijímajú často zvuk jim podobných hlások, čo menuje sa *spodobovaním* suhlások. K. p. zu*b*; tu znie to *b* jako *p* (zup).

Dľa tohto delia sa suhlásky na

*hlasné (jasné)*: v, b, d, ď, g, h, z, ž, dz, dž
*temné*: f, p, t, ť, k, ch, s, š, c, č

Tu platia tyto pravidlá:

1) stojí-li hlasná na konci slova, stáva sa vo vyslovení temnou; k. p. holu*b* vysloví sa holu*p*, spe*v* vysloví sa spe*f* atď.
2) stojí-li hlasná pred temnou, stáva sa vo vyslovení tiež temnou; k. p. ry*b*ka znie ry*p*ka, hla*d*ký znie hla*t*ký, die*v*ka znie die*f*ka . . . .
3) stojí-li temná pred hlasnou, stáva sa vo vyslovení hlasnou; k. p. modli*t*ba znie modli*d*ba, *k* Bohu znie *g* Bohu, ni*k*de znie ni*g*de, pro*s*ba znie pro*z*ba;
4) temné *k*, *s* *(so)* prechádza do jasného *g*, *z* *(zo)* 1) pred *samohláskami*; k. p. *K* *U*hrom znie *g* Uhrom, *s* *A*brahamom znie *z* Abrahamom; 2) pred *l*, *ľ*, *m*, *r*, *j*: k. p. *k* levom znie *g* levom, *k* mäsu znie *g* mäsu, *s* rukami znie *z* rukami, *s* jamou znie *z* jamou; 3) pred hlasnými: *k* vode znie *g* vode, *s* deťmi znie *z* deťmi atď.

# Doplňok (predmet).

## a. Doplňok je podstatné meno v 4. páde.

## Rozliční nepriatelia (24. článok).

**Strelec strieľa supa. Kohút hltá červíka. Volávka chytá rybku. Víchor láme strom. Krahulec trhá holuba. Mačka lapá myš. Vrabec sjedá hrozno. Blesk rozboruje dom. Lev hrdúsi žirafu. Medved napáda človeka. Včela pichá dieťa.**

280. úl. Vypíšte všetky holé vety!

281. úl. Pýtaj sa v každej vete *koho?* lebo *čo?* a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Koho lebo čo strieľa strelec? Strelec strieľa *supa*. Čo hltá kohút? Kohút hltá *červíka*.

Tie vyznačené slová doplňujú smysel holej vety a menujú sa *doplňky*.

282. úl. Dajte tie vety v 24. článku do množného čísla a podčiarnite doplňky!

Takto: Strelci strieľajú *supov*. Kohúti hltajú *červíkov*.

283. úl. Premeň doplňky na podmety (v jednot. a množ. čísle)!

Takto: Sup sa strieľa. Supi sa strieľajú.

284. úl. Sprav z nasledujúcich slov vety, upotrebiac prvé za podmety a druhé za doplňky!

| | |
|---|---|
| blesk — strom | lekár — nemocný |
| národ — kráľ | šuchot — vyučovanie |
| dievča — vrkoč (cop) | mäsiar — vôl |
| hrnčiar — hlina | pec (kachle) — izba |
| trúba — zvuk | strelec — terč |
| listár — list | lastovička — mucha |
| zahradník — ružový ker | voda — oheň |
| sluha — kepeň | oheň — voda |
| murár — múr | líška — sliepka. |

Takto: Blesk rozdrcuje *strom*. Národ volí *kráľa*.

285. úl. Napíšte vety 24. článku v minulom čase, v jednotnom i množnom čísle!

Takto: Strelec strieľal *supa*. Strelci strieľali *supov*.

286. úl. Tie isté vety dajte do budúceho času, tiež v jednotnom i množnom čísle!

Takto: Strelec bude strieľať (zastreli) *supa*. Strelci budú strieľať (zastrelia) *supov*.

287. úl. I vety 284. úl. dajte tak do minulého a budúceho času!

288. úl. Odpíšte z tabuľky *E* na konci knižky *časovanie* slovesa pomocného *byť!* Pozorujte, koľko je tam hlavných oddieľov; naučte sa nazpamäť!

Ktorí p. učit. za potrebné, aspoň za užitočné držia, aby dietky nár. školy časovanie slovies sústavne sa preučily, môžu kedy tedy dľa vzoru *viezť* na tab. F. jedno druhé sloveso ústne a písomne časovať nechať, používajúc pri tom spolu prehľad slovesných foriem na tab. G.

## Na dvore.

Anna sliepky, holuby vábiť. Sliepky jačmeň, oves žrať. Holuby hrach, vika zobať. Karoľ vrabce, husy odohnať. Dievka kravy, svine kŕmiť. Kravy repa, otruby dostať. Svine otruby, zemiak dostať. Paholok kôň, vôl napájať. Gazdina maslo, sýr dorábať. Pán raž, žito (pšenica) predávať

289. úl. Sprav z tých slov vety! Podčiarni doplňky v 4. páde!

Takto: Anna vábi *sliepky* a *holuby*.

290. úl. Odpovedz na otázky pomocou zatvorených slov!

Čo potrebuje krajčír? (náprstok, ihla, hladidlo). Čo žere krava? (ďatelina, tráva, seno). Čo ukradol kmín (zlodej)? (kabát, nohavice, sukňa, ručník). Čo nese osol? (mech, ťarcha, drevo). Koho miluje chlapec? (otec, matka, sestrička). Koho poučuje učiteľ? (žiak, žiačka dieťa). Koho pýta sa pocestný? (chlap, žena, dievča).

Takto: Krajčír potrebuje *náprstok*, *ihlu* a *hladidlo*.

b. Doplňok je podstatné meno v 3. páde.

## Potrestaná neposlušnosť (25. článok).

**Karol a Franko išli do zahrady. Zahradník** *privolal* **chlapcom: „Musíte** *vyhýbať* **včelínu; ja tým včelám neverím!“ Karol** *ďakoval* **tomu dobrému mužovi. Poslúchol dobrú radu. Franko ale** *neveril* **výstrahe. On** *odpovedal* **zahradníkovi: „Nesmie byt človek až pri veľmi bojazlivým!“ Karoľko to** *mal za zle* **priateľovi. Riekol: „Ja** *poviem* **to otcovi.“ Vzdor tomu** *blížil sa* **Franko včelínu. Z razu velice vykríknul. Včela ho pichnula. Zahradník pribehnul k nemu. On** *pomohol* **chlapcovi.** *Podarilo sa* **zkusenému tomu mužovi žihadlo vytiahnuť. Pritom** *vysvetloval* **chlapcom to príslovie: Kto nechce počúvať, musí cítiť!**

291. úl. Pýtaj sa pomocou ináče tlačených slovies po doplňkoch v 3. páde slovom *komu? čomu?* a odpovedaj v celých vetách!

Takto: *Komu* privolal zahradník? Zahradník privolal *chlapcom*.

292. úl. Spoj nasledujúce slová vo vety!

Kôň roľník osožiť. Kaštiel gróf patriť. Boh hriešnik odpustiť. Kresťan nepriateľ tiež odpustiť. Zlodej strážca uskočiť (upŕchnuť). Sirota dobrodinec ďakovať. Jed zdravie škodiť. Dievka gazdina pomáhať. Kráľ národ rozkazovať. Nešlechetník zákon protiviť.

Takto: Kôň osoží *roľníkovi*.

**293. úl. Pýtaj sa na doplňky s** ***komu*** **a odpovedaj podstatnými menami v množnom čísle!**

**Kŕma sa dáva. Mäd sa kradne. Vlna sa ostrihala.**

Perá sa vytrhaly. Vajcia sa odobraly. Krik sa zakáže. Knihy sa darujú.

Takto: Komu dáva sa krma? Krma dáva sa *kravám.*

294. úl. Spravte z nasledujúcich slov vety!

Syn je povďačný otec, matka. Prosba sa odoprela syn, dcéra. Kvety sa trúsily ženich a mladucha. Šaty sa ľúba brat, sestra. Seno slúži za krmu kôň, krava. Líška škodí sliepky, husy. Psi nemilí sú zajáce, králiky. Dážď osoží pole, lúky. Víchory škodia lode, stromy.

Takto: Syn je povďačný *otcovi* a *matke.*

c. Doplňok je podstatné meno v 2. páde.

295. úl. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite podstatné meno v 2. páde, ktorým holá veta je doplnená!

Orol múch nelapá. Chudoba cti netratí. Voda rozumu nekalí. Zlata sa hrdza nechytá. Mrtvého hrob nenavráti. Nevedomosť hriechu nečiní. Múdre ucho nedbá hlúpych rečí. Vôl nepotrebuje kovania. Ošklivá tvár zrkadla nemiluje. Mráz koprivy (žihľavy) nespáli. Pleva zrna nepotlačí. Bláznivá reč nemá múdrej odpovedi. Brada mudrca nečiní. Samoláska nemá žiadneho priateľa. Sova nevysedí sokola. Jedna lastovička nerobí leta. Mokrá pôda nepotrebuje vody. Cigánove deti nebojá sa iskrí. Nesmelé srdco cti nedochádza.

Takto: Orol *múch* nelapá. Chudoba *cti* netratí.

Na doplňky v 2. páde sa pýtame otázkami: *koho? čoho?*

296. úl. Doplňte nasledujúce vety druhým pádom!

Holubi sa bojá —. Nedbalý človek stráni sa —. Nešlechetné dieťa hrozí sa —. Zlé svedomie ľaká sa —. Hriešnik strachuje sa —. Nemocný sotvá sa — dočká. Nemilá správa došla —. Ľahkomyseľný žiak snadno sa — dopustí. Dievčatá natrhaly v zahrade —. Žížnivý posel napil sa zo studienky —. Váš otec nakúpil —. Držte sa vždy —. Varuj sa —. Nepriateľ chcel sa zmocniť —. Opilec odriekol sa —. Udatní vojáci, chopte sa —. Pilný roľník očakáva —. Kain sa zbavil —. Švadlena užíva pri svojej práci —. Učiteľ potrebuje —. Lenivý robotník není hoden —.

Takto: Holubi sa bojá *kršiaka.*

d. Doplňok je podstatné meno v 7. páde.

297. úl. Odpíšte a podčiarnite doplňky v 7. páde, na ktoré sa môžme pýtať otázkami *kým? čím?*:

Marná chvála i peciválom pohne. Boh šťastím vládne. Boh je bohatý milosťou. Zúrivec krúti očima. Ospalec hlavou kýva. Každá pýcha peklom dýcha. Vetor trieska dvermi.

298. úl. Doplňte nasledujúce vety siedmym pádom!

Zlostné dieťa často — dupne. Zimnica triasla —. Kôň hýbe —. Víchry lomcujú —. Saul mrštil — po Dávidovi. Zahradník sa — zamestknáva. Boh vládne —. Mnohí ľudia sa honosia —. Blázen i — pohrdá. Sused náš chvastá sa —. Nie všetko — vonia. Svetnica zapácha —. Boháč oplýva —. Ryba smrdí —.

Takto: Zlostné dieťa často *nohou* dupne.

## Tvorenie slov.

### Odvodené podstatné mená.

#### ík, čok, íčok.

299. úl. Odpovedaj v celých vetách na nasledujúce otázky!

Jako sa volá malý kôň? malý osel? malý hreb? nôž? červ? muž? vôz? dom? strom? peň? stôl? kôl? dvôr? sen? chlapec? syn? žiak? ker?

Takto: Malý kôň sa volá *koník* lebo *koníčok.*

#### ka, ečka, ička.

300. úl. Jako predošlá!

Jako sa menuje malá Mara? malá Zuza? Kača? suseda? varecha? sestra? krava? strecha? zem? zahrada? kačica? misa? miska? polievka? stienka?

Takto: Malá Mara sa menuje *Marka.*

#### ko, tko, čko.

301. úl. Jako predošlá!

Jako sa nazýva malé poleno? malé sklo? srdco? teľa? prasa? koča? húsa? vtáča? chlapča? dieťa? drevko? písmo?

Takto: Malé poleno sa nazýva *polienko.*

Pomocou prípon v týchto troch úlohách tvoria sa tak rečené *zdrobnelé* slová.

302. úl. Utvor podstatné mená pomocou prípony *ník* z nasledujúcich slov:

Panovať, opatrovať, sľutovať, bojovať, latovať, merať; kožuch, železo, svieca, remeslo, dielo, roľa, kúzlo, vražda, zlosť, násilie, bez boha; ruka, ryba, holub, kura, na prse, na rameno.

Takto: Panovník, opatrovník . . . .

303. úl. Utvor podstatné mená pomocou prípony *ba* z nasledujúcich slovies!

Honiť, hradiť, kryť, plaviť, slúžiť, strieľať, dlážiť, haňbiť, húsť, chodiť, kliať, orať, prosiť, sádzať, zlostiť, choraveť, chudobneť, svatbiť, veštiť, klať.

Takto: Honba, hradba . . . .

304. úl. Odpovedaj na tyto otázky a použi pritom za podmet odvodené podstatné meno s príponou *iar*, *ár:*

Kto robí nože? meče? hrnce? kto páli uhlie? kto barví? kto vymetá komín? kto robí koteľ? remene? kolá? bedná? kto kreše brvná? Kto robí tehly? chytá ryby? varí mydlo? robí sedlá.

Takto: Nože robí *nožiar.*

305. úl. Prives na tyto podstatné mená príponu *ina* a postav kmenové slovo a odvodené vedľa seba.

Rov, krov, dub, jalša, buk, kraj, nov, hosť, list, zem, pláň, kvet.

Takto: Rov, rovina; krov, krovina; . . .

306. úl. Odpovedaj na tyto otázky a upotreb za podmet odvodené podstatné meno na *teľ!*

Jako sa menuje ten, ktorý učí? vykúpi? vyslobodí? spasí? riadi? háji? bráni? rmúti? chváli? káže? hlása? obýva? vydáva? skláda? odhaduje? číta? podporuje? báda? sľutuje? menuje? odporučuje? objasňuje? praje?

Takto: Ten, ktorý učí, menuje sa *učiteľ.*

307. úl. Utvor z nasledujúcich slov nové príponou *stvo!*

Mešťan, ritier, kňaz, vták, tvor, pán, ľud, človek, jazdec, sused, učiteľ, notár, pisar, posel, svedok, prorok, dedič, dobrodruh, staviteľ, kamarát.

Takto: Mešťanstvo, ritierstvo . . . .

308. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky v celých vetách a rozdeľ *složené* podstatné mená!

Jako sa menuje dom, kde sa pivo varí? kde sa cukor varí? nástroj k meraniu tepla? k meraniu tlaku povetria? vedeniu vody? Jako sa menuje opis zeme? miesta? cesty? prírody? Jako povieme jedným slovom krásne písanie? tesné písanie? zpytovanie prírody? síl? jazyka? veda duše? zdravia? prírody? krásy? maz na kolá? hrad na leto? rubač dreva? hojič rán?

Takto: Dom, kde sa pivo varí, menuje sa *pivo-vár.*

## Poučky a pravidlá.

I. *Doplňok* (predmet) je doplnením *slovesa* lebo *prídavného mena* jako výroku. K. p. ruka *umýva*; tu treba výrok (sloveso) doplniť, aby sa vedelo, *koho*? lebo *čo*? umýva. Ruka *ruku* umýva. Včuľ už vieme, že *ruku*, a tak je toto slovo doplňkom. Alebo: Boh je *milostivý*; tu treba výrok (prídavné meno) doplniť, aby sa vedelo *komu*? Boh je *hriešnikovi* milostivý! *Hriešnikovi* je tiež doplňok.

II. Doplňok môže byť:

a) podstatné meno v 4. páde, na otázku *koho*? lebo *čo*? Majster prijíma *učňa*. Roľník seje *žito*.

b) podstatné m. v 3. páde, na otázku *komu*? *čomu*? Kaštiel patrí *grófovi*. Víchor škodí *stromom*.

c) podstatné meno v 2. páde, na otázku *koho? čoho?* Cigáňčatá nebojá sa *iskrí*. Orol *múch* nelapá.

d) podstatné meno v 7. páde, na otázku *kým? čím?* Boh *šťastím* vládne. Vetor trieska *dvermi*.

III. Sloveso sa tiež môže všelijako premieňať dľa *osôb, čísla, času, spôsobu* a to sa menuje *časovaním* slovies. Viď tab. *E, F*.

Dľa neurčitého spôsobu delia sa všetky slovesá na 6 tried. Viď tab. *G*. — Krom tých je ešte pomocné sloveso *byť* a nepravidelné slovesá *jesť, vedeť, isť*.

## Slohové cvičenia.

### 309. úl. Vyhotov dľa otázok opis psa!

**Pes.**

K jakým zvieratám patrí pes? Jaká je jeho hlava? Jako sa menuje najprednejšia čiastka hlavy? Čo má v papuli? Čo môže nimi robiť? Čo má na prstoch? Čím je celé telo pokryté? Čo žere najradej pes? Jakých psov poznáme? Čo robí domáci pes? Čo robí ovčiarsky pes? Čo robí mäsiarsky pes? Kto potrebuje kopova? Čomu sa dá pes ešte vyučiť? Jaký je pes svojmu pánovi? Ktorí psi sú nebezpeční?

### 310. úl. Podobne: **Kôň.**

Čo je kôň? Jakê je jeho telo? Jaká je hlava? Jaký je krk? Čo nachádza sa na tomto? Jako sa menuje ocas ešte? Čím sú nohy opatrené? Čo nosí na kopytách? Dľa farby jaké sú kone? Jako sa menujú biele? Jako ale zase čierne? Ktorý kôň je plavým? Čo žere kôň? Čo je jeho nápojom? Čo ťahá kôň? Čo nosieva tiež kôň? Jaké zviera je on teda?

### 311. úl. Tiež tak. **Bociaň (bogdál).**

Jaký vták je bociaň? Jaké má nohy? Jaký je i zobák jeho? Jakú barvu majú nohy a zobák? Čo môže zobákom robiť? Jaké je jeho perie? Jako vyzierajú jeho letky (kriedlové perá, brká)? Čí byt vyhľadáva rád? Čo si tam stavia? Z čoho zhotovuje ho? Kde vyhľadáva svoju potravu? Čo si tam chytá? Čo robí na jaseň? Čo on nemôže zniesť? V ktorej čiastke roku navráti sa zase do domova svôjho?

### 312. úl. **Zemiak (krumpla).**

Čo je zemiak? Kedy sa dáva semeno do zeme? Čo sa zjaví skoro nad zemou? Kedy kvitne zemiak? Jako vyziera kvet? Čo povstane z kvetu? Jakú podobu majú plody? Čo nemôže sa ale s nimi robiť? Čo roste na koreňoch? Kedy zrajú tie hluze? Komu slúži zemiak za pokrm?

### 313. úl. **Smrek.**

Čo je smrek? Kam neidú jeho korene? Kde sa viacej rozširujú? Jaký je peň (kmen)? Jako stojá haluze? Čím sú vetve kolom do kola obsadené? Do čoho končí sa každá ihlica? Jaká je jej barva? I kedy zostanú ešte tie ihlice? Jako sa menujú plody smreku? Čo tvoria spolu smreky? Čo sa robí zo smrekového dreva? Čo robí z neho stolár? tesar? Načo je ešte krom toho? Čo sa dorába zo smoly? Ktožere semeno smrekové?

### 314. úl. **Školská dvorana.**

Čoho je školská dvorana čiastkou? Čím je ohradená? Koľko stien má okná? Čo vstupuje nimi do izby? Čo visieva na stenách? Jaké veci nachádzajú sa krom toho v škole? Kto sedí na učiteľskej stolici? Kto sedí na laviciach? Kam kladú žiaci svoje veci? Načo je tiež nádoba v stoliciach vpravená? Čo sa robí na školskej tabuli? Jako majú žiaci svoju školu držať?

## Vyprávky dľa básni.

### 315. úl. **Chlapec výkrutný.**

Kubo brúsil hore dolu, príde domov, sadne k stolu, a káže si: že veru, aby dali večeru. „Tu máš vajco!“ matka vraví; ale Kubo krutohlavý miesto: ďakujem pekne, — „to mi málo“ odsekne. A keď mu dve dávať chcela, Kubo zase: „to mi veľa“ s krikom povie a s plačom; zmúdrel ale korbáčom.

Čo robil Kubo? Keď domov prišiel, kam si sadol? Čo si rozkazoval? Čo mu matka dávala? Či sa Kubo poďakoval? Čo že odsekol? Koľko mu potom dávala matka? Či bol potom spokojný? Čo vtedy hovoril? Čo dostal naposledy?

### 316. úl. **Iskra.**

Sedliak skončil prácu v poli a náhlil sa do stodoly posvážať zbožie od razu, aby mu nebralo zkazu. — Fajčiac sedel medzi trámy, a tam bolo plno slámy; — iskra fŕkla — a on hlúpy razom ju tam nepristúpi, myslí si, že pekne krásne iskra tá od sebä zhasne. — Len keď už stodola horí, tu sa mu rozum otvorí, — behá, kričí, horekuje a rukama zalamuje; — ale to nič neprospelo, bo mu všetko na prach ztlelo. —

Tak hoc aj počiatok zlého ako iskra býva malý, boj sa! — lebo plameň jeho celé šťastie tvoje spáli.

Kde skončil prácu sedliak? Kam dal to zbožie svážať? Kam si potom sadol? Čo tam bolo? Čo mu vyfŕklo z fajky? Co mal s tou iskrou urobiť? Čo si on ale myslel? Kedy sa mu až rozum otvoril? Čo začal robiť? Či mu to pomohlo?

Jaký býva nekedy počiatok zlého? Či si ho nemáme všímať? Prečo sa máme bať?

### 317. úl. **Dieťa a kameň.**

Na streche vrabec čviriká; — Miško, stonoha veliká, bystrím okom naňho mihne, a potíšku kameň zdvihne. — Hodil, — ale ako hodil? — Vrabec brnk! on zle pochodil. Skala netrafila vrabca, ale svevoľného chlapca. Bo keď zo strechy skočila, celkom mu hlavu prebila.

Čo robil vrabec na streche? Kto ho tam videl? Čo urobil Miško? Čo spravil s tým kameňom? Trafil vrabca? Kto pochodil ale zle? Jako sa to stalo?

### 318. úl. **Dolniak a horniak.**

Dobre je dolniakom orať po rovine, pluh jim nezastáva na tvrdej skaline. Ale my horniaci po skalách oreme, volky zničočíme, pluhy vydereme. Predca, hoc aj chlebík dorobí sa v potu, čo je chlap do práce, nezažije psotu.

Kade orú dolniaci? Na čom sa jim pluhy nezastavujú? Po čom orú horniaci? Či je to na osoh? Čo sa zkazí pri takej robote? Jako si horniak chlebík dorobí? Čo len zachráni na horniakoch od psoty?

319. úl. **Žobrák.**

Starý žobrák o palici, v poplátanej kabanici šiel, pýtajúc do radu: ľudia, kusa chleba dajte, skapať ma tu nenahajte, už nevládzem od hladu! Ale nevďačne mu dajú, lebo všetci dobre znajú, že za mladi zle robil; a že na svoje staré dni sám si taký život biedny vlastnou vinou spôsobil. Robil nerád, a rád veľmi blúdil po krčmách s korheľmi — pil tú zlostnú besnicu: tak premárnil zeme, statok, prepil dom, a na ostatok vzal žobrácku palicu.

Čo robil starý žobrák? Jako chodil? Jako si pýtal? Prečo už nevládal? Dávali mu vďačne? Prečo nie? Čiou vinou mal na staré dni biedny život? Prečo si bol sám vinen? Kade rád blúdil? Čo píjal? Či tak dobre gazdoval? Čoho musel sa naposledy chytiť?

## Listy.

320. úl. Anna Marke.

Už dávno chcela Anna babenku v N. navštiviť. Dnes konečne chce svoje predsavzatie previesť. Marka môže s ňou ísť. Vtedy ale musí byť Marka najdiaľ do 12 hodín vystrojená. O tomto čase staví sa Anna u nej. U babenky budú Anna a Marka mnoho čerešieň jesť.

Na ten krásny výlet teší sa

Vrbové, dňa 1. junia 1881. Anna Krasivec.

321. úl. Danko Imrichovi.

Včera mal Danko veľkú radosť. Danko totiž dostal od suseda dvoch domácich zajáčkov (králikov). Jeden je biely, druhý popoľavý. Imrich ích tiež uvidí. On istotne bude sa tešiť tiež z tých milých zvieratiek. Keď tí králici mladé dostanú, obdrží jedno z nich Imrich.

Tomu sa už veľmi teší

Miesto, čas. Meno.

322. úl. Janko Palkovi.

Janko zabudol dnes v škole svoju „Školu reči slovenskej“. Preto je vo veľkej nesnádzi. Lebo zajtrá ráno musí svoju úlohu odovzdať. Palko aby bol tak dobrý a požičal mu svoju „Školu reči slovenskej“. Jaknáhle Janko svoju úlohu si vypíše, dostane Palko svoju vlastnosť neporušenú nazad. Rád Janko túto ochotnosť odplatí.

Pozdravuje

Miesto, datum. Palkov uprimný priateľ
Janko.

## Okolnosti.

### Príslovky.

### V hore (26. článok).

**Včera som vyšiel z mesta. Vonku sa zelenalo všetko krásne. Slnko teplo svietilo. Tam ležala hora. Ta upravil som svoje kroky. Tu hrčal potôčok. Tu**

**šepotaly (šumely) stromové listy. Medzitým štebotaly vtáčky. Skoro dosiahol som horu. Onedlho občerstvil ma jej stienný (tônný) chládok. Včuľ sadol som si. Mochové sedlisko bolo miestom oddychu. Vedľa šplechotal bystrý prameň. Ďalej rozprestierala sa zelená pažiť. Tu mi bolo dobre. Spieval som vesele pieseň a načúval som zatým na ďalekú ozvenu. Konečne ľahol som si a tichučko som zaspal. Neskoro som sa zobudil. Už sa bolo zotmilo. Rýchle putoval som k domovu. Lebo nocou nechcem zostať v hore. Cítim sa tam pri veľmi osamelým, a roztomilá tichosť lesnia robí ma ostýchavým a tesklivým.**

323. úl. Zodpovedaj z toho článku nasledujúce otázky a podčiarni *príslovky času!*

Kedy som vyšiel z mesta? Kedy som dosiahol horu? Kedy občerstvil ma jej tônny chládok? Kedy som si sadol? Kedy som naslúchal ďalekej ozvene? Kedy som si ľahol? Kedy som sa zobudil? Kedy sa bolo ztmilo? Kedy nechcem zostať v hore?

Takto: *Včera* som vyšiel z mesta . . . .

Tyto slovíčka *včera*, *skoro* atď., ktoré odpovedajú na otázku *kedy?* menujú sa *príslovkami času.*

324. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky času na otázku *kedy?!*

325. úl. Zodpovedaj z toho článku tyto otázky a podčiarni *príslovky miesta!*

Kde sa zelenalo všetko krásne? Kde ležala hora? Kde hrčal potôčok? Kde šumely stromové listy? Kde štebotaly vtáčky? Kde šplechotal bystrý prameň? Kde sa rozprestierala zelená pažiť? Kde mi bolo dobre? Kde sa cítim pri veľmi osamelým? — Kam som upravil svoje kroky?

Takto: *Vonku* sa krásne všetko zelenalo . . . .

Tyto slovíčka *vonku*, *tam*, *tu* atď., ktoré odpovedajú na otázku *kde?* lebo *kam?* menujú sa *príslovky miesta.*

326. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky miesta na otázku *kde?* lebo *kam?!*

327. úl. Zodpovedaj z toho článku tyto otázky a podčiarni *príslovky spôsobu!*

Jako sa všetko zelenalo? Jako svietilo slnko? Jako mi tu bolo? Jako som spieval pieseň? Jako som zaspal? Jako som putoval k domovu?

Takto: Všetko sa *krásne* zelenalo . . . .

Tyto slovíčka *krásne*, *teplo*, *vesele*, *dobre* atď., ktoré odpovedajú na otázku *jako?*, menujú sa ***príslovkami spôsobu.***

328. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky spôsobu na otázku *jako?!*

Príslovkami času, miesta a spôsobu rozširujú sa tiež holé vety a tvoria ony vo vete ***okolnosť času***, ***okolnosť miesta*** a ***okolnosť spôsobu.***

Teda dosiaľ učili sme sa holé vety rozširovať ***prívlastkami***, ***doplňkami*** a ***okolnosťami.***

329. úl. Vypíš z 26. článku najprv okolnosti času, potom okolnosti miesta a naposledy okolnosti spôsobu!

Takto: Okolnosti času: včera atď.
Okolnosti miesta: vonku . . . .
Okolnosti spôsobu: krásne . . . .

330. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky *príslovkami!*

Kedy prinde nedeľa (keď je dnes sobota)? Kedy bol piatok? Kedy spieva kohút? Kedy sa ide spať? Kedy stojí slnko najvyššie? Kedy prichádzajú leniví žiaci do školy? Kde je vrchol stromu? Kde je jeho koreň? Kde je názov knihy? Kde sa nachádza ocas koňa? Jako chutná ocot? Jako vonia hrebíčok? Jako vidí orol? Jako čuje pes? Jako sa ohmatá kameň? Jako perie? Jako tečie Váh? Jako Dunaj? Jako váži olovo? Jako letí lastovička?

Takto: *Zajtrá* prinde nedeľa.

Poznačené slová sú teda ***okolnosťami*** buď miesta, buď času, buď spôsobu.

## Predložky.

### Rybička (27. článok).

***Pri* rybníku sedel jedon muž a držal udicu. *S* palice visela dolu niť. *Na* nej bol pripevnený končitý háčik. *Na* háčku bol napichnutý červík. *Po* červíkovi chňapkaly rybičky. Ale skoro zbadaly nebezpečie. *Z* tela červíkovho trčal konec udicového háčku. Utekaly zostrašené. Len jedna bola neopatrná. Plávala *ku* tučnej pochútke a zhltla červíka i *s* háčkom. Tak bola chytená a musela biedne zahynúť.**

331 úl. Vypíš poznačené slová s podstatnými za nimi stojácimi!

Takto: *Pri* rybníku, *s* palice atď.

Tyto slová: ***pri***, ***s***, ***na***, ***po***, ***z***, ***ku*** atď., ktoré sú pred podstatné mená lebo zámená predložené, menujú sa ***predložky.***

**Podstatné meno lebo zámeno za predložkou musí stáť v istom páde, ktorý tá predložka vždycky žiada.**

332. úl. Odpíš ten článok tak, že v ňom prichádzajúce podstatné mená zameníš nasledujúcimi:

most, rybár, prút, prút, šnôra, ihla, ihla, mucha, mucha, rybka, úklad, prse, mucha, ostrie, ihla, lákadlo, mucha, ihla.

Takto: Pri moste sedel jeden rybár a držal prút. S prúta atď.

333. úl. Nasledujúce vety odpíšte a podčiarnite podstatné mená s predložkami!

Reťaze *zo zlata* tlačia tiež hodne. Šaty z vlny chráňa pred zimou. Nádoby zo skla sú priezračné. Nádoby (riady) zo železa sú trvanlivejšie než z hliny. My, máme zrkadlá zo skla, staré národy zhotovovaly tieže z kovov. Poslucháč za dvermi čuje obyčajne o sebe hovoriť. Lepší vrabec v hrsti, nežli jeleň v chrasti. Lepší jeden vrabec v ruke, než desať holubov na streche. Slovo z úst rovná sa šípu z kuše. Brod cez rieku je ťažko hľadať. Železnica hore Považím je potrebná.

Tyto podstatné mená s predložkami zastávajú miesto ***prívlastkov***; teda prívlastok môže pozostávať i ***z podstatného mena s predložkou.***

334. úl. Pýtaj sa na podmety z predošlej úlohy s *jaký? jaká? jaké?* a v odpovedi utvor z oných prívlastkov — kde sa to dá — prídavné mená!

Takto: Jaké reťaze tlačia tiež hodne? *Zlaté* reťaze tlačia tiež hodne atď.

335. úl. Vyhľadajte v týchto vetách podstatné mená s predložkami!

Kazimír bol korunovaný *za kráľa* poľského. Slúžil za paholka. Prach si a na prach sa obrátiš. Lavica na kusy sa zlámala. Mysli často na priateľa, ale častejšie na nepriateľa. Ukáž mu prst, chytí ťa za celú ruku. Duša naša túži po Bohu. Pán učiteľ vyprával nám o Alexandrovi Velikom. Občania rokujú o sriadení novej školy. Verím v Boha. Do halušiek sa tiež dáme. Prosíme Pána Boha o smilovanie. Žiadam priateľa o radu. Rodičia radujú sa zo šťastia svojich dietok. Všetci sa radovali nad dobytým víťazstvom. Vyslanci sa pred císarom pokorili. Slnko nado dňom, mesiac nad nocou panuje.

Tyto podstatné mená s predložkami zastupujú miesto ***doplňku***; teda doplňok môže pozostávať nielen z čistého nektorého pádu, lež i z podstatného mena s predložkou ***(z predložkového pádu).***

336. úl. Vypíšte z čitanky nekoľko viet s prívlastkom z predložkového pádu. Jako v úl. 333.!

337. úl. Vypíšte z čítanky nekoľko viet s doplňkom z predložkového pádu. Viď úl. 335.!

338. úl. Pýtaj sa po *okolnosťach príčiny* otázkami *z čoho? od čoho? skrze čo?* a napíš obdržané odpovede!

Luh dobýva sa z popoľa. Koželuh (garbiar) vyrába remeň z kože zvierat. Od jednoho úderu nepadne strom. Sňah topí sa od tepla. Skrze škodu zmudrie človek. Rušeň je hnaný skrze silu pary. Potok od dážďa sa rozvodnil. Dážď povstáva z pár vodních. Pomník môže byť z kameňa. Od rosy je tráva mokrá. Nemoce povstanú často od prestydnutia.

Takto: Z čoho dobýva sa luh? Luh dobýva sa *z popoľa.*

Tu je to podstatné meno s predložkou *okolnosťou príčiny*, ktorá vždy len takto sa tvorí, kdežto ostatnie okolnosti (času, miesta, spôsobu) lebo z príslovky, lebo tiež z podstatného mena s predložkou utvorené byť môžu.

Teda holá veta môže sa *štvorakými* okolnosťami rozšíriť.

339. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky udaním *látky* alebo *prostriedku!*

Z čoho robí sa hniezdo? varí sa pivo? razia sa peniaze? robí sa papier? Čim trhajú sa skaly? kácajú sa stromy? pohybujú sa stroje? osvetlujú sa cesty? chytajú sa ryby? Skrze čo môže zostať chudobným? bohatým? múdrym? obľúbeným? opovrhovaným? zdravým? nemocným?

Udanie *látky* alebo *prostriedku* je tiež *okolnosťou príčiny.*

340. úl. Udaj *cieľ* abo *účeľ!*

K čomu potrebujeme vodu? prach pušný? drevo? soľ? K čomu slúži jazyk? pero? dom? palica? Pri čom potrebujeme vápno? kriedu? papier? hlinu? barvu?

Udanie *cieľu* abo *účeľu* je tiež *okolnosťou príčiny.*

341. úl. Pripíš v nasledujúcich vetách patričnú predložku a rozmysli si, čo to podstatné meno s predložkou znamená: či prívlastok, či doplňok, či nejakú okolnosť a jakú?!

Voziar stojí — voza. Mlieko pochádza — kravy. Veľká písmena musí — bodkou stáť. Dým vystupuje — komína. Úhor patrí — rybám. Farao utopil sa — vojskom. Prsteň — zlata je drahocenný. — Boha není nič nemožného. — smrti nebýva nikto ušetrený. — bázne Božej není pravej múdrosti. Kristus umrel — lásky — nám.

## Predložky 2. pádu.

342. úl. Odpíšte nasledujúce cvičenie a podčiarnite podstatné meno v 2. páde!

Dieťa *bez* studu (haňby) jako bylina *bez* kvetu. Ctite rodičov svojich *do* smrti. Boh oddelil svetlo *od* tmy. Pravda je *u* Boha. *Z* rána chváľ Pána! Ži *dľa* zákona Božieho! Išli *okolo* záhrád. Mnohí *krom* vlasti zomreli. Syn kraľoval *miesto* otca. *Bez* peňazí iď len *pomimo* trhu! Nikto *bez* práce nejie koláče.

Predložky *bez*, *do*, *od*, *u*, *z (zo)*, *dľa* (podľa, vedľa), *kolo* (okolo), *krom* (okrom), *miesto*, *mimo* (pomimo) žiadajú vždy *2 pád* za sebou.

343. úl. Dajte podstatné meno do 2. pádu, jako to patričné predložky žiadajú!

*Z* (vlna) robia súkno. *Bez* (ochota) zlé roboty. Cnosťam uč sa hneď *od* (detinstvo, kolíska, maličkosť)! Išli s prôvodom *okolo* (kostol, cintor, pole). Mnohí remeselníci konajú prácu svoju *krom* (dom). Stromy vysádzajú sa tiež *podľa* (hradské cesty, potoky a lúky). Blen roste *u* (cesty, ploty). Ideme *do* (Piešťany, Trnava, Pezinok, Prešporok, Krakovany).

Takto: Z vln*y* robia súkno . . . .

## Predložky 3. pádu.

344. úl. Odpíšte nasledujúce cvičenie a podčiarnite podstatné meno v 3. páde!

Rulík není *k* jiedlu. Zajác uháňal *k* lesu. Boh stvoril človeka *ku* práci. Plávaš *proti* prúdu. Náš dom je *naproti* kostolu. Deti pospiechajú *v ústrety* otcovi. Matka bežala *naprotiva* svojmu synovi. Pojdem do mesta *k vôli* jarmaku.

Predložky *k* (ku, ko), *proti* (oproti, naproti), *v ústrety*, *naprotiva*, *k vôli* žiadajú vždy *3. pád* za sebou.

345. úl. Dajte podstatné mená v závorke do 3. pádu!

Človek je stvorený *k* (práca), jako vták *k* (lietanie). Boh stvoril zvieratá k (náš užitok). Nejednaj proti (vôľa otcova). Naproti (silný prúd) ťažko sa vesluje. Oproti (východ) je západ. Vyjdi v ústrety (babička, tetka, strýco, susedia, hostia).

## Predložky 4. pádu.

346. úl. Odpíšte a podčiarnite podstatné meno v 4. páde!

Pomôž mi *pre* Boha! *Pre* hubu na hubu. Plavili sa *cez* more. Viedli nás *prez* mesto, *skrze* bránu, *kroz* vino-

hrady von do hory. Prišiel o všetko *skrze* nedbanlivosť svoju. *Cez* Pešťbudín tečie Dunaj. Vyprovadil ho *prez* hory.

Predložky *pre*, *cez (prez)*, *skrz* (skrze, kroz) žiadajú *4. pád.*

347. úl. Dajte podstatné mená do patričného pádu!

Vyslyš nás, Pane pre (zásluha Kristova v množ. čís.)! Dnes som pracoval cez (celý deň). Včera pršalo prez (celá noc). Už je prez (hora a dola v množ. č.). Ten strom siaha mi už prez (hlava). Vojská prebrodily prez (rieka). Zaklínam ťa skrze (Boh živý, Duch svätý)! Išli skrz (hustý les), prez (veliká hora).

## Predložky 6. pádu.

348. úl. Odpíšte tyto vety a podčiarnite podstatné meno v 6. páde!

Moja sestra sedí *pri* tetke. *Pri* potokoch rastú jalše. *Pri* zahrade *popri* plote pasú sa húsatá. Radvaň leží *pri* Baňskej Bystrici. *Pri* Pezinku leží Cajla. Odpovedaj *pri* skúške na hlas. *Pri* práci nemáš dlhej chvíle. *Pri* horách je dobré povetrie. *Pri* mlýne, *popri* našej zahrade vedie chodník do hája.

Predložka *pri* (popri) žiada 6. pád.

349. úl. Dajte podstatné mená a zámená do patričného pádu!

Turci pri (domy) majú zahrady. Čeliadka išla pri (vozy). Dediny nektoré, pri (vody) ležiace, sú zatopené. Otec je pri (svoja práca). Pri (kto) není dobroty, pri (ten) není spravedlnosti. Inšieho pri (ja) není, než uprimné a verné srdce. Pri (ten človek) dosti pýchy bolo. Rob posledniu vôľu, zakiaľ si pri (pamäť)!

## Predložky 2. a 7. pádu.

350. úl. Odpíšte vety a podčiarnite podstatné mená v 2. páde!

Odkiaľ že mám sliezť? Máš sliezť s kopca, s hory, so stromu, s koňa. Zralé ovocie padá so stromu. Bez dopuštenia Božieho ani vlas s hlavy nesejde, ani vrabec so strechy nespadne. Červivé jablká so stromu letia. Sedí-li kto *na* zemi, stáva *so* zeme. (Čo bolo *v* zemi, ide *zo* zeme.) Dievka, bola-li *na* tráve, ide *s* trávy (bola-li *v* tráve, ide *z* trávy). Čo je *na* nebi, prichádza *s* neba (čo je *v* nebi, prichádza *z* neba). Chodiac na ryby, na raky, na jahody, vraciame sa *s* rýb, *s* rakov, *s* jahôd. Jiedlo sa môže pripraviť *z* rýb, *z* rakov i *z* jahôd.

351. úl. Tiež tak so 7. pádom!

Ľudia s ľuďmi a hory s horami. Ťažko barana s vlkom smeriť. Na stole je džbán s vínom. V zahrade bolo mnoho stromov s ovocím prekrásnym. Rob všetko s rozumom! S Bohom začni, s Bohom konči! Synovia Jakubovi s bratrom Jozefom zle nakladali. S ohňom není dobre žartovať. So sestrou idem do kostola. Sused so susedom musia v priateľstve nažívať. S bubnom na zajáce nechoď! Čestnému človekovi sluší s pravdou von výnsť.

Predložka *s* (so) žiada 2. pád na otázku *odkiaľ*? a 7. pád na otázku *s kým*?, *s čím*?

V 2. páde píše sa miesto tej predložky *s* (so) v slovenčine častej *z* (zo), lenže nie veľmi správne, bo môžu povstať neurčitosti a nedôslednosti, jako to v 350. úlohe z nektorých príkladov patrno.

Toto *z* užíva sa i so 4. pádom takto: *Z* holbu vína sme vypili. *Z* osem meríc žita kúpil.

## Predložky 4. a 6. pádu.

352. úl. Vypíšte podstatné mená s predložkami a určite, v ktorom páde stojá!

Na dube rostú žaludy. Kmína (zlodeja) v dome ťažko dostriehnuť. V šťastí nedúfaj, v nešťastí nezúfaj! Na jazyk materský dbaj, a ho v uctivosti maj! O vianocach bývajú dni najkratšie, o sv. Jane Krstiteľu najdlhšie. Po účinku zlá rada. Tráva mu siahala až po pás. Vtáka poznať po perí a človeka po reči. Na púti vezdajšej je mnoho nesnádze. Na jazyku mäd, v srdci kryje jed. Nehádaj sa o slovo, ale o vec! Povedzme si pravdu z očí v oči! Vrabec vyletel na strom. Jazdec uviazal koňa o stĺp. Chodí po slobode, jak ryba po vode. Nešťastie nechodí po horách, ale po ľuďoch.

Predložky *na, o, po, v* (vo) žiadajú buď 4. buď 6. pád.

## Predložky 4. a 7. pádu.

353. úl. Určite, v ktorom páde stojá podstatné mená s predložkami!

Pes si ľahnul pod stôl a mačka pred pec. Pes leží pod stolom a mačka pred pecou. Pred kostolom, pod lipami radi sedávame. Upadnul medzi lotrov. Nemáš bohatstva nad spokojnosť. Zavesil si flintu nad hlavu. Ona teraz visí nad hlavou. Medzi vrchami ležia doliny. Boh panuje nad celým svetom. Pod slnkom nič dokonalého není. Povstaň pred hlavou šedivou!

Predložky *medzi, nad, pod, pred* žiadajú na otázku *kam*? 4. pád, a na otázku *kde*? 7. pád.

## Predložka 2., 4. a 7. pádu.

354. úl. Odpíšte, podstatné mená s predložkami podčiarnite a určite v jakom páde stojá!

Stála bitka, stála, za Štefana kráľa. Ešte za tmy išli na jarmak? Za stovku kúpil koňa. Za Hronom leží Urpín. Slnko denne za hory zapadá. Posaďte sa za stôl! Za Tatrami leží Halíč. Za Dunajom je Stolný Belohrad. Slnko zašlo za horou. Táto látka je za päť zlatých. Idem orať za vodičku. Zdochlého lva snadno za bradu šklbať. Vola za rohy, človeka za slovo chytajú. Dostal službu za pasáka.

Predložka *za* žiada buď 2., buď 4., buď 7. pád.

## Poučky a pravidlá.

I. *Okolnosť* je určenie výroku (slovesa, prídavného mena) dľa času, miesta, spôsobu a príčiny.

II. Okolnosť *času* stojí na otázku *kedy? jak dlho? dokiaľ? od ktorej doby?* K. p. Svôj svôjho *vždy* zastane. *Po účinku* zlá rada. Slávik *prez celú noc* spieva. *Po dnešní deň* nikto z hrobu neprišiel sem. *Ode dvoch rokov* som nemocný.

III. Okolnosť *miesta* stojí na otázku *kde? kam? kade? odkiaľ?* K. p. Vták sedí *na strome.* My chodievame *sem.* Vták letí *na strom.* Neprivolávaj vlka *z lesa.* Povesť *po ušoch ľudských* lieta. Čo sa *doma* navarí, nech sa i *doma* zjie.

IV. Okolnosť *spôsobu* stojí na otázku *jako? na jaký spôsob?* K. p. Šalamon panoval *múdre.* Veľké veci *pomaly* rostú. *Žartom* pravdu prehodiť neškodí.

V. Okolnosť *príčiny* stojí na otázku *prečo? kým? čím? z čoho? na čo?* atď. K. p. Matka plače *od radosti.* Boh človeka *z hliny* stvoril. *Darom* dar sa vynucuje.

VI. Okolnosti sa vyjadrujú:

1) *príslovkami*, k. p. tu, tam, všade, na predku, vonku, dole, pravo, ľavo, ďaleko, von, sem, preč, nazpät; — časne, nikdy, raz, včuľ, teraz, naposledy, nikdy, dnes, kedysi, budúcne, odtedy, už, večer, ráno; — skoro, zas, veľmi, najmenej, aspoň, nadovšetko; — preto, zato.

2) podstatným menom s predložkou, t. j. predložkovým pádom, k. p. Cestovateľ sa vezie *po železnici. Po reči* poznáš človeka.

VII. *Predložky* sú také slová, ktoré udávajú, v jakom pomere jedna vec k druhej stojí. K. p. List môže byť *pri, na* stole, *vedľa* stola, *pod, nad, pred, za* stolom, atď.

Predložky žiadajú:

1) *2. pád:* bez, do, od, u, z (zo), dľa (podľa, vedľa), kolo (okolo), krom (okrom, krem, okrem), miesto, mimo (pomimo).

2) *3. pád:* k (ku, ko), proti (oproti, naproti), v ústrety, naprotiva, k vôli.

3) *4. pád:* pre, cez (prez), skrz (skrze, kroz).

4) *6. pád:* pri (popri).

5) *2. a 7. pád:* s (so) [V 2. páde sa miesto nej častejšie užíva z (zo); v tejto podobe prichádza i so 4. pádom: *z osem* hektolitrov žita kúpil; zemiakov bude *zo dva mechy.*]

6) *4. a 6. pád:* na, o, po, v (vo).
7) *4. a 7. pád:* medzi, nad, pod, pred.
8) *2., 4. a 7. pád:* za.

VIII. Krom prv už naučených prívlastkov môže byť ešte i *podstatné meno s predložkou* prívlastkom; k. p. Šaty *z vlny* sú teplé. Retaze *zo zlata* tlačia tiež; atď.

IX. Krom prv označených doplňkov môže byť ešte i *podstatné meno s predložkou* doplňkom; k. p. Žiadam priateľa *o radu.* Duša naša túži *po Bohu*; atď.

# Slohové cvičenia.

## a. Opisy.

355. úl. Vyhotov opis mesta!

### Mesto.

Čo je mesto? Jaké spôsoby spolubývania (obce) sú krom miest ešte? Jako sa menujú obyvatelia dedín? Jako oproti tomu obyvatelia miest? Čo tvoria domy v meste? Jako sa menuje miesto medzi dvoma rady domov? Jako sa menuje priestor v prostred mesta? Čo sa na tom námestí (rynku) vydržiava? Kde sa kupuje a predáva ešte? Ktorý dom je obzvlášte veľký a pekný? Jako sa menuje najvätšie mesto v krajine? Ktoré je hlavnie mesto našej krajiny?

356. úl. **Vrch.**

Čo je vrch? Jako sa menuje spodnia čiastka vrchu? Jako oproti tomu vrchnia? Čo sa nachádza medzi tyma dvoma body? Čím je stráň (úboč, úbočie) často obrostlá? Čím sú pokryté končiare veľmi veľkých vrchov v lete i v zime? Čo povstáva na vrchoch? Čo sa nachádza vo vňútri mnohých vrchov? Čo sa môže s mnohých vrchov prehliadnuť? Jako sa menuje najvyšší vrch našej krajiny?

357. úl. **Rieka.**

Čo je rieka? Kde povstáva? Jako sa menuje počiatok rieky? Jako sa menuje jej konec? Jako menujú sa obe strany? Jaké brehy rozoznávame? Čo tyto uzatvárajú? Čo pribiera rieka v svojom behu? Jakou sa stáva tým? Čo nosia veľké rieky? Čo sa stavia na brehy riek? Jako sa volá najvätšia rieka našej krajiny? Ktoré mestá ležia na nej?

358. úl. **Čas.**

Rok 365 dní. Priestupný rok. Trvanie jeho. 1. januar. Meno tohoto dňa. 4 ročnie čiastky. Mená jich. Najvätšie teplo. Najvätšia zima. 12 mesiacov. Jich mená. 52 týdňov. 7 dní. 24 hodín. 60 menšín. 60 vterín (sekundí). Pominajúčnosť času. Jeho upotrebenie.

359. úl. **Ráno.**

Noc prešla. Jasno. Nebo zabarvené. Slnko. Mhla. Rosa. Vtáčky. Škrovánok. Špaček. Kohút. Roľník. Dievky. Paholci. Meštiaci. Rukodielne. Dielne (fabriky). Sklepy. Ulice. Námestia (rynky).

360. úl. **Letní večer.**

Klonenie sa slnka. Dlhé tône (stieny). Tiché povetrie. Roľník. Stáda. Zapadnutie slnka. Večernie zory. Zotmievanie sa. Chladný ve-

tierik. Netopier. Sova. Líška. Dedinčania pred dvermi. Noc. Modlitba. Uloženie na odpočinok.

361. úl. **Jaro.**

Dni. Slnko. Povetrie. Sňah. Ľad. Lúky. Pole. Stromy. Kvety. Prelietavé vtáctvo. Žaby. Hmyz. Roľník. Deti.

362. úl. **Jaseň.**

Dni. Povetrie. Vetor. Mhla. Zemiaky. Jablčka. Hrušky, slivky. Orechy. Hrozny. Oberačky. Kvety. Ďordinky. Jasienka. Stromy. Prelietavé vtáctvo. Roľník. Polovník.

363. úl. **Búrka.**

Povetrie. Kvety, listy. Zvery. Ľudia. Tmavé mračná. Vzdialené mumlanie. Víchor. Oslepujúce blesky. Strašné hromobitie. Strach. Dážď. Potoky. Rieky. — Slabšie hrmenie, zriedkavejšie blesky. Búrka prešla. Slnko. Lúky, polia. Stromy, kvety. Zvery. Škrovánky. Ľudia. Vďaka Pánu Bohu.

364. úl. **Mačka.**

Dravé zviera. Hlava. Oči. Videť po tme. Jazyk. Fúzy. Prsty. pazúry. Koža. Jej barva. Miesto zdržovania. Pokrm. Osoh. Mlsná, falešná.

365. úl. **Čerešňa.**

K čomu patrí (k jakým stromom)? Kde sa nachádza? Čiastky. Korene. Peň. Koruna. Listy. Kvety. Ovocie. Upotrebenie. Drevo.

366. úl. **Moje rodisko.**

Meno rodiska. Dedina lebo mesto. Poloha jeho dľa krajiny a stolice, pri horách, v doline, pri rieke, pri železnici? Počeť domov. Ulice. Najprednejšie budovy. Počet obyvateľov. Hlavné jich zamestknanie. Iné povolania. Okolie: pole, lúky, pasienky, vinohrady, sady, lesy, hory, vrchy. Okolité obce. Najbližšie susedné mesto. Pamätnosti rodiska.

## b. Vyprávky.

367. úl. **Malý odvážlivec.**

Jurko odvážlivec. Na najvyššie stromy laziť, najnebezpečnejšie skoky robiť. Rodičia ho často napomínať. Na darmo. Raz na vysoký strom vyliezť. Hniezda vybrať. Šťastlive skoro vrchol dosiahnuť. Haluz odlomiť. Jurko dolu padnúť, obe nohy zlomiť. Mnoho bolestí snášať. Krivý zostať cez celý život.

368. úl. **Chlapci nesmia hneď plakať!**

Jarovít z klzačky prinsť. Ruky a nohy oziabať. Od bolesti slzy do očí vstúpiť. Otec videť, usmievať, riecť: Chlapci skrz maličkosť plakať nesmeť. Jarovít slová pamätať. Raz padnúť. To velice boleť. Neplakať. Bolenie zubov mať. Zub prázdny, trhať. To ukrutne boleť. Plakať chceť. Hneď na slová mysleť: Chlapci nesmeť plakať. Slzy potlačiť. Otec ľúbiť. Jednoho dňa s otcom pohorenisko navštiviť. Tu biedni ľudia. Tito žiadon chlieb a žiadne šaty. Včul zas plakať. Slzy otcovi ľúbiť sa.

369. úl. **Oklamaný osol.**

Osol soľ naložené. Rieka prinsť, potknúť sa, potok padnúť. Hore stať, ťarcha ľahšia. Soľ rozpustiť. To si pamätať. Neskorej tú istú cestu. Náročky (nápoky, dobrovoľne) padnúť. Tento raz huby morské (špongie) niesť. Voda napiť, ťažké. Nemôcť stať, utopiť sa.

370. úl. **Múdra vrana.**

Smädná vrana z flaše piť. Zobák krátky, vodu nedočiahnuť. Flašu prekotiť. Sila slabá. Sklo predzobať. Sklo tlsté. Chytrý nápad. Kamienky snášať, do flaše hádzať. Voda sa dvíhať. Naposledy zobákom dočiahnuť, smäd zahasiť.

371. úl. **Zajác a liška.**

Zajác a liška cestovať. V zime. Oba nejesť nič. Sedliacke dievča ísť. Košík niesť. Z košíka príjemná vôňa. Čerstvé žemle. Líška hovoriť: Položiť sa zajác a staväť sa mrtvým. Dievča koš odložiť a teba chceť dvihnúť. Ja so žemľami utiecť. Zajác radu posluchnúť. Líška sa ukrčiť za ker. Dievča prinsť. Koš odložiť, zohnúť sa. Líška koš uchytiť, krížom cez role bežať. Zajác vyskočiť, rýchle nasledovať. Líška nečakať, žemle chceť sama sožrať.

372. úl. Pokračovanie.

Zajác to hnevať. Na blízu rybník. Zajác hovoriť k líške: Hostina ryby lapať. Ryby a žemle jako veľkí páni. Ty chvôst do vody strčiť. Ryby sa do neho zahryznúť. Ale sa ponáhlať. Lebo rybník zamrznúť. Návrh líška sa ľúbiť. K rybníku ísť, chvôst ňúter svesiť. Za malú chvíľku chvôst pevne zamrznúť. Zajác koš so žemľami vziať. Potom k líške hovoriť: Budúce jaro rybník roztaviť (rozmrznúť). Dotiaľ ty čakať. Odbehnúť. Líška za ním brechať, jako zlý pes na reťazi.

c. N a p o d o b e n i a.

**Kto nechce počúvať, musí cítiť.**

*Karoľ* išiel raz na *ulic.* Tu stál *vôz* s jedným *koňom.* Hneď *bežal Karoľ* ta a *pohládzal koňa.* Voziar zakázal to viac razy. Ale Karoľ neposluchnul, lež *drapkal* porád na toho koňa. Tu *kopnul* kôň a *trafil* neposlušného *chlapca* do *boka. Polomrtvý padol* na zem. Ťažko musel za svoju *ľahkomyselnosť* trpeť. *Šesť týdňov* musel v *posteli ležať* a mnoho *bolesti snášať.*

373. úl. Nauč sa tú vyprávku nazpamäť a napíš ju potom z hlavy!

374. úl. Postav níže stojáce slová miesto *riedko* tlačených a utvor tak novú vyprávku!

Anna — dvôr — búdka — pes — ponáhlať sa — Anna — drážiť — pes — matka — Anna — šklbal — chvatnul — kúsol — dievča — ruka — zamdletá — padnúť — neposlušnosť — štrnásť dní — izbu varovať — strach vystáť.

**Líška a vlk.**

*Vlk* bol raz *jágrom* do *jamy* chytený a *vyl* žalostne. *Líška prišla* k nemu a videla jeho biedu. Škodoradostne vysmiala *vlka* a sužovala ho *jedovatými* rečmi. Menovala ho hlúpym *zvieraťom.* Pritom *tancovala divokými skoky* okolo *jamy.* Ale bola neprozreteľná. Prišla priblízko *kraju jamy* a *padla* ňúter. Včuľ bola sama chytená.

375. úl. Zapamätaj si a napíš z hlavy!

376. úl. Napodobenie a) Straka a drozd.

Drozd — chlapec — smečka (osídlo) — nariekať — straka — lietať — drozd — zlostný — vták — poletovať — úzky kruh — smečka — druhá smečka — zamotať sa.

377. úl. Napodobenie b) Dve myši.

Jedna myš vbehne do potravnej komory a chytia ju. Druhá myš prinde k tomu a vysmieva ju, kočka ju však pritom zožere.

**Líška a hrozná.**

Líška prišla na výprave za koristťou k vinnému kmenu. Visel plný sladkých hroznov. Dlho obskakovala hore dolu, lebo by bola rada mať nekoľko z nich. Ale visely vysoko, a všetko vyskakovanie nič nespomáhalo. Nektorí vtáci sa jej prizerali a smiali sa nad jej namáhaním. Tu sa odvrátila s opovržujúcim pohľadom a riekla: „Tie hrozny sú prikyselé! Ja jich ani za nič nechcem!“

378. úl. Napíšte z hlavy tú bájku!

379. úl. Napodobenie a) Buják a ďatelinište.

Mysli si na miesto líšky bujáka, miesto vinného pňa ďatelinište, ktoré je plotom obehnané, ktorý by buják rád preboriť! Miesto vtákov mysli si kravy!

380. úl. Napodobenie b) Kočka a pečeňa.

Mysli si miesto líšky kočku, miesto vinného kmena kasničku so železnými mrežami, na ktoré kočka driape, miesto hroznov pečeňu a miesto vtákov dvoch psov!

381. úl. Napodobenie c) Chlapec a hniezdo.

Predstav si na miesto líšky pňa vinného, hroznov a vtákov nasledujúce osoby a predmety: chlapec, strom, hniezdo vtáče, ihrajúce sa dievčence!

## Pravopisné cvičenia.

382. úl. Daj nasledujúce vety do množného čísla!

Hlúpy hlúpeho haní. Moľ je malý, ale veľkú škodu urobí. Každý občan má byť zákona znalý. Malý slávik, ale hlas veliký. Utekajúceho i bojazlivý honí. Živý sa všetkého dočká a mrtvý doleží. Spravodlivý súdca nehľadí na osobu. Zlý človek viac zlého učiniť môže, než zviera divoké. Priamy človek pravdu do očí povie. Mladý ležiak, starý žobrák. Verný priateľ býva vzácny. Hluchý nebýva vždy nemý. Nábožný kresťan je mieru milovný. Prešporský obchodník chodieva na jarmak do Trnavy. Meský pisar píše na meskom dome. Vzácny hoste, navštiv nás! Dobrý pane, sľutujte sa! Drahý brate, neopúšťaj ma!

Pozoruj: prídavné mená mužského rodu majú pred *osobnými* podst. menami v množ. čísle i, í (v 1. a 5. páde).

Takto: Hlúp*i* hlúpych hania. Mol*i* sú mal*í*, ale veľkú škodu urobia.

383. úl. Odpíšte a potom dajte i do množného čísla!

Žiak má byť: pobožný, zdvorilý, spôsobný, ochotný, pilný, pozorný, šetrný, prívetivý, úslužný, útrpný, poslušný, trpezlivý, pravdomluvný, stydlivý, mierny, skromný, poriadny, tichý, čistotný.

384. úl. Utvorte s každým prídavným menom z predošlej úlohy vetu v jednotnom a množnom čísle!

Takto: Pobožný človek úfa nebe. Pobožní ľudia úfajú nebe.

385. úl. Jaký môže byť človek dľa tela? V jednotnom i množnom čísle!

Človek môže byť dľa tela veľký lebo —, tlstý lebo —, starý lebo —, silný lebo —, štíhlý lebo —, choravý lebo —, mdlý lebo —, bledý lebo —, čerstvý lebo —.

386. úl. Odpíšte a potom dajte do množného čísla!

Strom je vysoký. Ker je nízky. Ľad je hladký. Potok je hlboký. Tŕn je končitý. Špendlík je tupý. Piesok je drobný. Kameň je tvrdý. Les je hustý a tmavý. Deň je svetlý a príjemný. Hrad je pevný. Mak je drobný. Vzduch je ľahký, priehľadný a pružný.

387. úl. Odpíšte a pridajte koncovky k prídavným menám. Potom z množného čísla postaviť do jednotného!

Mravci sú rýchl-; slimáci sú zdĺhav-. Krajciare sú obecn-; dukáty sú vzácn-. Skučkovia sú skúp-; dobrodincovia sú štedr-. Vetríky sú tich-; víchry sú búrn-. Žobráci sú chudobn-; kniežatá sú bohat-. Anjeli sú nevinn-; ľudia sú hriešn-. Letnie noci sú krátk-; zimnie noci sú dlh-. Holubie vajcia sú mal-; husie vajcia sú veľk-.

388. úl. Odpíšte a pozorujte na koncovku slovesa v minulom čase!

Páni písal*i*. Žiaci písal*i*. Ženy písal*y*. Dievčatá písal*y*. Vojáci strieľali. Mešťania sa radili. Sudcovia súdili. Pušky strieľaly. Naše susedy sa radily. Tie panie sa súdily. Psi brechali (štekali). Hadi sa svíjali. Mravčekovia sa hemžili. Hady sa svíjaly. Mravčeky sa hemžily. Kone cválaly. Stromy sa triasly. Peniaze chýbaly. Robotnice plely. Kravy sa pásly. Hviezdy sa ligotaly. Dievčatá plietly. Kuriatka pišťaly. Vráta vrždžaly. Roľníci orali na poli. Voly oraly na poli. Ženy oraly na poli. Chlapi spievali. Chlapci spievali. Ženy a dievky spievaly. Deti spievaly. Vtáčky spievaly. Vtáci spievali.

Sloveso minulého času množného čísla (účastie m. č. činné) píše sa lebo s *i* lebo s *y*.

Keď je podmet *osoba mužského rodu* alebo *zviera za osobu považované* s osobnou koncovkou (i, ovia), vtedy sa píše v slovese mäkké *i*.

Keď je podmet *osoba ženského lebo stredného rodu* alebo *zviera neosobne brané* alebo bárs jaká *vec* ktorého koľvek rodu, píše sa *y*.

389. úl. Vypíšte z predošlej úlohy najprv tie vety, kde má sloveso na konci *i*, potom tie, kde má sloveso na konci *y*!

390. úl. Pripíšte koncovky v slovesách!

## Čo sa dialo na jar?

Lúče slnečné vydával- už viac teploty. Sňahy topil- sa. Ľady sa rozpúšťal-. Rieky rozvodňoval- sa. Dni dĺžil- sa. Roľníci oral- a sial-. Zahradníci preryval- hriadky. Lúky zelenal- sa. Stromy pučal-, rozvíjal- sa a kvitnul-. Fijalky voňal-. Preletavé vtáky navracal- sa k nám. Škrovánkovia spieval-. Kukučky kukal-. Včely bzučal-. Chrobáci liezl- sem tam po zemi. Stáda chodil- zase na pašu. Jahniatka veselo poskakoval-. Deti bavil- sa na úslní, sbieral- kvietky a plietl- vence. Ľudia ďakoval- Bohu za oživenú prírodu a prosil- Ho o dobrú úrodu.

391. úl. Odpíšte ten článok tak, že odpoviete na túto otázku: Čo sa *deje* na jar?

392. úl. Odpíšte ten článok tak, že odpoviete na túto otázku: Čo sa *bude diať* na jar?

393. úl. Odpíšte tieto slová:

T*e*n, t*e*nto, t*e*prv, t*e*raz, t*e*mer, t*e*da, t*e*nže, on*e*n, krásn*e*ho, krásn*e*mu, krásn*e* (1. pád mn. č.), matkin*e*j, matkin*e*, mat*ie*k, myd*ie*l, hod*e*n, vin*e*n.

V týchto slovách podčiarnuté *e*, *ie* nezmäkčuje predchádzajúcu hlásku.

394. úl. Odpíšte a dajte pozor na koncovky!

Nahí, suchí, veľkí, krátki; matkin, matkina, matkino, macochin, macochina, macochino; mhiel, okien, sukien, putien, vretien, pradien.

V týchto prípadoch píše sa po *tvrdých suhláskach* predca *mäkká samohláska* a sice: 1) v 1 páde mn. čís. mužsk. rodu osobného prídavného mena pre rozdiel od 1. pádu jedn. čísl.: nahý, suchý, veľký, krátky; 2) pri tvorení prisvojovacích prídavných mien na in, ina, ino; 3) pri vkladnom *ie* v 2. páde mn. čísla ženských a stredných podst. mien: mhiel, putien, pradien, okien atď.

395. úl. Pripíšte chýbajúce koncovky!

Tí vystehovalci boli skoro nah-. Veľk- i mal-, všetci sa zimou triasli. Boli medzi nimi starci, od hladu a biedy

až such-. Maľulink- chlapčekovia a slabunk- dievčatká tmolili sa medzi nimi. Tam bolo videť na matk- lone plačúc- hol- nemluvniatko, tak že pri pohľade na to i macoch- srdce by žalosťou zaplakalo. I ženy nemaly obleku; krom roztrhaných suk- nebolo na nich inších šiat. Z náradia som u nich videl len nekoľko put-, jedna dievka mala tiež zo päť vret-. Tá istá mala i pradze nekoľko prad-. Že si budú staväť také chatrče, ale len bez ok-. Je už chladno, preto býva mnoho mh- (hm-).

396. úl. Pozorujte, kde sa píše veľká začiatočná písmena!

1) *P*rišiel včera náš strýčko. *O*dkiaľ prišiel? *Z* Trenčína. *J*eho prvé slová boly: „*J*aj, však som ustatý!" *K*aždému doniesol nejaký pekný dar.

2) Adam, Eva, Šafárik, Hollý, Sladkovič, Uhorsko, Čechy, Dunaj, Váh, Blava, Pešťbudín, Nitra, Šípkové, Slovák, Maďar, Nemec, Europa, Asia, Amerika, Tatry, Karpaty, Kriváň, Javorina.

3) Vaše Veličenstvo! Vaša Svetlosť! Dôstojný Pane! Vaša Prevelebnosť! Dvojctihodný Pane! Blahorodý Pane! Mnohovážny Pane Majstre!

4) Boh, Hospodin, Pán, Stvoriteľ, Boží, Božský.

Veľkou začiatočnou písmenou sa píšu:

1) Každá začiatočná veta, každá veta po bodke (.), otázniku (?), výkrikníku (!) a často (nie vždy) i po dvojbodke (:).
2) vlastné mená: krstné, priezviská, čiastky sveta, mená krajín, národov, jazier, riek, potokov, vrchov, miest, dedín;
3) každé slovo v násloviach (titulatúrach);
4) meno Boh a iné, ktoré to isté vyznamenávajú.

397. úl. Odpíšte, naučte sa nazpamäť a potom upotrebte každé jednotlivé slovo vo vete!

Bôľ (bolesť), cieľ, čmeľ, chrášteľ, ďateľ, dýľ, figeľ, kašeľ, kúkoľ, kúpeľ, korbeľ, kráľ, kŕdeľ, motýľ, mozoľ, pyteľ, sopeľ, šindeľ, topoľ, uheľ (uhorený, na rozdieľ od uhel alebo uhol v geometrii), zreteľ, myseľ, maštaľ, kúdeľ, oceľ, posteľ, soľ; okáľ, nosáľ.

Ľud, ľad, ľahký, ľútosť, ľúbiť, dľa, koľaj, kľúč, pľúca, podľa, veľa, vedľa, hoľa, homoľa, hrobľa, guľa, chvíľa, kratochvíľa, košeľa, míľa, nedeľa, raľa (v Orave toľko čo fundus, grund), roľa, vôľa, hľadať, hľadeť, bľadý, ľavo, osľa (mladé), sľučka (na sídle), kľaje sa, kľakať, ľahnúť, strieľať, sľúbiť, rozmýšľať, váľať, zaháľať, poľovať, pľuť, kľuť.

Mäkké *ľ* sa píše: 1) v mnohých pôvodných slovách: bôľ, cieľ

atď.; 2) v tých slovách, v ktorých v českej reči za tým l sa píše *i* lebo *e*: ľud čes. lid, ľad čes. led atď.; 3) vo zvätšených na *áľ*: nosáľ atď.

398. úl. Jako predošlá úloha!

Veľký, koľký, kdekoľvek, nekoľko, kedykoľvek; stvoriteľ, spasiteľ, riaditeľ, učiteľ; chvá*lit*, chváľ, chváľte, nech chváľa; pí*lit*, píľ, píľte, nech píľa; naschváľ, pokiaľ, kadiaľ, včuľ, včiľ; pravideľný, viditeľný, spasiteľný; kráľ, kraľovať, priateľ, priateľstvo!

Ďalej sa píše mäkké *ľ* 4) kde po ňom *i* sa vysúva, k. p. veľký miesto veliký; 5) v odvodených od slovies na *tel*; 6) v rozkazovacom spôsobe slovies, v neurčitom spôsobe na *lit* vychádzajúcich; tiež v 3. osobe mn. č. prít. času, keď je predposlednia slabika dlhou: pá*lit*, páľ, páľte, páľa; 7) v príslovkách a spojkách na *iaľ*, *aľ*, *iľ*, *uľ*: dokiaľ, naschváľ atď.; 8) v prídavných m. na *eľný*; 9) konečne vo všetkých odvodených, ktoré ho už v kmeňovom slove maly: kraľovať od krá*ľ*, priateľstvo od priate*ľ*.

## Slová súzvučné (stajnozvučné).

Biča (kôň báť sa), býča (pásť) — pobil (sud), pobyl (v cudzine) — odbila (hodina), odbyla (pocestného), odbyl (zbožie, tovar) — biť (pes), byť (dobrým), byt (bývanie) — huby (neumyté), huby (v lese), hubí (hmyz) — záhuby (neújsť), zahubí (šťastie) — chyby (napraviť), chybí (strelec), chybí (dieťa) — sľuby (držať), sľúbi (odmenu) — časy (meniť sa), čast sa (na západe) — jedľa (strom), jedla (váru), jiedla (málo) — kalí (nebe), kaly (mutná voda) — kazy (na továre), kazí (niečo) — kosy (brúsiť), kosi (vtáci), kosí (trávu) — krotší (zver), kročí (noha) — lomy (kamenné), lomí (rukama) — milý (Boh), milí (priatelia), mýli (nepozorný) — modly (pohani), modlí (k Bohu) — pily (na drevo), pili (víno), píli (s robotou).

399. úl. Utvorte vety s upotrebením týchto slov!

Pravý (uhel 90⁰), pravý (bok), praví (priatelia), praví (príslovie) — ráčí (vyslyšať), račí (chod) — radšej (dať než vziať), račej (polievky) — schádza (jedon zlatý), schádza (osenie), schádza (s priateľom) — schodil (svet), shodil (bremeno) — schody (kamenné), shody (u priateľov) — sily (prírodnie), silí (k nečomu) — skúpy (človek), skúpi (pokúpi), skúpi (ľudia), — zlatky (dve), z látky (bavlnenej), z latky (kúska laty) — správy (stoličnej), zprávy (smutné), spraví (prácu) — stály (v presvedčení), stáli (v rade) — sypký (piesok), sýpky (zbožie) — tuší (zlé veci), túži (za domovom), tuží (upevňuje) — uši (počuť), uši (košeľu), užší (potok) — valí (voda), valy (okolo hradu), váli (viali, mlatci) — voly (kúpil), volí (vyslanca), vôli (ľudskej) — vyši (meno), vyšší (než iný) — výr (sova), vír (na mori) — žily (krvné), žili (mierne) — živý (človek), živí (rodinu).

400. Jako predošlá úloha!

## Nektoré zkrátеniny.

atď. = a tak ďalej; a j. = a jiné; a p. = a podobné; a j. v. = a jiných viac; a n. = a nasledujúce; al. = alebo; b. = bývalý; cís. = císarský; kr. = kráľovský; dr. = doktor; kat. = katolícke; ev. = evanjelícke; náb. = náboženstvo; uh. = uhorský; min. = minister; t. j. = to jest; t. = totiž; v. = viď; verš; m. = miesto; srov. = srovnaj; n. p. = na príklad; k. p. = ku príkladu; odd. = oddiel; oddel. = oddelenie;

pozn. = poznámka, poznamenanie; vyd. = vydanie; p. = pán; t. r. = tohoto roku; m. r. = minulého roku; t. m. = tohoto mesiaca; (*) nar. = narodil sa; (†) zom. = zomrel; sv. = svätý; jan. = januar; feb. = februar; mar. = marec; apr. = apríl; jun. = juni; jul. = juli; aug. = august; sept. = september; okt. = oktober; nov. = november; dec. = december; m. = meter; dm. = decimeter; cm. = centimeter; Km. = kilometer; Mm. = myriameter; l. = liter; dl. = deciliter; cl. = centiliter; Hl. = hektoliter; gr. = gramm; Dg. = dekagramm; Kg. = kilogramm; m. ct. = metrický cent.

401. úl. Odpíšte nekoľko razy a zapamätajte si!

# Tvorenie slov.

## a. Prídavné meno.

402. úl. Jako sa hovorí jedným prídavným menom o tom, kto je dobrej mysli? rýchlych nôh? dobrého srdca? kto má čierne oči? štyri nohy? kto sa všetkého týka? kto je tvrdej šije? ostrého vtipu? kto pravdu mluví? kto sa Boha bojí? má modré oči? dlhé ruky? jednu nohu? dva rohy? tri rohy? je bez zubov? má holú hlavu? krátky zrak? ďaleký zrak? šesť nôh?

Takto: Hovorí sa dobromyseľný, rýchlonohý atď.

To sú *složené* prídavné mená.

403. úl. V nasledujúcich vetách vymeňte *má (majú)* za *je (sú)* a miesto doplňku napíšte složené prídavné meno!

Kôň má jedno kopyto. Ovca má dve paprčky. Mucha má šesť nôh. Motýľ má štyri krídla. Bociaň má dlhé nohy. Vták má bystrý zrak. Jan má vraj horkú krv. Jozef má vraj chladnú krv. Náš paholok má široké plecia. Náš kôň má krátku srsť. Kocka má šesť plôch, osem rohov a štyriadvacať uhlov.

Takto: Kôň je jednokopytný; atď.

404. úl. Utvorte z nasledujúcich podstatných mien prídavné koncovkou *ový!*

*ový.* Buk, hrab, dub, lipa, orech, sliva, čerešňa, višňa, jedľa, smrek, klen, oliva, vŕba, topoľ, jaseň, osyka, javor, vaz, svíb, hruška, jabloň, marhuľa, breskyňa, oskoruša, nešpuľa, cín, kov, bridlica, loj, stôl, dom, papier, roh, sýr, mäd, cukor, káva.

405. úl. Napíšte miesto predložky a podstatného mena, ktoré ukazujú, z čoho lebo odkiaľ niečo je, prídavné meno!

Sú sviečky z loju i z vosku. Mám želiezko z ocele a črenky z rohu. Nemáš ty čáko z papieru? Naša matka varieva polievku z hrachu, zemiakov; ja však najradej jiem polievku z mäsa. Tuto leží drevo z drienov, brezí, jalší, kaštanov, bäzov.

Takto: Sú sviečky lojové i voskové.

406. úl. Utvorte príponou *ný* prídavné mená z nasledujúcich podstatných:

*ný.* Kameň, drevo, hadbáv, vlna, striebro, meď, plátno, koža, kosť, cverna, hlina, deska, železo, mlieko, srst, plsť, slama, slnko, mesiac, sláva.

407. úl. Utvorte z nasledujúcich podst. m. prídavné pomocou koncovky *ký* lebo *ský!*

*ký, ský.* Muž, žena, kuchar, učiteľ, kupec, polovník, chlapec, dedina, murár, tesar, zámečník, mešťan, voják, úradník, zeman, Čech, Nemec, sedlák, krám, hora, provazník, železník.

408. úl. Z nasledujúcich životných podst. mien utvorte príponou *í* prídavné mená!

*í.* Človek, lev, ryba, vták, vlk, havran, ovca, osol, myš, orol, kohút, kura, sliepka, holub, pes, kočka, sup, jeleň, srnec, zajác, baran.

Takto: Človačí, lví, rybí atď.

409. úl. Z nasledujúcich slov utvorte prídavné!

*ní.* Dnes, večer, noc, deň, týdeň, lúka, les, stôl, vrch, potok, rieka, ruka, hlava, zima, jaro, leto, rok, oko, zahrada, dvôr, jazero, rada, nedeľa.

Takto: Dnešní, večerní, noční atď.

410. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky prídavnými meny!

Jako sa menuje piesok v rieke? Jako práca, ktorá sa rukama koná? Jako riekame odevu, ktorý sa nosí v zime? na jar? v lete? Jako sa menujú stromy v zahrade? v lese? Jako hovoríme veciam v škole? v kostole? Jako sa menujú služby Božie, ktoré sa konajú v nedeľu, vo sviatok? Jako sa menuje náradie na dvore?

Takto: Piesok v rieke sa menuje *riečni* piesok.

411. úl. Odvodzujte prídavné mená z nasledujúcich slovies!

*cí.* Biť, treť, ukazovať, tázať, pýtať, trvať, opakovať, priať, zvať, prisvojovať, padať, šiť, privlastnovať, určovať.

Takto: Bicí, trecí atď.

## b. Prechodník a účastie.

412. úl. Utvorte z nasledujúcich slovies *prechodník* prítomného času!

Niesť, hrýzť, liezť, trásť, klásť, čítať, ísť, žiť, mreť, mleť, biť, pleť, viať, kryť, myť, kuť, spievať, padnúť, minúť, plynúť, hasnúť, tisknúť, umeť, kameňovať, hádzať, krájať, strieľať, horeť, držať, hľadeť, trpeť, bdieť, znieť, činiť, kúpiť, vrátiť, súdiť, mysleť, drážiť, chytať, cúdiť, volať, hľadať, chovať, klamať, drať, milovať, bojovať, ďakovať, menovať, putovať, zarmucovať.

Takto: Nesúc, hryzúc, súďac, hádžuc atď.

Prechodník prít. času tvorí sa najľahšie od 3. osoby množ. čís. prítomn. času pripojením hlásky *c*, k. p. milujú, prech. miluj*úc*; chodia, prech. chodia*c*; píšu, prech. píš*uc*; vráťa, vráťa*c* atď.

413. úl. Utvorte z tých istých slovies *účastie prít. času* pripojením k prechodníku prít. č. koncovky *i*, *a*, *e!*

Takto: Nesúc*i*, *a*, *e*; hryzúc*i*, *a*, *e*; súďac*i*, *a*, *e*; hádžuc*i*, *a*, *e*.

Toto účastie sa skloňuje jako prídavné mená mäkkého zakončenia: *boží*, *božia*, *božie* na tab. *A* na konci knihy a upotrebuje sa miesto prídavných mien, teda môže byť i prívlastkom.

414. úl. Utvorte z tých istých slovies *účastie min. času trpné* príponou tý, á, é; ný, á, é; lý, á, é!

Takto: Nesený, á, é; tisknutý, á, é; padlý, á, é; minulý, á, é.

Toto účastie skloňuje sa jako prídavné mená tvrdého zakončenia: dobrý, á, é na tab. *A*. Upotrebuje sa tiež miesto prídavných mien a môže byť i prívlastkom.

415. úl. Pridajte ku každému účastiu v úl. 413. vhodné podstatné meno, aby sa stalo to účastie prívlastkom!

Takto: Nesúci (nečo) posel, nesúca žena, nesúce dievča atď.

416. úl. Pridajte ku každému účastiu v úl. 414. vhodné podstatné meno, aby sa stalo to účastie prívlastkom!

Takto: Nesený koš, nesená noša, nesené dieťa; tisknutý vôz, tisknutá kára, tisknuté táčky atď.

## c. Sloveso.

417. úl. Odpíšte a pozorujte, jako z prídavných a podstatných mien slovesá povstávajú!

Bohatý - bohatnúť, horký - horknúť, hustý - hustnúť, chudý - chudnúť; chudobný - chudobnieť, bujný - bujnieť, drevený - drevenieť, celý - scelieť, rozum - rozumieť, hrom - hrmeť; biely - bieliť, tvrdý - tvrdiť, ostrý - ostriť, živý - živiť, suchý - sušiť, svedok - svedčiť, škoda - škodiť, strach - strašiť, para - pariť, brázda - brázdiť; zelený - zelenať sa, čierny - černať sa, rovný - rovnať sa, šepot - šepotať, štebot - štebotať, vy - vykať, ty - tykať, oni - onikať; milý - milovať, rád - radovať sa, pán - panovať, kráľ - kraľovať, prorok - prorokovať, bratríčok - bratríčkovať, dôvera - dôverovať, pamäť - pamätať, bič - bičovať, buben-bubnovať atď.

418. úl. Napíšte s každou nasledujúcou *predponou* tri slovesá: o, do, na, od, ob, po, s, v, za, ne, vy, nad, pod, roz, pri, pre, pred, u!

Takto: *O*povedať, *o*pustiť, *o*slepiť; *do*dať, *do*voliť, *do*stať.

## d. Rodina slov.

*Sedeť. Sedím* ticho pri učení. *Seď* pokojne! Brat chcel písať a *sadol* si. Na stolici môže len jedna, na lavici ale viacej osôb *sedeť*. Dlhé *sedenie* neslúži zdraviu. Bude-li pekne, *posedím* si pod stromom. Mnohý *neposeda* prekáža svojim spolužiakom pri učení. Kto s nami *susedí*, je náš *sused*. O svätom Jane chodievame do *susednej* dediny.

*Sedať*. Práve *sedám* k písaniu. *Nesedaj* ku mne, abys mi neprekážal. Bol som u Vojtecha, on *sedal* na vôz a viezol sa na pole. Časne z jara není radno *sedať* na trávnik. *Sedátko* malým deťom k sedaniu slúži. Listy *sedavé* sedia bezprostredne na stonku. U seslí bývajú *sedadla* koňským vlášim vypchané. *Prisedám* k stolu, ale *nepresedám* so stolice na stolicu. *Predseda* je v shromáždení prvá osoba.

*Sadnúť*. Dovolíš-li, *sadnem* si k tebe. *Sadni* vyššie. *Sadnul* bych tamto pod strom, keby tam viac tône bolo. Kde miesta není, tam sa nemôže *sadnúť*, tam je *sadnutie* nemožné. *Posadni* vyššie, ja *posadnem* k tebe, a Ján si k nám *prisadne*. Anton nech na druhú stranu *presadne*.

*Sadiť*. Až jaro nastane, *presadíme* stromky zo školky do *sadu*. *Posaď* toto semeno, brat svoje už *posadil*. *Sady* opatruje *sadár*, tiež *sádky*. Pristehovalci do cudzích krajín, keď sa tam *osadia*, *osady* zakladajú a *osadníkmi* sa zovú. Drôbež chovás sa v *posadách*. Pevnosti a väčšie mestá mávajú vojanskú *posádku*.

*Sádzať*. *Sádzaš*-li kel, *nesádzaj* ho veľmi husto. *Sádzanica* silná sa hodí k *presádzaniu* najlepšie. Kapustu dobre večer alebo v čas ráno *sádzať*. *Sadze* z dreva rozličných stromov k robeniu bariev slúža. *Sadzač* kníh v čítaní rozličného písma zbehlý byť musí. Celé pole u lesa je repou *posádzané*. Pekar *sádže* žemle do pece.

419. úl. Vypíšte z tadiaľ celú *rodinu slov*, ktorá pochádza od *sedeť!*

420. úl. Napíšte vety, v ktorých sa obsahujú odvodzené slová (rodina slov) od koreňa *ved*-em!

*Vedem* malého brata do školy a sestra ho domov *privede*. Než odejdem, *prevedem* ťa po zahrade. Brat tvôj nás *uvede* k jágrovi, a ten nás z lesa *vyvede*. Daj pozor, aby ťa cesta *nezaviedla*; chodník podľa potoka *vedúci privede* ťa najistejšie do najbližšej dediny. Tam

sú dobre *zvedené* deti a ty ti ďalej ukážu. Malé deti samy chodiť neumia, musia sa *vodiť*. *Vodievam* tiež svôjho malého brata. *Vodič* slepého *vodí*. Aby sme sa nečomu naučili, treba nám k tomu *navedenia* čili *návodu* nejakého. Pilné deti jako o *závod* sa učia. Každý *podvod* sa zákonom prísne tresce. Všetky slová z jednoho koreňa vznikajúce jednoho sú *pôvodu*. *Nesvádzaj* nikoho od skutkov dobrých, ani ho ku zlým *nenavádzaj*. Dobré skutky *odprovádzajú* človeka až do večnosti. *Svodník privádza* blížneho svôjho do nešťastia. Mojžiš bol *vôdcom* ľudu izraelského. Rafael nabídnul sa mladému Tobiášovi za *sprievodcu*. *Vojvoda* je náčelníkom vojska do poľa tiahnuceho. *Hromosvod* blesk k sebe priťahuje a *svádza* ho pod zem. Veľké mestá majú často nákladné *vodovody*. — Viedol, vedený, zavedený, podvedený, vodil, vodiaci, voditeľ, prôvod, závod, svôdca, cestovod, vzduchovod atď.

421. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet všetky slová, ktoré pochádzajú od *mluv*-iť!

Mluviť znamená slovy myšlenie svoje vyjádriť. Kto mnoho mluví, buď mnoho vie, lebo mnoho luže. Mluv tak, aby si sa za mluvenie svoje nikdy haňbiť nemusel! Mluviacemu do reči neskáč! Nekedy prosíme iného, aby sa za nás primluvil. Na prímluvu dobrého priateľa dosahujeme ľahšie svôjho cieľu. Reč mluvená sa ľahko zapomína, písaná ale trvá na roky. V škole učíme sa mluvnici. Strážny s väže skrz mluvniu trúbu oheň oznamuje. V kostole býva nemluvniatko pokrstené. Daj pozor sám na seba a druhých nepomlúvaj! Učiteľ v škole so žiakmi rozmlúva. Listy sa píšu prostomluvou, t. j. rečou neviazanou. Kto pekne a ľahodne mluviť vie, krasomluvný je. Buď vždy pravdomluvný. V knihách slovenských často cudzomluvy sa nachádzajú. Namluviť, domluviť, odmlúvať; domluva, predmluva, výmluvnosť; mluvný, pomluvačný, marnomluvný atď.

## Mnohovýznamnosť slov.

Hlava je najvyššia čiastka ľudského tela. Hlava kočky je okruhlá alebo lepšie guľovatá. Hlava koňa je podlhovastá. Nektoré kury majú na hlave chochoľ.

V týchto vetách má slovo hlava *vlastný* význam.

Otec je hlava rodiny. Hlava uhorskej krajiny je pán kráľ. Táto kapusta má veľmi pekné hlávky. Tento klinec nemá hlavičky. Špendlík má malú hlavičku.

V týchto vetách má slovo hlava, hlávka, hlavička *vedľajší* význam.

Čo není v hlave, býva v nohách (t. j. na čo sa zabudlo, pre to sa musí ísť). Svojmyselný má svoju hlavu [= po svojej vôli jedná]. Dobrá vôľa koláče jie, zlá hlavu sápe [= zo zvád povstávajú pôtky]. Koľko hláv [= ľudí], toľko smyslov. Nepriateľ bol porazený na hlavu [= úplne]. Má pusto v hlave [= je hlúpy]. Učenému človekovi hovoríme učená hlava. Nelám si hlavu [= nechaj márneho premýšľania]. Nechce mu to do hlavy [= nemôže to chápať]. Reč tlachačova nemá ani hlavy ani päty [= je nesmyselná].

V týchto vetách má slovo hlava *obrazný* význam.

422. úl. Odpíš ty vety a zapamätaj si rozličný význam slova hlava!

423. úl. Spoj na predku stojáce sloveso s podstatnými menami, za ním stojácimi, vo vety!

a) *Padať:* sňah, voják, sviatok, slovo, výstrel, svetlo, mravy. b) *Napadnúť:* pocestného, výpravka. c) *Vypadnúť:* vlasy, obľahnutí, hodina vyučovacia, zkúška, vyslanec, milosť, pamäť. d) *Biť:* osol, hodina, tepna, srdco. e) *Uderiť:* klinec, blesk, cesta. f) *Povstať:* spáč, nemocný, ľud. g) *Zavreť:* dvere, oči, školu, knihu, kruh, reč, rok.

424. úl. Ktoré z týchto viet obsahujú patričné slovo vo *vlastnom* a ktoré v *prenesenom* (vedľajšom lebo obraznom) smysle?

425. úl. Zapamätajte si výklad nasledujúcich významov obrazných!

Koráb púšte = ťava. Kolíska pokolenia ľudského = Asia. Hlava krajiny = zemepán. Jaro života = mladosť. Boží posel = blesk, hrom. Ruka Pána = Boh. Zajačie srdco = bojazlivá myseľ. Zlatá pšenica = pekná, žltá, bohatá pšenica. More blankytné = modrá obloha. Ruže na tvári = červené líca. Sňah na hlave = šedivé vlasy. Tulipán = naďutosť. Fijalka = skromnosť. Ľalija = čistota. Nezábudka = upamätovanie. Dub = obraz sily. Ruža = krása. Jedľa = štíhlosť. Vlk = žravosť. Líška = lesť. Tyger = zúrivosť. Včela = pilnosť. Mravec = pracovitosť. Lev = veľkomyselnosť. Veverica = čipernosť, vrtkosť. Páv = pýcha. Ryba = nemota. Kosa = smrť. Váha = spravedlnosť. Prsteň = večnosť. Skala = pevnosť. Peň = hluchota. Kríž = viera. Kotva = nádej. Srdco = láska.

## Porekadlá a príslovia.

426. úl. Odpíšte nasledujúce porekadlá s udaním významu!

Nerádby, aby po ňom tráva rostla [= nerádby umrel]. Jakoby kameň do vody hodil [= náhle zmizol]. Nerád sa potí [= je leňoch]. Už ho zuby nebolia [je mrtvý]. Jazyk za zuby držať [nemluviť]. Príšiel z blata do bariny, alebo z dážďu pod odkvap [zo zlého do horšieho]. Trafila kosa na kameň [dvá neústupní sa zišli]. Ide mu to, jako psovi pastva [nedarí sa mu to]. Zaplatil pätama [utiekol]. Pristane jako päsť na oko [nehodí sa to k sebe]. Robí piate prez deviate [ztreštene]. Chodí s bubnom na zajácov [užíva nejapných prostriedkov k dosaženiu svôjho účeľu]. Ukazuje straku na kole [sľubuje vec nejistú]. Roste mu kvieťa pod nohami [všetko sa mu dobre darí]. Nevie, kade z konopí [nevie si rady]. Spadol mi kameň so srdca [ubudlo mi starosti]. Spravil capa zahradníkom [špatného dôzorcu ustanovil]. Tá práca pije krv [?]. Pláva jako murárska trieska [?]. Sám na seba metlu pletie [?]. Má, čo hrdlo ráči [?]. Jak nabyto, tak pozbyto [?]. Z komára spraviť somára [?].

427. úl. Jaký smysel majú nasledujúce príslovia?

Čo ťa nepáli, nehas [v cudzé záležitosti sa nemiešaj]. Čo má byť žihlavou, hneď na začiatku páli. [Už na dieťati môžeme poznať, jaký človek z neho bude]. Vtáka spev prezradzuje [podľa skutkov človeka poznáme]. Bez vesla sa na more nepúšťaj [nevydávaj sa ľahkomyselne v nebezpečenstvo]. Keď sa kúpaš, drž sa brehu [?]. Častá klapka i kameň preráža [?]. Tichá voda brehy bere [?]. Pešťbudín nebol za jeden rok vystavený [?]. Dobre žabe v močidle [?]. Ryba od hlavy smrdí [?]. Kto sa Boha bojí, pevne stojí [?]. Kto jinému jamu kopá, sám do nej padá [?]. Dobré samo sa chváli [?]. Každý nech pred svojim domom zametá [?]. Krava, ktorá mnoho ručí, málo mlieka dáva [?].

## Oznamovacie, otázkové, žiadacie, rozkazovacie vety. — Priama a nepriama reč.

### Líška a cap (28. článok).

**Líška padla do studne, ktorá vysokým srubom opatrená bola. Hovorila sama k sebe: „Keby len nekto sem prišiel, čo by ma oslobodil!“ Tu sa priblížil smädný cap a pýtal sa: „Je tá voda sladká? Bude-li jej i na dostatok?“ Líška si pomyslela: „Ten mi práve vhod ide.“ A vymyslela si lesť. Odpovedala: „Poď len dolu! Okus len sám!“ Zatým pila s veľkou chuťou a zvolala: „Ej, jaká je tá voda chladná a občerstvujúca! Jak rozkošný to nápoj!“ Capovi sa zabažilo a on prosil: „Keby si ty mne len dolu pomôcť chcela!“ Líška sa ukázala ochotnou k tomu a dlhobradáč dočiahol šťastlive vodu. Ona však vyskočila zručne po jeho chrbte von zo studne. Smejúc sa, privolala capovi: „Nezabudni na vonvyjdenie! Je v tej studni chladno!“**

428. úl. Vypíš tie vety, ktoré doslovnú reč a) líšky, b) capa obsahujú!

Vety tak prednesené, jako jich bol nekto riekol, menujeme *rečou priamou.*

429. úl. Vypíš tie doslovné reči tak, aby si a) napísal tie, ktoré niečo oznamujú (vyprávajú), b) tie, ktoré sa na nečo pýtajú, c) tie, ktoré nejaký rozkaz obsahujú, d) tie, ktoré nejakú žiadosť vyjavujú!

430. úl. Pretvor nasledujúce vety v otázkové, rozkazovacie a žiadacie!

Vták spieva. Búrka prechádza. Pes donáša palicu. Chlapec je zdvorilý. Jaro nastáva.

431. úl. Pozorujte, jako v nasledujúcich vetách *reč priama* do reči *nepriamej* prenesená je!

Maria Terezia pýtala sa raz predstaveného: „Kto sa chová najlepšie z milých synov mojich?“ = Maria Terezia pýtala sa raz predstaveného, že kto sa najlepšie chová z jej milých synov.

„Vaša císarská milosť,“ odpovedal predstavený, „všetci sú hodní najvyššej ochrany Vašej.“ = Predstavený odpovedal jej císarskej milosti, že sú všetci hodní jej císarskej milosti.

„Čo si peniaze prehral, alebo čo si počal s nimi?“ hovorila mocnárka prísnejšie. = Mocnárka pýtala sa prísnejšie, zdáliž peniaze prehral, či čo že s nimi počal.

„Poslal som ích svôjmu chudobnému otcovi,“ vraví mládenec trasúcim sa hlasom. = Mládenec vraví trasúcim sa hlasom, že ích poslal svôjmu chudobnému otcovi.

„Ty si dokonály mladík,“ povedala pohnute císarovna. „Tintu sem,“ zvolala, „pero a papier! Sadni a píš!“ = Císarovna riekla pohnute, že je dokonalý mladík, a rozkázala hneď, aby priniesli tintu, pero a papier. Mladíkovi však velela, aby sadol a písal.

432. úl. Vyjádrite nasledujúce vety *rečou nepriamou* a použite slovko *že*, kde sa ale rozkaz uvádza, slovo *aby!*

Šalamon praví: „Za pyšným ide poníženie.“ — V proroctve Osiašovom čítame: „Sláva bezbožných skoro pomine.“ — „Chlieb svôj s lačnými a chudobnými jedz, a z odevu svôjho nahých prikrývaj“; tak napomínal nábožný Tobiaš syna svôjho. — „Všetko,“ odpovedal mladý Tobiaš, „čo si mi prikázal, učiním.“ —, „Boh sa pyšným protiví, pokorným však dáva milosť,“ píše sv. Petor. — „Patrite na kvieťa polnie, jako roste; nepracuje ani nepradie. Pravím však vám, že ani kráľ Šalamon vo všetkej sláve svojej tak odený nebol, jako jedno z ních,“ pravil syn Boží.

## Poučky a pravidlá.

1. Rozoznávame *oznamovacie, tázacie, rozkazovacie* a *žiadacie* vety.

2. Za oznamovacou vetou stojí bodka [.]. Za tázacou vetou stojí otázník [?]. Za rozkazovacou a žiadacou vetou stojí výkrikník [!]. K. p. Kohút spieva. Spieva kohút? Kohúte, spievaj! Keby kohút spieval!

3. Taká veta, ktorá reč nejakej osoby bez premeny [doslovne] uvádza, menuje sa *priamou rečou.* K. p. Líška povedala: „Je v tej studni chládno“.

4. Pred priamou rečou stojí dvojbodka [:]. Pred a za ňou stojí znak uvodzovací [„—“]. K. p. Boh riekol: „Nech je svetlo!“

5. Tá veta, ktorá pred tou dvojbodkou stojí [Líška povedala alebo Boh riekol] menuje sa *uvodzovacia veta.* Jestli táto stojí *za* priamou rečou, prinde pred ňu čiarka, a jestli *medzi* čiastkami priamej reči, prinde pred a za ňou čiarka. K. p. „Nech je svetlo“, riekol Boh. „Všetko“, odpovedal mladý Tobiáš, „čo si mi prikázal, učiním“.

6. Taká veta však, ktorou len svojimi slovmi nejakú výpoveď opakujeme [vyprávame], menuje sa *nepriamou rečou.* K. p. Líška povedala, že je v tej studni chladno.

## Stažená veta.

### Dvaja bratia (29. článok).

**Jan** *a* **Milko boli bratia. Veselosť a živosť,** *jako i* **snášanlivosť tvorily hlavné znaky jejich rázu (charakteru). Usilovnosť,** *jako tiež* **poriadkumilovnosť ukazoval každý.** *Nelen* **otec,** *lež i* **matka boli pyšní na tieto deti. Jan platil za dobrého telocvičca (turnera) a plavača. Milko dokázal zase mnoho v kreslení a malovaní. Prvší vyzieral čerstvý a kvetúci. Poslednejší bol niečo bľadý a chudý. Oba učili sa a pracovali o závod. Títo verní, snaživí bratia boli obľúbení u každého. Usilovnosť Janova a Milkova služievala za príklad iným deťom. Milkove kreslice a obrazy obdivovali ľudia. O smelosti a obratnosti Janovej vyprávalo sa všade. Veľké a malé deti išli s úctou okolo týchto chlapcov. Oba však zostali skromní a pokorní. Tak hodní mali by byť všetci chlapci a dievčatá!**

V každej z týchto viet je *viacej jednakých* čiastok, ktoré sa na *jednu* vzťahujú, jako: viac podmetov k jednomu výroku; viac výrokov k jednomu podmetu; viac prívlastkov k jednomu podstatnému menu; viac doplňkov lebo okolností k jednomu slovesu lebo prídavnému menu. Také vety menujeme *stažené vety.*

Tie malé slovká *a, nelen - lež i, jako i, jako tiež* menujeme *spojkami.*

433. úl. Rozveď každú staženú vetu v tom článku na jednoduché vety!

Takto: Jan bol brat. Milko bol brat. Veselosť tvorila hlavný znak jejich rázu (charakteru). Živosť tvorila atď. Snášanlivosť tvorila atď.

434. úl. Vypíš rovnaké čiastky každej vety a sice: a) podmety, b) výroky, c) prívlastky, d) doplňky, e) okolnosti!

435. úl. Stiahni pod jedným číslom stojáce vety v jednu *staženú!*

1. Práca zatvára lekárovi dvere. Miernosť zatvára lekárovi dvere. Pokoj zatvára lekárovi dvere (a). 2. Ľudia menia sa skoro. Vetor mení sa skoro (a). 3. Jazyk nemá kostí. Jazyk dopichá mnohého k smrti (ale). 4. Zdvorilé slová môžu mnoho. Zdvorilé slová stojá (koštujú) málo (a). 5. Boh dá sice kravu. Boh nedá k nej provaz (ale). Soľ robí červené líca. Chlieb robí červené líca (a). Karta robí mnohého chudobným. Sklenica robí mnohého chudobným (a).

Takto: Práca, miernosť a pokoj zatvárajú lekárovi dvere.

436. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky vetami s viacej podmetmi!

Ktoré sú mená ročních čiastok? siedmi dní v týdni? dvanásti mesiacov? Jako sa menujú štyri stránky sveta? tri veľké sviatky? Ktoré sú hlavnie čiastky rostliny? ľudského tela? Ktoré zvieratá sú domáce? dravé? spevaví vtáci? Ktoré nerosty sú kovy? Jako sa menujú hlavnie rieky Uhorska? päť najvätších miest v Uhorsku?

Takto: Jaro, leto, jaseň a zima sú mená ročních čiastok.

437. úl. Odpovedaj na tieto otázky viacej výrokami a spoj poslednie dva spojkou *a* alebo *lebo!*

Čo robí roľník? stolár? včela? Jaká môže byť voda? Jaké povetrie? Jaký paholok? Čo sa môže robiť v kostole? v hore? Čo robil Ježiš? Jaké sú Tatry? Jaký je Dunaj? Jaký je Boh? Čo je brat?

Takto: Roľník ore, bráni, seje, kosí, žne a mláti.

438. úl. Zodpovedaj tyto otázky viacej prívlastkami a spoj dva poslednie s *a* lebo *lebo!*

Jakí žiaci sú chválení. Jaké zviera je pes? kočka? lev? Koľko krídel majú hmyzy? Koľko dní má mesiac? Do koľkáteho mesiaca padá sviatok veľká noc? Čie ovocie sa jie? Čie nohy sú plávacími blanami vystrojené? Čie bydlo leží pod zemou? Čie korene sa jedia? Z čích zŕn dobýva sa múka? Z čiej kože dorába sa remeň? Po čijom živote striehne líška?

Takto: Usilovní, poslušní a poriadni žiaci sú chválení.

439. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky vetami s viacej doplňkami a použi k spojeniu *a* lebo *lebo!*

Koho lebo čo strieľa myslivec? Koho prenasleduje líška? Koho obveseľuje víno? Koho má ctiť dieťa? Čo žerú kuny? Čo omaľovávajú bláznivé ruky? Čomu podobá sa mulica? Komu slúža zemiaky za pokrm? Čím sú ssavci pokrytí?

Takto: Myslivec strieľa zajácov, jeleňov, divákov, bažantov, hlucháňov, tetrovov, líšky a medveďov.

440. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky vetami s viacej rovnorodými okolnosťami a spojuj s *a* lebo *lebo!*

Kde býva Boh? Kam tiahnu spevaví vtáci na jaseň? Z kadiaľ dostávame cukor? Kedy sa kosia lúky?

Kedy majú žiaci prázdniny? Jako kvitnú tulipány? Jako vyzierajú papúšky? Z čoho sa dorába cukor? Čím obrába roľník svoje pole? Po čom poznať vtáka? Čím živí sa jež? K čomu vedie lenivosť?

Takto: Boh býva na nebi, na zemi a všade.

### Poučky a pravidlá.

1. *Stažená* veta je tá, v ktorej viacej rovnorodých čiastok na *spôločnú* čiastku sa vzťahuje. Viď poznám. k 29. čl. !

2. Vätšia čiastka sťažených viet dá sa na toľko jednoduchých rozviesť, koľko sa rovnorodých čiastok nachádza. — Tyto k. p. sa nedajú na jednoduché rozviesť: Sľúbiť a dať je dvoje. Čnosť a peknosť zriedka v jednej hospode trávi. Hlúposť a pýcha na jednom dreve rostú.

3. Rovnorodé čiastky vety sú lebo spojkami *a*, *lebo* spojené, alebo *čiarkou* [,] od seba odlúčené. K. p. Ľahodný a tichý vetrík atď. Ľahodný, tichý vetrík atď.

## Složená veta.

### a. Súvetie.

### Lov (30. článok).

**Lovecký roh zahučal,** *a* **lovci sa pohýnali. Kopovi štekali,** *tiež* **malí jazevčíci pozdvihli svôj hlas. Bleskúca jinovať ležala na nivách,** *k tomu* **hrozily mračná sňahom. Fučal** *sice* **ľadový vetor od západu k východu,** *ale* **lovec nebojí sa zimy. Včuľ rozišli sa polovníci,** *však* **každý zostal v čiare. Psi trhali sa ku predu,** *lež* **zadržaní boli nazpät. O chvíľu padaly jednotlivé rany,** *ale* **nepadol žiadon zajác. Nábitky chybily,** *lebo* **z pri veľkej diaľky sa strieľalo. Neskorej trafil každý výstrel,** *poneváč* **lovci boli blíž koristi svojej. Obora bola vypoľovaná,** *preto* **trúbilo sa k návratu. Šťastie polovnícke ukázalo sa priaznivým,** *zato* **požíval sa obed medzi veselými rozhovormi.**

Tu sú všade dve samostatné vety *spojkou* v jednu *složené*. Taká veta, ktorá zo dvoch alebo viacej viet je složená, menuje sa *složenou vetou*. Jest-li je zo *samostatných* viet složená, menuje sa *súvetie*. — Spojka sa často i vynechať môže.

441. úl. Rozlúč v tom článku každé súvetie v jednoduché vety!

Takto: Lovecký roh zahučal. Lovci sa pohýnali.

442. úl. Slož dve a dve nasledujúce vety v súvetie, a užívaj k tomu v závorkách postavené spojky!

Ľudia sejú. Boh dáva zdaru (a). Vtáci spevom

rozveseliť, množstvo škodlivého hmyzu zničiť (i). Vďačnosť slovmi vyjadriť, v činoch dosvedčiť (nelen, lež i). Závistlivci iným život ztrpčiť, svoje vlastné šťastie života rozrušiť (nelen, lež i). Pes verný strážca domu, slúži mnohým ľuďom ku kratochvíli (i). Včely dávajú mäd, vosk dostávame od nich (nelen, lež i). Para ku pohybovaniu lodí a železníc upotrebiť, ona ženie mlýny a stroje (z čiastky — z čiastky). Jádro položí sa do zeme, pníčok sa zošľachtí, strom donáša chutné ovocie (najprv, potom, konečne).

443. úl. Jako predošlá úloha!

Kone sú veľmi užitočné zvieratá; jich mäso zriedka sa jieda (ale). Slávik nemá pekné perie (sice); jeho spev prevyšuje onen všetkých vtákov (ale). Slnko zdá sa nám malým byť, jeho velikosť presahuje onú našej zeme (však). Líška je sice veľmi chytrá, často sa chytá (predca). Víno posilňuje človeka, jeho nemierne požívanie škodí (ale). Pštros nemôže lietať, je pri ťažký (lebo). Vinič (vinný ker) požaduje teplé podnebie, v drsných krajoch sa nedarí (preto). Zem je neprehľadná guľa, je od slnka len do polovice vždy osvietená (zato). Všetci ľudia môžu sa mýliť, ja môžem tiež pochybiť (teda).

444. úl. Pripoj ku každej vete ešte jednu, ktorá príčinu udáva, a spoj ích so spojkou *lebo!*

*Slepúch* (slepýš). Slepúcha držia mnohí za hada (nohy). Jeho meno je neprimerané (videť). Nemusí sa ho človek báť (není jedovatý). On je vlastne užitočné zviera (hmyz). Musí sa pozorne brať (odlomiť chvôst). V zime nevideť slepúchov (zaliezť, skryť sa). Ony vtedy nepotrebujú žiadon pokrm (spať).

Takto: Slepúcha držia mnohí za hada, *lebo* nemá žiadnych nôh.

445. úl. Pridaj ku každej vete ešte jednu, ktorá udá *následok*, a spoj ích skrze *preto!*

Mnohí vtáci nemôžu zimu zniesť, preto —. Vinný peň má slabý kmen, preto —. Húsenice sú škodlivé zvieratá. Vrabci osožia nám. Na vysokých horách je zima. Ovca nám dáva svoju vlnu. Jež má pichláče. Krt (krčica) ryje zem. Mnohí hadi sú jedovatí. Haringi chytajú sa vo veľkom počte. Zelené žabky platia za prorokov počasia.

Takto: Mnohí vtáci nemôžu zimu zniesť, preto presťahujú sa do teplých krajín.

### b. Podvetie.

## Kuchyňská soľ (31. článok).

**Soľ patrí k nerastom, ktoré pre nás nevyhnutne potrebné sú. Ona svojim užitkom veľmi prevyšuje zlato, ktoré najviac marnomyselnosti slúži. Ona stojí v jednom rade so železom, ktoré je všeobecne vážené. Ačkoľvek sa jej len zriedka dostáva miesta, ktoré jej patrí. Jej všeobecné rozšírenie je príčinou, že často málo cenenou býva. Keď prírodu bedlive prezkúmame, tak stretáme sa všade so soľou. Povetrie, ktoré nás obtáča, obsahuje súčiastky soli. I more je soľným žriedlom, ktoré sa nikdy nevyčerpá. Ale najčastejšie ju nachádzame, keď do nútra zeme zostúpime. Tam najdeme ložiská, ktoré jako vrchy vysoké sú. Uvažovanie soli podáva dôkaz toho, že básnikovo slovo pravdu má:**

**Čo je k prospešnosti,**
**Dáva Boh v hojnosti.**

Tyto vety až dve a dve spolu majú smysel dokonály. Jedna vyslovuje hlavniu myšlienku, to je *hlavnia veta,* druhá len smysel prvej v niečom doplňuje, to je *vedľajšia veta.* Spolu tvoria složenú vetu, a sice *podvetie* k rozoznaniu od súvetia.

446. úl. Vypíš z toho článku všetky vety, ktoré sa nekončia slovesom (hlavnie vety)!

Takto: Soľ patrí k nerastom. Ona svojim užitkom prevyšuje zlato.

447. úl. Premeň všetky ostatnie vety (vedľajšie) tak, aby tvorily čiastku hlavnej vety!

Takto: Soľ patrí k *nevyhnutne potrebným* nerastom. Ona svojim užitkom veľmi prevyšuje *najviac marnomyselnosti služiace* zlato.

448. úl. Rozveď každé podvetie na dve hlavné vety!

Takto: Soľ patrí k nerastom. Tieže sú pre nás nevyhnutne potrebné.

449. úl. Postav vedľajšie vety na pravé miesto!

Myš je pre kucharku veľká ostuda, ktorá je malý hlodavec. Líška nechytí žiadneho kohúta, ktorá spí. Tu sa dá do prenájmu bývanie tichej rodine, ktoré je novo

opravené. Osol ukazuje veľkú krutohlavosť, ktorý pochádza z Asie. Ten pozemok leží neďaleko rybníka, na ktorom môj otec pracuje. Prosím Vás, tie slová neklásť na váhu, ktoré som v prenáhlení povedal. Daj ten mech tomu žobrákovi, ktorý tu visí. Nedávaj sklo tomu dieťaťu, ktoré sa rozbiť môže.

Takto: Myš, ktorá je malý hlodavec, je pre kucharku veľká ostuda.

450. úl. Vysvetľuj nasledujúce pojmy podvetiami!

Východ, západ, juh, sever, vtok rieky, zemská užina, morská užina, ostrov, polostrov, žriedlo, rovník, severnia točna, južnia točna.

Takto: Východ je tá stránka sveta, kde slnko vychádza.

## Poučky a pravidlá.

I. *Složená* veta je taká, ktorá z viacej jednoduchých pozostáva.

II. Složená veta môže byť *súvetie* lebo *podvetie*.

III. *Súvetie* je taká složená veta, ktorá z viacej hlavných viet pozostáva, k. p.: Slnko je stálica, lebo má vlastné svetlo.

IV. *Hlavnia* veta je tá, ktorá je sama pre seba srozumiteľná, od žiadnej inej neodvislá. K. p.: Boh je všetkým milostivý.

V. *Podvetie* je taká složená veta, ktorá z hlavnej a vedľajšej vety sa skladá; k. p.: Musíš držať, čo si prisľúbil.

VI. *Vedľajšia* veta je tá, ktorá nejakú čiastku inej [hlavnej] vety opisuje, doplňuje, a od nej závisí; k. p.: *Keď císar Augustus panoval* [vedľ. v.], narodil sa Kristus Pán [hlavn. v.].

VII. Sú vety 1] podmetné, k. p.: *Kto nechce počúvať*, musí cítiť.
2] prívlastkové, k. p.: Líška, *ktorá spí*, nechytí zajáca.
3] doplňkové, k. p.: Never tým, *ktorí ti lichotia*.
4] okolnostné, k. p.: *Kde je mrcina*, tam sbierajú sa orli. Musí sa železo kuť, *zakiaľ je horúce*.

VIII. Z toho videť, že vedľajšia veta je spravená z nektorej čiastky hlavnej vety a zastupuje túže. Predošlé vety sa tak môžu na jednoduché premeniť, keď z vedľajšej vety patričnú čiastku hlavnej vety spravíme: z podmetnej vety *podmet*, z prívlastkovej *prívlastok* atď. *Nepočuvný* musí cítiť. *Spiaca* líška nechytí zajáca. Never *lichotníkom*. *Na mrcine* sbierajú sa orli. Musí sa železo *v čas horúčosti jeho* kuť.

IX. Medzi hlavňou a vedľajšou, alebo hlavňou a hlavňou vetou sa píše čiarka [,]; v súvetí, keď sú vety dlhšie, i bodkočiarka [;].

# Slohové cvičenia.

## a. Obrazy zo života.

451. úl. **Matiaš kráľ v Gemeri.**

Kráľ svojich dvoranov do vinohrada viesť. Motyku chytiť. Sprievodcov tiež vyzvať k podobnému. Kráľ zručne zem okolo vinných pňov kypriť. Zemäni so vzdychaním nasledovať. Horúce slnko trápiť. Na

celom tele potiť. Boľavé mozole na mäkkých rukách. Snažná prosba o šetrenie. Kráľ konečne riad odložiť. Šľachtici včul' poznať namáhanie a trápenie sedliaka. Sedliak v núdzi a biede chradnúť. Zemän v postávaní [záhalke] ovocie jeho usilovnosti márniť. K tomu nemilosrdné nakladanie. Prísne trestanie každého ďalšieho utláčania. Kráľ, čo tak mluvil, kráľ Matiaš spravodlivý. Pri jeho smrti všeobecný nárek: Kráľ Matiaš mrtvý, konec spravedelnosti!

Podobné môžu písať dľa článkov v čítanke, lebo dľa vyprávania učiteľovho.

## b. Porovnania.

452. úl. **Kôň a osol.**

[Podobnosti.] Ssavec, patrí k domácim zvieratom. 4 nohy, nerozkolené kopyto, končité uši. Telo srsť pokryté. Krk hriva. [Rozliky.] Kôň väčší, silnejší. Hriva dlhšia. Chvôst dlhovlasí [vlašie]. Osol oproti strapcový chvôst. Uši dlhšie. Chod zdlhavejší. Kôň rozličnú barvu. Osol šedý, barnavý. Kôň učenlivý, vtipný. Osol sprostý.

453. úl. **Hus a kačica.**

[Podobnosti.] Plavci [vodní vtáci]. U ľudí v domoch, domáci vtáci. Plávacie nohy. Medzi prsty blanky. Krídla nie k vysokému letu. Milujú vodu. Popri podobnosťach majú i nepodobnosti. [Rozliky.] Hus väčšia; krk dlhší; chod menej čapatý. Viac a väčšie vajcia. Perie vzácnejšie. Kačica lepšie plávať, potápať sa [hrúžať]. Perie pestrejšie, krajšie. Nohy viac u zadku.

454. úl. **Ľudský život, cestovanie.** *Úvod.* Rozličné veci, s ktorými sa život často porovnáva: ročnie čiastky, dennie čiastky, plávanie na ľodi atď. I s cestováním z ohľadu 1. *Trvania.* Cestovanie často málo dní, často mesiace — život hneď kratší, hneď dlhší. 2. *Účel.* Cestovanie, niečo nadobudnúť, dokonalejším sa stať, krásne krajiny videť — život, pre nebeské kráľovstvo sa zralým stať. 3. *Zkusenosti cestovateľské.* Cesta cestujúceho často spanilá, bezpečná cez smejúce sa nivy, často obťažná a nebezpečná cez púšte, nejisté kraje — život, hneď ľahký v šťastlivých pomeroch a so šľachetnými ľuďmi, hneď ťažký skrz rozličné utrpenia a cudziu zlosť. 4. *Cestovný vôdca.* Na ceste zkusený spolucestujúci, cez život rodičia, učitelia, priatelia atď. 5. *Cestovné stanice.* Cestovateľ kedy tedy sa zastaví, hľadí napred a nazad a posilňuje sa k novým námahám — v živote sú obnovenie roku, dni narodzenia, vystúpenie zo školy, meniny, volenie budúceho stavu, zvláštne dni radosti lebo utrpenia takými stanicami. *Konec.* Želanie, na svojej ceste života na žiadnu blúdnu cestu nedôjsť, a cieľ svôj dosiahnuť.

## c. Opisy a ličby.

455. úl. **Lev.**

1.*) Dravec, kočací rod; kráľ zverov. — 2. Dĺžka 2 metre. Výška 1 meter. Telo obratné, silné. Koža. Hrtáň [tlama]. Zuby; jazyk; oči; hriva; prse. Zadok tela. Ocas. — 3. Afrika, Asia. Vo dne skrýša, húšťava. — 4. Pri západe slnka východ na lúpež, revanie. Korisť. Hovädzí dobytok, ovce. Žirafy, antilopy, gazelly.

---

*) Čísla znamenajú roztriedenie látky: 1. rod, 2. telo, 3. miesto zdržovania, 4. potrava a spôsob života, 5. užitok lebo škoda.

456. úl. **Slon.**

1. Tlstokožec, obor medzi zemskými zvieraty. — 2. Dĺžka 4—5 metrov, výška 3 metre, váha 80—90 centov. Koža. Hlava. Oči. Uši. Rypák [chobot]. Kly [veľké vyčnievajúce zuby]. Slonová kosť. Krk. Nohy. — 3. Afrika. India. Bohaté na vodu lesy. V stádach. — 4. Listie strqmové, mladé ratolesti, kukurica, ryža. Vtipný. — 5. Nákladnie a ťažné zviera.

457. úl. **Lastovička.**

1. Prelietavý vták. — 2. Krídla dlhé, kosaté. Rýchlo lietať. Nohy malé, útle. Zobák tenký, šidlovitý. Chvôst vidlička, barva peria. Brucho. — 3. Jaseň sa shromáždiť. Pokusy lietania. More, Afrika. Návrat. Hniezdo. Z blata, slama, seno, pod strechou. 4—6 biele vajcia. — 4. a 5. Kynoženie škodlivého hmyzu. V letu chytiť. Spev, šveholenie príjemné.

458. úl. **Chrúst.**

1. Hmyz, člľanovec. — 2. Hlavnie čiastky: hlava, prse, zadok. Veľkosť týchto čiastok. Oči veľké, nepohyblivé. Tykadlá. Žeradlá. Chlpatý. 6 nôh s drápami. 4 krídla. Vrchnie, spodnie. Belavá štiava. Hlava, prse čierne, krídla gaštanové. Zadok čierny, fľaky [škvrny]. — 3. a 4. Na stromoch, listie, kvety. 20—30 vajíček. Larvy, pandravy. Po troch rokoch kukľa. Máj lietať, bzučať. Vo dne ticho sedeť. — 5. Kačice, sliepky, potrava. Škoda veľká. Pandravy korienky. Chrobáci stromom škodlivý. Zabiť, netrápiť!

459. úl. **Borovica.**

1. Ihličnák. — 2. 25—30 metrov vysoký, do 1 metra tlstý. Kmen štihlý, kôra červenobarnavá, popukaná. Drevo tvrdé, smolovité [smolnaté]. Vetve preslenovité. Ihlice tenké, šedozelené. Dve a dve v jednej pošve. Kol kolom vetví. Máj kvitnúť. Šišky. — 3. Roviny, vrchy, lesy. Piesčiny [piesočná pôda, piesky]. — 5. Stavivo, stolár. Palivo. Smola. Lúč. Terpetinový olej, kolomaz, kopt [sadze]. Kúpele z ihlíc borových.

460. úl. **Železo.**

[Rod.] Kov, 7—8 raz ťažší než voda. — [Dobývanie a druhy.] Zem. Ruda železná. Haviar. Tlcť rudu. Hutnia pec [maša], topiť. Surovina. Liatina. Kujné železo. Tamto tvrdé, krehké; toto tuhé, táhle. Kovať. Oceľ. Dorábanie ocele. Oceľ pružná. — [Užitok.] Remeselníci, ktorí zrábajú železo. Nástroje. Náradia. Do formy liať. Hrnce, pece atď. Nevyhnutnosť železa. Ľahko hrdzaveť. Olejovou barvou zalíčiť.

461. úl. **Karpáty.**

Kde sa začínajú? kde sa končia? Jakým smerom sa ťahajú? Od ktorých krajín oddeľujú kráľovstvo uhorské?

Na ktorú stranu padá svah? Ktoré rieky stekajú s Karpátov? Jaký beh najviacej majú tieto? Ktorá veľrieka prijíma jich? Ktoré priesmyky vedú prez Karpáty? Do ktorej krajiny vedie ktorý? Cez ktorý priesmyk ide železnica? Cez ktorý tečie rieka?

Ktoré sú najvyššie končiare Karpátov?

Ktoré rastliny daria sa na Karpátoch? Na ktorom pohorí roste mnoho vína? Čo trímajú útroby Karpátov? V ktorých obciach provodzujú baníctvo? Kde sa nachádza mnoho zlata, železa, kamenného uhlia, soli? Cez ktoré stolice ťahajú sa Karpáty?

462. úl. **Dolniaky** (dolňouhorská nížina).

Najvätšia čiastka nepriehľadná step. Nedostatok vody. Riedko pastiersky obyvatelia. Nepočetné čriedy a stáda hoviad, oviec, koňov a svíň. Domov *csikósa*. Na rýchlom koni nekonečnú diaľku preletovať. Povetrie ustatému pocestnému vrchy, mestá, hory, vody pred oči kúzliť [vodomar, fata morgana]. Bližej prijsť, zmiznúť. Kraj pustý a smutný.

Jedna čiastka dostatočné vodstvo. Usilovné obyvateľstvo. Pôda veľmi úrodná. Žito, kukurica, tabák, ovocie, víno. Meno ražnej komory Uhorska.

Lesov málo. Obydlie z hliny. Palivo hnoj, slama. Rieky lenivé od piesku. Mnoho ramien. Močiare. Celá nížina kedysi more. Vrstvy soli. Mušle lebo lastury.

463. úl. **Osudy vianočného stromečka.** (Ním samým vyprávané.) *Úvod.* Vianoční stromčok v kúte dvora. Pri ňom sediaci vrabci. — *Život v lese.* Milokrásne miestečko. Kamaráti. Zvláštne radosti (spev vtáctva, zajáčik, myši lesnie, veverička, ticho lesnie, lov atď.) — *Únos z lesa.* Sňahové decembrové ráno, rubači a horári, priekupci. Vozba do mesta. — *Meškanie na mieste odpredaju.* Postavenie s druhami, malý les, prezieranie od kupcov, odnesenie. — *V dome.* Skovanie. Krášlenie. Štedrý večer. Slavnostnia svetlica. Slávnosť. Radosť detí. Odstavenie na bok po slávnosti. Vyhodenie na dvor. *Konec.*

464. úl. **Noc.** *Úkazy pri nastávaní.* Mrkanie, zotmievanie sa, tma, hviezdy a mesiac, vetor, sovy a svrčky. — *Úkazy v nočniu dobu.* Ticho v dedine a meste, dochádzanie zameškavších sa pocestných, hlásnik a stráž, prikrádajúci sa zlodej. — *Prechod k ránu.* Hlas kohúta. hluk zobúdzajúcich sa zvierat, ranné povetrie, rozptýlenie mhiel, svitanie.

465. úl. **Letní večer.** Ubývanie horúčosti. Tráva. Listy. Vtáci. Povetrie. Okriaťa. — Zapádanie slnka. Poslednie lúče slnečné. Vrchy. Obzor. Zore. Bľadnutie. Mrkanie. — Znenie večernieho zvonka. Navracanie sa domov z poľa. — Nastávanie tmy. Mesiac, tichosť. — Odpočívanie ľudí. Ochrana božská.

466. úl. **Búrka.** *Úkazy pred búrkou.* Povetrie, byliny, zvery, ľudia, premeny na nebi, podoby mračien. — *Po čas búrky.* Víchor a jeho účinky na prachu, stromoch, vodách. Tesklivosť, skovávanie sa ľudí a zverov, prímrak, vzdialené hrmenie, blesky, blíženie sa búrky, uderenie, leja dážďu. — *Po búrke.* Rozdelenie mračien, dúha, spev vtáctva, let hmyzu, veselý pocestný, chvála okriatej prírody.

467. úl. **Jasenná prechádzka.** *Úvod.* Septembrové odpoludnia. Barvitosť neba. Letnie teplo. Povetrie. Rozhľad do diaľky. — *Cesta cez lúky:* otava zkosená, pasúce sa stáda, bodrí pasáci. — *Vedľa lúk:* role so strniskom. Lietajúce babské leto (pavučiny). Vybieranie zemiakov. Pripravovanie role pod oziminu. — *Za roľami:* vinohrad s búdkou. Zamestnanie vincúra. — *Návšteva v štepnici a ovocnej zahrade.* Ovocím obťažené stromy. Obieranie. — *Vedľa ovocnice:* kvetnica s jasennými kvety. — *Zpiatočná cesta:* Listnatá hora. Barvitosť lísťa. Posledni lesní speváci. — *Na kraji lesa:* Myslivec. Lov na jarabice a zajácov. — *Príchod domov.* — *Myšlienky na približujúcu sa zimu.*

## d. Listy.

Vysokoctený Pane Lekáru!

Z naloženia svojej milej matky, ktorá skrze mnohé a dôležité domáce zamestnanie nemôže písať, sdeľujem Vám, že prešlej noci

moja najmladšia sestra na chytro velice onemocnela. Ona žaluje sa na tuhé hlavy bolenie, obzvlášte na silné tlačenie v hrdle. I mnoho horúčosti sa zdá mať, poneváč často piť pýta. Sme vo veľkom strachu a prosíme Vás, nás čo najskorej navštiviť.

S najvätšou úctou zostávam

Váš

úplne oddaný
Bohuslav Zelenský.

Pudmerice, dňa 28. augusta 1881.

468. úl. Odpíš ten list z hlavy!

469. úl. Móric pre nemoc nemôhol ísť do školy a počul, že p. učiteľ v slohovej hodine o sriadení listov atď. vyprával. Výraz poľutovania, pri tejto hodine nebyť byť prítomným. Prosba, jemu o listoch počuté sdeliť.

470. úl. *Odpoveď:* Výraz poľutovania nad jeho nemocou a spolu radosti, jeho prosbu mu môcť vyplniť. Účeľ listu, čiastky listu (oslovenie, osnova, zavierka, miesto a čas, podpis). Zovňajšok (písmo, rozdelenie priestoru, složenie), obálka, adressa. Želanie skorého uzdravenia.

471. úl. *List na lekára.* Sdelenie (upovedomenie), že sa stav nemocného zhoršil. Známky zhoršenia. Prosba o skorú návštevu.

472. úl. *Syn opisuje v liste prvé vezenie sa po železnici.* Železničná stanica, život a ruch tamže, čakalňa, vymieňanie lístkov, príchod vlaku, rušeň, vozne, konduktori (sprievodníci). Vstupovanie a sostupovanie cestujúcich, zvonenie, pískanie, odchod vlaku, rýchlosť vozby.

473. úl. *Syn prosí svojich rodičov o dovolenie ku dlhšiemu pobytu u strýčka.* K návšteve určený čas skoro vyprší. Dôvody pre ďalšie sdržanie sa: čas veľmi krásny, strýčko a tetička si prajú dlhšie zostatie, blízkosť nejakej slavnosti. Prosba, ešte 14 dní môcť zostať. Sľub, zameškané chceť dohoniť.

474. úl. *Priateľ opisuje v liste požiar* (oheň). Povstanie ohňa. Šírenie sa. Pustošenie. Pokusy zachránenia a hasenia. Hasičský spolok. Ďalšie zrastanie ohňa. Konečné pretrhnutie a ovládanie ohňa. Pohľad na pohorenisko.

475. úl. *Upovedomenie sestry, ktorá odcestovala, o onemocnení matky.* Zprávy o nemoci (od kedy? na jakú nemoc?); — opatrovanie matky; — dôvody, prečo prítomnosť sestry je potrebná: písateľka nemôže už ďalej školu zameškávať, není v stave, domácnosť v poriadku udržovať. — Prosba o skorý návrat.

476. úl. *Prosba na priateľku o obstaranie ružového keru.* Poukázanie na predošlé priateľské služby — dôvod prosby: deň narodzenia matkinho, na mieste žiadon zahradník — osvedčenie, ku vzájomným službám byť ochotnou.

477. úl. *Odpoveď.* Vyvedenie naloženia (kedy? u koho?) — pripojená zasielka ružového kru — želanie, aby sa ľúbil — dobropranie pre matku priateľky.

478. *Syn praje rodičom k novému roku.* Syn pripomína rodičom všetky dobrodenia a lásku, jakou po celý život takmer je zasypávaný, začo není v stave nikdy sa odmeniť. Chce sa ale modlitbou odmeniť, aby Boh rodičov jeho k radosti celej rodiny ešte dlho v blahom žití zachoval, a sľubuje, že sa usilovať bude, aby sa vzorným chovaním všetkých tých darov hodným stal. Ku koncu prosí, aby mu rodičia lásku svoju i v tomto roku zachovali.

## e. Listy jednacie.

479. úl. Odpíšte! **Náveštie.**

Na ceste z Trenčína do Nového Mesta ztratil sa včera odpoludňa veľký hadbávny ručník, červenej barvy. Poctivý nálezca sa prosí, žeby tenže ručník u meského kapitánskeho úradu v Trenčíne pri obdržaní primeranej odmeny láskave odovzdať si nesťažoval.

480. úl. Napíšte oznámenie (náveštie, ohlas, oznam) o ztratení tobolky s 10-zlatovou bankovkou. Poznamenajte výšku nálezného. Odovzdať sa má u rychtára obce N. N.

481. úl. Ztratil sa pečatní prsteň. Znaky rozoznávacie.

### Účet

pre pána lekárnika Michala Strnádku tu
od Jana Kopýtka, obuvníka.

| 1881. | | zl. | kr. |
|---|---|---|---|
| 7. januára | pár nových čižiem spravil | 13 | 20 |
| 23. „ | pár topánok podrazil | 1 | 70 |
| 18. februára | pár pantoflí popravil | — | 35 |
| 15. marca | pár čižiem podšil | 5 | 80 |
| 1. aprila | pár papúč zhotovil | 4 | — |
| | súčet | 25 | 05 |

Košice, dňa 1. aprila 1881.
S poďakovaním obdržal 25 zl. 5 kr. r. č.
Ján Kopýtko.

482. úl. Odpíš ten účet!

483. úl. Sprav dľa toho vzoru a) účet krajčírsky, b) stolársky, c) zámečnícky, d) kováčsky a pozoruj pri tom zvlášte na meno, titul a bydlisko prijímateľa, meno, stav a bydlisko písateľa, čas vyhotovenia, výška a pomenovanie jednotlivých položiek.

### Kvitancia.

Dvacať zlatých a 50 kr. mi riadne vyplatil pán kupec Jozef Šťastný v Miškovci za odvedené stolárske práce, čo týmto s poďakovaním uznávam.

Onod, dňa 28. mája 1881. Vojtech Čerešňa,
stolársky majster.

484. úl. Napíš tú kvitanciu z hlavy!

485. úl. Premeň tú kvit. a začni takto: a) Nižepodpísaný potvrdzujem týmto, že atď. b) Že mi pán kupec atď.

486. úl. Kvitancia na zaplatené prenájomné. Meno prenájomníka — súčet prenájomný — čas, na ktorý sa platí — potvrdenie prijatia — podpis — datum.

487. úl. Kvitancia na vyplatené 6% jednoročné úroky vo výške 66 zlatých.

### Služobné vysvedčenie.

Preukázateľ tohto, Juro Oharek z Topolčán v Nitr. stolici, slúžil u mňa od nového roku 1879 do dneška za paholka, a dokázal sa za

ten čas verným a statočným, poslušným a usilovným, čo sa týmto dľa pravdy dosvedčuje.
Prievidza, dňa 5. aprila 1881. Štefan Žitný, hospodár.

488. úl. Napíš to vysvedčenie z hlavy!

489. úl. Premeň to vysvedčenie, takto začínajúc: a) Dosvedčujem týmto, že atď. b) Že Juro Oharek atď.

490. úl. Vystav vysvedčenie a) služke pri deťoch, b) kočišovi atď. Daj pozor pri tom na tieto čiastky: meno a rodisko sluhu, čas trvania služby, jakovosť služby, spôsob držania sa, bydlo a meno písateľa.

### Účet v domácnosti

o mesačných prijmoch a výdavkoch.

| September 1881. | | Príjmy. | | Výdavky. | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. | Platy paholkovi a dievke | | | 9 | 60 |
| 2. | 10 kilo masla à 1 zl. 20 kr. | 12 | — | | |
| 3. | 5 mechov zemiakov à 1 zl. | 5 | — | | |
| 4. | 3 kilo cukru à 60 kr. | | | 1 | 80 |
| 4. | 1 kilo kávy | | | 1 | 90 |
| 5. | Sviňu predal | 38 | 70 | | |
| 5. | 2 kila mäsa à 56 kr. | | | 1 | 12 |

491. úl. Veď tento účet cez celý mesiac ďalej ale tak, aby výdavky neprevyšovaly príjmy. Koncom mesiaca zavri ten účet, t. j. odčítaj výdavky od príjmov, abys videl, koľko peňazí po zapravení výdavkov zvyšuje!

### List prijímací.

Že mi dnes posol Ján Verný jednu bednu so šatmi cieľom odovzdania študentovi Antonovi Múdremu oddal, týmto soznávam.
Baňská Bystrica, dňa 5. sept. 1881. Jozef Istý, hostinský.

492. úl. Odpíš z hlavy!

493. úl. Vyhotov prijímací list na 50 zl. úrokov, ktoré ty v neprítomnosti svôjho otca pre neho si prijal.

### Dlžný úpis.

Ja nižepodpísaný soznávam, že mi pán statkár Franko Bohatý v Žiline dnešnieho dňa istinu 450 zl. — píšem štyri sto pätdesiat zlatých r. č. — na 5 proc. úroky požičal. Sľubujem mu tento súčet i s úrokami za jeden rok vrátiť.
Turč. Sv. Martin, dňa 1. dec. 1881. Jakub Malý, stolársky majster.

494. úl. Odpíšte ten dlžný úpis z hlavy!

495. úl. Soznaj v dlžnom úpise, že ti nekto 120 zl. r. č. za 4 proc. úroky na 6 mesiacov požičal.

496. úl. Istý pekarský majster kúpil u statkára za 480 zlatých pšenice (žita), soznáva to v dlžnom úpise a sľubuje platenie za 9 mesiacov a dotiaľ 4 a pôl proc. úrokovanie.

## Kúpna smluva.

Medzi pánom Jozefom Vlčkom a p. Jakubom Slaným v Bitči uzavrená je dnešnieho dňa táto smluva:

1. Pán Jozef Vlček predáva vlastný svôj dom čís. 26. v považskej ulici p. Jakubovi Slanému za uhovorenú cenu 2000 zl. t. j. dve tisíc zlatých rak. č.

2. Po podpísaní kúpnej smluvy vyplatí sa hneď celá kúpna cena.

3. Od dňa kúpy prejíma kupujúci všetky bremená jako i práva s touto nemovitosťou spojené, i má právo dať sebe predmet kúpy na svoje meno právom vlastnosti pozemnoknižne prepísať.

Na dôkaz toho podpisy oboch stránok, jako i dvoch požiadaných pp. svedkov.

V Bitči, dňa 1. oktobra 1881.

J. B. svedok. Jozef Vlček, predávajúci.
A. M. svedok. Jakub Slaný, kupujúci.

497. úl. Odpíš túto smluvu raz z knižky a raz z hlavy!

498. úl. Kúpna smluva na dom so zahradou a tri hektare rôl. Kúpna cena je 4000 zl. a platenie hneď hotovými.

499. úl. Ján Vŕba predáva vinohrad v Pezinku ležiaci za kúpnu cenu 1300 zl. r. č. Štefanovi Kovačovskému. 300 zl. složí sa hneď po uzavretí smluvy, 500 zl. o jeden rok a ostatok až o dva roky.

500. úl. Napíš túto nájomnú smluvu: J. Vysoký, majiteľ domu č. 88. v Modre, dáva tenže dom do prenájmu Ľud. Rudnickému za ročitých 115 zl. Výpoveď štvrťročne. Rudnický musí dom v tom stave odovzdať, v jakom ho prejal.

*Poznam.* Kto obšírnejší návod ku vyhotovovaniu rozličného druhu listov a iných písomností potrebuje, tomu odporúčam dôkladný spis: „**Listár pre dom a školu.** Sostavil Jozef Smetana.“ Po sníženej cene (tuho viazaný s prílohou za 60 kr., v papieri za 45 kr.) k dostaniu u dedičov Joz. Škarnicla v Uh. Skalici.



Tabuľka A.

## Skloňovanie prídavných mien.

| | Pád | Jednotné číslo | | | Množné číslo |
|---|---|---|---|---|---|
| | | mužský rod | ženský rod | stredný rod | všetky tri rody |
| I. vzor tvrdé | 1 | dobr-ý | dobr-á | dobr-é | dobr-é, (í) |
| | 2 | dobr-ého | dobr-ej | dobr-ého | dobr-ých |
| | 3 | dobr-ému | dobr-ej | dobr-ému | dobr-ým |
| | 4 | dobr-ý, (ého) | dobr-ú | dobr-é | dobr-é, (ých) |
| | 5 | dobr-ý | dobr-á | dobr-é | dobr-é, (í) |
| | 6 | dobr-om | dobr-ej | dobr-om | dobr-ých |
| | 7 | dobr-ým | dobr-ou | dobr-ým | dobr-ými, ýma |
| II. vzor mäkké | 1 | bož-í | bož-ia | bož-ie | bož-ie, (í) |
| | 2 | bož-ieho | bož-ej | bož-ieho | bož-ích |
| | 3 | bož-iemu | bož-ej | bož-iemu | bož-ím |
| | 4 | bož-í, (ieho) | bož-iu | bož-ie | bož-ie, (ích) |
| | 5 | bož-í | bož-ia | bož-ie | bož-ie, (í) |
| | 6 | bož-om | bož-ej | bož-om | bož-ích |
| | 7 | bož-ím | bož-ou | bož-ím | bož-ími, íma |
| III. vzor prisvojovacie | 1 | syn-ov | syn-ova | syn-ovo | syn-ove, (ovi) |
| | 2 | syn-ovho | syn-ovej | syn-ovho | syn-ovych |
| | 3 | syn-ovmu | syn-ovej | syn-ovmu | syn-ovym |
| | 4 | syn-ov, (ovho) | syn-ovu | syn-ovo | syn-ove, (ovych) |
| | 5 | syn-ov | syn-ova | syn-ovo | syn-ove, (ovi) |
| | 6 | syn-ovom | syn-ovej | syn-ovom | syn-ovych |
| | 7 | syn-ovym | syn-ovou | syn-ovym | syn-ovymi, ovyma |

Poznam. V závorke sa nachádzajúce koncovky vzťahujú sa na osoby mužské.

Tab. **B.**

# Skloňovanie zámen.

## 1. osobných.

| Pády | Jednotné číslo | | | | | Množné číslo | | | | | Zvratné |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 1. osoba | 2. osoba | 3. osoba | | | 1. osoba | 2. osoba | 3. osoba | | | |
| | | | mužský rod | ženský rod | stredný rod | | | mužský | ženský rod | stredný | |
| 1 | ja | ty | on | ona | ono | my | vy | oni | ony | ony | — |
| 2 | mňa, ma | teba, ťa | jeho | jej | jeho | nás | vás | | jich, ích | | seba, sa |
| 3 | mne, mi | tebe, ti | jemu, mu | jej | jemu, mu | nám | vám | | jim, ím | | sebe, si |
| 4 | mňa, ma | teba, ťa | jeho, ho | ju, hu | jeho, ho | nás | vás | | jich, ích | | seba, sa |
| 5 | ja | ty | on | ona | ono | my | vy | oni | ony | ony | — |
| 6 | mne | tebe | ňom | nej | ňom | nás | vás | | nich | | sebe |
| 7 | mnou | tebou | ním | ňou | ním | nami, a | vami, a | | nimi, a | | sebou |

## 2. prisvojovacích. | 3. ukazovacích. | 4. opytovacích.

| Pády | 2. Jednotný počet | | | Množ. poč. | 3. Jednotný počet | | | Množný počet | 4. V oboch číslach | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | mužsk. r. | žensk. r. | stredn. r. | všetky 3 rody | mužsk. r. | žens. r. | stred. r. | všetky 3 rody | o osobách | o vecách |
| 1 | môj | moj-a | moj-e | moj-e, (i) | ten | tá | to | ty, tie, (tí) | kto | čo |
| 2 | moj-eho | moj-ej | moj-eho | moj-ich | toho | tej | toho | tých | koho | čoho |
| 3 | moj-emu | moj-ej | moj-emu | moj-im | tomu | tej | tomu | tým | komu | čomu |
| 4 | môj, (eho) | moj-u | moj-e | moj-e (ich) | ten, (toho) | tú | to | ty, tie, (tých) | koho | čo |
| 5 | môj | moj-a | moj-e | moj-e, (i) | ten | tá | to | ty, tie, (tí) | kto | čo |
| 6 | moj-om | moj-ej | moj-om | moj-ich | tom | tej | tom | tých | kom | čom |
| 7 | moj-ím | moj-ou | moj-ím | moj-imi, a | tým | tou | tým | tými, a | kým | čím |

Koncovky v závorke vzťahujú sa na osoby mužské. Tiež tak idú: tvôj, svôj, náš, váš. Jeho, jej; jejich, jich, ích sa neskloňujú.

Koncovky v závorke vzťahujú sa na osoby mužské.

V 2. a 3. páde tiež čeho, čemu.

Tab. C.

## Skloňovanie čísloviek.

| Pády | Jednotný počet | | | Množný počet | Množný počet | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | mužsk. r. | žensk. r. | stred. r. | všetky 3 rody | Všetky tri rody | | | |
| 1 | jeden | jedna | jedno | jedny, e, (i) | dva, dve, (dvaja, dvá) | tri, (traja, trá) | štyri, (štyria) | piati |
| 2 | jednoho | jednej | jednoho | jedných | dvoch | troch | štyroch | piatich |
| 3 | jednomu | jednej | jednomu | jedným | dvom | trom | štyrom | piatim |
| 4 | jeden, (oho) | jednu | jedno | jedny, e, (ých) | dva, dve (dvoch) | tri, (troch) | štyri, (och) | piatich |
| 5 | jeden | jedna | jedno | jedny, e, (i) | dva, dve (dvaja, dvá) | tri (traja, trá) | štyri, (štyria) | piati |
| 6 | jednom | jednej | jednom | jedných | dvoch | troch | štyroch | piatich |
| 7 | jedným | jednou | jedným | jednými | dvoma | tromi | štyrmi | piatimi |

Koncovky v závorke vzťahujú sa na *osoby mužské.*

Koncovky a slová v závorkách vzťahujú sa na *osoby mužské*; *dva* v 1. a 4. páde na *mužské neosobné.* Tak jako *dva*, *dve* skloňuje sa i *oba*, *obe.*

**Tab. D.** # Skloňovanie podstatných mien.

| Pády | | Mužský rod | | | | Ženský rod | | | Stredný rod | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | tvrdé | | mäkké | | | | | | | | | |
| | | životné | neživotné | životné | neživotné | | | | | | | | |
| Jednotný počet | 1 | chlap | dub | muž | meč | ryba | duša | zem | slovo, | pole | umenie | semä | kura |
| | 2 | chlapa | dubu | muža | meča | ryby | duše | zeme, i | slova | poľa | umenia | semeňa | kuraťa |
| | 3 | chlapovi,u | dubu | mužovi, u | meču | rybe | duši | zemi | slovu | poľu | umeniu | semeňu | kuraťu |
| | 4 | chlapa | dub | muža | meč | rybu | dušu | zem | slovo | pole | umenie | semä | kura |
| | 5 | chlape | dube | mužu, i | meču, i | rybo | dušo | zem | slovo | pole | umenie | semä | kura |
| | 6 | chlapovi,u | dube, u | mužovi, u | meči | rybe | duši | zemi | slove | poli | umení | semeni | kurati |
| | 7 | chlapom | dubom | mužom | mečom | rybou | dušou | zemou | slovom | poľom | umením | semeňom | kuraťom |
| Množný počet | 1 | chlapi, ovie | duby | muži, ovie, ie | meče | ryby | duše | zeme, i | slová | polia | umenia | semená | kuratá |
| | 2 | chlapov | dubov | mužov | mečov | rýb | duší | zemí | slov | polí | umení | semien | kuriat |
| | 3 | chlapom | dubom | mužom | mečom | rybám | dušiam | zemam | slovám | poliam | umeniam | semenám | kuratám |
| | 4 | chlapov | duby | mužov | meče | ryby | duše | zeme, i | slová | polia | umenia | semená | kuratá |
| | 5 | chlapi | duby | muži, ovie, ie | meče | ryby | duše | zeme, i | slová | polia | umenia | semená | kuratá |
| | 6 | chlapoch, iech | duboch, iech | mužoch, iech | mečoch, iech | rybách | dušiach | zemach | slovách | poliach | umeniach | semenách | kuratách |
| | 7 | chlapy, ami, mi | duby, ami, mi | muži, ami, mi | meči, ami, mi | rybami mi | dušami | zemami | slovy, mi, ami | poli, 'mi 'ami | umeniami | semeny, enami | kuraty, atami |
| Slová k cvičeniu v sklonovaní | | pán, sused, švagor, brat, had, páv, cap | dom, rok, snop, plot, prst, pluh, roh, počet | priateľ, tovaryš. zať, súdca, vôdca, ochranca, spasiteľ | mesiac, samec, kľúč, koš, kúpeľ, mozoľ | brada, hana, striga, stena, noha, hlava, matka, vidly, vážky | hrca, ruža, kaša, vôňa, núdza, vôľa, nožnice, hromnice | krv, obrv, daň, dlaň, posteľ, nádej, stráž; loď, pamäť, milosť, soľ, myseľ, kosť | brucho, pero, mäso, delo, olovo, zlato, vráta, ústa, krosna | more, srdce, vajce, ohnište, líce, oje, nebe, plece, strnište | tušenie, vydenie, prestydnutie, povetrie, zbožie, uhlie | temä, bremä, vemä, rámä, plemä | jahňa, chlapča, holúbä, dievča, kurča, morča |

# Tab. E. Časovanie pomocného slovesa: byť.

## I. Ukazovací spôsob.

### Prítomný čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. som. 2. si, 3. je, jest | 1. sme, 2. ste, 3. sú |

### Minulý čas.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. | | som | 1. | | sme |
| 2. | bol, a, o | si | 2. | boli (y) | ste |
| 3. | | — | 3. | | — |

### Dávno dokonaný čas.

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. | | som | | 1. | | sme | |
| 2. | bol, a, o | si | bol, a, o | 2. | boli (y) | ste | boli (y) |
| 3. | | — | | 3. | | — | |

## II. Žiadací spôsob.

### Nedokonaný čas.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. | | by som (bych) | 1. | | by sme |
| 2. | bol, a, o | by si (bys) | 2. | boli (y) | by ste |
| 3. | | by — (by) | 3. | | by — |

### Dávno dokonaný čas.

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. | | by som | | 1. | | by sme | |
| 2. | bol, a, o | by si | bol, a, o | 2. | boli (y) | by ste | boli( y) |
| 3. | | by — | | 3. | | by — | |

## III. Rozkazovací spôsob.

1. — 2. buď! 3. nech je (nech bude)!

1. buďme! 2. buďte! 3. nech sú (nech budú)!

## IV. Neurčitý spôsob: byť

## V. Prechodník.

a. prítomného času: súc

b. min. času.

| m. | žens. | str. | m. | žens. | str. |
|---|---|---|---|---|---|
| byv, | byvši | | | byvše | |

c. budúc. času: budúc

## VI. Účastie.

| | | |
|---|---|---|
| súci, a, e | a) prítomného času. | súci (e), e, e |
| bol, a, o | b) minul. času I. | boli (y), y, y |
| byvší, ia, ie | c) minul. času. II. | byvší (ie), ie, ie |
| budúci, a, e | d) budúc. času. | budúci (e), e, e. |

## VII. Slovesné podstatné meno.

bytie.

# Tab. F. Časovanie skutočného slovesa: viezť.

## I. Ukazovací spôsob.

Jedn. číslo. Prítomný čas. Množné číslo.

1. vez-iem, 2. vez-ieš, 3. vez-ie 1. vez-ieme, 2. vez-iete, 3. vez-ú

Minulý čas.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | | 1. | |
| 2. viezol, vezla, o | som / si / — | 2. vezli, y, y | sme / ste / — |
| 3. | | 3. | |

Dávno dokonaný čas.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | | 1. | |
| 2. bol, a, o | som / si / — viezol, vezla, o | 2. boli (y) | sme / ste / — vezli (y) |
| 3. | | 3. | |

Budúci čas.

a) jednoduchý.

1. poveziem, 2. povezieš, 3. povezie 1. povezieme, 2. poveziete, 3. povezú

b) složený.

1. budem, 2. budeš, 3. bude viezť 1. budeme, 2. budete, 3. budú viezť

## II. Žiadací spôsob.

Nedokonaný čas.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | bych (by som) | 1. | by sme |
| 2. viezol, vezla, o | bys (by si) | 2. vezli, y, y | by ste |
| 3. | by | 3. | by |

Dávno dokonaný čas.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | bych (by som) | 1. | by sme |
| 2. bol, a, o | bys (by si) viezol, vezla, o | 2. boli, y, y | byste vezli, y, y |
| 3. | by (by) | 3. | by |

## III. Rozkazovací spôsob.

1. — 2. vez! 3. nech vezie! 1. vezme! 2. vezte! 3. nech vezú!

## IV. Neurčitý spôsob: viezť.

## V. Prechodník.

a) prítomného času: vezúc b) minulého času: (vezše)

## VI. Účastie.

| | | |
|---|---|---|
| vezúci, a, e | a) prítomného času | vezúci (e), e, e |
| viezol, vezla, o | b) činné min. času I. | vezli (y), y, y |
| [vezší, ia, ie] | c) činné min. času II. | [vezší (ie), ie, ie] |
| vezený, á, é | d) trpné min. času. | vezení (é), é, é |

## VII. Slovesné podstatné meno.

vezenie.

| forma | neurčitý spôsob | rozkazovací spôsob | prítomný čas | prechodník prít. času | účastie činné minulého času | účastie trpné minulého času |
|---|---|---|---|---|---|---|
| I. | 1. bi-ť | bi, bime, bite | bi-jem, ješ, je, jeme, jete, jú | bi-júc | bil, a, o, i (y), y, y | bi-tý, tá, té, tí (é), té, té |
| | 2. viez-ť | vez, vezme, vezte | vez-iem, ieš, ie, ieme, iete, ú | vez-úc | viez-ol, vez-la, lo, vez-li (y), ly, ly | vez-ený, á, é, í (é), é, é |
| II. | 3. vi-núť | viň, viňme, viňte | vi-niem, nieš, nie, nieme, niete, nú | vi-núc | vi-nul, a, o, i (y), y, y | vi-nutý, á é, í (é), é, é |
| | 4. tiah-nuť | tiahni, tiahnime, tiahnite | tiah-nem, neš, ne, neme, nete, nu | tiah-nuc | {tiah-nul, a, o {tiah-ol, la, lo {tiah-nuli (y), y, y {tiah-li (y), y, y | tiah-nutý, a, é, í (é), é, é |
| III. | 5. bd-ieť | bdej, bdejme, bdejte | bd-iem, ieš, ie, ieme, iete, ejú | bd-ejúc | bd-el, a, o, i (y), y, y | (pre) bd-ený, á, é, í (é), é, é |
| | 6. hľad-eť | hľaď, hľaďme, hľadte | hľad-ím, íš, í, íme, íte, ia | hľad-iac | hľad-el, a, o, i (y), y, y | (vy-,za-)hľad-ený, á, é, í (é), é, é |
| IV. | 7. čin-iť | čiň, čiňme, čiňte | čin-ím, íš, í, íme, íte. ia | čin-iac | čin-il, a, o, i (y), y, y | čin-ený, á, é, í (é), é, é |
| V. | 8. vol-ať | volaj, volajme, volajte | vol-ám, áš, á, áme, áte, ajú | vol-ajúc | vol-al, a, o, i (y), y, y | vol-aný, á, é, í (é), é, é |
| | 9. maz-ať | maž, mažme, mažte | maž-em, eš, e, eme, ete, ú | maž-úc | maz-al, a, o, i (y), y, y | maz-aný, á, é, í (é), é, é |
| VI. | 10 mil-ovat | miluj, milujme, milujte | mil-ujem, uješ, uje, ujeme, ujete, ujú | mil-ujúc | mil-oval, a, o, i (y), y, y | mil-ovaný, á, é, í (é), é, é |
| pomocné sloveso | byť | buď, buďme, buďte | som, si, je, sme, ste, sú | súc | bol- a, o, i (y), y, y | (býval)ý, á, é, í (é), é, é |
| nepravidelné slovesa | jesť | jedz, jedzme, jedzte | jem, ješ, jie, jeme, jete, jedia | jed-iac | jed-ol, la, lo, li (y), y, y | (vy-) jed-ený, á, é, í (é), é, é |
| | vedeť | vedz, vedzme, vedzte | viem, vieš, vie, vieme, viete, vedia | ved-iac | ved-el, a, o, i (y), y, y | ved-ený, á, é, í (e), é, é |
| | ísť | iď, iďme, iďte | idem, ideš, ide, ideme, idete, idú | id-úc | {šiel, šla, šlo {išol, išla, išlo {šli (y), šly, šly {išli (y), išly, išly | id-ený, á, é, í (é), é, é |
| trpná forma | volaný byť | volaný buď, volaní buďme, volaní buďte | volaný, á, é som, si je; í (é), é, é sme, ste, sú | volaný, á, é, í(é), é, é} súc | nemá | nemá. |

# Škola reči slovenskej.

---

## Cvičenia

### mluvničné, pravopisné a slohové

### v 500 úlohách.

**V smysle učebného plánu, vydaného kr. uhor. ministerstvom osvety a náboženstva dňa 29. júna 1879. roku pre nemaďarské národnie školy**

dľa

**„Deutsche Sprachschule in Übungsbeispielen etc. von M. Baron, Th. Junghanns u. H. Schindler in Dresden“ a iných mnohých prameňov**

sostavil

Ján Zigmundík.

---

Tretie vydanie.

---

**I. sošit.**

(Pre 2. a 3. ročník.)

---

**Turčiansky Sv. Martin.**

**Nákladom J. GAŠPARÍKA, kníhkupca.**

**1897.**

Kníhtlačiarsko-účastinársky spolok v Turč. Sv. Martine.

# I. Prípravné cvičenia.

## a, á

**Pán, pani, para, brada, brána, stráň, socha, mucha, vára, krásny, prázdny, pas, pás.**

1. úloha. Vypíšte slová, ktoré majú *a* a potom tie s *á!*

2. ul. Položte v nasledujúcich slovách miesto čiarky písmenu *a* alebo *á*, jako kde treba!

Kr-m, kr-v-, st-rý, m-sť, sestr-, tv-r, s-m, v-m, n-m, r-ta, pr-s-, tr-v-, r-k, hl-v-, chrb-t.

## e, é

**Pero, drevo, verné, suché, deravý, staré, repa, kresťan, malé, dobré.**

3. úl. Vyhľadajte tie slová, kde stojí *e* a potom ostatnie s *é!*

4. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky slovami výše postavenými!

Čo dobre píše? Jaké zviera je pes? Čo horí? Jaké drevo horí? Jaký lieskovec není dobrý? Ktoré šaty dáme chudobnému? Jaké dieťa plače? Kto drží sa Krista? Jaké víno je drahé? Čo sa dáva lichve žrať?

Takto: Pero dobre píše atď.

## i, í

**Krik, silný, psí, kríčok, zima, visí, straší, myslí, čížik, život, Milko, varivo.**

5. úl. Vypíš najprv slová s *i*, potom s *í!*

## y, ý

**Syn, pýcha, dýchať, aby, bylina, jazyk, chyba, chýba, mydlo, syr, sytý, hrýzť, býk, omyl.**

6. úl. Odpíšte najprv slová s *y*, potom s *ý!*

## o, ô

**Dom, zvon, pôda, strom, dvor, kôl, stôl, kosa, kôstka, vôľa, kôra, mäso, oko, kôň.**

7. úl. Pripíšte v nasledujúcom miesto čiarky niektoré z týchto slov!

— sa varí. — rastie. — je zaviazané. — bol zapriahnutý. — stojí v plote. Náš — je zametený. Na váži je veľký —. — dubová sa predáva. Malý — menujeme domčokom. Kde je dobrá — a dá sa tam —, vyrastie —. Dobrá — sa berie za skutok. — býva alebo štvorhranatý, alebo okrúhly.

## u, ú

**Sud, súd, stupiť, sucho, púšť, lúpať, búrať, rumy, koruna, motúz, kúpeľ, hudba, ucho.**

8. úl. Napíšte slová s *u* a potom s *ú*!

## l, ĺ

**Vlna, plný, stĺp, vĺn, vĺča, mĺkvy, dlhý, blčať, dĺžiť, hltať, klbko, vlk, tĺk, vlhký, mlč.**

9. úl. Jako predošlé úlohy; to jest vypísať najprv slová s jednou z tých nadpísaných písmen a potom s druhou.

## r, ŕ

**Obrv, sŕňa, sŕn, tŕň, krm, pokrm, zrno, zŕn, Vrbové, Trnava, sršeň, kŕmiť, vrch, strč, prst, skrz, krk.**

10. úl. Tiež tak!

## ä

**Mäd, smäd, päť, väz, pamäť, mäso, semä, mäsiar, vemä, mäkký, väža, väzeň, päta, svätý, holúbä, žriebä.**

11. úl. Odpíšte tie slová!

12. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky slovami výše postavenými!

Čo je sladšie než cukor? Čo hasíme vodou? Koľko máme prstov na jednej ruke? Čo jieme zo zvierat? Kto seká mäso? Čo má krava pod bruchom? Čo je vyššie než kostol? Čo tratí človek na starobu? Jako sa me-

nuje, kto je zatvorený? Ktorá je zadnia čiastka nohy? Jaký chlieb zdúva? Čo prichádza do zoranej zeme? Ktorý Štefan bol prvým kráľom uhorským? Jako sa volá mladý holub? Jako menujeme mladého koňa?

## d, ď

**Ďaleko, ďube, dub, dom, zahoď, saď, käď, dýchať, dôvera, domácnosť, dvanásť, daska, dlážka, ďateľ, ďumbier, ďas.**

13. úl. Najprv s *d*, potom s *ď* odpísať!

## l, ľ

**Osol, soľ, myseľ, posteľ, krýdlo, motovidlo, prádlo, sadlo, Karol, učiteľ, spasiteľ, slaný, slanina, kazateľ, sľub, vrchol, mydlo, uhoľ, uhol.**

14. úl. Jako predošlá úloha!

## n, ň

**Dlaň, seno, syn, dyňa, peň, žeň, deň, cigáň, žena, malina, kalina, dedina, hlucháň, mrváň, hrtan, hltúň.**

15. úl. Tiež tak!

## t, ť

**Ztrata, vráta, brat, brať, strasť, písať, vedeť, chodiť, krátky, sviatok, piatok, potok, ťava, cnosť, úvrať, počeť, vecheť.**

16. úl. Tiež tak!

## c, č

**Zaja-, zaja-ina, -istota, -it, -elý, -elo, kri-ať, sá-ať, la-ný, vaj-e, kraje-, kraj-ír, poli-a, -iapka, -ibuľa, bi-, oby-aj, -ítať, hu-í, fu-í, sku-í.**

17. úl. Pripíšte chybujúce *c* alebo *č!*

## s, š

**-tôl, ma-taľ, ka-tieľ, -u-iť, krá-ny, mi-a, my-, -miech, du-a, pa-ienok, -idlo, te-iť -a, -iroký, -yrový, -urový, -ňupavý, kre-liť, -pať.**

18. úl. Pripíšte *s* alebo *š!*

## z, ž

**-elený, -aluď, -emän, -emľa, -id, pa-iť, vá-iť, vo-iť, -ima, -ena, ma-ať, odvá-ať, sťa-ovať sa, sma-iť, ko-a, -iak, -iačka, -obrák.**

19. Pripíšte *z* alebo *ž*!

## dz, dž

**Chô-a, me-a, sa-e, -avotať, -uky, nú-a, há-em, nehá-, schô-ka, prechá-ka, vychá-ka, -ugni, gun-e.**

20. Pripíšte *dz* alebo *dž*!

## g, k

**Vypil to na jedon glg. Husy vedia gagotať alebo gágať. To je veliká galiba. Koliba bačova stojí pod horou. Koleso je okrúhle. Guľa je guľatá. Jabĺčko je guľovaté. Groš je vlac než krajciar. Na rebrinovom voze hegá. Džugni ho tam, nech nespí! Gundže alebo opary sú znakom nečistoty.**

21. úl. Vypíš najprv slová s *g* a potom s *k*!

## b, p

**Baran má rohy skrútené. Z hrnca vystupuje para. Cez žľab tečie voda. Holuby žerú zrno. Snopy viažu sa povrieslom. Na pasienku pasie sa stádo. Na base sa hrá a na bubnoch sa bubnuje. Cigáň má biele zuby. Páni a panie driapu sa na bralá.**

22. úl. Odpíšte toto a podčiarnite v slovách *b* a *p*!

## d, t

**Domy sú murované alebo z dreva shotovené. Od zlého dary neber! Daj mi drevený tanier! Tabuľa je štvorhranatá. Tabak je jedovatá zelina. Trúba býva z plechu shotovená.**

23. úl. Odpíšte a podčiarnite *d* a *t*!

## ď, ť

**Na loďach a pltťach vozia sa ľudia po vode. Tichý dážď zúrodňuje zem. Nechoď ďalej ani**

**na piaď zeme! Teplý plášť je v zime dobrá vec.** S *ť* píšu sa i slová: **počeť, vecheť, niť, obeť, pečať, česť, milosť.** S *ď* píšu sa zase: **meď, piaď, káď, žrď, medveď.**

24. úl. Odpíšte a podčiarnite *ď* a *ť!*

## v, f

**Le- re-e. Na ré-e rastie hrozno. Pá- má -eľmi pekné perie. -ojaci strieľali: pi-, pa-, pu-! Na kolese rá- je zo železa. Prez potok sa chodí po lá-ke. Die-ka - maštali dojí kra-y. Na koni je ohlá-ka. Joze- bol pestúnom Ježišo-ým. To bude lo- na jelene a srny. Teraz sa už nemá merať na rý-y, ale na metre; a vážiť nie na -unty, lež na kilogramy.**

25. úl. Pripíšte *v* alebo *f!*

## h, ch

**Vá- je vedľajšia rieka Dunaja. Lu- sa robí z popola. Koželu- vyrába kože. Pra- je v lete veľmi protivný. Mo- rastie na stromo- a skalá-. Du-, slu-, dl-, vra-, pstru-, Če-, ore-, me-, belo-, černo-, kru-.**

26. úl. Dopíšte *h* alebo *ch!*

## z, s

**Vo- je ho-podárovi nevyhnutne potrebný. O- na vo-e ča-to -a -lomí. Na ro-tliny príde ča-to mrá-. Na -tene vi-í obra-. Ľad je kl-ký. Nebuď taký mr-ký. Jako do le-a -avoláš, tak -a ti o-ve - neho. Vo-k pri teple -mäkne a ro-topí -a. Pro-ba nebe zeme preráža.**

27. úl. Pripíšte *z* alebo *s!*

## ž, š

**Po-ičaj mi svoj nô-. Jestli si sluhom, slúverne. Slimák nemá no-ky, ale má ro-ky. Lí-ka udávi často zajáčka. Be-, ale nespadni!**

**Tu obletujú jakési mu-ky. Hen tie panenky sú Če-ky. Ja som sem pri-iel pe-ky.**

28. úl. Pripíšte *ž* alebo *š!*

### dz, c

**Naša schô-ka bude o štyroch hodinách. Tento Neme- je šev-om. Táto pra-a je dosti tenká. To by bola veliká zachá-ka. Tento kameň menuje sa vápene-. Toto je také, jako vale-. Pe- je potrebná na pečenie. Nú-a do roboty zobú-a.**

29. úl. Pripíšte *dz* alebo *c!*

### dž, č

**Tu sa -avotať nesmie. Sadze sú -ierne. Pekár sá-e do pece kolá-e. Tie kolá-e budú sa jesť až na ve-eru. Nehá- kamením, lebo niekomu vybiješ o-i! Nehaňte, -o sa vám nepá-i!**

30. úl. Pripíšte *dž* alebo *č!*

### i, j

**B-ely chl-eb chutí každému. - vo V-edn- ľud-a b-edn-. V -ame vy-e vlk. Pr--al t-e pen-aze a dal na ne písemko. -aro, -ano, -uro, -eleň, -utro, z-av-ť, od-ať, pr--ať, vy-árč-ť, za-iedať, da-, kra-, ma-, sto-, bo-, -aký kro-, tak sa stro-!**

31. úl. Pripíšte *i* alebo *j!*

---

# II. Holá veta.

## § 1. Podmet, výrok, spona.

### Škola (1. článok).

**Škola je stavänie. Brána je drevená. Podvráťa je dlhé. Dvor je široký. Stromy sú krásne. Učebné izby sú vysoké. Steny sú**

**biele. Poval je vodorovná. Dlážka je daštená. Obrazy sú maľované. Čítacie tabule sú tlačené. Písacie tabule sú čierne. Lavice sú nízke. Kachle sú hlinené. Okná sú čisté.**

Toto sú *vety*. Vety pozostávajú zo *slov*.

Na začiatku každej vety píše sa *veľká písmena*, na konci *bodka*.

Každá táto veta má podmet, výrok a sponu.

*Podmet* je to, *o čom* hovoríme. *Výrok* je to, *čo* o podmete hovoríme.

*Spona* spojuje podmet s výrokom. Na pr. *Škola* (podmet) *je* (spona) *stavänie* je (výrok).

32. úl. Odpíš pekne celý ten článok!

33. úl. Vypíš všetky podmety!

Takto: Škola, brána, podvráťa, atď.

34. úl. Vypíš všetky výroky!

Takto: Stavänie, drevená, dlhé, atď.

35. úl. Vypíš všetky spony!

Takto: Je, je, je, sú, atď.

36. úl. Vyhľadajte tie slová, ktoré majú v sebe *a*, potom tie s *e*, *i*, *o*, *u*, *y*!

Tieto hlásky sa menujú *samohlásky krátke*.

37. úl. Vyhľadajte tie slová, v ktorých sa nachádza *á*, *é*, *í*, *ó*, *ú*, *ý*!

Tieto hlásky sa menujú *samohlásky dlhé*.

38. úl. Napíšte s každou krátkou a dlhou samohláskou po jednom slove, ktoré si bár kde v knižke vyhľadať môžete!

## § 2. Podstatné meno.

### Zahrada (2. článok).

**Zahrada sa rozprestiera. Strom rastie. Kvetina kvitne. Vták spieva. Včela bzučí. Červík lezie. Slimák sa plazí. Had sa vinie. Žaba skáče. Dieťa sa ihrá. Potok tečie. Voda žblunkotá. Tráva schne. Robotník polieva. Ovocie zraje. Zahradník obiera.**

V týchto vetách *niet spony*.

39. úl. Vypíš všetky podmety!

Takto: Zahrada, strom, atď.

Tieto slová: zahrada, strom, kvetina atď. sú *mená* alebo *vecí*, alebo *zvierat*, alebo *osôb*. To sú všetko *podstatné mená*.

40. úl. Vypíš všetky výroky!
Takto: Sa rozprestiera, rastie atď.

41. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktoré sú mená vecí!
Takto: Zahrada, strom atď. sú mená vecí.

42. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktoré sú mená zvierat!
Takto: Vták, včela atď. sú mená zvierat.

43. úl. Vypíšte tie podstatné mená, ktoré sú mená osôb!
Takto: Dieťa, robotník atď. sú mená osôb.

44. úl. Napíšte na nasledujúce otázky úplné odpovede! Čo sa píše na začiatku vety? Čo sa píše na konci vety? Jaké čiastky má veta? Čo je podmet? Čo je výrok? Čo robí spona? Ktoré sú krátke samohlásky? Ktoré sú dlhé samohlásky? Čo sú podstatné mená?
Takto: Na začiatku vety píše sa veľká písmena atď.

45. úl. Vypíš z nasledujúcich viet slová s *ie*, *ia*, *iu*, *ou!*

Toto sú *dvojhlásky*.

Pieseň sa spieva. Vietor povieva. Piatok není vždy sviatok. Čítaj tento riadok. Hoviadka dobre opatruj. Konajme Božiu vôľu. Mnohý hriech škodí i zdraviu! Fialku najdeme, idúc za jej vôňou. Ľavou rukou sa tiež môže písať. Olej potrebujeme k svieteniu, tintu k písaniu, knihu k čítaniu. Jazyk slúži k hovoreniu a jedeniu. Zemiaky sa sadia.

46. úl. Vypíšte z knižky niekoľko slov s *ie*, *ia*, *iu*, *ou!*

Ostatnie hlásky krom už známych *samo-* a *dvojhlások* menujú sa *súhlásky* (spoluhlásky).

47. úl. Napíšte v abecednom poriadku všetky *súhlásky!*

## § 3. Sloveso.

### Rodina (3. článok).

**Otec pracuje, stará sa, chodí, rozkazuje, kupuje, predáva, platí, dáva, berie. Matka**

**varí, šije, pečie, pere, smaží, praží, pláta, češe, umýva, strihá, napomína. Dieťa poslúcha, beží, donáša, odnáša, učí sa, číta, píše, počtuje, kreslí, odpovedá, počúva, usiluje sa. Brat hobluje, vŕta, reže, piluje, seká, strúha. Setra kŕmi, opatruje, dojí, napája, čistí, kydá. Syn ore, seje, váľa, žne, sváža, mláti, veje, cúdi, hrabe, sväzuje, ukladá. Dedko sedí, fajčí, drieme, spí, poučuje, smeje sa. Babka pradie, motá, modlí sa, spieva, vypráva.**

V týchto vetách je v každej len *jedon* podmet, ale *mnoho* výrokov, Tie slová, ktoré udávajú, *čo* niekto, na pr. otec, matka, dieťa *robí* alebo *činí*, menujú sa *slovesá*. Slovesá sú teda mená *činnosti*.

48. úl. Vypíšte z článku „Rodina" všetky slovesá!
Takto: Pracuje, stará sa, chodí atď. sú slovesá.

49. úl. Spravte z každej vety toľkoviet, koľko je v nej slovies (výrokov)!
Takto: Otec pracuje. Otec stará sa. Otec chodí.

50. úl. Vypíšte zo 49. úlohy všetky podmety, potom všetky výroky!
Takto: Podmety: otec, otec atď.
Výroky: pracuje, stará sa atď.

Jaké slová sú všetky podmety, a jaké všetky výroky?

51. úl. Vypíšte z 2. článku „Zahrada" všetky slovesá!
Takto: Sa rozprestiera, rastie atď.

52. úl. Odpovedz na nasledujúce otázky v celých vetách!
Kto muruje? Kto strihá? kuje? piluje? pečie? loví? poľuje? vyučuje? káže? píše? maľuje? kreslí? tancuje? hrá? kradne? zbíja?
Takto: Murár muruje.

53. úl. Pýtaj sa v nasledujúcom článku o každom podmete *čo robí?* a odpovedaj v celých vetách!

## Hlasy zvierat.

Lev reve. Vôl ručí. Ovca bľačí. Chrobák bzvučí. Vlk vyje. Škovránok spieva. Havran kráka. Vrana kváka. Hus gága. Koza mekoce. Pes šteká. Holub hrkúta. Mo-

riak hudruje. Sviňa krochká. Žaba škrieka. Bociaň klepoce, straka rapoce. Slávik tlčie. Kočka mravčí.

Takto: Čo robí lev? Lev reve. Čo robí vôl? . . .

54. úl. Premeň tie vety tak, aby podmet na konci stál, a postav za vetou otáznik (?)!

Takto: Reve lev? Ručí vôl?

55. úl. Vypíš z nasledujúceho slová s *ô* (uo) a pamätaj si ich!

Vlastne je *ô* dvojhláska.

Vôl je domáce zviera. Kôl stojí v plote. Môj otec je tesárom. Stôl je náradie. Dobrá vôľa stojí mnoho. Kôň je silné zviera. Ružová vôňa je príjemná. Pokoj ľuďom dobrej vôle! Lahôdky nevyhľadávaj! Kôra na dube je drsná. Potôčok hrkoce dolinou. Pôtky a pračky neobľubuj! Každý nemôže mať nové šaty. Tôňa je na poludnie krátka. Pôst nikomu nezaškodí. Neuč sa vôbec postávať!

56. úl. Hľadaj v knižke slová s *ô* a vypíš ich!

57. úl. Vypíš odkiaľkoľvek s každou krátkou a dlhou samohláskou, tiež s každou dvojhláskou po jednom slove!

## Búrka (4. článok).

**Vietor veje. Slnko svieti. Dážď prší. Mračno sa černá. Dúha sa skvie. Zem mokne. Človek uteká. Búrka povstáva. Hrom bije. Blesk blíska. Víchor hvižďí. Voda hučí. Roľník sa bojí. Pastier sa schováva. Zver sa trasie. Hrmenie prestáva. Slnko prebleskuje.**

58. úl. Vypíšte z tohto článku najprv všetky podstatné mená, potom všetky slovesá!

Takto: Podstatné mená: Vietor, slnko, — —.
Slovesá: Veje, svieti, — —.

59. úl. Dajte vo vetách z toho istého článku sloveso napred, a za vetou napíšte otáznik (?)!

Takto: Veje vietor? Svieti slnko? . . .

60. úl. To isté urobte s vetami v 2. článku „Zahrada“!

61. úl. Napíš, čo robia nasledujúci ľudia!

Roľník, krajčír, stolár, žiak, kňaz, švec, mäsiar, zahradník, staviteľ, žnec, kupec, žobrák, učiteľ, lovec, sládok, posol, leňoch, mlatec.

Takto: Roľník seje. Krajčír šije . . .

62. úl. Prevráťte i tieto vety tak, jako tie v 59. a 60. úlohe!

63. úl. Vypíš z nasledujúcich viet tie slová, v ktorých je hláska *ä*, a pamätaj si ich!

Tiež *ä* je samohláska.

Svätý Štefan bol prvým kráľom uhorským. Holúbä je malý holub. Žriebä je mladý kôň. Mäd je sladký. Mäsiar predáva mäso. Päť prstov je na ruke. Mäkký chlieb není veľmi zdravý. Zemän je zemský pán. Kto sa nazpamäť učí, cvičí svoju pamäť. Voda najlepšie hasí smäd. Odtrhnutý kvet vädne. Deväť je o jedno menej než desať. Dobrá krava má veliké vemä (vymeno). Semeno sa volá i semä. Malé dieťa má rado bábä. Zadnia čiastka nohy je päta. Vo väži je väzeň. Na ružovom kríčku je púpä.

Toto *ä* sa píše len po písmenách *b, m, p, v.*

64. úl. Sostav slová s *ä* z predošlej úlohy tak, aby najprv stály tie s *b*, potom s *m, p, v!*

65. úl. Vypíšte tie slová, ktoré vnútri (v pni) majú *y, ý!*

Gyps je biely jako krieda. Gymnasium je škola pre väčších žiakov.

Na svete jedny veci povstávajú, druhé hynú. Kopec nad pochovaným mrtvým telom menuje sa mohylou. Hriechom zohyzdíš dušu a často i telo. Hýril za mlady a na starobu umieral hlady. Hýl je pekný vták, držia ho však za sprostého. Hynek je krstné meno. Pohybovanie slúži človeku na zdravie.

Chyba vládne človekom. Zlata sa hrdza nechytá. Chytrosť není ešte múdrosťou. Človek zdá sa byť viac ku zlému než k dobrému náchylným. Často môže i pastierova chyža za národ mnoho učiniť.

Kýchajúcemu zdravie priať, je starodávny obyčaj. Kyjev je staroslávne mesto v Rusku. Kyj má dva konce. Pri kysnutí vyvinuje sa kyselina. Kyslík je tá čiastka v povetrí, ktorá dýchanie a horenie umožňuje. Kyvadlo udržuje hodiny v rovnakom chode. Slúčenina kovu so sirkou menuje sa kýz.

Hlásky *g, h, ch, k* sú *tvrdé* súhlásky. Píše sa za nimi obyčajne tvrdé *y, ý.*

66. úl. Tak jako predošlú úlohu!

Každý živočích dýcha, avšak dýchacie ústroje sú u rozličných druhov rozličné. Čím vlhšie drevo, tým viac dymu. Krátka bodacia zbroj menuje sa dýka. Lodyha je jednoročný rostlinný peň. Dychtenie po majetku svádza často ľudí k nespravedlivosti. Dyňa narastie často veľmi veľká.

Hroznýš je had žijúci v Brasílii. Nynejší vek sa nazýva osvieteným. Nyjúce kvetiny občerstvil tichý dážď. Veľké železné kotle sú nýtované.

Slyš mnoho, mluv málo! Uplynulý raz čas nevráti sa viac zas. Čas jako voda plynie. Z kamenného uhlia dobýva sa plyn na svietenie. Lýko konopné pradie sa. Lykovec je rastlina jedovatá. Lykožrút je chrobák. Eliseus bol lysý. Lyska je vodný vták. Polynok je bylina lekárska.

Štýrsko dáva výborné železo. Denní motýli majú tykadlá niťovité. Častejšie sa ľudia jazykom nežli mečom potýkajú. Tyrana ľud nenávidí a preklína. Týdeň má sedem dní. Tyčka je neveľká palica.

Tiež hlásky *d, l, n, t* sú *tvrdé* súhlásky. Píše sa tiež za nimi obyčajne *y, ý.*

67. úl. Odpíšte na štyri razy vety z úloh 65. a 66.!

68. úl. Odpíšte nasledujúce slová a podčiarnite (podtrhnite) tvrdú súhlásku!

Hody, dym, dýchať, nohy, rohy, nahý, hynúť, prieduchy, sochy, chyba, chytať, veliký, hlboký, vzdialený, rovný, unavený, pokrytý, hnáty, tylo, stydnúť.

69. úl. Vypíšte z čítanky z . . . článku slová, ktoré majú tvrdé *y, ý!* (Takáto úloha môže sa často dávať.)

## § 4. Prídavné meno.

### Dom (5. článok).

**Dom je murovaný. Brána je vysoká. Dvere sú nízke. Steny sú biele. Múry sú kamenné. Kachle (pec) sú železné. Strecha je slamená. Komín je úzky. Izba je priestranná. Kuchyňa je malá. Komora je tmavá. Maštal je tmavá. Maštal je teplá. Stodola je veliká. Chliev je špinavý. Plot je dlhý. Dvor je zametený.**

70. úl. Vypíšte všetky podmety!
Takto: Dom, brána . . . sú podmety.
71. úl. Vypíšte výroky!
Takto: Výroky sú: murovaný, vysoká . . .

Tymito slovami: murovaný, vysoká, nízke atď. vyslovujeme, *jaký* je dom, *jaká* je brána, *jaké* sú dvere, a menujú sa také slová *prídavné mená.* Nimi vyslovujeme, *vlastnosti osôb* a vecí.

72. úl. Vypíšte z 1. článku „Škola" všetky prídavné mená, ktoré udávajú, *jaký, jaká, jaké* niekto alebo niečo je!
Takto: Drevená, dlhé, široký — —

Jako z týchto úloh vidno, môže byť výrokom i *prídavné meno.*

73. úl. Pýtajte sa dľa 5. článku „Dom" na všetky čiastky domu, *jaké sú?* a odpovedajte v celých vetách!
Takto: Jaký je dom? Dom je murovaný. Jaká je brána? — —
74. úl. Pridaj ku každej z nasledujúcich viet inú, ktorá jej *protivu* vyslovuje!
Starec je starý. Deň je svetlý. Zima je studená. Krajciar je malý. Rieka je hlboká. Havran je čierny. Tabuľa je hranatá. Kameň je tvrdý. Dievča je usilovné. Ocot je kyslý. Sklo je hladké. Víno je silné.
Takto: Mládenec je mladý. Noc je tmavá . . .
75. úl. Spravte zo všetkých viet predošlej úlohy *tázacie vety!*
Takto: Je starec starý? Je deň svetlý? . . .
76. úl. Ktoré slová menujeme slovesami? Čo nám udávajú slovesá? Ktoré slová menujeme prídavnými menami? Čo vyslovujeme prídavnými menami? Z jakých slov býva podmet? Z jakých slov býva výrok? Za ktorými súhláskami sa píše tvrdé *y, ý?*
77. úl. Rozdeľte na slabiky nasledujúce slová: deň, rok, dom, strom; pole, hora, koza, osa, sova; jahoda, súseda, záhuba, motyka, robota; borovica, nenávidí, vyháňame, javorové, orechová, napomína; prenasledovateľ, najobyčajnejší; Nabuchodonozorovi!
Takto: bo-ro-vi-ca, . . .
78. úl. Vypíšte všetky slová, ktoré majú v pni alebo v koncovke mäkké *i, í!*
*C*ín je kov olovu podobný. *Č*íž je obľúbený spevák. Vystr*č*ilo sa *š*idlo z vreca. Po tomto *ž*ivote úfame sa

*ž*ivotu večnému. Cu*dz*ina není domovinou. Zle utlčený mak druž*dž*í pod zubami. *D*ivoké ka*č*ice zdržujú sa pri vodách. *T*ichá voda brehy podomiela. Ma*l*iny deti rady jedia. Keď jedno oh*n*ivo na reťazi pustí, roztrhne sa celá reťaz. *J*iedlo a nápoj sú k živobytiu potrebné.

Hlásky *c, č, š, ž, dz, dž; ď, ľ, ň, ť j* sú mäkké súhlásky. Píše sa za nimi mäkké *i, í*. — Keď za hláskami *ď, ľ, ň, ť* stoja mäkké samohlásky *i, í, é*, vynecháva sa mäkčeň; nepíše sa teda *ďeťi*, lež de*t*i atď.

79. úl. Vypíšte najprv tie slová, v ktorých za hláskami *b, f, m, p, v; s, z; r* stojí *y, ý*; a potom tie, kde stojí za tými istými súhláskami *i, í!*

Opatrnosti nikdy nezbýva. Na dobrého koňa netreba biča. Zem naša je malunké teleso v šírom vesmíre. Kto mnoho mluví, obyčajne málo myslí. Máme milovať bližného svojeho, jako seba samého. Pýcha pred pádom chodí. Pilnosť prináša chlieb, zahálka hanbu a núdzu. Svieca iným slúžiac, sama seba trávi. Pracovitosť najlepší liek proti dlhej chvíli. Zvyk je druhá prirodzenosť. Vydra živí sa najviac rybami. Sláva Bohu na vysosti a pokoj ľuďom dobrej vôle! Prázdne sýpky sú znamenie nedbalosti alebo neúrody. Sýkory sú vtáci spevaví. Syna bratovho nazývame synovcom. Sirka slúži na robenie pušného prachu. Siroty utiskovať je veľký hriech. Ozimné obilie len v chladnejších krajinách sejú. Zištný človek špatný priateľ. Kto sa za svoj jazyk studí, hoden potupy všech ľudí. Jako sa do lesa volá, tak sa z lesa ozýva. Rybám more, vtáctvu povetrie vlasťou. Rýchlosť svetla je mnohokrát väčšia rýchlosti zvuku. Rím nebol jedným dňom vystavený. Mnohá ovca stane sa korisťou vlkom.

Hlásky *b, f, m, p, v; s, z; r* menujú sa *obojetné* súhlásky. Za nimi píše sa kedy *i, í,* a kedy *y, ý*.

80. úl. Odpíšte nasledujúce slová a podtrhnite *i, í* spolu s predchádzajúcou mäkkou súhláskou!

Cit, cieľ, cín, čítať, čí, dielo, dieťa, vodí, nič, haní, Šimon, šidlo, košina, šíp, smeti, život, žid, žížeň, Boží, príchodzí, v núdzi, cudzina, druždží, nikto, list, ticho, divý.

81. úl. Vypíšte z čítanky z. . .článku slová, ktoré majú mäkké *i, í!* (Takáto úloha sa môže tiež častejšie dávať.)

82. úl. Napíšte v nasledujúcich slovách miesto čiarky (-) *i, í,* alebo *y, ý,* riaďac sa pri tom dľa spoluhlások.

(Keď za mäkkým ď, ť, ň, ľ napíše sa *i*, *í*, vtedy vypadne mäkčeň.) C-n, roh-, č-n, ch-tr-, ď-vadlo, d-chť-ť, k-pr-, ň-č, r-ba, hoď-n-, š-dlo, vaď-ť, ž-to, such-, c-rkev, bok-, č-ž-k, maľ-n-, t-, š-ška, r-ľ, k-sel-, ž-hadlo, vod-, kaľ-n-, sten-, žen-, kň-h-.

## Dobročinné dieťa (6. článok).

**Na rohu širokej ulice sedel slepý človek. V uvädlej ruke držal starý klobúk. Prosil o malú almužnu. Mnoho bohatých ľudí prešlo okolo. Videť bolo vzácne panie v hodbávnych šatách, pestrých ručníkoch, drahých kepienkoch a jemných čipkách. I veľkí páni prichádzali s drahocennými hodinkami a zlatými prsteňami. Ale len málo ich malo dobré srdce a darovalo niečo tomu chudobnému slepcovi. Tiež malý Karol šiel so svojím dobrým otcom okolo. Videl toho mizerného starca s jeho šedivými vlasmi. Chytro siahol do kapsy a dal mu beloskvúci sa desiatnik. Tu povedal otec: To bolo švárne jednanie. Zostaň vždy dobročinným dieťaťom, môj dobrý Karolko!**

83. úl. Vypíš z tohto článku všetky podstatné mená s prídavnými, pred nimi stojacimi. Podčiarni prídavné meno!

Takto: *Dobročinné* dieťa, *širokej* ulice, *slepý* človek.

84. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet *podobne znejúce* slová a vyhľadajte rozdiel!

Kto sa Boha *bojí*, víťazieva v *boji*. Náš *byt* má čistý *byť*. Otec syna *bil*, že v krčme *pil*. U *brány* sa vojsko udatne *bráni*. Človek *čistý* svoje šaty *čistí*. Stála pilnosť činí *divy*, ktorým sa mnohý leňoch *diví*. Človek svobodne *jedná*; preto je zriedka medzi ľuďmi *jedna* myseľ. *Istý* človek nás *istí*, že prijdú k nám *istí* páni. Sú-li v dome *hody*, *hodí* sa k nim i veselá hudba. O dva *hlasy* sa volič darmo *hlási*. Neber do *huby*, čo tvoje zdravie *hubí*.

85. úl. Odpíš 6. článok a podčiarni každú dlhú samohlásku a každú dvojhlásku. Nauč sa ho tiež nazpamäť!

## V zime (7. článok).

**Deň je krátky. Noc je dlhá. Povetrie je studené. Nebo je pošmúrne. Pole je pusté. Sňah je biely. Vtáci sú hladní. Ľad je hladký. Deti sú čerstvé. Izba je teplá. Ľudia sú usilovní.**

86. úl. Pýtaj sa, jaké tieto osoby a veci sú! Odpovedaj a podčiarni prídavné meno!

Takto: Jaký je deň? Deň je *krátky*. Jaká je noc? Noc je *dlhá*...

87. úl. Udaj, ktoré sú podmety, výroky a spony v tom článku!

(Viď úl. 70. a 71.)

88. úl. Napíš na spôsob tohto článku „V zime“ podobný článok s *nápisom* „V lete“.

Takto: Deň je dlhý. Noc je krátka. . . .

89. úl. Udajte, jaké slová sú podmet a výrok v nasledujúcich vetách: Kôň ťahá. Krava je strakatá. Koza mekoce. Teľa je hladné. Vôl je rohatý. Ovca sa pasie. Hus gága. Dievka sa stydí. Pán sa prechádza. Pes vrčí.

Takto: Kôň je podstatné meno. Ťahá je sloveso...

90. úl. Jako sa budeš pýtať na výroky v 89. úlohe?

Takto: Čo robí kôň? Jaká je krava? . . .

Keď je výrok *sloveso,* pýtame sa o podmete *čo on robí?* Keď je však výrok *prídavné meno,* pýtame sa o podmete *jaký, jaká, jaké je?*

### Nôž.

Nôž je končitý. Rúčka je drevená. Železko je častokrát hrdzavé. Ostrie je ostré. Chrbát je tupý.

91. úl. Odpíš a podčiarni prídavné mená!

92. úl. Pokús sa na ten spôsob opísať *kosák* a *sekeru!*

### Izba.

Izba je svetlá. Steny sú hladké. Poval je vysoká. Okná sú široké. Dlážka je daštená. Povetrie je čisté. Obyvatelia sú rozumní.

93. úl. Sprav dľa tohto vzoru *opis maštale,* a upotreb k tomu nasledujúce prídavné mená:

— tmavá, drapľavé, nízky, úzke, kamenná, ztuchlé, nerozumní.

## Lastovička.

Lastovička je malá. Telo je štihlé. Zobák je končitý. Nohy sú útle. Chrbát je tmavomodrý. Brucho je biele. Hlas je slabý. Hniezdo je umelé. Lastovička je verná. Ona je dôverivá.

94. úl. Podobne:

## Vrabec.

— není veľký, tlstšie, tupý, silné, barnavý, šedé, drsný, nestrojné, drzý, svárlivý.

## Kôň.

Kôň je veľký. Jeho telo je štihlé. Jeho uši sú končité. On má hrivu. Jeho ocas je vlásovitý. Jeho barva je čierna, barnavá alebo biela. Jeho chod je rázny. Jeho užitočnosť je veľká.

95. úl. Podobne:

## Osol.

— prostredne veľký, nemotorné, dlhé, nemá, holý, popolavá, zdĺhavý, tiež veľká.

96. úl. Rozdeľte na slabiky nasledujúce slová tak, jako je to všade na prvom ukázané!

Slav-ný, pevný, krmný, skromný, jemný, temný, jasný, čistotný, vlažný; hlav-ní, prední, zadní, polní, hradní; tráv-natý, telnatý, slamnatý, klasnatý, piesočnatý; hlad-ký, sladký, prudký, riedky, vlhký, klzký, slizký, ťažký, mrzký; slab-ší, drahší, užší, tuhší, nižší, vyšší, tichší, bľadší, kratší, vätší (väčší).

## Poučky a pravidlá.

(Na opakovanie a upevnenie.)

I. Hlásky rozdeľujú sa na *samohlásky* a *súhlásky*.

Samohlásky sa delia:

1. na krátke: *a, e, i, o, u, y, ä*
2. na dlhé: *á, é, í, ó, ú, ý, (ia)*
3. na dvojhlásky: *ia, ie, iu, ou, ô*
4. na tvrdé: *a, á, o, ó, ou, u, ú, ô, y, ý, é*
5. na mäkké: *ä, e, i, í, ia, ie, iu.*

Súhlásky sa delia:

1. na tvrdé: *g, h, ch, k; d, l, n, t*
2. na mäkké: *c, č, š, ž, dz, dž; ď, ľ, ň, ť; j*
3. na obojetné: *b, f, m, p, v; s, z, r.*

II. Písanie ohľadom na tvrdé a mäkké hlásky.
1. Pred tvrdými samohláskami stoja i tvrdé súhlásky. K. p. had, noc, káva atď.
2. Pred mäkkými samohláskami stoja mäkké súhlásky: — *ď, ľ, ň, ť* tratia pred nimi svoj mäkčeň (ˇ); k. p. nepíše sa *ďeťi*, lež *deti*; nie *ľeňivý*, lež *lenivý* atď.
3. Po tvrdých súhláskach píše sa tvrdé *y, ý*; k. p. hyd, kyj, chyba, gyps, dyňa atď.
4. Po mäkkých súhláskach píše sa mäkké *i í*; k. p. cit, čistota, šiť, žiť atď.
5. Po obojetných píše sa i jedno i druhé *i, í, y, ý*, jako kde treba; k. p. biť, byť, mi, my, viť, vyť atď. (To sa rozumie, že tieto rozdielne písané slová i rozdielny význam majú.)

## § 5. Podstatné meno výrokom.

### Čo sú veci (8. článok).

**Drozd je vták. Kapor je ryba. Jedľa je strom. Jalovec je ker. Tulipán je kvetina. Hruška je ovocie. Železo je kov. Žabica je kameň. Biblia je kniha. Váh je rieka. Dunaj je veľrieka. Kriváň je vrch. Pešťbudín je veľmesto. Uhorsko je krajina.**

97. úl. Pýtaj sa, *čo* každá vec *je!* Odpovedaj a podčiarni výrok!

Takto: Čo je drozd? Drozd je *vták*.

Jaké slová sú tie podčiarnuté výroky? Teda môžu byť i *podstatné mená* výrokami. Tu sa pýtame o podmete: *čo je?*

98. úl. (K opakovaniu): Jaké slová môžu byť výrokom? Jaké slová sme mali všade podmetom? Jako sa pýtame vtedy o podmete, keď je výrokom podstatné meno? Jako sa pýtame, keď je výrokom sloveso? A jako, keď je výrokom prídavné meno? Čo sú podstatné mená? Čo sú prídavné mená? Čo sú slovesá? Ktoré sú krátke samohlásky? dlhé samohlásky? dvojhlásky? Ktoré

slová píšu sa s *ä* a ktoré s *ô*? Za ktorými hláskami píšeme tvrdé *y*, *ý* a za ktorými mäkké *i*, *í*? atď. atď.

Že sa takéto opakovanie v každej, mluvnici venovanej hodine aspoň zčiastky previesť musí, vie každý učiteľ; preto som tu len na dôležitosť takého opakovania poukázať chcel. Pre úzkosť priestoru vystanú z tohto dielka ďalšie podobné otázky na opakovanie.

99. úl. Sprav dľa otázok tu daných *opis* voza!

### Voz.

Čo je voz? (nástroj na vozenie). Jaké čiastky má voz? (ose, kolesá, rebriny, oje). Jaké sú kolesá? (okruhlé). Kto sa zapriahne k oju? (kôň). Kto potrebuje voz? (hospodár, forman). Čo robí na ňom? (vozí). Jako sa menuje panský voz? (koč). Kto robí vozy? (kolár).

100. úl. Podobne:

### Kosa.

Čo je kosa? Ktorá čiastka pozostáva z ocele? Čo je z dreva spravené? Kto potrebuje kosu? Čo robí s ňou? Čo sa robí s tupou kosou? Jaká je potom zas? Čo sa kosí kosou? Čo je podobné kose?

101. úl. Podobne:

### Jablko.

Čo je jablko? Jaké je? Čo má u vrchu? Čo sa nachádza dolu? Jaká je šupa? Čo je pod ňou? Čo leží v prostriedku? Čo sa robí s jablkom? Jako chutnajú jablká? Koľkoraké sú teda jablká dľa chuti?

Ovocie, gulaté, kvet, stopka, tenká, mäso, jadrá, jesť, sladko alebo kyslo, dvojaké.

## § 6. Rod podstatných mien.

### Hora a mesto (9. článok).

**Hora je veľké mesto. Stromy sú domy. Cesty sú ulice. Lúka je rýnok. Moch je dlažba. Vtáci sú ľudia. Orol je kráľ. Dub je kostol.**

**Slávik je spevák. Špaček je rečník. Pinkava je hudec. Kvieťa sú poslucháči. Veverica je umelec. Ďateľ je tesár. Sova je ponocný.**

102. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktorým môžeš predložiť slovo: *ten!*

Také slová sú *mužského rodu.*

Takto: Mužského rodu sú: ten strom, ten dom...

103. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktorým môžeš predložiť slovo: *tá!*

Také slová sú *ženského rodu.*

Takto: Ženského rodu sú: tá hora, tá cesta...

104. úl. Vypíš tie podstatné mená, ktorým môžeš predložiť slovo: *to!*

Také slová sú *stredného rodu.*

Takto: Stredného rodu sú: to mesto,....

105. úl. Z nasledujúcich slov vyhľadajte najprv tie, ktoré sú rodu mužského, potom ženského, naposledy stredného!

Kňaz, lekár, zahradník, krev, učiteľ, sudca, káva, tráva, pero, roľník, dieťa, kura, mlynár, žaba, pekár, myš, kováč, okno, zahrada, vietor, drevo, obilie, obec, hus, strom, pole, zviera, pani, matka, fazuľa, potôček, kameň, sklo, zlato, striebro, zvon.

Takto:

Mužského rodu sú: kňaz,....

Ženského rodu sú: krev,....

Stredného rodu sú: pero,....

106. úl. Povedzte o slovách mužského rodu z predošlej úlohy *čo robia,* o slovách ženského rodu *jaké sú,* a o tých stredného rodu *čo sú!*

Takto:

Kňaz krstí, lekár lieči .... (Jaké slová sú tu výrokom?)

Krev je červená, káva je voňavá.... (Jaké tu?)

Pero je nástroj, dieťa je človek .... (Jaké tu?)

107. úl. Rozdeľte na slabiky nasledujúce slová, jako v úlohe 96.!

Or-ba, služba, plavba, stavba, družba, chodba, kliatba, hudba; služ-ka, družka, matka, diaľka, šírka, mýľka, hôlka, vážka, sádzka, diežka; žit-ko, tielko, slôvko, okienko, prkienko; sušiar-ňa, sladovňa, uhliarňa, ľadovňa; vod-ca, škodca, strojca, vládca, darca, tvorca,

ochranca, obhájca, zastanca; pil-nosť, temnosť, jemnosť, prednosť, čistotnosť; rez-ník, pilník, sklepník, básnik; štep-nica, dennica, zeľnica, majetnica.

## § 7. Číslo podstatných mien.

### Ssavci čili cicavci (10. článok).

**Opice, líšky, vlci, psi, lvi, kočky, kuny tchory, veverice, krčice, myši, zajace, jelene, svine, kone, osly, veľblúdy, ovce, býky, slony, nosorožce i veľryby majú červenú, teplú krev, a súc mladé ssajú čili cicajú: preto menujú sa ssavci čili cicavci. Sú najväčšie a najdokonalejšie zo všetkých zvierat.**

Všetky zvieratá sú v tomto článku v *množnom počte* alebo *čísle,* t. j. každé slovo znamená *viacej jednakých* zverov.

108. úl. Odpíšte ten článok tak, aby každé slovo len jedno zviera znamenalo:

Toto bude potom v *jednotnom počte (čísle).*

Takto: Opica, líška, vlk atď.

109. úl. Dajte nasledujúce vety do množného čísla!

Paholok je sluha. Gazda je roľník. Švec je remeselník. Krčmár je obchodník. Husár je vojak. Maliar je umelec. Sudca je úradník. Kaplán je kňaz. Učiteľ je vzdelávateľ. Pltník je plavec. Žobrák je chuďas. Vrah je zločinec. Chlap je muž. Človek je pozemšťan. Anjel je nebešťan.

V týchto úlohách sa nejedná o tvorenie množného čísla dľa pravidiel skloňovacích, ale len dľa sluchu a citu rečového. Učiteľ preberie úlohu ústne a žiaci píšu dľa počutého.

Takto: Paholci sú sluhovia. Gazdovia sú roľníci atď.

110. úl. Vypovedz o nasledujúcich podmetoch vedľa nich stojace činnosti v jednotnom počte alebo čísle!

Chrobák bzučať. Loď plávať. Drevo horeť. Volanie sa rozliehať. Okná brinčať. Sliepka hrabať. Kočka sa driapať. Žobrák prosiť. Boh stvoriť. Výstreľ trafiť. Pekár piecť. Dievča pliesť (štrikovať). Ženci potiť sa. Ihla pichnúť. Pavúk tkať. Pes štekať.

Takto: Chrobák bzučí . . . .

111. úl. Napíš vety z predošlej úlohy v množnom čísle!

Takto: Chrobáci bzučia . . . .

112. úl. Podobne úl. 110.!

Včela lietať. Uhoľ žeravieť. Zviera ležať. Drôt ohýbať sa. Bäz (gbez) voňať. Červík liezť. Ďatelina vymrznúť. Hráč prehrať. Stužka okrášľovať. Sluha slúžiť. Vojak strieľať. Kľúč zamykať. Rieka tiecť. Zahradník polievať.

113. úl. Napíš tie vety i v množnom čísle!

## Poučky a pravidlá.

1. *Veta* povstáva, keď o osobe alebo veci niečo vyriekame.
2. Na začiatku každej samostatnej, úplnej vety píšeme *veľkú písmenu*, na konci robíme *bodku* (.).
3. Každá veta má *podmet*, *výrok* a niektoré i *sponu*.
3. *Podmet* je tá osoba alebo vec, *o ktorej* niečo hovoríme. *Výrok* je to, *čo* o tej osobe alebo veci vyriekame. *Spona* spojuje podmet s výrokom.
5. Na podmet sa pýtame otázkou *kto?* alebo *čo?*
6. *Podmet* je obyčajne *podstatné meno.*
7. Aby sme dostali za odpoveď výrok, pýtame sa:
   a) čo robí podmet, alebo čo sa stáva s ním?
   b) jaký (jaká. jaké) je podmet?
   c) čo je? čím je podmet?
8. *Výrok* môže byť dľa toho: *sloveso* (na otázku a.), *prídavné meno* (na otázku b.), *podstatné meno* (na otázku c.).
9. *Podstatné meno* je meno osoby, zvieraťa alebo veci.
10. *Sloveso* udáva, čo osoba alebo vec *činí*, alebo čo sa s ňou *stáva.*
11. *Prídavné meno* nám udáva *vlastnosť*, jaký (jaká, jaké) niekto alebo niečo je?
12. Podstatné meno môže byť *mužského, ženského* alebo *stredného rodu.*

13. Podstatné meno stojí buď *v jednotnom*, buď *v množnom čísle (počte)*. Jednotné číslo značí *jeden* predmet, množné číslo *viacej jednakých* predmetov.

## § 8. Časy slovesa.

### Večer (11. článok).

**Deň blížil sa ku koncu. Slnko zapádalo. Zvonček cengal. Roľník prichádzal z poľa domov. Stádo tiahlo do maštale. Spev škovránkov onemel. Vrchy a oblaky skvely sa vo večerňom pozlátení. Na trávu padala rosa. Kvety sa zavieraly. Vždy tichšou a tichšou stávala sa hora a lúka. Príroda túžila po pokoji. Skoro zaspali ľudia i zvieratá. Rodičia a deti pomodlili sa prv.**

114. úl. Vypíšte z tohto článku slovesá!
Takto: Blížil sa, zapádalo, cengal . . . .

Tieto slovesá udávajú, *co sa robilo;* ony stoja *v minulom čase*. Keď slovesom vyslovujeme, *čo sa včuľ robí*, tak stojí *v prítomnom čase*. Jestli ale sloveso udáva, čo sa *ešte len robiť* alebo *stať má*, vtedy stojí *v budúcom* čase. Čas rozoznávame tedy trojaký: *prítomný*, *minulý* a *budúci*.

115. úl. Odpíšte tie vety tak, aby sa v nich vyslovovalo, čo sa *teraz robí* alebo stáva, t. j. položte ich do *prítomného času!*
Takto: Deň blíži sa ku koncu. Slnko zapáda . . . .

116. úl. Odpíšte tie vety tak, aby sa v nich vyslovovalo, čo sa *ešte len robiť* alebo *stávať bude*, t. j. dajte ich do *budúceho času!*
Takto: Deň bude sa ku koncu blížiť. Slnko bude zapádať . . . .

117. úl. Vyprávaj ráno niekomu, čo celý deň *robiť budeš!*
Takto: Ráno vstanem. Potom sa oblečiem. Neskorej sa umyjem . . . .

118. úl. Vyprávaj *večer* niekomu, čo si cez celý deň *robil!*

Takto: Ráno som vstal(a). Potom som sa obliekol(a). Neskoršie som sa umyl(a). Zatým som . . . .

## Školský deň (12. článok).

**Zvon odznel. Žiaci odspievali. Učiteľ sa s nimi pomodlil. Potom vyprával. Deti počúvaly. Učiteľ sa vypytoval. Karol na to odpovedal. Jedno oddelenie písalo. Druhé oddelenie čítalo. Všetci žiaci poslúchali. Učiteľ žiakov chválil. Tomu sa všetci tešili. Zvon zase zavznel. Žiaci zase spievali. Tiež sa modlili. Potom išli domov.**

119. úl. Odpíš ten článok! V jakom čase stoja tieto vety?

120. úl. Odpíš článok v prítomnom čase!

Takto: Zvon znie. Žiaci spievajú . . . .

121. úl. Napíš ten článok v budúcom čase!

Takto: Zvon bude zneť. Žiaci budú spievať . . . .

122. úl. Rozdeľte na slabiky tieto slová:

Ja-bloň, steblo, ruble, bublina, oblina, diablovia, hoblík, diablik; prá-dlo, bidlo, bydlím, bodliak, sedliak, randlík; i-hla, truhla, tehla, uhlie; te-plo, kapla; do-brý, dobrota, dúbrava, chrabrý; vy-dra, modrý, múdry, štedrý, hudrovať; i-kra, cukrový, mokrý; ho-spoda, hospodyňa, huspenina.

Také dve hlásky: *bl, dl, hl, pl; br, pr, kr, sp,* ktoré i na začiatku slov sa nachádzajú, *zostávajú* pri delení *spolu i v prostriedku slov.*

123. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky úplnými vetami a povstane vám malá *vyprávka.*

### Chytrá myš.

Kto prišiel ku pasti? (myš). Čo bolo v pasti? (slaninka). Jako voňala? (velice dobre). Kto sa nemohol od nej nijako odtrhnúť? (myšička). Čo chcela len urobiť? (len trošíčku ovoňať tú slaninku). Čím dotknula sa slaninky? (nosom). Čo sa prichlopilo? (pasť, chlopec). Kto bol chytený? (chytrá myšička).

Vypracovaná bude táto úloha takto vyzerať:

## Chytrá myš.

Jedna myš prišla ku pasti. V pasti bola slaninka. Ona velice dobre voňala. Myšička sa nijako nemohla od nej odtrhnúť. Chcela len trošíčku ovoňať tú slaninku. Nosom sa dotknula slaninky. Pasť sa zachlopila. Chytrá myšička bola chytená.

124. úl. Tiež tak:

## Orechová škrupina.

Kto išiel do zahrady? (malá Betka). Čo tu našla? (orech). Čo mal ten orech? (zelenú šupu). Čo urobila Betka? (zahryznula do nej). Jako chutnala tá šupa? (horko). Čo učinila preto Betka s orechom? (zahodila). Kto to videl? (jej brat Palko). Čo tento hneď zdvihnul? (orech). Čo potom doniesol? (kameň). Čo rozbil ním? (tvrdú škrupinu). Čo sa ukázalo teraz? (sladké jadro). Jako toto chutnalo? (veľmi dobre).

125. Tiež tak:

## Líška a kačica.

Kto plával po rybníku? (kačica). Kde bol ten rybník? (pri hore). Kto býval v hore? (líška). Čo by bola tá líška rada dostať? (tú tučnú kačicu). Čo činila preto? (lákala ju k sebe). Kam mala tá kačica príjsť? (ku brehu). Čo urobila ale kačica? (neprišla). Ba práve kam odplávala? (ďalej do prostriedku rybníka). Jaká bola nad tým líška? (mrzutá).

126. úl. Zhotov *opis* psa pomocou nasledujúcich otázok a niže položených slov!

## Pes.

K jakým zverom patrí pes? Jaká je jeho hlava? Jako sa menuje najprednejšia jej čiastka? Čo má v papuli? Čo môže nimi robiť? Čo má na pazúroch? Čím je pokryté celé telo? Čo žerie najradšej pes? Jakí psi sú? Čo robí pes na reťazi? Čo robí ovčiarsky pes? Čo robí mäsiarsky pes? Kto potrebuje poľovného psa? Ku čomu sa dá tiež pes vycvičiť? Jaký je pes svojmu pánovi? Ktorí psi sú veľmi nebezpeční?

Domáce zviera, podlhovastá, pysk, zuby, hrýzť, drápy, srsť, mäso, rozliční, dom strážiť, stádo hájiť, dobytok chrániť, poľovník, kunšty, verný, besní.

127. úl. Napíšte nasledujúcu rozprávku!

### Pozorlivé dievčatko.

Jaká je Anička pod vyučovaním? (pozorná). Kam len hľadí pri čítaní? (do knižky). Čo opoziera pri písaní? (predpis na tabuli). Čo sa usiluje? (písmeny pekne odpisovať). Jako vypisuje z knižočky? (bezchybne). Jaká je pri počtovaní? (tiež tak pozorlivá). Čo je preto Anička? (veľmi dobrá žiačka).

128. úl. Podobne:

### Dobré deti.

Kto sedí v škole vedľa Samka? (Jožko). Jaké sú Jožkove šaty? (chudobné, ale čisté). Čo je on (sirota). Kto mu zomrel? (otec). Koho má ešte? (matku). Jaká je táto? (chudobná). Čo nemôže svojmu dieťaťu kúpiť? (školské knižky). Kto o tom vedel? (Samko). Čo učinil on? (nechal Jožka so sebou čítať). Čo mu dal tiež? (písanku, pero). Čo chcel s ním ešte rozdeliť? (nešpor). Čo urobil Jožko? (neprijal to). Komu povedal o tom Samko? (rodičom). Čo učinili títo? (chválili za to svoje dieťa).

## § 9. Činný a trpný stav slovesa.

### Jako sa dorábä chlieb (13. článok).

**Zem sa hnojí. Roľa sa orie. Semeno sa seje. Raž sa žne. Snopy sa mláťa. Zrno sa mele. Múka sa s vodou zarábä. Cesto sa miesi. Pecne sa váľajú. Do pece sa sádžu. Chlieb sa pečie.**

129. úl. Pýtaj sa, čo sa s každým podmetom *robí*, a odpovedz v úplnej vete!

Takto: Čo sa robí so zemou? Zem sa hnojí....

130. úl. Pýtaj sa, čo sa s každým podmetom *robilo*, a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Čo sa robilo so zemou? Zem sa hnojila....

131. úl. Pýtaj sa, čo sa s každým predmetom *robiť bude!*

Takto: Čo sa bude so zemou robiť? Zem sa pohnojí. Čo sa stane s roľou? Roľa sa poore....

132. úl. Vyslov o nasledujúcich veciach, čo sa s nimi *stáva včuľ* (prítomný čas)!

Sklienky (fľaše) plniť. Hodiny naťahovať. Voz hamovať. Obluk naťahovať. Šaty párať. Provazy súkať. Ulice

zatvárať. Kŕmu sušiť. Strechy kryť. Drevo rúbať. Zajace honiť. Nôž brúsiť.

Takto: Sklienky sa plnia. Hodiny sa naťahujú....

133. úl. Povedzte o tých istých veciach, čo sa s nimi *stalo* (minulý čas)!

Takto: Sklienky sa plnily. Hodiny sa naťahovaly....

134. úl. Napíšte o týchto istých veciach, čo sa s nimi *stane* (budúci čas)!

Takto: Sklienky sa budú plniť (sa naplnia). Hodiny sa budú naťahovať (sa natiahnu)....

Slovesá v týchto vetách (od úl. 129. započnúc) vyslovujú, čo sa *s podmetom robí* alebo *stáva;* sú teda *v trpnom stave.*

Jestli ale sloveso hovorí, *že podmet sám niečo robí,* vtedy je *v činnom stave,* jako vo všetkých předošlých úlohách (t. j. pred 129. úlohou).

135. úl. Napíš o každej z nasledujúcich vecí, čo sa s ňou stáva! Za vecmi stoja patričné slovesá, len že nie radom.

Roľa, zajac, plátno, kôň, lúka, pančucha, zahrada, žiak, kabát. Bieliť, pliesť, hnojiť, poľovať, jazdiť, kosiť, orať, kefovať, chváliť.

Takto: Roľa sa ore....

136. úl. Odpovedaj na každú nasledujúcu otázku celou vetou a daj ju do množného čísla!

Čo sa stavia? sadí? pije? seje? mláti? pečie? podkúva? smaží? zabíja? páli? mele? maľuje? —

Semeno, dom, zbožie, obraz, kôň, káva, chlieb, mäso, ovca, žito, zemiak, pivo.

Takto: Dom sa stavia. Domy sa stavějú...

137. úl. Vyriekni o niže menovaných zveratách, čo sa s nimi stáva a použi k tomu vedľa nich stojace slovesá!

Dievky kŕmia kravy. Paholci napájajú kone. Pastieri pasú ovce. Mäsiari zabíjajú voly. Rybári chytajú kapry. Jágri strieľajú zajace. Panie šklbú husy. Kuchári pečú holuby. Psi hľadajú srny.

Takto: Kravy sa kŕmia. Kone sa napájajú....

138. úl. Napíšte nasledujúcu vyprávku:

## Nesnášanlivý Miško.

Kedy nebolo vyučovanie? (včera odpoludnia). Čo robily dobré deti hneď po obede? (úlohy vypracovať).

Kam išly potom? (lúka). Čo tam robily? (ihrať). Kto tam ešte prišiel? (Miško). Čo chcel? (s nimi sa ihrať. Jaký bol ale? (nesnášanlivý). Čo nechcely preto deti? (s ním ihrať). Čo učinil Miško? (hru kaziť, mýliť). Čo sa stalo? (deti sa rozísť).

139. úl. Vyhotovte opis husy.

### Hus.

Čo je hus? Jaký je jej zobák? Jaký má krk? Jaké má nohy? Čo sa nachádza medzi jej prstami? Čo pokrýva celé telo? Čo môžu husy? Kto drží hus v dome? Jaká je im? Čo sa jej častejšie podšklbáva? Čo sa tým vypcháva? Čo sa stáva na konec s husou? Čo chutná veľmi dobre?

Vták, červený a široký, dlhý, krátky, plávacia blanka, perie, plávať, ľudia, užitočný, podušky a duchny, zarezať, mäso alebo pečienka.

## § 10. Číslovka.

### Koľko je osôb a vecí? (14. článok).

**Vieš počítať? Pravda, že viem. Ohľadaj teda, koľko je osôb a vecí! Jeden je Boh, dva sú zákony: starý a nový, tri sú osoby Svätej Trojice, štyria evanjelistovia, päť smyslov, šesť všedních dní, sedem prosieb v modlitbe Pána, osem dní počíta sa často za týdeň, trikrát tri je deväť, desať Božích prikázaní, jedenásť apoštolov krem Judáša, dvanásť mesiacov, tridsať dní je mesiac, sto liet je vek, satan je tisíc remesiel majstrom.**

Slová *jeden, dva* atď. udávajú, *koľko* je osôb alebo vecí, a menujú sa *číslovky.*

140. úl. Odpíš ten článok a polož miesto tých čísloviek číslice (cifry: 1, 2, atď.)!

141. úl. Odpovedaj v celých vetách!

Koľko krajciarov má zlatý? Koľko očí má človek? nôh ševcovská stolička? nôh pes? prstov na ruke? nôh mucha? nôh pavúk? mesiacov rok? kusov jeden pár? hodín deň s nocou? kusov kopa? krýdel páv? hviezd nebe? piesku more? chlpov vrabec?

Takto: Zlatý má sto krajciarov....

142. úl. Odpíš túto hádku, uhádni ju a podčiarni číslovky!

**Hádka.**

Stojí, stojí dub,
a na tom dube
dvanásť vetví;
na každej vetvi
po štyroch hniezdach,
a v každom hniezde
po siedmi vajíčkach.

143. úl. Odpíšte tieto vety a vyhľadajte číslovky:

Preto ti Boh udelil jeden jazyk, dve oči a dve uši, abys viac videl a slyšal, než hovoril. Tisíce ľudí umiera hladom a stá jedením. Lepšie, keď ťa jeden dobrý chváli, než mnoho zlých. Dvakrát meraj, jeden raz rež! Desatoro prikázaní máme zachovávať. Mal som už pätorakých sluhov, ale sa mi sotva jeden ľúbil. To je veľmi jednoduchá práca! Môj švagor býva v treťom poschodí.

144. úl. Pokračovanie z predošlej úlohy.

Dajte mu za štvornásobné unovanie aspoň dvojnásobnú odmenu! On vie lepšie jednou rukou bojovať, nežli vydvoma. Z desať detí mi len štvoro zostalo. Z jednej neprávosti plynie desať iných. Máme štyri čiastky roku. Niektoré živočíchy žijú len jeden deň. Každý dobrý čin prináša stonásobného úžitku. Štvrtý rok je obyčajne priestupný. Stromy máme dvoje: zahradnie a lesnie. Päť je dielov sveta. Kto jednúc zolhal, viac sa mu neverí. Turci dvakrát hnali útokom na Viedeň.

145. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet podobne znejúce slová a udajte ich význam!

Do *lahvice* sa dáva víno. *Lavice* sú v školách na sedenie. Z *letu* poznáva sa vtáctvo. Jaro sa blíži *k letu*. *Ľúby* spev slávika sa velice *ľúbi*. Podvodný človek vymýšľa všelijakú *lesť*. Na stromy nemajú dietky *liezť*. *Leb* chráni mozok. Na *lep* sa chytajú vtáci. *Malý* hriech dá sa ľahko napraviť, *má-li* len človek pevnú vôľu. *Mäsné* krámy bývajú od mäsa *masné*. Daj *mi* pokoj; *my* nemilujeme svár. *Milú* sestru som odprevadil na *míľu* cesty

## § 11. Zámeno.

### Výlet do prírody (15. článok).

**Janko, Miško a Jurko išli do poľa a do hory, že si budú všeličo sbierať. Janko ho-**

**vorí k Miškovi: *Ja* budem chytať motýle, *ty* sbieraj rastliny, a *on,* ukazujúc na Jurka, môže sbierať rozličné kamienky. Jurko hovorí: *My* donesieme do školy všeličo; *vy* budete mať živé veci a ja neživé. Tí ostatní žiaci nedonesú nič, *oni* išli sa len ihrať. Moja sestra, vraví Miško, bude ma pri dedine čakať, *ona* chce videť, čo ponesieme. Naše dieťa sa bude tešiť s týmto kamienkom, *ono* sa rado baví, riekol Jurko. Janko zbadal na lúke hromadu žiačok a detí! Poďme k nim, narádzal on, *ony* sa hrajú na slepú babu! Ostatní nechceli ísť, teda išli len rovno ďalej.**

Slová *ja, ty, on, ona, ono; my, vy, oni, ony* menujú sa *zámená,* a síce *osobné zámená,* lebo sa miesto mien osôb, čili *za mená* osôb upotrebúvajú. *Oni* vzťahuje sa na mužské osoby, *ony* na ženské a stredné.

146. úl. Odpíšte článok tak, aby tam miesto chlapcov tri dievčence: Maríška, Anička a Julka predstavené boly.

147. úl. Upotreb v nasledujúcich vetách v každej druhej osobné zámeno!

Líška je dravé zviera. Líška žere živé živočíchy. Myš patrí k hlodavým zverom. Myš má štyri hlodavé zuby. Ovca je domáce zviera. Ovca nám dáva mlieko, vlnu a mäso. Žaba môže skákať. Žaba má dlhé zadnie nohy. Včela je užitočný hmyz. Včela nám dáva mäd a vosk. Bociaň je sťahovavý vták. Bociaň ťahá na podzim preč od nás. Soľ sa kope zo zeme. Soľ je nám nevyhnutne potrebná. Pastieri sú väčším dielom na čerstvom vzduchu. Pastieri preto môžu dlho žiť. Matky sú najviac so svojimi deťmi. Matky hlavne vychovávajú ich. Deti neznajú cenu veci. Deti sa tešia bár jakej maličkosti.

Takto: Líška je dravé zviera. *Ona* žerie živé živočíchy....

148. úl. Dajte vety z predošlej úlohy do množného čísla, a ktoré už sú v množnom, do jednotného!

## Čo robím v škole?

**Ja pozdravujem. Ja sedím. Ja vidím. Ja stojím. Ja sa modlím. Ja mlčím. Ja čujem. Ja myslím. Ja**

hovorím. Ja sa učím. Ja píšem. Ja čítam. Ja počítam. Ja počtujem. Ja spievam. Ja poslúcham.

*Ja* znamená prvú osobu, *ty* druhú, *on, ona, ono* tretiu v jednotnom čísle; *my* prvú, *vy* druhú, *oni, ony* tretiu v množnom čísle.

149. úl. Odpíš tie vety s druho-osobným zámenom *ty!*
150. úl. Odpíš ich s treťo-osobným zámenom *on!*
151. úl. Taktiež s *ona!*
152. Podobne s *ono!*
153. úl. Odpíš tie vety s prvo-osobným zámenom v množnom čísle *my!*
154. úl. Podobne s *vy!*
155. úl. Tiež tak s *oni!*
156. úl. Podobne s *ony!*

Jako z týchto úloh videť, môže byť i *zámeno* podmetom, nelen *podstatné meno.*

## Poučky a pravidlá.

I. Delenie slov na slabiky.

a) Slová sú buď jedno-, buď dvoj-, buď viacslabičné: kôň, pani, prozreteľnosť.
b) Slová z viacej iných povstalé menujú sa *složené:* troj-hran, dvoj-oký, noc-ľah, paro-loď.
c) Mnohé slová pozostávajú *z predpony, pňa* a *prípony:* pre-šib-alosť, ne-prav-ý, za-hrad-a. Peň alebo kmen je hlavnia, významová časť slova: šib, prav, hrad atď.

1. Jednoslabičné slová sa nedelia.
2. Složené slová delia sa dľa svojho složenia: noc-ľah, päť-ročný, pol-ostrov atď.
3. Súhláska medzi dvoma samohláskami prislúcha k nasledujúcej: de-*va*, le-*ni*-*vý* atď.
4. Dve súhlásky medzi dvoma samohláskami sa od seba rozlučujú: čier-ny, har-fa, čiž-ma, ov-ca atď.
5. Predpony a prípony, majú-li v sebe samo- alebo dvojhlásku, sa od kmena oddeľujú. Prípony však len vtedy, keď sa so súhláskou začínajú: ob-ísť, da-kto, u-ctiť; kupec-tvo, pre-viez-la atď.

6. Také dve hlásky, jako bl, dl, hl, pl, br, kr, sp, ktoré i *na začiatku slov* sa nachádzajú, zostávajú pri delení spolu i v prostriedku slov.

Od včuľku môže dať učiteľ rozdeľovať slová na slabiky bár ktorého článku z čítanky, alebo bár ktorej úlohy alebo článku tejto „Školy". Častejšie takéto cvičenia ešte i pozdejšie prevádzať, je veľmi prospešné. Takýchto úloh je teda bez počtu.

II. Ďalšie známosti o čiastkach reči (o slovách).

1. Sloveso môže byť v *prítomnom, minulom a budúcom čase.* V prítomnom stojí vtedy, keď sa udáva, čo činí alebo stáva sa *teraz* (včuľ); v minulom vtedy, keď udáva sa, čo činilo alebo stalo sa *prv* (predtým); v budúcom vtedy, keď vyslovujeme, že len *neskôr* (v budúcnosti) niečo činiť alebo stať sa má.
2. Keď hovorí sa o osobe alebo veci, čo ona činí, vtedy je sloveso *v činnom stave;* keď sa hovorí, čo sa s ňou stáva, vtedy stojí sloveso *v trpnom stave.*
3. Slová, ktoré udávajú, koľko je osôb alebo vecí, menujú sa *číslovkami.* Sú ony rozličné na otázky: koľko? koľkáty? koľkokrát? koľkoraký? atď.
4. Číslovka môže byť tiež *výrokom:* Boh je *jedon.* My sme *traja.*
5. *Zámená* sú slová, ktoré *za mená* osôb (miesto podstatných mien) upotrebúvame. U zámen rozoznávame *prvú* (hovoriacu), *druhú* (oslovenú) a *tretiu* (o ktorej sa hovorí) *osobu.*
6. *Osobné zámená* sú: 1. ja, 2. ty, 3. on, ona, ono; 1. mn. čísl. my, 2. vy, 3. oni, ony.
7. *Oni* sa užíva, keď sa na mužské osoby, *ony,* keď sa na ženské alebo stredné poťahuje.
8. Osobné zámeno môže byť tiež *podmetom: Ja* chodím do školy. *Oni* idú.

## § 12. Prisvojovacie prídavné meno.

### Jarmačné (16 článok.)

**Matka kúpila svojim deťom na jarmaku (veľtrhu) malé darčoky. Prijdúc domov vytiahla z košíka mädovník a hovorí: Ten bude Tonkov. Potom vyňala žemľu, tá vraj bude Jankova a jedno krásne jablko, to bude Štefkovo. Markin bol rožok, Betkina bola veľká hruška a Aničkino bolo hrozno. — Súsedovi chlapci dostali nožíky, a strýčkove dcérky dostaly každá ručníčok. Zahradníkove deti dostaly obrázky. Tetičkini učni dostali po päť krajciaroch, súsedine dievky každá novú zásterku a krčmárkine deti nové modliace knižky. Ale všetci dostali to len preto, lebo boli veľmi poriadni a poslušní.**

157. úl. Vypíšte všetky slová, ktorými odpovedáme na otázku čí? čia? čie?!

Takto: Tonkov, Jankova .... Markin .....

Slová, utvorené od mužských mien príponou *ov, ova, ovo,* od ženských príponou *in, ina, ino* menujeme *prisvojovacími prídavnými menami.* — I prisvojovacie prídavné mená môžu byť *výrokom.*

158. úl. Tvorte z nasledujúcich dvoch a dvoch podstatných mien z jednoho príponou *ov, ova, ovo; in, ina, ino* prisvojovacie prídavné meno a spojte ho s tým druhým!

Žiak pero, babička vnuk, Anna rameno, sestra zahrada, súsed žrebec, tetka voz, rybár sieť, maliar obraz, pekár diež, myslivec pes, zahradníčka kvietko, pani izba, slečna zábava, Ján meč, Václav kabát, Pavel kniha, Miško písmo.

Takto: Pero je žiakovo. Vnuk je babičkin....

159. úl. Spravte zo všetkých spojenín slov v predošlej úlohe na iný spôsob vety a podčiarnite podmet raz a výrok dva razy!

Takto: Žiakovo *pero* **píše.** Babičkin *vnuk* **sa ihrá...**

160. úl. Napíšte 5 mien stavov ľudských a utvorte

z každého prisvojovacie prídavné meno trojeho rodu a spojte s podstatnými menami!

*ov, in* sú mužského, *ova, ina* ženského a *ovo, ino* stredného rodu koncovky.

Takto: Mlynárov kameň, mlynárova mlynica, mlynárovo obilie. Sestrin prsteň, sestrina krava, sestrino teľa atď.

161. úl. **Harinok (sleď, haring).**

Jakú má hlavu? Jaké sú jeho oči? Čo nemá? Čo chýbä ešte? Čo nachádza sa na zadnej čiastke hlavy? Čo sú žiabra? Načo sú tieto? Čo není k pozorovaniu? Jaké je jeho telo? Čím je pokryté? Čomu je harinok podobný? Čo je kormidlo? Čo sú veslá? Jako donáša sa k nám harinok? Kde sa chytá?

úzka, veľký, mihalnica, vonkajšie ucho, žiabrové klapky (pokrývky), červené mäsité lupenky, dýchanie, krk, dlhý, stlačený, veľké šupiny (lupiny), člnok, chvost, plútvy, v súdkoch, more.

162. úl. **Včela.**

Čo je včela? Z koľko čiastok pozostáva jej telo? Jako sa menujú? Čo sa nachádza na hlave? Čo je hore na prsiach? Koľko nôh má včela? Čo sa nachádza na zadnej čiastke? Čo môže ním činiť? Čo navštevuje včela pilne? Čo zhotovuje z kvetinovej šťavy? Čože ešte snáša? Ktorá je jej spižiereň? Kto potrebuje jej vosk a mäd? Jaká je tedy včela človekovi?

hmyz, tri, hlava, prse a zadok, dve veľké oči, štyri krýdla, šesť, žihadlo, pichnúť, kvetiny, mäd, vosk, úl (klát), človek, užitočný.

163. úl. **Strom.**

Čo je strom? Jaký je? Čo je dole na strome? Čo vyrastá zo pňa? Čo rastie na ratolesťach (letorostoch)? Čo robia stromy na jar? Jaké sú listy na jaseň? Jaký zostane skoro strom? Ktoré stromy nesú ihly? Ktorý ihličniak je deťom najmilším stromom? Jaký strom je dub? Jaký strom je hruška? Jaký je strom ľuďom?

rastlina, vysoký, korene, haluze (konáre), listy, kvitne, zvädlé, žlté, holé, jedle, smreky, bory, vianočný stromček, lesný strom, ovocný strom, užitočný.

### 164. úl. **Tulipán.**

Čo je tulipán? Ktorá čiastka trčí v zemi? Čo vyrastá z cibule von? Jaké sú listy? Čo ešte vychádza z cibule? Jaký je ten kvet? Čože chýbä mu však? Kto sadí tulipán? Čo je on pre zahradu?

kvetina, cibuľa, listy, široké, kvet, pestrý (strakatý), vôňa, zahradník, okrasa.

### 165. úl. **Raž a jačmeň.**

Jaké steblá majú oba? Kde sedia u oboch zrná? Na ktorých plevných šupkách sú ostiny? Jaké je steblo ražné? Jaké je steblo jačmenné? Jako sú zrná ražné medzi plevnými šupkami? Jako jačmenné? Čie ostiny sú kratšie a užšie? Čo stáva sa s ražou? Čo zhotovuje sa s ražnej múky? Čo robí sa z jačmeňa?

prázdne (duté), uzlovaté, medzi plevnými šupkami, vonkajších, dlhé, krátke, voľno, s nimi srastené, ražné, mleť, chlieb, krúpy, slad.

166. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet podobne znejúce slová a udajte ich význam!

*Nedbá-li* kto na svoju povinnosť, ten je človek *nedbalý*. Veľká *pani* obcuje i s vysokými *pány*. Mnohí *páni* bývajú radi v spoločnosti vzdelaných *paní*. To je už *piata päta*, ktorú dievča uplietlo. Koho dobré bydlo *pichá*, toho sa chytá i *pýcha*. Ruka pravá nemá väčšieho *práva*, než ľavá. Kto kradne, má dlhé *prsty*. Dobrá zem má mnoho *prsti*. Dobrá *rada* poslúchne sa *ráda*. Kto sám cíti bolesť *rany*, ne*raní* tak snadno iného. *Ranní* čas je najlepší k učeniu. V Čechách není *soli*, ktorou sa pokrm *solí*. Keď matka na ulici *stála*, nehoda sa jej *stala*; ale na šťastie, že *stalá* nehoda nebola *stála*.

## § 13. Stupňovanie prídavných mien.

### Bohatstvo. (17. článok.)

**Každý človek môže byť bohatý, je-li so svojím spokojný. Pravda, že jedon od druhého je bohatší, áno, ktosi musí byť i najbohatší. Ten, ktorý není bohatý, ale má, čo potrebuje, je zámožný. I tu býva niekto od**

**iných zámožnejší a jedon z viacerých najzámožnejší. Spokojný človek je šťastlivý, spokojnejší je šťastlivejší a najspokojnejší je najšťastlivejší. Kto má čisté svedomie, je blahoslavený, kto má čistejšie, je blahoslavenejší, kto najčistejšie, najblahoslavenejší.**

167. úl. Vypíšte všetky prídavné mená na otázku jaký? jaká? jaké?!

Takto: bohatý, spokojný, bohatší, najbohatší atď.

*Bohatý, bohatší, najbohatší* sú tri stupne tej istej vlastnosti. Prvý stupeň je obyčajné prídavné meno; druhý stupeň sa od neho tvorí privesením koncovky *ší, ejší; šia, ejšia; šie, ejšie;* tretí stupeň od druhého pridaním predpony *naj.* Premieňanie týmto spôsobom menuje sa *stupňovaním* prídavných mien.

168. úl. Porovnávaj na spôsob prvej vety nasledujúce predmety jedon s druhým!

Skrček (krpatý) je taký malý jako dieťa. Sňah studený ľad. Mäd sladký cukor. Strom vysoký dom. Prádlo biele sňah. Pole široké lúka. Chlieb tvrdý kameň. Lopda guľatá guľa. Studňa hlboká baňa. Ľad hladký zrkadlo.

169. úl. Porovnajte dľa prvej vety nasledujúce predmety; podčiarnite prídavné meno v druhom stupni!

Vôl je *silnejší* nežli krava. Prst dlhý palec. Starec starý chlapec. Šabľa ostrá nôž. Kosť tvrdá chrupka. Močiar mokrý lúka. Haluz slabá peň (kmen). Lávka úzka most. Kosa veľká kosák. Cverna hrubá (tlstá) hodbáv. Krev červená mäso. Žinka krátka provaz. Líška chytrá medveď. Syn mladý otec. Ovca sprostá koza. Cesta široká chodník. Jama hlboká jarok. Železo ťažké drevo.

170. úl. Čo je ostrejšie od noža? Čo vyššie od kostola? hlbšie od rybníka? tvrdšie od železa? ťažšie od olova? dlhšie od metra? tenšie od stebla? rýchlejšie od koňa? väčšie od ťavy?

Takto: Britva je ostrejšia od noža....

171. úl. Porovnaj dľa návodu prvej vety nasledujúce predmety! Chrúst je malý, mucha je menšia, komár je najmenší. Nitka, žinka, provaz sú dlhé. Vidličky, špendlík, ihla sú končité. Meď, striebro, zlato, sú drahé. Jablko, hruška, pomaranč sú šťavnaté. Matka, otec, dedko

sú starí. Obločnica, papier, pavučina sú tenké. Železo, olovo, zlato sú ťažké. Kabát, kožuch, duchna sú teplé. Kôň, slon, veľryba sú veľké. Dom, väža, vrch sú vysoké.

## Listy.

172. úl. Karolko píše Ľudovítovi.

Kam nemôže Karol prijsť? (škola). Čo ho bolí? (krk). Kto nepustí ho preto von z domu? (rodičia). Čo má preto Ľudovít vykonať? (v škole oznámiť). Jaký úfa sa byť Karol zajtra zas? (zdravý).

Miesto, deň mesiaca a rok. Meno.

Takto sa napíše:

### Milý Ľudovíte!

Ja nemôžem dnes do školy prijsť. Bolí ma krk. Moji milí rodičia nepustia ma preto von z domu. Teda buď tak dobrý a oznám to v škole. Zajtra úfam sa zas byť zdravým a do školy prijsť.

Tvoj

Pezinok, dňa 1. septembra 1897. uprimný priateľ

Karol.

173. úl. Ľudmilka Katarínke.

Čo je zajtra? (Ľudmilkine narodzeniny). Koho Ľudmilka pozvala k tomu? (viacero priateliek). Kto má tiež byť pri tom? (Katarínka). Kedy sa majú všetky sísť? (o 4. hodinách). Čo aby Katarínka neurobila? (neskoro neprišla). Koho má so sebou doviesť? (malú Marku). Kto teší sa na zajtrok? (Ľudmilka).

Miesto, deň v mesiaci a rok. Meno.

174. úl. Ondrejko rodičom.

Ondrejko praje svojim rodičom mnoho šťastia k novému roku. Ďakuje rodičom za všetko dobrodenie, ktoré od nich obdržal v minulom roku. Sľubuje byť v novom roku poslušným a usilovným. Bude svojich rodičov milovať a im radosť činiť. Denne bude Pána Boha prosiť, aby jeho milých rodičov ešte dlho zdravých a šťastných žiť nechal.

Miesto, datum. Meno.

175. úl. Betka Aničke.

Anička sľúbila svojej priateľke Betke hrebíčkové a resedové semeno. Už je čas tu, že sa má siať. Betka

prosí svoju priateľku slovo držať. Anička môže jej hneď po donášačovi listu tie kvetinové semienka poslať. Ďakuje za láskavosť.

Miesto, datum. Meno.

## Poučky a pravidlá.

1. *Prisvojovacie prídavné meno* hovorí *čí? čia? čie.?* nekto alebo niečo je. Tvorí sa od osobných mužských príponou *ov, ova, ovo* a od osobných ženských priponou *in, ina, ino.* K. p. otcov, a, o; matkin, a, o.

2. Prisv. príd. m. môže tiež stáť jako *výrok:* Dom je *otcov.* Vinohrad je *matkin.*

3. Prídavné mená (obyčajné) môžu sa *stupňovať.* Prvý stupeň je samo prídavné meno (tvrdý, pekný); druhý stupeň sa od neho tvorí priponou *ší, šia, šie; ejší, ejšia, ejšie* (tvrd*ší*, pekn*ejší*) a tretí stupeň od druhého predponou *naj* (najtvrdší, najpeknejší). Niektoré sú nepravideľné: dobrý, lepší, najlepší; zlý, horší, najhorší; veľký, väčší, najväčší; malý, menší, najmenší; vysoký, vyšší, najvyšší.

4. Niektoré sa nestupňujú: večný, časný, mrtvý, nemý, ústny, písemný, celý atď.; všetky prisvojovacie; hmotné: zlatý, strieborný, medený, drevený, lipový, dubový atď.; vlčí, vtáči, hovädzí atď.

5. Keď veta krom podmetu, výroku a spony inšie slová (čiastky vety) v sebe *ne*obsahuje, menuje sa *holou vetou.*



# Obsah.

(Pre učiteľa.)

# Škola reči slovenskej.

## Cvičenia

**mluvničné, pravopisné a slohové**

**v 500 úlohách.**

V smysle učebného plánu, vydaného kr. uhor. ministerstvom osvety a náboženstva dňa 29. júnia 1879. roku pre nemaďarské národnie školy

dľa

**„Deutsche Sprachschule in Übungsbeispielen etc. von M. Baron, Th. Junghanns u. H. Schindler in Dresden“ a iných mnohých prameňov**

sostavil

Ján Zigmundík.

Druhé opravené vydanie.

**II. sošit.**

(Pre 4.—6. ročník; i pre opakovacie školy.)

**Pezinok, 1889.**

Tlačou dedičov J. Škarnicla v Uh. Skalici.

# III. Rozvinutá (rozšírená) veta.

## § 14. Prívlastok.

### a. Prívlastok je prídavné meno.

### V čas žatvy (18. článok).

Dušné vetry vejú, zralé zbožie stojí, ostré kosáky cvendžia, svižké škrovánky spievajú, uradovaná prepelica volá. Pilní ženci sa hrnú, štíhlé steblá padajú, plná hrsť sa ukladá, robotné ruky sa hýbu, lúbe slniečko zapadá. Smelé kone uháňajú, prázdne vozy prichádzajú, žltá pšenica sa nakladá, ďaleký hrom mumle, naložené vozy odchádzajú, dlhý bič plieska. Usilovní paholci bežia, pusté stodoly sa otvárajú, prázdne priestory sa plnia, trapné strarosti miznú, radostné spevy sa rozliehajú, ustatí (ukonaní) ženci odpočívajú.

176. úl. Vypíš a. podstatné mená, b. prídavné mená, c. slovesá!

177. úl. Pýtaj sa po holých vetách a napíš odpoveď v jednotnom čísle!

Takto; Čo veje? Vetor veje . . . .

178. úl. Pýtaj sa ešte raz po holých vetách, odpovedaj však v množnom čísle!

Takto: Čo veje? Vetry vejú . . . .

179. úl. Odpíšte 18. článok a podčiarnite prídavné mená, ktoré *pred* podstatnými stojá!

Takto: *Dušné* vetry vejú. *Zralé* zbožie stojí . . . .

*Prídavné meno* **pred** *podstatným stojáce, menuje sa vo vete* **prívlastkom**.

180. úl. Pýtaj sa na prívlastky slovami: *jaký? jaká? jaké?*; v množnom čísle *jakí? jaké?!*

Takto: Jaké vetry vejú? Dušné vetry vejú . . . .

181. úl. Odpovedaj na tyto otázky a podčiarni v odpoveďach prívlastky!

Jaké ovocie je nezdravé? Jaký človek nemôže hovoriť (mluviť)? Jaký pes je nebezpečný? Jaké nádoby

sú priezračné? Jaké hrnce sú pevné? Jaký nápoj je voda? Jaký človek je kmín? Jaký vták je oriešok? Jakú chuť má cukor? Jaké šaty hrejú? Jaké kachle (pec) hrejú? Jaké črievice tlačia? Jaká kniha je biblia? Jakí žiaci bývajú chválení?

Takto: *Nezralé* ovocie je nezdravé . . .

**182. úl.** Napíš odpovede ešte na tyto otázky tak, jako v predošlej úlohe!

Ktoré kone sa menujú žrebce? Ktoré cesty sa menujú hradské? Ktorí mužovia menujú sa starci? Ktorých mužov voláme hrdinami? Ktorá voda je ľad? Ktorá tráva je seno? Ktoré kachle hrejú chytro? Ktoré deti sú siroty? Ktorý pocestný odpočíva? Ktoré drevo horí dobre? Ktoré rieky sú splavné? Ktoré stromy sa kácajú? Ktoré nože sa brúsa? Ktoré obilie sa žne?

Takto: *Mladé* kone sa menujú žrebce . . .

183. úl. Spoj nasledujúce pojmy vo vety a pripoj vhodné prídavné mená čo prívlastky!

Zlato - kov. Kukučka - vták. Dub - strom. Oceľ - železo. More - voda. Rýnok - miesto. Víchor - vetor. Domčok - dom. Pustatina - kraj. Obor - človek. Trpaslík (skrčok) - človek. Vraník - kôň. Teľa - hovädo. Sňah - voda. Zahrada - pozemok.

Takto! Zlato je *drahý* kov . . .

184. úl. Vyhľadajte z nasledujúcich viet tie prívlastky, ktoré majú na konci *ý*, potom *á* a konečne *é!*

Pekný obraz teší človeka. Prívetivá prímluva sa každému ľúbi. Bociaň je holonohý vták. Nemocné dieťa je žalosť rodičom. Majetný človek môže chudobným udeliť. Pekná pieseň obveseluje. Surové mäso nejedz! Čerstvý vetor pofukuje. Vrelá voda obarí. Čisté prádlo krášli človeka. Hustá hora je tmavá. Ľudský rozum je obmedzený.

*Prídavné mená mužského rodu končia sa na* **ý**, *ženského rodu na* **á** *a stredného rodu na* **é**. *O takýchto sa hovorí, že sú* **tvrdého zakončenia**, *lebo majú pred ý, á, é tvrdú súhlásku.*

185. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet najprv prívlastky mužské, potom ženské, potom stredné!

Svet je božie dielo. Vôľa božia je svätá. Žabí skok je obratný. Psí hlas do neba neide. Sovia hlava je okruhlá. Husie perie najlepšie hreje. I vlčia koža je

užitočná. Slepačie vajce je biele. Soví let je tichý. Teľacie mäso je chutné. Cudzí človek sa ostýcha.

Takto: Žabí, . . . . sú mužského rodu.
božia, . . . sú ženského rodu.
božie, . . . sú stredného rodu.

*Prídavné mená vychádzajú teda v mužskom rode tiež na* **í**, *v ženskom na* **ia** *a v strednom na* **ie**. *Tyto sa menujú* **mäkkého zakončenia,** *lebo majú pred í, ia, ie mäkkú súhlásku.*

186. úl. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite prívlastky z prisvojovacích prídavných mien pozostávajúce!

Synovia Svatoplukovi boli nesvorní. Bratia Jozefovi išli do Egypta nakúpiť obilia. Pastieri Abrahamovi a Lótovi hádali sa o pašu. Učedelník Kristov zaprel pána svojho. Súsedov sad je sporiadanejší než strýcov. Aničkina úloha je lepšia než Boženina. Pánov klobúk je lacnejší než panin. Služka statkárova je pracovitá. Reč utrhačova do srdca raní. Modlitba matkina mnoho vymôže. Slovo pochlebníkovo není uprimné. Kladivo kováčovo býva ťažké. Pole leňochovo málo rodí. Dielo Hospodínovo dokonále je.

*I prisvojovacie prídavné mená môžu byť* **prívlastkami**. *Odpovedajú na otázky* **čí? čia? čie?**

*Prívlastkami môžu teda byť: 1) prídavné mená tvrdo zakončené; 2) prídavné mená mäkko zakončené; 3) prisvojovacie prídavné mená.*

187. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stojá!

1. *Dobrý* syn poslúcha rodičov.
2. Láska *dobrého* syna oproti rodičom nemá hraníc.
3. *Dobrému* synovi pán Boh odplatí.
4. *Dobrého* syna vychovať není maličkosť.
5. *Dobrý* synu, pamätaj na rodičov svojich!
6. Rodičia nesklamú sa v *dobrom* synovi.
7. S *dobrým* synom radosť žiť rodičom.

1. *Dobrí* synovia sú na potešenie rodičom.
2. Radosť *dobrých* synov je, pomáhať rodičom.
3. Rodičia radi pomáhajú *dobrým* synom.
4. Pán Boh požehná *dobrých* synov.
5. *Dobrí* synovia, ctite rodičov svojich!
6. Nádej rodičov sa zakladá na *dobrých* synoch.
7. S *dobrými* synmi bývajú rádi rodičia.

*Tu je to isté prídavné meno rozličnými* **koncovkami popremieňané**. *To sa menujú* **pády**. *Takých pádov je v jednotnom čísle 7 a v množnom tiež 7.*

*Premieňanie prídavných mien týmto spôsobom sa menuje jich* **skloňovaním**. *Viď tabuľku* **A** *na konci knižky!*

188. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *dobrej dcére!* Pomáhajte si pri tom tabuľkou A, ženského rodu!

Takto: 1. *Dobrá* dcéra poslúcha rodičov.
2. Láska *dobrej* dcéry atď.

189. úl. Odpíšte tú istú úlohu tak, aby bola reč o *dobrom dieťati*. Podľa tabuľky A, stredného rodu!

Takto: 1. *Dobré* dieťa poslúcha rodičov.
2. Láska *dobrého* dieťaťa atď.

190. úl. Naučte sa nazpamäť skloňovať *dobrý, á, é;* i v množnom čísle!

191. úl. Skloňuj dľa vzoru dobrý, á, é nasledujúce prídavné mená: silný, láskavý, drahý, temný!

*Tie koncovky v závorkách v množnom čísle na tabuľke* **A** *platia vtedy, keď sa vzťahuje prídavné meno na* **mužské osoby**. *Indy vždy platí tá druhá koncovka.*

192. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami pred ktorými stojá.

1. *Dnešní* úkol dobre sa mi podaril.
2. Mám radosť z *dnešnieho* úkolu.
3. S chuťou sa posadil k *dnešniemu* úkolu.
4. Za hodinu previedol som *dnešní* úkol.
5. Úkole *dnešní*, potešil som sa s tebou!
6. Dúfam, že není chýb v *dnešňom* úkole.
7. Ukrátil som si chvíľu *dnešním* úkolom.

1. *Dnešnie* úkoly dobre sa mi podarily.
2. Mám radosť z *dnešních* úkolov.
3. S chuťou som sa posadil k *dnešním* úkolom.
4. Za hodinu previedol som *dnešnie* úkoly.
5. Úkoly *dnešnie*, potešil som sa s vami!
6. Dúfam, že není chýb v *dnešních* úkoloch!
7. Ukrátil som si chvíľu *dnešními* úkolami.

*I tu platí poznámka od úlohy 187.*

193. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *dnešnej úlohe*. Viď tabuľku *A*, *božia!*

Takto: 1. *Dnešnia* úloha dobre sa mi atď.

194. úl. Odpište tú úlohu tak, aby bola reč o *dnešňom diele*. Viď tab. *A*, *božie!*

Takto: 1, *Dnešnie* dielo dobre sa mi atď.

**195. úl. Naučte sa skloňovať nazpamäť boží, -ia, -ie; i v množnom čísle!**

196. úl. Skloňuj dľa vzoru boží, -ia, ie nasledujúce prídavné mená: jelení, večerní, vlčí, rydzí!

197. úl. Vypíšte všetky prívlastky s podstatnými menami, pred ktorými stojá!

1. *Súsedov* pozemok je veľmi úrodný.
2. U *súsedovho* pozemku sa križujú cesty.
3. Tá zahrada sa tiahne až k *súsedovmu* pozemku.
4. Náš strýco rádi by zamenili svoju lúku za *súsedov* pozemok.
5. *Súsedov* pozemku, jak si výnosný!
6. Na *súsedovom* pozemku i pšenica výborne sa darí.
7. Naša lúka hraničí so *súsedovym* pozemkom.

1. *Súsedove* pozemky sú veľmi úrodné.
2. U *súsedovych* pozemkov cesty sa križujú.
3. Tá zahrada sa tiahne až k *súsedovym* pozemkom.
4. Náš strýco rádi by zamenili svoje lúky za *súsedove* pozemky.
5. *Súsedove* pozemky, však ste výnosné!
6. Na *súsedovych* pozemkoch i pšenica výborne sa darí.
7. Naša lúka hraničí so *súsedovymi* pozemkami.

*I tu platí poznámka od úlohy 187.*

198. úl. Odpíšte predošlú úlohu tak, aby bola reč o *súsedovej lúke.* Viď tab. *A, synova!*

Takto: *Súsedova* lúka je veľmi úrodná atď.

199. úl. Odpíšte tú istú úlohu tak, aby bola reč o *súsedovom poli!* Viď tab. *A, synovo!*

Takto: *Súsedovo* pole je veľmi úrodné atď.

**200. úl. Naučte sa nazpamäť skloňovať synov, -a, -o; i v množnom čísle!**

201. úl. Skloňujte dľa vzoru synov, -a, -o tyto prisvojovacie prídavné mená: pánov, matkin, bratov, sestrin!

*I pri tomto vzore koncovky v závorkách užívajú sa len vtedy, keď prídavné meno vzťahuje sa na* **osoby mužské.**

202. úl. Pozorujte na dlhé a krátke samohlásky v týchto prídavných menách!

Dobr*ý*, dobr*é*ho, dobr*é*mu, dobr*é*ho (*ý*), dobrom, dobr*ý*m.
Múdr*y*. múdr*e*ho, múdr*e*mu, múdr*e*ho (*y*), múdrom, múdr*y*m.
Bož*í*, bož*ie*ho, bož*ie*mu, bož*ie*ho (*í*), božom, bož*í*m.
Vtáč*i*, vtáč*e*ho, vtáč*e*mu, vtáč*e*ho (*i*), vtáčom, vtáč*i*m.

*Z tohto vidieť, že v koncovkách dlhé samohlásky sa* **zkráťa, jaknáhle v predchádzajúcej slabike je dlhá samohláska, lebo v slovenčine dve dlhé slabiky vedľa seba v jednom slove stáť nesmia.** *Toto platí pri* **všetkých** *premenách.*

*Výnimku robí len* **ou** *v siedmom páde, k. p. krásn*ou *brán*ou.

203. úl. Skloňujte ohľadom na vyvinuté pravidlo v predošlej úlohe tieto prídavné mená: b*ie*ly, kr*á*sny, st*á*ly; dom*á*ci, nes*ú*ci!

*Poneváč tu v pni dlhá hláska sa nachádza, musia koncovky,* **bárs by ináč dlhými byť maly,** *krátkymi zostať.*

## Poučky a pravidlá.

*1.* **Holá** *veta je tá, ktorá má v sebe len podmet a výrok (so sponou, lebo bez nej). Príklad: Vták lieta. Hora je hustá.*

*2.* **Rozšírená** *(vyvinutá) veta je tá, ktorá krom podmetu a výroku ešte i* **inšie čiastky** *obsahuje. Príklad:* **Spevavý** *vták lieta.* **Mladá** *hora je hustá.*

*3. Dosiaľ sme rozširovali vety* **prívlastkom**. *Prívlastok je bližšie označenie podstatného mena.*

*4. Prívlastok môže byť:*

*a) prídavné meno tvrdého zakončenia na otázku jaký, -á, -é. K. p.* **Usilovný** *žiak píše.*

*b) prídavné meno mäkkého zakončenia na otázku jaký, -á, -é. K. p.* **Zimní** *vetor fučí.*

*c) prisvojovacie prídavné meno na otázku čí? čia? čie? K. p.* **Otcov** *dom shorel.*

*5. Takéto prívlastky môžu stáť* **pred** *alebo* **za** *podstatným menom, ku ktorému patria.*

*6. Prídavné mená skloňujú sa v 7 pádoch jednotného a 7 pádoch množného čísla.*

*7. V ktorých pádoch pri skloňovaní prídavných mien tvrdé* **y** *lebo* **ý**, *a v ktorých* **i, í** *sa písať musí, videť z tabuľky* **A** *na konci knižky.*

*8.* **Dve dlhé slabiky nesmia v slovenčine v jednom slove vedľa seba stáť.** *Preto keď je v pni lebo koreni slova dlhá samohláska lebo dvojhláska, musí za tou dlhou slabikou nasledujúca koncová slabika* **krátkou** *zostať, bárby ináč dľa pravidla mala byť dlhou. K. p.*

*pekný má dlhé* **ý**, *múdry už má krátke, lebo v predchádzajúcej slabike to* **ú** *je dlhé. Tak i* **žltý, -á. -é,** *ale* **čierny, čierna, čierne.** *Teľací,* **-ia, -ie,** *ale domáci,* **-a, -e.**

## § 15. Pravopisné cvičenia.

204. úl. Odpíšte nasledujúce vety a dajte pozor na tvrdé a mäkké, na dlhé a krátke i!

Kameň je tvrd*ý*. Cukor je biel*y*. Ovč*í* syr je chutn*ý*. Zimn*í* deň je krátk*y*. Súc*i* remeselník je vítan*ý*. Svieži chlieb je mäkk*ý*. Hoblík je ostr*ý*. Tchor*í* kožuch smrdí. Peň je hrub*ý*. Ryb*í* tuk je zdrav*ý*. Mĺkv*y* klas je zl*ý*. Páv*i* chvost je krásn*y*.

205. úl. Odpíšte a pridajte patričnú koncovku!

Chlapec je mlad-. Boh je všemohúc-. Človek je tvor bož-. Orl- zrak je ostr-. Topoľ je štíhl-. Jastrab- zobák je siln-. Pes je živočích domác-. Ps- ňuch je veľmi bystr-. Spev slávič- je krásn-. Koz- pysk je rostlina. Škrekľav- páv- hlas je odporn-. Obor je veľ-. Lv- rev je ohromujúc-. Uheľ je čiern-. Hus- tuk je vzácn-.

*Pozorovať: 1) po mäkkých hláskach sa píše mäkké* **i, í**; *2) po tvrdých sa píše tvrdé* **y, ý**; *3) z mena* **živočícha** *utvorené prídavné má mäkké* **i, í**; *4) za predchádzajúcou dlhou slabikou smie nasledovať len* **krátka**.

206. úl. V nasledujúcich vetách prídavné mená doplniť koncovkou patričného rodu!

Vôľa bož- je svät-. Dielo bož- je stál-. Dielo ľudsk- je nestál-. Žab- skok je šikovn-. Žab- telo je nah-. Hus- chod je zdĺhav-. Hus- perie je vzácn-. Ps- hlas do neba neide. Šíp čili ps- ruža je červen-. Sov- let je tich-. Sov- hlava je okrúhl-. Zviera domác- je krotk-. Vlčina je vlč- koža. Sviež- ovocina je chutn-.

207. úl. Doplňte koncovky!

Stôl býva dľa podoby štvorhrann-, okrúhl-; dľa látky dreven-, železn-, kamenn-; dľa upotrebenia písac-, šijac-, jeďac-. Koža je dľa pôvodu hovädz-, ps-, teľac-, koz-; dľa zovňajška surov-, vyroben-; dľa hmatu tvrd-, mäkk-. Mlieko je dľa pôvodu kravsk-, ovč-, koz-, osl-; dľa chuti sladk-, kysl-; dľa dobroty hust-, riedk-.

### b a p. Zub, sup.

208. úl. Odpíšte nasledujúce slová: zub (zuby), zúbky, dub, dubky, vrub, vrúbky, lub, holub, holúbky,

**kĺb, klbko, žlab, žlábky, hrab**, úhrabky, lebka, trúb, trúbka, drob, drobky, rýb, rybka, hĺbka — sup, lup, chlp, chĺpky, šíp, šípky, snop, snopky, čep, čipky, lep, lepkavý, sklep, skliepky, stupka, sypký, sýpka.

*Spoluhlásky prijímajú často zvuk jim podobných hlások, čo menuje sa* **spodobovaním** *súhlások. K. p. v tých slovách vyše zneje* **b** *tak jako* **p.**

*Dľa toho delia sa súhlásky na*

**hlasné:** *b, d, ď, g, h, v, z, ž, dz, dž*

*a* **temné:** *p, t, ť, k, ch, f, s, š, c, č.*

*Stojí-li hlasná pred temnou, stáva sa vo vyslovení tiež* **temnou,** *a* **naopak.**

*Tiež na konci slova zostávajú hlasné* **temnými.**

*Poneváč tu dľa výslovnosti není zrejmo, má-li sa písať* **b** *lebo* **p,** *predĺžme si nejako to slovo, tak, aby za tou otáznou hláskou* **samohláska** *nasledovala, a hneď ju celkom určite rozoznáme. K. p.* **zub** *predĺžime na* **zuby** *a hneď počujeme, že tam veru* **b** *treba a nie* **p.** *Toto platí i u nasledujúcich úloh.*

## d, t. Plod, plot.

209. úl. Odpíšte: Ľad, slad, sladký, rad, riadky, hlad, sad, mäd, posádka, vred, plod, úhod, riedky, hladký, prudký, vodka — let, plat, mlat, kohút, plot, most, ret, pot, matka, statky, pätka, zátka, jatka.

*Tu zneje* **d** *jako* **t.** *Ostatné viď predošlú poznámku!*

## ď, ť. Slaď, plať.

210. úl. Odpíšte: loď, loďka, meď, káď, žrď, seď, hľaď, piaď, ceď, poď, neblúď, choď, zahoď, medveď, dážď, — čnosť, trať, úvrať, lakeť, plášť, počeť, prýšť, vecheť, pažiť, niť, obeť, pečať, česť, milosť.

*Tu znie* **ď** *jako* **ť.**

## v, f. Lev, ráf.

211. úl. Odpíšte: lev, rev, splav, plávka, chliev, chlievky, krov, krôvky, lov, lovčí, spev, práv, ohlávka, oddávky, dievka, lávka, dávka, — pif, paf, puf, haf, ráf, húf, rýf, Jozef, traf.

*Tu znie* **v** *skoro jako* **f.**

*Ďalšie podobné úlohy nasledujú neskorej.*

212. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré majú v pni *y*, a zapamätajte si jich!

Po *b*: aby, by, byť, obydlie, kobyla, obyčaj, bylina, bystrý, býk, býl, byvol;

Po *l:* lyko, lýtko, lysý, mlýn, plýtvať, oplývať, plyn, polynok, slyšať.

213. úl. Podobne predošlej úlohe.

Po *m:* my, myseľ, myť, mydlo, hmyz, myš, mýto, mýliť sa, šmýkať sa, zamykať, priesmyk, myrta;

po *p:* pýcha, pyteľ, pýr, pýriť sa, pyramida, pysk, kopyto, zpytovať sa, trpytiť sa, pykať.

214. úl. Tiež tak!

Po *s:* sychravý, sýkora, syn, sypať, syr, sysel, sytý, osyka, syrup:

po *v:* vy, vykať, zvykať, vydra, výr, vysoký, výskať, vyť, vyza, vyžla;

po *z:* jazyk, nazývať, ozývať sa, vzývať.

215. úl. Odpíšte a napíšte ešte viacej podobných!

Vy-niesť, vychodiť, výklad, výraz, výzor, vyliať, vypiť, vybiť, vypustiť, výpustok, výmysel, atď.

*Predpona* **vy, vý** *píše sa vždy s tvrdým* **y, ý**.

## § 16. Slohové cvičenia.

216. úl. Vyprávka dľa otázok.

### Dve kozy.

Kto išiel cez lávku? (dve kozy). Jaká bola tá lávka? (veľmi úzka). Čo nechcela žiadna učiniť? (vyhnúť, vystúpiť sa). Do čoho prišly preto? (do zvady). Čo urobily? (rozbehly sa proti sebe a dŕcaly sa). Kam padly obe? (do vody). Čo zachránily len s namáhaním? (svôj život).

217. úl. Opíš vážu!

### Váža.

Čo je váža? Kto ju staval? Jaká je? Čo je obyčajne na končiari pripevnené? Čo visí vo váži? Čo sa nachádza ešte vo váži? Ktoré stavänie má vážu?

stavänie, murári a tesári, vysoká, kríž, zvony, hodiny, kostol.

218. úl. Podobne: **Myš.**

Čo je myš? Jaká je? Jaká je jej hlava? Čo stojí okolo nosa? Jaké sú oči? Čo žerú myši rádi? Čo môžu robiť zubami? Jaké sú preto ľuďom? Čo sa s nimi robí? Kto chytá myši? Čo nastavujú ľudia?

zviera, malá, končitá, fúze, jasné, slaninu, hlodať lebo hrýzť, škodlivá, chytajú sa, mačka, slopec (pasť).

219. úl. **Jež.**

Čo je jež? Jaký má pysk? Jako sa ešte menuje? Jaké sú jeho uši? Jaké má nohy? Čím je celé jeho telo pokryté? Čo robia tie pichláče? Čo je jeho pokrmom? Čo že žere ešte? Kde má svôj brloh? Čo robí v zime?

ssavec,, končitý, rypák, krátke, krivé, pichláčmi, pichajú, myši a iné malé zvieratá, ovocie, húšte, spať.

220. úl. Vyprávka dľa básne.

**Spachtoš.**

Už slniečko nad hrajinou dosť vysoko stálo, a Ďuríkovi sa ešte sladko buvíkalo. „Vstávaj Ďurko!“ matka k nemu už po tretie vraví; ale Ďurkovi je dobre, on sa hluchým spraví. „Čakaj spachtoš!“ a tichúčko ku posteli kročí, — plný pohár čerstvej vody šuchne mu do očí. Vychytil sa jako jeleň a dal sa do plaču. — „Vidíš Ďurko, tak z postele čerství chlapci skáču!“

Kde stálo na nebi slniečko? Kto ešte spal vtedy? Čo mu hovorila matka? Koľko razy ho napomenula, aby hore vstal? Jakým sa urobil Ďurko? Čo si pomyslela matka? Čo urobila? Či potom už vstal hore? Prečo plakal? Čo mu matka potom riekla?

§ 17. b. Prívlastok je prisvojovacie zámeno.

Najmilšie barvy (19. článok).

**Ondrej a Hanka hádali sa, ktorá barva by najkrajšou bola. Ondrej hovoril: „*Moja* najmilšia barva je červená. Červené sú *naše* ruže v zahrade“. Hanka riekla: „Ja ľúbim najviac modrú (svetlú) barvu. Pozri na nebo, *jeho* barva je modrá! Modrá je i *tvoja* najmilšia kvetina, fijalka“. Otec však**

**pravil: „***Vaše* **dohadovanie je marné. Všetky barvy sú pekné.** *Jich* **najväčšiu krásu a velebu obdivujeme na dúhe". Pri tom ukázal na nebo, kde práve nádherná (rozkošná, utešená) dúha sa skvela.**

221. úl. Pýtajte sa po význačne tlačených slovách otázkou čí? čia? čie? a odpovedajte v celých vetách!

Takto? Čia najmilšia barva je červená? *Moja* najmilšia barva je červená . . . .

*Slová: môj, tvôj, jeho (jej jeho); náš, váš, jich (ích, jejich) sú* **prisvojovacie zámená,** *ktoré sa tiež čo* **prívlastky** *užívajú.*

*Tu tiež rozoznávame tri* **osoby** *(1., 2., 3.) a tri rody: môj, moja, moje atď.*

222. úl. Napíšte s každým prisvojovacím zámenom vetu na tento spôsob: *Môj* kabát je nový.

*Tyto zámená skloňujú sa dľa tabuľky* **B** *na konci knihy.*

223. úl. Skloňuj dľa *môj* na tab. *B* tiež *tvôj, svôj, náš, váš!*

**Jeho, jej; jejich (jich, ích)** *sa neskloňujú.*

## Môj kurín (20. článok).

**Dvor** *môjho* **otca má tienny kút. V tomto kúte nachádza sa** *môj* **kurín. On je** *moja* **radosť a** *moje* **najmilšie miestečko. Moje kury znajú moje kroky už z ďaleka. Môj kohút so zlatýma perami čuje môj hlas náležite. Keď ruku vystrem, príjde smelo ku mne. Zkúma moju ruku zobákom. Pritom škúli ustavične po mojom vačku. Veľmi rád by nečo dostal. Ukážem-li mu otrusinky (omrvinky, odrobinky), tak neustúpi prv od môjho boku, dokiaľ mu jich nepotrúsim. Teraz príjdu i moje sliepky k tomu. To je krákorenie! Tu sa smeje moje srdce. Moje sliepky by som nepredala, ani čoby mi koľko za ne ponúkali.**

224. úl. Odpíšte ten článok a podčiarnite prisvojovacie zámená, ktoré jako prívlastok stojá!

Takto: Dvor *môjho* otca atď.

225. úl. Vyprávaj ten článok tak, jakoby ten kurín tebe i s tvojimi bratmi a sestrami patril!

Takto! *Náš* kurín. Dvor *nášho* otca atď.

226. úl. Vyprávaj to svôjmu priateľovi, ale tak, že jemu ten kurín patrí!

Takto: *Tvôj* kurín. Dvor *tvôjho* otca atď.

227. úl. Vyprávaj to svojim priateľom tak, že jim ten kurín patrí!

Takto: *Váš* kurín. Dvor *vášho* otca atď.

228. úl. Vyprávaj tú vyprávku tak, že ten kurín súsedovmu synovi patrí!

Takto: *Jeho* kurín. Dvor *jeho* otca atď.

229. úl. Vyprávaj tak, že ten kurín súsedinej dcére patrí!

Takto: *Jej* kurín. Dvor *jej* otca atď.

230. úl. Vyprávaj tak, že kurín súsedinmu dievčaťu patrí!

Takto: *Jeho* kurín. Dvor *jeho* otca atď.

231. úl. Vyprávaj tak, že kurín všetkým deťom súsedovym patrí!

Takto: *Jich* kurín. Dvor *jejich* otca atď.

## § 18. Prívlastok je ukazovacie zámeno.

### Na jarmaku (21. článok).

**Deti, poďte so mnou na jarmak! Poobzierajte si šiatre a búdy. Tento rad patrí pernikárom a cukrárom. Tu je mnoho sladkých vecí. Tamten rad má plátno a šaty. Malí a veľkí ľudia navštevujú ho pilne. Tento priekupec už všetko popredal, a tamtá žena ani nestačí peniaze čítať. Včuľ sa obráťme k hentomu slobodnejšiemu miestu. To sú tam hračky. Taký tovar je u detí obzvlášte obľúbený. Všade videť veselé detské tváre. Títo chlapci ťahajú malú káru s drevom. Tá istá je ešte celkom nová. Henty (tamtie) dievčence objímajú svoje lútky (panenky). Všetko sa raduje. I my si spravíme radosť. Tento buben dostanete vy väčší chlapci, a toho koňa dreveného vy menší. A včuľ choďte spešne domov!**

232. úl. Vypíš z tohto článku tie vety, v ktorých nachádza sa čo prívlastok 1) ukazovacie zámeno *tento, táto, toto*; 2) uk. zám. *tamten* (henten), *tamtá* (hentá), *tamto* (hento); 3) uk. zám. *taký, taká, také*; 4) uk. zám. *ten istý, tá istá, to isté!*

Takto: *Tento* rad patrí pernikárom a cukrárom ....

*Teda i* **ukazovacie zámená:** *ten, tá, to; tento, táto, toto; henten, hentá, hento; taký, taká, také; ten istý, tá istá, to isté; onen, oná, ono; atď. môžu stáť čo* **prívlastky** *pred podstatnými menami.*

*Skloňujú sa dľa* **ten, tá, to** *na tabuľke* **B** *na konci knižky.* **Onen, oná, ono** *ide dľa* **jedon, jedna, jedno** *na tab.* **C.**

## § 19. Prívlastok je číslovka.

### Hádka (22. článok).

**Dve hlavy nosím do hora, dve ramená mi visia dolu, šesť dlhých nôh mi načítaš, avšak len štyri nohy upotrebujem; mám tiež len desať palcov na všetkých nohách spolu. Jako má sa rozumet tomu?**

Jazdec na koni.

233. úl. Opíš a podčiarni číslovky!

*Tu sú číslovky* **prívlastkami.**

234. úl. Vypíš všetky podstatné mená s číslovkami a zaobal jich do nových viet!

Takto: Žiadne zviera nemá *dve hlavy* ....

235. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky a podčiarni všetky prívlastky, ktoré *základnými číslovkami* sú vyjádrené!

*Základné číslovky menujú sa tyto: jedon, dva, tri, štyri, päť atď. až do nekonečna.*

*Skloňujú sa dľa tabuľky* **C** *na konci knižky.*

Koľko dní má týdeň? Koľko mesiacov má rok? Koľko nôh má pes? Koľko prstov má človek na každej ruke? Koľko palcov nachádza sa na nohách? Koľko máš ty ramien? Koľko ramien má desať ľudí? Koľko dní má jedon mesiac? Koľko litrov má hektoliter? Koľko kilogramov má metrický cent? Koľko nôh má chrúst? Koľko nôh má pavúk? Koľko listov má ďatelina? Koľko kúskov má kopa? Koľko vecí patrí do jednoho tucta?

Koľko máš rokov? Koľko kusov robí jedon pár? Koľko hárkov činí knihu papieru?

Takto: Týdeň má *sedem* dní . . . .

236. úl. Napíš *radové číslovky* od 1—12 (od jednoho po dvanásť) číslicami (ciframi) a slovy!

Takto: 1. = prvý, prvá, prvé; 2. = druhý, á, é; 3. = tretí, ia, ie;

*I* **radové číslovky** *upotrebujú sa za* **prívlastky.**

237. úl. Odpovedz na nasledujúce otázky a podčiarni prívlastky z radových čísloviek utvorené. Postav ku každej radovej číslovke i číslicu (cifru) zodpovedajúcu!

Koľkáty deň týdňa je nedeľa? útorok? sobota? streda? pondelok? piatok? štvrtok? Koľkáty mesiac v roku je december? oktober? august? februar? november? juli? januar? marec? máj? september? april? Koľkáty sedíš ty v lavici? Na ktorý deň pripádajú tvoje narodzeniny? Na ktorý deň pripádajú vianoce? Ktorý deň počína rok?

Takto: Nedeľa je prvý (1.) deň týdňa (v týdni).

238. úl. Napíš z predošlej úlohy mená dní a mesiacov v pravom poriadku!

Takto: Nedeľa, pondelok atď.

239. úl. Vypíšte číslovkami udané prívlastky z úloh 140., 141., 142., 143. a 144.!

240. úl. Odpíšte nasledujúce vety:

*Všetci* ľudia sú k blaženosti stvorení. *Mnoho* je povolaných, ale *málo* vyvolených. *Všetku* nádej skladajte v Bohu. *Koľko* hláv, *toľko* smyslov. V súsedovej zahrade *niekoľko* stromov vyschlo. *Žiadon* človek *všetkým* ľuďom neuhovie. *Každý* človek musí zomreť. *Mnohý* človek si dobrovoľne na zdraví škodí. Čo platno človekovi, keby *celý* svet získal a na duši svojej zkázu trpel?

*Vyznačené slová sú* **neurčité číslovky,** *lebo udávajú len* **neurčite** *mnohosť. Bývajú buď výrokami buď prívlastkami.*

§ 20. Prívlastok je podstatné meno v 2. páde.

## Hora jako obydlie (22. článok).

**Hora je obydlie** *jeleňov.* **I srny a zajáce vyhľadávajú húštavy** *hôr.* **Hniezda** *vtákov* **sú tu bez-**

**pečné. Listy** *stromov* **chráňa jich. I veverka žije tu. Ovocie** *dubov* **poskytuje jej pokrm. Nepohŕda ona však ani jádrami** *orechov.* **Na spodu videť diery** *králikov.* **Tyto prekážajú zrostu koreňov. Vedľa ležia podzemné komory** *myšičiek.* **Tiež kôra** *borovíc* **je obľúbeným miestom sdržovania. Tam nachádzajú sa dlhé chodby** *chrobákov,* **a s vrchov koruny zvučí bzučanie** *včeličiek.* **Všetkým dáva hora lacnú a priestrannú hospodu.**

*Tieto poznačené slová sú tiež* **prívlastky,** *vyjádrené* **podstatnými menami v 2. páde.**

*Tiež podstatné mená skloňujú sa v siedmi pádoch jednotného a v siedmi pádoch množného čísla. Viď tab.* **D** *na konci knižky!*

241. úl. Pýtaj sa otázkou čí? čia? čie? po prívlastkoch, ktoré skrz *podstatné mená v 2. páde* vyjádrené sú, a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Čie obydlie je hora? Hora je obydlie *jeleňov.* Čie húšťavy vyhľadávajú srny a zajáce? Srny a zajáce vyhľadávajú húšťavy *hôr.*

242. úl. Pýtajte sa ešte raz jako v predošlej úlohe, odpovedajte však tak, aby podstatné mená v 2. páde v *jednotnom čísle* stály!

Takto: Čie obydlie je hora? Hora je obydlie *jeleňa.*

243. úl. Skloňujte dľa vzoru *chlap* (tab. *D*) slová: pán, brat, súsed, stolár!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu* **osobné,** *vychádzajúce na* **tvrdú** *lebo* **obojetnú** *súhlásku.*

244. úl. Skloňujte tiež dľa vzoru *muž* tyto: zať, priateľ, samec, tovaryš!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu* **osobné,** *vychádzajúce na* **mäkkú** *súhlásku.*

245. úl. Skloňujte dľa vzoru *dub* tyto: buk, strom, plot, rok!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu* **neživotné,** *vychádzajúce na* **tvrdú** *lebo* **obojetnú** *spoluhlásku.*

246. úl. Skloňujte dľa vzoru *meč* tyto: kľúč, kôš, mozoľ, klinec!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená mužského rodu* **neživotné,** *vychádzajúce na* **mäkkú** *súhlásku.*

247. úl. Skloňuj dľa vzoru *ryba* tyto: žena, vŕba, sova, krava!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená* **ženského** *rodu, ktoré pred* **a** *majú* **tvrdú** *lebo* **obojetnú** *súhlásku.*

248. úl. Skloňuj dľa vzoru *duša* tyto slová: ruža, hrča, vôňa, núdza!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená* **ženského** *rodu, ktoré pred* **a** *majú* **mäkkú** *súhlásku.*

249. úl. Skloňuj dľa vzoru *zem* tyto: pec, krev, posteľ, loď, reč, moc!

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podstatné mená* **ženského** *rodu, ktoré sa na* **spoluhlásku** *(súhlásku) končia. Nektoré prijímajú v daktorých pádoch* **i,** *druhé* **e.**

250. úl. Spoj tyto slová do viet (vo vety)!

Vôňa ruža — hrebíčok ľúbežná. Spev slávik — kos príjemný. Kožušina kuna — líška teplá. Končiar šabľa — pika ostrý. Steblo raž — pšenica zelený. Uši osel — zajác dlhý. Pelechy jazvec — škrečok (chrčok) ležia pod zemou. Srsť kone — kravy mäkký. Perie havran — kávka čierny. Jan syn Zachariaš — Alžbeta.

Takto: Vôňa *ruže* a *hrebíčku* je ľúbežná.

*Čím sú vo vete tie vyznačené slová?*

## O stromoch.

Korene duby - buky uzlovatý. Peň topoly - palmy štihlý. Kôra javor - buk hladký. Koruna lipa - gaštan velikolepý. Ratolesti breza - vŕba ohybké. Ihlice borovica - modrín (smrek) končitý. Kvety jalša - lieska menujú sa kočičky (jahňade). Plody jedle - smreky menujú sa šišky. Jahody kaliny - bäz žerú vtáci. Drevo čerešňa - orech zrábä sa na izebné náradie.

251. úl. Tak jako predošlá úloha.

Takto: Korene *dubov* a *bukov* sú uzlovaté.

252. úl. Skloňuj dľa *slovo* (tab. *D.*): zlato, súkno, delo, vojsko.

*Dľa tohto vzoru skloňujú sa podst. m.* **stredného** *rodu, vychádzajúce na* **o** *s predchádzajúcou* **tvrdou** *súhláskou, a len množný počet majúce na* **a, á**; *jako:* **ústa, vráta, krosná.**

253. úl. Odpíšte nasledujúce slová, ktoré *žiadneho množného čísla nemajú* a hľadajte ešte podobné!

Kamenie, zbožie, perie, obilie, okutie, piesok, prach, mlieko, zdravie, veselie, svedomie, šťastie . . . .

254. úl. Odpíšte nasledujúce slová ktoré *žiadneho jednotného čísla nemajú*, a hľadajte ešte podobné!

Pľúca, máry, otruby, plevy, vidly, vážky, Uhry, Čechy, dvere, hrable, jasle, husle, kliešte, konope, sane, Košice, Dražovce, hromnice, letnice alebo turice, vianoce, drobty, čary, patoky, odpustky, ostatky, mravy, pačesy, hody, nožnice, nohavice . . . . .

255. úl. Skloňuj dľa vzoru *pole:* srdce, vrece, oje, nebe, ohnište!

*Dľa tohto skloňujú sa podst. m.* **stredného** *rodu, vychádzajúce na* **e** *alebo* **o** *s predchádzajúcou* **mäkkou** *spoluhl.: vrec***e**, *vrec***o**; *plec***e**, *plec***o**; *neb***e**, *neb***o**; *atď. potom na* **šte:** *strnište, smetište, atď.*

256. úl. Skloňuj dľa *umenie:* videnie, kamenie, zdravie, šťastie, uhlie!

*Sem patria všetky podst. m. na* **ie.** — *Také podst. mená, ktoré neznamenajú skutočnú osobu lebo vec, lež buď* **vlastnosť** *alebo* **povahu,** *jako mladosť, starosť, choroba, buď* **stav** *alebo* **čin** *samostatným myslený, jako sen, beh, východ, západ menujeme* **odťaženými** *podst. menami. Sem patria všetky od slovies pochádzajúce na* **ie,** *bitie, učenie, čítanie atď.*

*Ostatnie podst. m. (mená skutočných osôb, zvierat a vecí) menujeme* **skutočnými** *podstat. menami.*

257. úl. Vypíšte z čítanky 20 skutočných a 15 odťažených podstatných mien!

258. úl. Skloňuj dľa *semä:* bremä, plemä, temä, rámä, vemä!

*Tieto vychádzajú i na* **eno:** *bremeno, semeno, temeno, plemeno, rameno vemeno (vymeno) a skloňujú sa dľa* **slovo.**

259. úl. Skloňuj dľa *kurča:* háďa, dievča, chlapča, dieťa.

*Sem patria zmenšené na* **a** *a mladé zvieratá vyznamenávajúce: jahňa, osla, žriebä, káča, morča, húsa, prasa atď.*

260. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky prívlastkom z podstatného mena v 2. páde!

Čia strecha je končitá? Čí vrchol je stromovím obrastlý? Čie prsty majú pazúry? Čí nos menuje sa

rypák? Či zobák je malý? Čí chod je vzpriamený? Čie uši sú dlhé? Čia koža vyrába sa na remeň? Čie štetiny upotrebúvajú sa na kefy? Čie mäso sa pečie? Čie telo má bodliače? Čí pokrm pozostáva z červíkov? Či syn bol Jozef? Čie hlavné mesto leží na Dunaji?

Takto: Strecha *váže* je končitá . . . .

261. úl. Čoho sú nasledujúce veci čiastkou?

Hlava, prst, haluz, list, krýdlo, šupa, škrupina, strecha, ucho, rúčka, koleso, korene, šupiny, štetiny, pazúry.

Takto: Hlava je čiastka *tela* . . . .

262. úl. Učiň v nasledujúcom z prídavného mena podstatné v 2. páde!

Domové dvere, kráľovský trón, císarská ríša, ritiersky hrad, žiacky sošit, dedinský kostol, pekársky sklep, lesný kraj, jazdecká šabľa, ihlové ucho, učiteľský plat, rychtársky dom, domová pokladnica, slovenský obyčaj, roľnícky zvyk, hrnčiarsky riad, kňažské povolanie.

Takto: Dvere *domu*, trón *kráľa*, . . .

263. úl. Odpíšte ešte raz úlohy 187., 192. a 197.! Tam najdete podstatné mená s prídavnými spolu skloňované.

## Poučky a pravidlá.

*I. Holá veta môže sa rozšíriť* **prívlastkom.**

*II. Prívlastok môže byť:*

1. *bár jaké prídavné meno, na otázku* **jaký? á? é?; čí? čia? čie?**
2. *prisvojovacie zámeno, na otázku* **čí? čia? čie?** *Príkl.* **Môj** *kabát;* **váš** *dom.*
3. *ukazovacie zámeno, na otázku* **ktorý? á? é?** *Príkl.* **Tento** *strom;* **oná** *vŕba.*
4. *číslovka (základnia), na otázku* **koľko?** *Príkl.* **Sedem** *dní.*
5. *číslovka (radová), na otázku* **koľkáty? a? e?** *Príkl.* **Siedmy** *deň.*
6. *číslovka (neurčitá). Príkl.* **Všetci** *ľudia;* **každý** *človek.*
7. *podstatné meno v 2. páde, na otázku* **koho? čoho? čí? čia? čie?** *Príkl. Strecha* **domu;** *obyčaj* **pána;** *šaty* **panej.**

*Miesto podst. m. v 2. páde sa v slovenčine často užíva prídavného mena: strecha* **domová;** *obyčaj* **pánova;** *šaty* **panine.**

*III. Podstatné mená, prisvojovacie a ukazovacie zámená, číslovky skloňujú sa v 7 pádoch v jednotnom a množnom čísle, tak jako to patričné tabuľky na konci knižky ukazujú.*

## § 21. Pravopisné cvičenia.

### h, ch. Luh, duch.

264. úl. Oďpíšte: Boh, prah, dlh, luh, vrah, hloh, kruh, pstruh, druh, Váh, nocľah, koželuh, vlhký, ľahký, krehký — prach, duch, sluch, mech, moch, Čech, orech, pelech, beloch, černoch, leňoch.

*Tu zneje* **h** *jako* **ch**. *Viď úlohu 208. s poznámkou.*

### g, k. Glg, krk.

265. úl. Odpíš: Glg, grg, strýg, vrzg, druzg — rak, vták, chrobák, prask, tresk, plesk, blesk.

*Tu znie* **g** *jako* **k**.

### z, s. Mráz, hlas.

266. úl. Odpíšte: Voz, vozka, mráz, odraz, obraz, obrázky, slizký, mrzký, klzký, rozťať, úkaz, ukázka, Francuzko, lez, lezci, vez — les, pes, hlas, hláska, čas, častý, pás, páska, klas, klásky, nos, pros, vosk, voskár, láska, kôstka, Rus, Rusko.

*Tu znie* **z** *jako* **s**.

### ž, š. Nôž, voš.

267. úl. Odpíš: Lež, viežka, slúž, služka, diež, diežka, váž, vážky, nôž, kráž, bôžkovie, družky, rožky, tvarožky, bež, bežci — pliešky, súš, zkúška, mušky, pešky, líška, Češka, Vlaška.

*Tu znie* **ž** *jako* **š**.

### dz, c. Vádzka, vyplácka.

268. úl. Odpíš: Schôdzka, prechádzka, vychádzka, zachádzka, obhádzka — válec, nemec, nemecký, vedecká.

*Tu znie* **dz** *jako* **c**.

## dž, č. Hádžte, páčte.

*Tu znie* **dž** *jako* **č.**

269. úl. Vyhľadajte v nasledujúcich slovách hlasné hlásky a udajte jako sa premeňujú: Vták, včela, v koši, obchod, občan, obcovať, sladký, ľahký, od pána, mladší, nízky, rozťať, z chyže, ťažký, schôdzka, sádžte.

270. úl. Pozoruj spodobovanie súhlások ešte v nasledujúcich vetách, odpíš ích a podčiarni tie súhlásky, ktoré zvuk menia!

Po niti dovieješ sa *klbka.* Učenie má koreň horký, ale *plod sladký.* Jaký pán, taká *čeliadka. Hĺbka* Čierneho Mora je veľká. Práca je len dotiaľ *obťažná*, dokiaľ sme jej neprivykli. Nemocný pečlivej *obsluhy* potrebuje. Každý *občan* má si byť povedomý svojich práv. Spojené *obce* americké požívajú úplnej samosprávy. *Obchodom* bohatnú *jednotlivci* a celé národy. Malá čiasť zeme, zo všetkých strán vodou *obstúpená*, zove sa *ostrov.* Kto dobre počne, jako by v *prostredku* bol. *Kladka* je stroj zdvíhací. *Prudká* vášeň zdravie podrýva. Malá *hádka* často veľké *následky* máva.

Takto: Po niti dovieješ sa kl*b*ka . . . .

271. úl. Jako predošlá!

*Odpadky* z pivovárov poskytujú dobytku dobrý nápoj. *Hladké* veci bývajú husté. Kôň má krátku *hladkú* srsť. *Kráľovstvo* delené nemáva trvania. Dobrá *ovca* mnoho nebľačí, ale mnoho vlny dáva. *Plavca* na suchu a *jazdca* bez koňa nepoznáš. *Kavka* hubí škodlivý hmyz. *Nechty* sú na rukách a nohách; ony sú ochranou a *podporou prstov. Ľahké* veci nesú sa do výše. Lepší *blízky sused než* ďaleký priateľ. Verná *služka* často služby nemení. *Vlhké* obydlie je nezdravé. Jaká *otázka*, taká *odpoveď.* Rovina *nízko* ležiaca sluje nižina.

272. úl. V nasledujúcich vetách vyslovujú sa vyznačené *temné* súhlásky pred jasnými čo *jasné* (hlasné):

Modli*t*ba je obrátenie mysli *k* Bohu. Pri sva*t*be v Káni Galilejskej premenil Kristus vodu na víno. V advente a času pôstneho nevydržiava sa sva*t*ebnie veselie. Požehnanie otcovo stavia deťom domy, ale klia*t*ba matkina búra jich. Kry*t*ba bridlicová vyznamenáva sa jak úhľadnosťou, tak trvácnosťou. I múdry ne*k*dy pochybí. Leňocha ni*k*de šťastie nečaká. Lepšia pro*s*ba, nežli hrozba. Pro*s*bou dôjdeš odpuštenia.

**273. úl. Pozoruj v nasledujúcom *k* a *s* (so), ktoré čo temné prechádzajú do jasných 1) pred jasnými, 2) pred samohláskami a 3) pred *l*, *ľ*. *m*, *r*, *j* (*k* znie jako *g*, *s* jako *z*, *so* jako *zo*).**

K vode, k bani, k domu, k deťom, k gajdošovi, k horám, k zemi, k židovi, k Dzurovi (Jurovi), k džaurovi; k otcovi, k Uhrom, k Abrahamovi, k evanjelíkovi, k ústupkom, k levom, k ľuďom, k mäsu, k rukám, k jame. — S vodou, s baňami, s domom, s deťmi, s gajdošom, s horami, s zemou, s židom, s Dzurom, s džaurom; s otcom, s Uhrom, s Abrahamom, s evanjelíkom, s ústupkom; s levom, s ľuďmi, s mäsom, s rukami, s jamou. — So stupkou, so silou, so sviecou, so slamou, so zemou.

274. úl. Odpíšte tyto vety a podčiarnite *s (so)*, ktoré sa vyslovujú jako *z (zo)*!

S Bohom začni, s Bohom dokonči! Chudobný s bohatým nehoduj, múdry s bláznivým nežartuj! Zlé sa neutají, a s dobrým môžeš pred Boha i pred ľudí. S ihličky na grešličku, s grešličky na truhličku, s truhličky na kravičku, s kravičky na šibeničku. Lepšie čestne umreť, nežli s haňbou žiť. S dobrými skutky a s pravdou netreba sa skrývať. Pýcha podobá sa zpráchnivelému stromu, jehož vetve so všetkých strán sa lámu; vystúpi-li kto na strom, ten skoro s neho spadne. Na voz, ani s vozu, keď uteká, neskáč! Čechy hraničia na západe s Bavory. Mnohý shadzuje hniezdo a jiní mladé sbierajú. Ťažká shoda s ohňom voda. Ťažko shodnú sa dvaja medvedi v jednom brlohu.

275. úl. Nasledujúce vety odpíšte! V tých vyslovuje sa zase naopak *z* jako *s*.

*Z* tvári myseľ žiari. *Z* chlpov velbludích (ťavích) tkajú Arabovia látku, kamelot zvanú. Kostík čili fosfor dobýva sa *z* kosti zvierat. Prvnie vyhrania *z* kapsy vyháňa. Kristu Pánu daná je koruna *z* trnia. Nie *z* každej ruky príjemná Bohu obeť. *Z* cudzieho dávať je haňba. Snadno byť štedrým, keď je *z* čoho dávať. Jedon nespravodlivý groš sto jiných *z* kapsy vytiahne. Kto jiného ctí, sám *z* toho chválu má.

276. úl. Odpíšte a podčiarnite *z*, ktoré sa jako *s* vyslovuje!

Z pilnosti sa šťastie rodí, lenivosť len biedu plodí, Není tak vzácne, čo z čistého zlata je, jako čo od výborného majstra pochádza. Hrnec pozná sa z klopania,

blázon z tláchania. Žula složená je z kremenitých zrniek, z hlinca a sliedy. Kto poctivosť jednúc ztratí, tomu sa viac nenavráti. Čo hlúpy zkazí, tisíc múdrych nenapraví. Zlodeja zkaza neminie. Staroba rozumu nedodáva, lež zkúsenosť. Oheň zkúša zlato, núdza priateľa. Dostatok zplodzuje smelosť, núdza ocháblosť.

277. úl. Sprav z úl. 212. s každým slovom, ktorého význam znáš, holú alebo rozšírenú vetu!

278. úl. Podobne z úlohy 213.!

279. úl. Podobne tak z úl. 214.!

### Poučky a pravidlá.

*Súhlásky prijímajú často zvuk jim podobných hlások, čo menuje sa* **spodobovaním** *súshlások. K. p. zu***b***; tu znie to* **b** *jako* **p** *(zup).*

*Dľa tohto delia sa súhlásky na:*

**hlasné (jasné)**: *v, b, d, ď, g, h, z, ž, dz, dž*
**temné** *f, p, t, ť, k, ch, s, š, c, č,*

*Tu platia tyto pravidlá:*

1) *stojí-li hlasná na konci slova, stáva sa vo vyslovení temnou; k. p. holu***b** *vysloví sa holu***p**, *spe***v** *vysloví sa spe***f** *atď.*
2) *stojí-li hlasná pred temnou, stáva sa vo vyslovení tiež temnou; k. p. ry***b***ka znie ry***p***ka, hla***d***ký znie hla***t***ký, die***v***ka znie die***f***ka . . . .*
3) *stojí-li temná pred hlasnou, stáva sa vo vyslovení hlasnou; k. p. modli***t***ba znie modli***d***ba,* **k** *Bohu znie* **g** *Bohu, ni***k***de znie ni***g***de, pro***s***ba znie pro***z***ba;*
4) *temné* **k, s (so)** *prechádza do jasného* **g, z (zo)** *1) pred* **samohláskami**; *k. p.* **K** *Uhrom znie* **g** *Uhrom,* **s** *Abrahamom znie* **z** *Abrahamom; 2) pred* **l, ľ, m, r, j**: *k. p.* **k** *levom znie* **g** *levom,* **k** *mäsu znie* **g** *mäsu,* **s** *rukami znie* **z** *rukami,* **s** *jamou znie* **z** *jamou; 3) pred hlasnými:* **k** *vode znie* **g** *vode,* **s** *deťmi znie* **z** *deťmi atď.*

## § 22. Doplňok (predmet).

a. Doplňok je podstatné meno v 4. páde.

### Rozliční nepriatelia (24. článok).

**Strelec strieľa supa. Kohút hltá červíka. Volávka chytá rybku. Víchor láme strom. Krahulec**

**trhá holuba. Mačka lapá myš. Vrabec sjedá hrozno. Blesk rozboruje dom. Lev hrdúsi žirafu. Medveď napáda človeka. Včela pichá dieťa.**

280. úl. Vypíšte všetky holé vety!

281. úl. Pýtaj sa v každej vete *koho?* lebo *čo?* a odpovedaj v celých vetách!

Takto: Koho lebo čo strieľa strelec? Strelec strieľa *supa*. Čo hltá kohút? Kohút hltá *červíka*.

*Tie vyznačené slová doplňujú smysel holej vety a menujú sa* **doplňky.**

282. úl. Dajte tie vety v 24. článku do množného čísla a podčiarnite doplňky!

Takto: Strelci strieľajú *supov*. Kohúti hltajú *červíkov*.

283. úl. Premeň doplňky na podmety (v jednot. a množ. čísle)!

Takto: Sup sa strieľa. Supi sa strieľajú.

284. úl. Sprav z nasledujúcich slov vety, upotrebiac prvé za podmety a druhé za doplňky!

blesk — strom
národ — kráľ
dievča — vrkoč (cop)
hrnčiar — hlina
trúba — zvuk
listár — list
zahradník — ružový ker
sluha — kepeň
murár — múr
lekár — nemocný
šuchot — vyučovanie
mäsiar — vôl
pec (kachle) — izba
strelec — terč
lastovička — mucha
voda — oheň
oheň — voda
líška — sliepka.

Takto: Blesk rozdrcuje *strom*. Národ volí *kráľa*.

285. úl. Napíšte vety 24. článku v minulom čase, v jednotnom i množnom čísle!

Takto: Strelec strieľal *supa*. Strelci strieľali *supov*.

286. úl. Tie isté vety dajte do budúceho času, tiež v jednotnom i množnom čísle!

Takto: Strelec bude strieľať (zastrelí) *supa*. Strelci budú strieľať (zastrelia) *supov*.

287. úl. I vety 284. úl. dajte tak do minulého a budúceho času!

288. úl. Odpíšte z tabuľky *E* na konci knižky *časovanie* slovesa pomocného *byť!* Pozorujte, koľko je tam hlavných oddielov; naučte sa nazpamäť!

*Ktorí p. učit. za potrebné, aspoň sa užitočné držia, aby dietky nár. školy časovanie slovies sústavne sa preučily,*

*môžu kedy tedy dľa vzoru* **viezť** *na tab. F jedno druhé sloveso ústne a písomne časovať nechať, používajúc pri tom spolu prehľad slovesných foriem na tab. G.*

**Na dvore.**

Anna sliepky, holuby vábiť. Sliepky jačmeň, ovos žrať. Holuby hrach, vika zobať. Karol vrabce, husy odohnať. Dievka kravy, svine kŕmiť. Kravy repa, otruby dostať. Svine otruby, zemiak dostať. Paholok kôň, vôl napájať. Gazdina maslo, syr dorábať. Pán raž, žito (pšenica) predávať.

289. úl. Sprav z tých slov vety! Podčiarni doplňky v 4. páde!

Takto: Anna vábi *sliepky* a *holuby*.

290. úl. Odpovedz na otázky pomocou zatvorených slov!

Čo potrebuje krajčír? (náprstok, ihla, hladidlo). Čo žere krava? (ďatelina, tráva, seno). Čo ukradol kmín (zlodej)? (kabát, nohavice, sukňa, ručník). Čo nesie osol? (mech, ťarcha, drevo). Koho miluje chlapec? (otec, matka, sestrička). Koho poučuje učiteľ? (žiak, žiačka, dieťa). Koho pýta sa pocestný? (chlap, žena, dievča).

Takto: Krajčír potrebuje *náprstok. ihlu a hladidlo.*

§ 23. b. Doplňok je podstatné meno v 3. páde.

Potrestaná neposlušnosť (25. článok).

**Karol a Franko išli do zahrady. Zahradník** *privolal* **chlapcom: „Musíte** *vyhýbať* **včelínu; ja tým včelám neverím!“ Karol** *ďakoval* **tomu dobrému mužovi. Poslúchol dobrú radu. Franko ale** *neveril* **výstrahe. On** *odpovedal* **zahradníkovi: „Nesmie byť človek až pri veľmi bojazlivým!“ Karolko to** *mal za zle* **priateľovi. Riekol: „Ja** *poviem* **to otcovi!“ Vzdor tomu** *blížil sa* **Franko včelínu. Z razu velice vykríknul. Včela ho pichla. Zahradník pribehnul k nemu. On** *pomohol* **chlapcovi.** *Podarilo sa* **zkúsenému tomu mužovi žihadlo vytiahnuť. Pritom** *vysvetloval* **chlapcom to príslovie: Kto nechce počúvať, musí cítiť!**

291. úl. Pýtaj sa pomocou **inače tlačených** slovies po doplňkoch v 3. páde slovom *komu? čomu?* a odpovedaj v celých vetách!

Takto: *Komu* privolal zahradník? Zahradník privolal *chlapcom*.

292. úl. Spoj nasledujúce slová vo vety!

Kôň roľník osožiť. Kaštiel gróf patriť. Boh hriešnik odpustiť. Kresťan nepriateľ tiež odpustiť. Zlodej strážca uskočiť (upŕchnuť). Sirota dobrodinec ďakovať. Jed zdravie škodiť. Dievka gazdina pomáhať. Kráľ národ rozkazovať. Nešlechetník zákon protiviť.

Takto: Kôň osoží *roľníkovi*.

293. úl. Pýtaj sa na doplňky s *komu* a odpovedaj podstatnými menami v množnom čísle:

Kŕma sa dáva. Mäd sa kradne. Vlna sa ostrihala. Perá sa vytrhaly. Vajcia sa odobraly. Krik sa zakáže. Knihy sa darujú.

Takto: Komu dáva sa kŕma? Kŕma dáva sa *kravám*.

294. úl. Spravte z nasledujúcich slov vety!

Syn je povďačný otec, matka. Prosba sa odoprela syn, dcéra. Kvety sa trúsily ženich a mladucha. Šaty sa ľúba brat, sestra. Seno slúži za krm kôň, krava. Líška škodí sliepky, husy. Psi nemilí sú zajáce, králiky. Dážď osoží pole, lúky. Víchory škodia lode, stromy.

Takto: Syn je povďačný *otcovi* a *matke*.

## § 24. c. Doplňok je podstatné meno v 2. páde.

295. úl. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite podstatné meno v 2. páde, ktorým holá veta je doplnená!

Orol múch nelapá. Chudoba cti netratí. Voda rozumu nekalí. Zlata sa hrdza nechytá. Mrtvého hrob nenavráti. Nevedomosť hriechu nečiní. Múdre ucho nedbá hlúpych rečí. Vôl nepotrebuje kovania. Ošklivá tvár zrkadla nemiluje. Mráz koprivy (žihľavy) nespáli. Pleva zrna nepotlačí. Bláznivá reč nemá múdrej odpovedi. Brada mudrca nečiní. Samoláska nemá žiadneho priateľa. Sova nevysedí sokola. Jedna lastovička nerobí leta. Mokrá pôda nepotrebuje vody. Cigánove deti nebojá sa iskier. Nesmelé srdce cti nedochádza.

Takto: Orol *múch* nelapá. Chudoba *cti* netratí.

Na doplňky v 2. páde sa pýtame otázkami: *koho? čoho?*

**296. úl. Doplňte nasledujúce vety druhým pádom!** Holubi sa bojá —. Nedbalý človek stráni sa —. Nešlechetné dieťa hrozí sa —. Zlé svedomie ľaká sa —. Hriešnik strachuje sa —. Nemocný sotvá sa — dočká. Nemilá zpráva došla —. Ľahkomyseľný žiak snadno sa — dopustí. Dievčatá natrhaly v zahrade —. Žížnivý posel napil sa zo studienky —. Váš otec nakúpil —. Držte sa vždy —. Varuj sa —. Nepriateľ chcel sa zmocniť —. Opilec odriekol sa —. Udatní vojaci, chopte sa —. Pilný roľník očakáva —. Kain sa zbavil —. Švadlena užíva pri svojej práci —. Učiteľ potrebuje —. Lenivý robotník není hoden —.

Takto: Holubi sa bojá *kršiaka.*

## § 25. d. Doplňok je podstatné meno v 7. páde.

297. úl. Odpíšte a podčiarnite doplňky v 7. páde, na ktoré sa môžme pýtať otázkami *kým? čím?*:

Marná chvála i peciválom pohne. Boh šťastím vládne. Boh je bohatý milosťou. Zúrivec krúti očima. Ospalec hlavou kýva. Každá pýcha peklom dýcha. Vetor trieska dvermi.

298. úl. Doplňte nasledujúce vety siedmym pádom!

Zlostné dieťa často — dupne. Zimnica triasla —. Kôň hýbe —. Víchry lomcujú —. Saul mrštil — po Dávidovi. Zahradník sa — zamestknáva. Boh vládne —. Mnohí ľudia sa honosia —. Blázon i — pohŕda. Súsed náš chvastá sa —. Nie všetko — vonia. Svetnica zapácha —. Boháč oplýva —. Ryba smrdí —.

Takto: Zlostné dieťa často *nohou* dupne.

## § 26. Tvorenie slov.

### Odvodené podstatné mená.

### ík, čok, íčok.

299. úl. Odpovedaj v celých vetách na nasledujúce otázky!

Jako sa volá malý kôň? malý osol? malý hreb? nôž? červ? muž? vôz? dom? strom? peň? stôl? kôl? dvor? sen? chlapec? syn? žiak? ker?

Takto: Malý kôň sa volá *koník* lebo *koníčok.*

## ka, ečka, ička.

300. úl. Jako predošlá!

Jako sa menuje malá Mara? malá Zuza? Kača? súseda? varecha? sestra? krava? strecha? zem? zahrada? kačica? misa? miska? polievka? stienka?

Takto: Malá Mara sa menuje *Marka.*

## ko, tko, čko.

301. úl. Jako predošlá!

Jako sa nazýva malé poleno? malé sklo? srdce? teľa? prasa? koča? húsa? vtáča? chlapča? dieťa? drevko? písmo?

Takto: Malé poleno sa nazýva *polienko.*

*Pomocou prípon v týchto troch úlohách tvoria sa tak rečené* **zdrobnelé** *slová.*

## ník

302. úl. Utvor podstatné mená pomocou prípony *ník* z nasledujúcich slov!

Panovať, opatrovať, sľutovať, bojovať, latovať, merať; kožuch, železo, svieca, remeslo, dielo, roľa, kúzlo, vražda, zlosť, násilie, bez boha; ruka, holub, kura, na prse, na rameno.

Takto: Panovník, opatrovník . . .

## ba

303. úl. Utvor podstatné mená pomocou prípony *ba* z nasledujúcich slovies!

Honiť, hradiť, kryť, plaviť, slúžiť, strieľať, dlážiť, haňbiť, húsť, chodiť, kliať, orať, prosiť, sádzať, zlostiť, choravеť, chudobneť, svatbiť. veštiť, kliať.

Takto: Honba, hradba . . . .

## iar, ár

304. úl. Odpovedaj na tyto otázky a použi pritom za podmet odvodené podstatné meno s príponou *iar, ár!*

Kto robí nože? meče? hrnce? Kto páli uhlie? Kto barví? Kto vymetá komín? Kto robí koteľ? remene? kolá? bedná? Kto kreše brvná? Kto robí tehly? chytá ryby? varí mydlo? robí sedlá?

Takto: Nože robí *nožiar.*

## ina

305. úl. **Prives na tyto podstatné mená príponu** *ina* **a postav kmenové slovo a odvedené vedľa seba!**

Rov, krov, dub, jalša, buk, kraj, nov, hosť, list, zem, pláň, kvet.

Takto: Rov, rovina; krov, krovina.

## teľ

306. úl. **Odpovedaj na tyto otázky a upotreb za podmet odvodené podstatné meno na** *teľ!*

Jako sa menuje ten, ktorý učí? vykúpi? vyslobodí? spasí? riadi? háji? bráni? rmúti? chváli? káže? hlása? obýva? vydáva? skláda? odhaduje? číta? podporuje? báda? sľutuje? menuje? odporučuje? objasňuje? praje?

Takto: Ten, ktorý učí, menuje sa *učiteľ.*

## stvo

307. úl. **Utvor z nasledujúcich slov nové príponou** *stvo!*

Mešťan, ritier, kňaz, vták, tvor, pán, ľud, človek, jazdec, súsed, učiteľ, notár, pisár, posel, svedok, prorok, dedič, dobrodruh, staviteľ, kamarát.

Takto: Mešťanstvo, ritierstvo . . . .

308. úl. **Odpovedaj na nasledujúce otázky v celých vetách a rozdeľ** *složené* **podstatné mená!**

Jako sa menuje dom, kde sa pivo varí? kde sa cukon varí? nástroj k meraniu tepla? k meraniu tlaku povetria? vedenia vody? Jako sa menuje opis zeme? miesta? cesty? prírody? Jako povieme jedným slovom krásne písanie? tesné písanie? zpytovanie prírody? síl? jazyka? veda duše? zdriavia? prírody? krásy? maz na kolá? hrad na leto? rubač dreva? hojič rán?

Takto: Dom, kde sa pivo varí, menuje sa *pivo-vár.*

## Poučky a pravidlá.

*I.* **Doplňok** *(predmet) je doplnením* **slovesa** *lebo* **prídavného mena,** *jako výroku. K. p. ruka* **umýva**; *tu treba výrok (sloveso) doplniť, aby sa vedelo,* **koho?** *lebo* **čo?** *umýva. Ruka* **ruku** *umýva. Včuľ už vieme, že* **ruku,** *a tak je toto slovo doplňkom. Alebo: Boh je* **milostivý**; *tu treba výrok (prídavné meno) do-*

*plniť, aby sa vedelo* **komu?** *Boh je* **hriešnikovi** *milostivý!* **Hriešnikovi** *je tiež doplňok.*

*II. Doplňok môže byť?*

*a) podstatné meno v 4. páde, na otázku* **koho?** *lebo* **čo?** *Majster prijíma* **učňa**. *Roľník seje* **žito.**

*b) podstatné m. v 3. páde, na otázku* **komu? čomu?** *Kaštiel patrí* **grófovi.** *Víchor škodí* **stromom.**

*c) podstatné meno v 2. páde, na otázku* **koho? čoho?** *Cigáňčatá nebojá sa* **iskier.** *Orol* **múch** *nelapá.*

*d) podstatné meno v 7. páde, na otázku* **kým? čím?** *Boh* **šťastím** *vládne. Vetor trieska* **dvermi.**

*III. Sloveso sa tiež môže všelijako premieňať dľa* **osôb, čísla, času, spôsobu** *a to sa menuje* **časovaním** *slovies. Viď tab.* **E. F.**

*Dľa neurčitého spôsobu delia sa všetky slovesá na 6 tried. Viď tab.* **G.** — *Krom tých je ešte pomocné sloveso* **byť** *a nepravidelné slovesá* **jesť, vedeť, ísť.**

## § 27. Slohové cvičenia.

### a. Opisy.

309. úl. Vyhotov dľa otázok opis psa!

**Pes.**

K jakým zvieratám patrí pes? Jaká je jeho hlava? Jako sa menuje najprednejšia čiastka hlavy? Čo má v papuli? Čo môže nimi robiť? Čo má na prstoch? Čím je celé telo pokryté? Čo žere najradšie pes? Jakých psov poznáme? Čo robí domáci pes? Čo robí ovčiarsky pes? Čo robí mäsiarsky pes? Kto potrebuje kopova? Čomu sa dá pes ešte vyučiť? Jaký je pes svojmu pánovi? Ktorí psi sú nebezpeční?

310. úl. Podobne: **Kôň.**

Čo je kôň? Jaké je jeho telo? Jaká je hlava? Jaký je krk? Čo nachádza sa na tomto? Jako sa menuje ocas ešte? Čím sú nohy opatrené? Čo nosí na kopytách? Dľa farby jaké sú kone? Jako sa menujú biele? Jako ale zase čierne? Ktorý kôň je plavým? Čo žere kôň? Čo je jeho nápojom? Čo robí kôň? Čo nosieva tiež kôň? Jaké zviera je on teda?

### 311. úl. Tiež tak. Bociaň (Bogdál).

Jaký vták je bociaň? Jaké má nohy? Jaký je i zobák jeho? Jakú barvu majú nohy a zobák? Čo môže zobákom robiť? Jaké je jeho perie? Jako vyzierajú jeho letky (krýdlové perá, brká)? Čí byt vyhľadáva rád? Čo si tam stavia? Z čoho zhotovuje ho? Kde vyhľadáva svoju potravu? Čo si tam chytá? Čo robí na jaseň? Čo on nemôže zniesť? V ktorej čiastke roku navráti sa zas do domova svôjho?

### 312. úl. Zemiak (krumpla).

Čo je zemiak? Kedy sa dáva semeno do zeme? Čo sa zjaví skoro nad zemou? Kedy kvitne zemiak? Jako vyziera kvet? Čo povstane z kvetu? Jakú podobu majú plody? Čo nemôže sa ale s nimi robiť? Čo roste na koreňoch? Kedy zrajú tie hluze? Komu slúži zemiak za pokrm?

### 313. úl. Smrek.

Čo je smrek? Kam neidú jeho korene? Kde sa viacej rozširujú? Jaký je peň (kmen)? Jako stojá haluze? Čim sú vetve kolom do kola obsadené? Do čoho končí sa každá ihlica? Jaká je jej barva? I kedy zostanú ešte tie ihlice? Jako sa menujú plody smreku? Čo tvoria spolu smreky? Čo sa robí zo smrekového dreva? Čo robí z neho stolár? tesár? Načo je ešte krom toho? Čo sa dorába zo smoly? Kto žere semeno smrekové?

### 314. úl. Školská dvorana.

Čoho je školská dvorana čiastkou? Čím je ohradená? Koľko stien má okná? Čo vstupuje nimi do izby? Čo visieva na stenách? Jaké veci nachádzajú sa krom toho v škole? Kto sedí na učiteľskej stolici? Kto sedí na laviciach? Kam kladú žiaci svoje veci? Načo je tiež nádoba v stoliciach vpravená? Čo sa robí na školskej tabuli? Jako majú žiaci svoju školu držať?

## b. Vyprávky dľa básní.

### 315. úl. Chlapec výkrutný.

Kubo brúsil hore dolu, príde domov, sadne k stolu, a káže si: že veru, aby dali večeru. „Tu máš vajce!“

matka vraví; ale Kubo krutohlavý miesto: ďakujem pekne, — „to mi málo“ odsekne. A keď mu dve dávať chcela, Kubo zase: „to mi veľa“ s krikom povie a s plačom; zmúdrel ale korbáčom.

Čo robil Kubo? Keď domov prišiel kam si sadol? Čo si rozkazoval? Čo mu matka dávala? Či sa Kubo poďakoval? Čo že odsekol? Koľko mu potom dávala matka? Či bol potom spokojný? Čo vtedy hovoril? Čo dostal naposledy?

316. úl. **Iskra.**

Sedliak skončil prácu v poli a náhlil sa do stodoly posvážať zbožie od razu, aby mu nebralo zkazu. — Fajčiac sedel medzi trámy, a tam bolo plno slamy; — iskra fŕkla — a on hlúpy razom ju tam nepristupí, myslí si, že pekne krásne iskra tá od sebä zhasne. — Len keď už stodola horí, tu sa mu rozum otvorí, — behá, kričí, horekuje a rukama zalamuje; — ale to nič neprospelo, bo mu všetko na prach ztlelo. —

Tak hoc aj počiatok zlého ako iskra býva malý, boj sa! — lebo plameň jeho celé šťastie tvoje spáli.

Kde skončil prácu sedliak? Kam dal to zbožíe svážat? Kam si potom sadol? Čo tam bolo? Čo mu vyfŕklo z fajky? Čo mal s tou iskrou urobiť? Čo si on ale myslel? Kedy sa mu až rozum otvoril? Čo začal robiť? Či mu to pomohlo?

Jaký býva nekdy počiatok zlého? Či si ho nemáme všímať? Prečo sa máme báť?

317. úl. **Dieťa a kameň.**

Na streche vrabec čviriká; — Miško, stonoha veliká, bystrím okom naňho mihne, a potíšku kameň zdvihne. — Hodil, — ale ako hodil? — Vrabec brnk! on zle pochodil. Skala netrafila vrabca, ale svevoľného chlapca. Bo keď zo strechy skočila, celkom mu hlavu prebila.

Čo robil vrabec na streche? Kto ho tam videl? Čo urobil Miško? Čo spravil s tým kameňom? Trafil vrabca? Kto pochodil ale zle? Jako sa to stalo?

318. úl. **Dolniak a horniak.**

Dobre je dolniakom orať po rovine, pluh jim nezastáva na tvrdej skaline. Ale my horniaci po skalách

oreme, volky znivočíme, pluhy vydereme. Predca, hoc aj chlebík dorobí sa v potu, čo je chlap do práce, nezažije psotu.

Kade orú dolniaci? Na čom sa jim pluhy nezastavujú? Po čom orú horniaci? Či je to na osoh? Čo sa zkazí pri takej robote? Jako si horniak chlebík dorobí? Čo len zachráni na horniakoch od psoty?

319. úl. **Žobrák.**

Starý žobrák o palici, v poplátanej kabanici šiel, pýtajúc do radu: ľudia, kusa chleba dajte, skapať ma tu nenahajte, už nevládzem od hladu! Ale nevďačne mu dajú, lebo všetci dobre znajú, že za mladi zle robil; a že na svoje staré dni, sám si taký život biedny vlastnou vinou spôsobil. Robil nerád, a rád veľmi blúdil po krčmách s korheľmi pil tú zlostnú besnicu: tak premárnil zeme, statok, prepil dom, a na ostatok vzal žobrácku palicu.

Čo robil starý žobrák? Jako chodil? Jako si pýtal? Prečo už nevládal? Dávali mu vďačne? Prečo nie? Čou vinou mal na staré dni biedny život? Prečo si bol sám vinen? Kade rád blúdil? Čo pijal? Či tak dobre gazdoval? Čoho musel sa naposledy chytiť?

c. Listy.

320. úl. Anna Marke.

Už dávno chcela Anna babenku v N. navštiviť. Dnes konečne chce svoje predsavzatie previesť. Marka môže s ňou ísť. Vtedy ale musí byť Marka najdiaľ do 12 hodín vystrojená. O tomto čase staví sa Anna u nej. U babenky budú Anna a Marka mnoho čerešieň jesť.

Na ten krásny výlet teší sa

Vrbové, dňa 1. junia 1890. Anna Krasivec.

321. úl. Danko Imrichovi.

Včera mal Danko veľkú radosť. Danko totiž dostal od súseda dvoch domácich zajačkov (králikov). Jeden je biely, druhý popoľavý. Imrich ích tiež uvidí. On istotne bude sa tešiť tiež z tých milých zvieratiek. Keď tí králici mladé dostanú, obdrží jedno z nich Imrich.

Tomu sa už veľmi teší

Miesto, čas. Meno.

322. úl. Janko Palkovi.

Janko zabudol dnes v škole svoju „Školu reči slovenskej". Preto je vo veľkej nesnádzi. Lebo zajtrá ráno musí svoju úlohu odovzdať. Palko aby bol tak dobrý a požičal mu svoju „Školu reči slovenskej". Jaknáhle Janko svoju úlohu si vypíše, dostane Palko svoju vlastnosť neporušenú nazad. Rád Janko túto ochotnosť odplatí.

Pozdravuje

Miesto, datum. Palkov uprimný priateľ Janko.

## § 28. Okolnosti.

### Príslovky.

### V hore (26. článok).

**Včera som vyšiel z mesta. Vonku sa zelenalo všetko krásne. Slnko teplo svietilo. Tam ležala hora. Ta upravil som svoje kroky. Tu hrčal potôčok. Tu šepotaly (šumely) stromové listy. Medzitým štebotaly vtáčky. Skoro dosiahol som horu. Onedlho občerstvil ma jej stienný (tônny) chládok. Včuľ sadol som si. Mochové sedlisko bolo miestom oddychu. Vedľa šplechotal bystrý prameň. Ďalej rozprestierala sa zelená pažiť. Tu mi bolo dobre. Spieval som vesele pieseň a načúval som zatým na ďalekú ozvenu. Konečne ľahol som si a tichučko som zaspal. Neskoro som sa zobudil. Už sa bolo zotmelo. Rýchle putoval som k domovu. Lebo nocou nechcem zostať v hore. Cítim sa tam priveľmi osamelým, a roztomilá tichosť lesnia robí ma ostýchavým a teskli vým.**

323. úl. Zodpovedaj z toho článku nasledujúce otázky a podčiarni *príslovky času!*

Kedy som vyšiel z mesta? Kedy som dosiahol horu? Kedy občerstvil ma jej tônny chládok? Kedy som si sadol? Kedy som naslúchal ďalekej ozvene? Kedy som

si ľahol? Kedy som sa zobudil? Kedy sa bolo ztmelo? Kedy nechcem zostať v hore?

Takto: *Včera* som vyšiel z mesta . . . .

*Tyto slovíčka* **včera, skoro** *atď., ktoré odpovedajú na otázku* **kedy?** *menujú sa* **príslovkami času.**

324. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky času na otázku *kedy?!*

325. úl. Zodpovedaj z toho článku tyto otázky a podčiarni *príslovky miesta!*

Kde sa zelenalo všetko krásne? Kde ležala hora? Kde hrčal potôčok? Kde šumely stromové listy? Kde štebotaly vtáčky? Kde šplechotal bystrý prameň? Kde sa rozprestierala zelená pažiť? Kde mi bolo dobre? Kde sa cítim priveľmi osamelým? — Kam som upravil svoje kroky?

Takto: *Vonku* sa krásne všetko zelenalo . . . .

*Tyto slovíčka* **vonku, tam, tu** *atď., ktoré odpovedajú na otázku* **kde?** *lebo* **kam?** *menujú sa* **príslovky miesta.**

326. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky miesta na otázku *kde?* lebo *kam?!*

327. úl. Zodpovedaj z toho článku tyto otázky a podčiarni *príslovky spôsobu!*

Jako sa všetko zelenalo? Jako svietilo slnko? Jako mi tu bolo? Jako som spieval pieseň? Jako som zaspal? Jako som putoval k domovu?

Takto: Všetko sa *krásne* zelenalo . . . .

*Tyto slovíčka* **krásne, teplo, vesele, dobre** *atď., ktoré odpovedajú na otázku* **jako?**, *menujú sa* **príslovkami spôsobu.**

328. úl. Vypíšte z čítanky desať takých viet, v ktorých sú príslovky spôsobu na otázku *jako?!*

*Príslovkami času, miesta a spôsobu rozširujú sa tiež holé vety a tvoria ony vo vete* **okolnosť času, okolnosť miesta, okolnosť spôsobu.**

*Teda dosiaľ učili sme sa holé vety rozširovať* **prívlastkami, doplňkami** *a* **okolnosťami.**

329. úl. Vypíš z 26. článku najprv okolnosti času, potom okolnosti miesta a naposledy okolnosti spôsobu!

Takto: Okolnosti času: včera atď.
Okolnosti miesta: vonku . . . .
Okolnosti spôsobu: krásne . . . .

330. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky *príslovkami!*

Kedy príjde nedeľa (keď je dnes sobota)? Kedy bol piatok? Kedy spieva kohút? Kedy sa ide spať? Kedy stojí slnko najvyššie? Kedy prichádzajú leniví žiaci do školy? Kde je vrchol stromu? Kde je jeho koreň? Kde je názov knihy? Kde sa nachádza ocas koňa? Jako chutná ocot? Jako vonia hrebíčok? Jako vidí orol? Jako čuje pes? Jako sa ohmatá kameň? Jako perie? Jako tečie Váh? Jako Dunaj? Jako váži olovo? Jako letí lastovička?

Takto: *Zajtrá* príjde nedeľa.

*Poznačené slová sú teda* **okolnosťami** *buď miesta, buď času, buď spôsobu.*

## § 29. Predložky.

### Rybička (27. článok).

*Pri* **rybníku sedel jedon muž a držal udicu.** *S* **palice visela dolu niť.** *Na* **nej bol pripevnený končitý háčik.** *Na* **háčiku bol napichnutý červík.** *Po* **červíkovi chňapkaly rybičky. Ale skoro zbadaly nebezpečie.** *Z* **tela červíkovho trčal konec udicového háčku. Utekaly zostrašené. Len jedna bola neopatrná. Plávala** *ku* **tučnej pochúťke a zhltla červíka i** *s* **háčkom. Tak bola chytená a musela biedne zahynúť.**

331. úl. Vypíš poznačené slová s podstatnými za nimi stojacimi!

Takto: *Pri* rybníku, *s* palice atď.

*Tyto slová:* **pri, s, na, po, z, ku,** *atď., ktoré sú pred podstatné mená lebo zámená predložené, menujú sa* **predložky.**

*Podstatné meno lebo zámeno za predložkou musí stáť v istom páde, ktorý tá predložka vždycky* **žiada.**

332. úl. Odpíš ten článok tak, že v ňom prichádzajúce podstatné mená zameníš nasledujúcimi:

most, rybár, prút, prút, šnôra, ihla, ihla, mucha, mucha, rybka, úklad, prse, mucha, ostrie, ihla, lákadlo, mucha, ihla.

Takto: Pri moste sedel jedon rybár a držal prút. S prúta atď.

333. úl. Nasledujúce vety odpíšte a podčiarnite podstatné mená s predložkami!

Reťaze *zo zlata* tlačia tiež hodne. Šaty z vlny chráňa pred zimou. Nádoby zo skla sú priezračné. Nádoby (riady) zo železa sú trvanlivejšie než z hliny. My máme zrkadlá zo skla, staré národy zhotovovaly tieto z kovov. Poslucháč za dvermi čuje obyčajne o sebe hovoriť. Lepší vrabec v hrsti, nežli jeleň v chrasti. Lepší jedon vrabec v ruke, než desať holubov na streche. Slovo z úst rovná sa šípu z kuše. Brod cez rieku je ťažko hľadať. Železnica hore Považím je potrebná.

*Tyto podstatné mená s predložkami zastávajú miesto* **prívlastkov**; *teda prívlastok môže pozostávať i* **z podstatného mena s predložkou.**

334. úl. Pýtaj sa na podmety z predošlej úlohy s *jaký? jaká? jaké?* a v odpovedi utvor z oných prívlastkov — kde sa to dá prídavné mená!

Takto: Jaké reťaze tlačia tiež hodne? *Zlaté* reťaze tlačia tiež hodne atd.

335. úl. Vyhľadajte v týchto vetách podstatné mená s predložkami!

Kazimír bol korunovaný *za kráľa* poľského. Slúžil za paholka. Prach si a na prach sa obrátiš. Lavica na kusy sa zlámala. Mysli často na priateľa, ale častejšie na nepriateľa. Ukáž mu prst, chytí ťa za celú ruku. Duša naša túži po Bohu. Pán učiteľ vyprával nám o Alexandrovi Velikom. Občania rokujú o sriadení novej školy. Verím v Boha. Do halušiek sa tiež dáme. Prosíme Pána Boha o smilovanie. Žiadam priateľa o radu. Rodičia radujú sa zo šťastia svojich dietok. Všetci sa radovali nad veľkým víťazstvom. Vyslanci sa pred cisárom pokorili. Slnko nado dňom, mesiac nad nocou panuje.

*Tyto podstatné mená s predložkami zastupujú miesto* **doplňku**; *teda doplňok môže pozostávať nielen z čistého nektorého pádu, lež i z podstatného mena s predložkou* **(z predložkového pádu).**

336. úl. Vypíšte z čítanky nekoľko viet s prívlastkom z predložkového pádu. Jako v úl. 333.!

337. úl. Vypíšte z čítanky nekoľko viet s doplňkom z predložkového pádu. Viď úl. 335.!

338. úl. Pýtaj sa po *okolnostach príčiny* otázkami *z čoho? od čoho? skrze čo?* a napíš obdržané odpovede!

Luh dobýva sa z popoľa. Koželuh (garbiar) vyrába remeň z kože zvierat. Od jednoho úderu nepadne strom. Sňah topí sa od tepla. Skrze škodu zmudrie človek. Rušeň je hnaný skrze silu pary. Potok od dážďa sa rozvodnil. Dážď povstáva z pár vodních. Pomník môže byť z kameňa. Od rosy je tráva mokrá. Nemoce povstanú od prestydnutia.

Takto: Ž čoho dobýva sa luh? Luh dobýva sa *z popoľa.*

*Tu je to podstatné meno s predložkou* **okolnosťou príčiny,** *ktorá vždy len takto sa tvorí, kdežto ostatnie okolnosti (času, miesta, spôsobu) lebo z príslovky, lebo tiež z podstatného mena s predložkou utvorené byť môžu.*

*Teda holá veta môže sa* **štvorakými** *okolnosťami rozšíriť.*

339. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky udaním *látky* alebo *prostriedku!*

Z čoho robí sa hniezdo? varí sa pivo? razia sa peniaze? robí sa papier? Čím trhajú sa skaly? kácajú sa stromy? pohybujú sa stroje? osvetlujú sa cesty? chytajú sa ryby? Skrze čo môže zostať chudobným? bohatým? múdrym? obľúbeným? opovrhovaným? zdravým? nemocným?

*Udanie* **látky** *alebo* **prostriedku** *je tiež* **okolnosťou príčiny.**

340. úl. Udaj *cieľ* abo *účel!*

K čomu potrebujeme vodu? prach pušný? drevo? soľ? K čomu slúži jazyk? pero? dom? palica? Pri čom potrebujeme vápno? kriedu? papier? hlinu? barvu?

*Udanie* **cieľu** *abo* **účelu** *je tiež* **okolnosťou príčiny.**

341. úl. Pripíš v nasledujúcich vetách patričnú predložku a rozmysli si, čo to podstatné meno s predložkou znamená: či prívlastok, či doplňok, či nejakú okolnosť, a jakú?!

Voziar stojí — voza. Mlieko pochádza — kravy. Veľká písmena musí — bodkou stáť. Dym vystupuje — komína. Úhor patrí — rybám. Farao utopil sa — vojskom. Prsteň — zlata je drahocenný. — Boha není nič nemožného. — smrti nebýva nikto ušetrený. — bázne Božej není pravej múdrosti. Kristus umrel — lásky — nám.

## Predložky 2. pádu.

342. úl. Odpíšte nasledujúce cvičenie a podčiarnite podstatné meno v 2. páde!

Dieťa *bez* studu (haňby), jako bylina *bez* kvetu. Ctite rodičov svojich *do* smrti. Boh oddelil svetlo *od* tmy. Pravda je *u* Boha. *Z* rána chváľ Pána! Ži *dľa* zákona Božieho! Išli *okolo* zahrád. Mnohí *krom* vlasti zomreli. Syn kraľoval *miesto* otca. *Bez* peňazí iď len *pomimo* trhu! Nikto *bez* práce nejie koláče.

*Predložky* **bez, do, od, u, z (zo), dľa** *(podľa, vedľa),* **kolo** *(okolo),* **krom** *(okrom),* **miesto, mimo** *(pomimo)* *žiadajú vždy* **2. pád** *za sebou.*

343. úl. Dajte podstatné meno do 2. pádu, jako to patričné predložky žiadajú!

*Z* (vlna) robia súkno. *Bez* (ochota) zlé roboty. Čnosťam uč sa hneď *od* (detinstvo, kolíska, malosť)! Išli s prôvodom *okolo* (kostol, cintor, pole). Mnohí remeselníci konajú prácu svoju *krom* (dom). Stromy vysádzajú sa tiež *podľa* (hradské cesty, potoky a lúčky). Blen raste *u* (cesty, ploty). Ideme *do* (Piešťany, Trnava, Pezinok, Prešporok, Krakovany).

Takto: Z vln*a* robia súkno . . . .

## Predložky 3. pádu.

344. úl. Odpíšte nasledujúce cvičenie a podčiarnite podstatné meno v 3. páde!

Rulík není *k* jiedlu. Zajac utekal k lesu. Boh stvoril človeka *ku* práci. Plávaš *proti* prúdu. Náš dom je *naproti* kostolu. Deti pospiechajú *v ústrety* otcovi. Matka bežala *naprotiva* svojmu synovi. Pôjdem do mesta *k vôli* jarmaku.

*Predložky* **k** *(ku, ko),* **proti** *(oproti, naproti),* **v ústrety, naprotiva, k vôli** *žiadajú vždy* **3. pád** *za sebou.*

345. úl. Dajte podstatné mená v závorke do 3. pádu!

Človek je stvorený *k* (práca), jako vták *k* (lietanie). Boh stvoril zvieratá k (náš užitok). Nejednaj proti (vôľa otcova). Naproti (silný prúd) ťažko sa vesluje. Oproti (východ) je západ. Vyjdi v ústrety (bakička, tetka, strýco, súsedia, hostia).

### Predložky 4. pádu.

346. úl. Odpíšte a podčiarnite podstatné meno v 4. páde!

Pomôž mi *pre* Boha! *Pre* hubu na hubu. Plavili sa *cez* more. Viedli nás *prez* mesto, *skrze* bránu, *kroz* vinohrady von do hory. Prišiel o všetko *skrze* nedbanlivosť svoju. *Cez* Pešťbudín tečie Dunaj. Vyprovadil ho *prez* hory.

*Predložky* **pre, cez (prez), skrz** *(zkrze, kroz) žiadajú* **4. pád.**

347. úl. Dajte podstatné mená do patričného pádu!

Vyslyš nás Pane pre (zásluha Kristova v množ. čís.)! Dnes som pracoval cez (celý deň). Včera pršalo prez (celá noc). Už je prez (hora a dola v množ. čís.). Ten strom siaha mi už prez (hlava). Vojská prebrodily prez (rieka). Zaklínam ťa skrze (Boh živý, Duch svätý)! Išli skrz (hustý les), prez (veliká hora).

### Predložky 6. pádu.

348. úl. Odpíšte tyto vety a podčiarnite podstatné meno v 6. páde!

Moja sestra sedí *pri* tetke. *Pri* potokoch rastú jalše. *Pri* zahrade *popri* plote pasú sa húsatá. Radvaň leží *pri* Baňskej Bystrici. *Pri* Pezinku leží Cajla. Odpovedaj *pri* zkúške na hlas. *Pri* práci nemáš dlhej chvíle. *Pri* horách je dobré povetrie. *Pri* mlýne, *popri* našej zahrade vedie chodník do hája.

*Predložka* **pri** *(popri) žiada 6. pád.*

349. úl. Dajte podstatné mená a zámená do patričného pádu!

Turci pri (domy) majú zahrady. Čeliadka išla pri (vozy). Dediny nektoré, pri (vody) ležiace, sú zatopené. Otec je pri (svoja práca). Pri (kto) není dobroty, pri (ten) není spravedlnosti. Inšieho pri (ja) není, než uprimné a verné srdce. Pri (ten človek) dosti pýchy bolo. Rob posledniu vôľu, zakiaľ si pri (pamäť)!

### Predložky 2. a 7. pádu.

350. úl. Odpíšte vety a podčiarnite podstatné mená v 2. páde.

Odkiaľ že mám sliezť? Máš sliezť s kopca, s hory, so stromu, s koňa. Zralé ovocie padá so stromu. Bez

dopuštenia Božieho ani vlas s hlavy nesejde, ani vrabec so strechy nespadne. Červivé jablká so stromu letia. Sedí-li kto *na* zemi, stáva *so* zeme. (Čo bolo *v* zemi, ide *zo* zeme.) Dievka, bola-li *na* tráve, ide *s* trávy (bola-li *v* tráve, ide *z* trávy). Čo je *na* nebi, prichádza *s* neba (čo je *v* nebi prichádza *z* neba). Chodiac *na* ryby, *na* raky, *na* jahody, vraciame sa *s* rýb, *s* rakov *s* jahôd. Jiedlo sa môže pripraviť *z* rýb, *z* rakov i *z* jahôd.

351. úl. Tiež tak so 7. pádom!

Ľudia s ľuďmi a hory s horami. Ťažko barana s vlkom smeriť. Na stole je džbán s vínom. V zahrade bolo mnoho stromov s ovocím prekrásnym. Rob všetko s rozumom! S Bohom začni, s Bohom konči! Synovia Jakubovi s bratrom Jozefom zle nakladali. S ohňom není dobre žartovať. So sestrou idem do kostola. Súsed so súsedom musia v priateľstve nažívať. S bubnom na zajace nechoď! Čestnému človekovi sluší s pravdou von výjsť.

*Predložka* **s** *(so) žiada 2. pád na otázku* **odkiaľ?** *a 7. pád na otázku* **s kým?**, **s čím?**

*V 2. páde píše sa miesto tej predložky* **s** *(so) v slovenčine častej* **z** *(zo), lenže nie veľmi správne, bo môžu povstať neurčitosti a nedôslednosti, jako to v 350. úlohe z nektorých príkladov patrno.*

*Toto* **z** *užíva sa i so 4. pádom takto:* ***Z*** *holbu vína sme vypili.* ***Z*** *osem meríc žita kúpil.*

## Predložky 4. a 6. pádu.

352. úl. Vypíšte podstatné mená s predložkami a určite, v ktorom páde stoja!

Na dube rastú žaludy. Kmína (zlodeja) v dome ťažko dostriehnuť. V šťastí nedúfaj, v nešťastí nezúfaj! Na jazyk materský dbaj, a ho v uctivosti maj! O vianocach bývajú dni najkratšie, o sv. Jane Krstiteľu najdlhšie. Po účinku zlá rada. Tráva mu siahala až po pás. Vtáka poznať po perí a človeka po reči. Na púti vezdajšej je mnoho nesnádze. Na jazyku mäd ,v srdci kryje jed. Nehádaj sa o slovo, ale o vec! Povedzme si pravdu z očí v oči! Vrabec vyletel na strom. Jazdec uviazal koňa o stĺp. Chodí po slobode, jak ryba po vode. Nešťastie nechodí po horách, ale po ľuďoch.

*Predložky* **na, o, po, v** *(vo) žiadajú buď 4. buď 6. pád.*

### Predložky 4. a 7. pádu.

353. úl. Určite, v ktorom páde stoja podstatné mená s predložkami!

Pes si ľahnul pod stôl a mačka pred pec. Pes leží pod stolom a mačka pred pecou. Pred kostolom, pod lipami radi sedávame. Upadnul medzi lotrov. Nemáš bohatstva nad spokojnosť. Zavesil si flintu nad hlavu. Ona teraz visí nad hlavou. Medzi vrchami ležia doliny. Boh panuje nad celým svetom. Pod slnkom nič dokonalého není. Povstaň pred hlavou šedivou!

*Predložky* **medzi, nad, pod, pred** *žiadajú na otázku* **kam?** *4. pád, a na otázku* **kde?** *7. pád.*

### Predložka 2., 4. a 7. pádu.

354. úl. Odpíšte podstatné mená s predložkami, podčiarnite a určite v jakom páde stoja!

Stála bitka stála, za Štefana kráľa. Ešte za tmy išli na jarmak? Za stovku kúpil koňa. Za Hronom leží Urpín. Slnko denne za hory zapadá. Posaďte sa za stôl! Za Tatrami leží Halič. Za Dunajom je Stolný Belohrad. Slnko zašlo za horou. Táto látka je za päť zlatých. Idem orať za vodičku. Zdochlého lva snadno za bradu šklbať. Vola za rohy, človeka za slovo chytajú. Dostal službu za pasáka.

*Predložka* **za** *žiada buď 2., buď 4., buď 7. pád.*

### Poučky a pravidlá.

*I.* **Okolnosť** *je určenie výroku (slovesa, prídavného mena) dľa času, miesta, spôsobu a príčiny.*

*II. Okolnosť* **času** *stojí na otázku* **kedy? jak dlho? dokiaľ? od ktorej doby?** *K. p. Svôj svôjho* **vždy** *zastane.* **Po účinku** *zlá rada. Slávik* **prez celú noc** *spieva.* **Po dnešní deň** *nikto z hrobu neprišiel sem.* **Odo dvoch rokov** *som nemocný.*

*III. Okolnosť* **miesta** *stojí na otázku* **kde? kam? kade? odkiaľ?** *K. p. Vták sedí* **na strome**. *My chodievame* **sem.** *Vták letí* **na strom.** *Neprivolávaj vlka* **z lesa.** *Povesť* **po ušoch ľudských** *lieta. Čo sa* **doma** *navarí, nech sa i* **doma** *zjie.*

*IV. Okolnozť* **spôsobu** *stojí na otázku* **jako? na jaký spôsob?** *K. p. Šalamon panoval* **múdre**. *Veľké veci* **pomály** *rastú.* **Žartom** *pravdu prehodiť neškodí.*

V. *Okolnosť* **príčiny** *stojí na otázku* **prečo? kým? čím? z čoho? na čo?** *atď. K. p. Matka plače* **od radosti.** *Boh človeka* **z hliny** *stvoril.* **Darom** *dar sa vynucuje.*

VI. *Okolnosti sa vyjadrujú:*

1) **príslovkami,** *k. p. tu, tam, všade, na predku, vonku, dole, pravo, ľavo, ďaleko, von, sem, preč, nazpät; — časne, nikdy, raz, včuľ, teraz, naposledy, nikdy, dnes, kedysi, budúcne, odtedy, už, večer, ráno; — skoro, zas, veľmi, najmenej, aspoň, nadovšetko; — preto, zato.*

2) *podstatným menom s predložkou, t. j. predložkovým pádom, k. p. Cestovateľ sa vezie* **po železnici. Po reči** *poznáš človeka.*

VII. **Predložky** *sú také slová, ktoré udávajú, v jakom pomere jedna vec k druhej stojí. K. p. List môže byť* **pri, na** *stole,* **vedľa** *stola,* **pod, nad, pred, za** *stolom, atď.*

*Predložky žiadajú:*

1) **2. pád:** *bez, do, od, u, z (zo), dľa (podľa, vedľa), kolo (okolo), krom (okrom, krem, okrem,), miesto, mimo (pomimo).*

2) **3. pád:** *k (ku, ko), proti (oproti, naproti), v ústrety, naprotiva, k vôli.*

3) **4. pád:** *pre, cez (prez), skrz (skrze, kroz).*

4) **6. pád:** *pri (popri).*

5) **2. a 7. pád:** *s (so) [V 2. páde sa miesto nej častejšie užíva z (zo); v tejto podobe prichádza i so 4. pádom:* **z osem** *hektolitrov žita kúpil; zemiakov bude* **zo dva mechy**.]

6) **4. a 6. pád:** *na, o, po, v (vo).*

7) **4. a 7. pád:** *medzi, nad, pod, pred.*

8) **2., 4. a 7. pád:** *za.*

VIII. *Krom prv už naučených prívlastkov môže byť ešte i* **podstatné meno s predložkou** *prívlastkom; k. p. Šaty* **z vlny** *sú teplé. Reťaze* **zo zlata** *tlačia tiež; atď.*

IX. *Krom prv označených doplňkov môže byť ešte i* **podstatné meno s predložkou** *doplňkom; K. p. Žiadam priateľa* **o radu.** *Duša naša túži* **po Bohu**; *atď.*

## § 30. Slohové cvičenia.

### a. Opisy.

355. úl. Vyhotov opis mesta!

**Mesto.**

Čo je mesto? Jaké miesta spolubývania (obce) sú krom miest ešte! Jako sa menujú obyvatelia dedín? Jako oproti tomu obyvatelia miest? Čo tvoria domy v meste? Jako sa menuje miesto medzi dvoma rady domov? Jako sa menuje priestor v prostred mesta? Čo sa na tom námestí (rynku) vydržiava? Kde sa kupuje a predáva ešte? Ktorý dom je obzvlášte veľký a pekný? Jako sa menuje najväčšie mesto v krajine? Ktoré je hlavnie mesto našej krajiny?

356. úl. **Vrch.**

Čo je vrch? Jako sa menuje spodnia čiastka vrchu! Jako oproti tomu vrchnia? Čo sa nachádza medzi tyma dvoma body? Čím je stráň (úboč, úbočie) často obrostlá? Čím sú pokryté končiare veľmi veľkých vrchov v lete i v zime? Čo povstáva na vrchoch? Čo sa nachádza vo vňútri mnohých vrchov? Čo sa môže s mnohých vrchov prehliadnuť? Jako sa menuje najvyšší vrch našej krajiny?

357. úl. **Rieka.**

Čo je rieka? Kde povstáva? Jako sa menuje počiatok rieky? Jako sa menuje jej konec? Jako menujú sa obe strany? Jaké brehy rozoznávame? Čo tyto uzatvárajú? Čo pribiera rieka v svojom behu? Jakou sa stáva tým? Čo nosia veľké rieky? Čo sa stavia na brehy riek? Jako sa volá najväčšia rieka našej krajiny? Ktoré mestá ležia na nej?

358. úl. **Čas.**

Rok 365 dní. Priestupný rok. Trvanie jeho. 1. januar. Meno tohoto dňa. 4 ročnie čiastky. Mená jich. Najväčšie teplo. Najväčšia zima. 12 mesiacov. Jich mená. 52 týdňov. 7 dní. 24 hodín. 60 menšín. 60 vterín (sekundí). Pomíjajúcnosť času. Jeho upotrebenie.

359. úl. **Ráno.**

Noc prišla. Jasno. Nebo zabarvené. Slnko. Mhla. Rosa. Vtáčky. Škrovánok. Špaček. Kohút. Roľník. Dievky.

Paholci. Meštiaci. Rukodielne. Dielne (fabriky). Sklepy. Ulice. Námestia (rynky).

360. úl. **Letní večer.**

Klonenie sa slnka. Dlhé tône (tieny). Tiché povetrie. Roľník. Stáda. Zapadnutie slnka. Večernie zory. Zotmievanie sa. Chladný vetierik. Netopier. Sova. Líška. Dedinčania pred dvermi. Noc. Modlitba. Uloženie na odpočinok.

361. úl. **Jaro.**

Dni. Slnko. Povetrie. Sňah. Ľad. Lúky. Pole. Stromy. Kvety. Prelietavé vtáctvo. Žaby. Hmyz. Roľník. Deti.

362. úl. **Jaseň.**

Dni. Povetrie. Vetor. Mhla. Zemiaky. Jabĺčka. Hrušky, slivky. Orechy. Hrozná. Oberačky. Kvety. Ďordinky. Jasienka. Stromy. Prelietavé vtáctvo. Roľník. Poľovník.

363. úl. **Búrka.**

Povetrie. Kvety, listy. Zvery. Ľudia. Tmavé mračná. Vzdialené mumlanie. Víchor. Oslepujúce blesky. Strašné hromobitie. Strach. Dážď. Potoky. Rieky. — Slabšie hrmenie, zriedkavejšie blesky. Búrka prešla. Slnko. Lúky, polia. Stromy, kvety. Zvery. Škrovánky. Ľudia. Vďaka Pánu Bohu.

364. úl. **Mačka.**

Dravé zviera. Hlava. Oči. Videť po tme. Jazyk. Fúzy. Prsty, pazúry. Koža. Jej barva. Miesto zdržovania. Pokrm. Osoh. Mlsná, falešná.

365. úl. **Čerešňa.**

K čomu patrí (k jakým stromom)? Kde sa nachádza? Čiastky. Korene. Peň. Koruna. Listy. Kvety. Ovocie. Upotrebenie. Drevo.

366. úl. **Moje rodisko.**

Meno rodiska. Dedina lebo mesto. Poloha jeho dľa krajiny a stolice, pri horách, v doline, pri rieke, pri železnici? Počet domov. Ulice. Najprednejšie budovy. Počet obyvateľov. Hlavné jich zamestknanie. Iné povo-

lania. Okolie: pole, lúky, pasienky, vinohrady, sady, lesy, hory, vrchy. Okolité obce. Najbližšie súsedné mesto. Pamätnosti rodiska.

b. Vyprávky.

367. úl. **Malý odvážlivec.**

Jurko odvážlivec. Na najvyššie stromy laziť, najnebezpečnejšie skoky robiť. Rodičia ho často napomínať. Na darmo. Raz na vysoký strom vyliezť. Hniezda vybrať. Šťastlive skoro vrchol dosiahnuť. Haluz odlomiť. Jurko dolu padnúť, obe nohy zlomiť. Mnoho bolestí snášať. Krivý zostať cez celý život.

368. úl. **Chlapci nesmia hneď plakať!**

Jarovít z klzačky príjsť. Ruky a nohy oziabať. Od bolesti slzy do očí vstúpiť. Otec videť, usmievať, riecť: Chlapci skrz maličkosť plakať nesmeť. Jarovít slová pamätať. Raz padnúť. To velice boleť. Neplakať. Bolenie zubov mať. Zub prázdny trhať. To ukrutne boleť. Plakať chceť. Hneď na slová mysleť. Chlapci nesmeť plakať. Slzy potlačiť. Otec ľúbiť. Jednoho dňa s otcom pohorenisko navštíviť. Tu biedni ľudia. Tito žiadon chlieb a žiadne šaty. Včuľ zas plakať. Slzy otcovi ľúbiť sa.

369. úl. **Oklamaný osol.**

Osol soľ naložené. Rieka príjsť, potknúť sa, potok padnúť. Hore stať, ťarcha ľahšia. Soľ rozpustiť. To si pamätať. Neskorej tú istú cestu. Náročky (nápoky, dobrovoľne) padnúť. Tento raz huby morské (špongie) niesť. Voda napiť, ťažké. Nemôcť stať, utopiť sa.

370. úl. **Múdra vrana.**

Smädná vrana z fľaše piť. Zobák krátky, vodu nedočiahnuť. Fľašu prekotiť. Sila slabá. Sklo predzobať. Sklo tlsté. Chytrý nápad. Kamienky snášať, do fľaše hádzať. Voda sa dvíhať. Naposledy zobákom dočiahnuť, smäd zahasiť.

371. úl. **Zajac a líška.**

Zajac a líška cestovať. V zime. Oba nejesť nič. Sedliacke dievča ísť. Košík niesť. Z košíka príjemná

vôňa. Čerstvé žemle. Líška hovoriť: Položiť sa zajac a staväť sa mrtvým. Dievča kôš odložiť a teba chceť dvihnúť. Ja so žemľami utiecť. Zajac radu poslúchnúť. Líška sa ukrčiť za ker. Dievča prijsť. Kôš odložiť, zohnúť sa. Líška kôš uchytiť, krížom cez role bežať. Zajac vyskočiť, rýchle nasledovať. Líška nečakať, žemle chceť sama sožrať.

372. úl. Pokračovanie.

Zajac to hnevať. Na blízu rybník. Zajac hovoriť k líške: Hostina ryby lapať. Ryby a žemle jako veľkí páni. Ty chvôst do vody strčiť. Ryby sa do neho zahryznúť. Ale sa ponáhľať. Lebo rybník zamrznúť. Návrh líška sa ľúbiť. K rybníku ísť, chvôst dnu svesiť. Za malú chvíľku chvôst pevne zamrznúť. Zajac kôš so žemľami vziať. Potom k líške hovoriť: Budúce jaro rybník roztaveť (rozmrznúť). Dotiaľ ty čakať. Odbehnúť. Líška za ním brechať, jako zlý pes na reťazi.

### c. Napodobenia.

## Kto nechce počúvať, musí cítiť.

*Karol* išiel raz na *ulic.* Tu stál *voz* s jedným *koňom.* Hneď *bežal Karol* ta a *pohládzal koňa.* Voziar zakázal to viac razy. Ale Karol neposlúchnul, lež *drapkal* porad na toho koňa. Tu *kopnul* kôň a *trafil* neposlušného *chlapca* do *boka. Polomrtvý padol* na zem. Ťažko musel za svoju *ľahkomyseľnosť* trpeť. *Šesť týdňov* musel v *posteli ležať* a mnoho *bolestí snášať.*

373. úl. Nauč sa tú vyprávku nazpamäť a napíš ju potom z hlavy!

374. úl. Postav níže stojace slová miesto *ináč* tlačených a utvor tak novú vyprávku!

Anna — dvor — búdka — pes — ponáhľať sa — Anna — drážiť — pes — matka — Anna — šklbal — chvatnul — kúsol — dievča — ruka — zamdletá — padnúť — neposlušnosť — štrnásť dní — izbu varovať — strach vystáť.

## Líška a vlk.

*Vlk* bol raz *jágrom* do *jamy* chytený a *vyl* žalostne. *Líška prišla* k nemu a videla jeho biedu. Škodoradostne vysmiala *vlka* a sužovala ho *jedovatými* rečmi. Menovala ho hlúpym *zvieraťom.* Pritom *tancovala divokými skoky*

okolo *jamy*. Ale bola neprozreteľná. Prišla priblízko *kraju jamy* a *padla* dnu. Včuľ bola sama chytená.

375. úl. Zapamätaj si a napíš z hlavy!

376. úl. Napodobenie a) Straka a drozd.

Drozd — chlapec — smečka (osídlo) — nariekať — straka — lietať — drozd — zlostný — vták — poletovať — úzky kruh — smečka — druhá smečka — zamotať sa.

377. úl. Napodobenia b) Dve myši.

Jedna myš vbehne do potravnej komory a chytia ju. Druhá myš príjde k tomu a vysmieva ju, kočka ju však pritom zožere.

### Líška a hrozná.

Líška prišla na výprave za korisťou k vinnému kmenu. Visel plný sladkých hrozien. Dlho obskakovala hore dolu, lebo by bola rada mať nekoľko z nich. Ale visely vysoko, a všetko vyskakovanie nič nespomáhalo. Nektorí vtáci sa jej prizerali a smiali sa nad jej namáhaním. Tu sa odvrátila s opovrhujúcim pohľadom a riekla: „Tie hrozná sú prikyslé! Ja jich ani za nič nechcem!"

378. úl. Napíšte z hlavy tú bájku!

379. úl. Napodobenie a) Buják a ďatelinište.

Mysli si na miesto líšky bujáka, miesto vinného pňa ďatelinište, ktoré je plotom obehnané, ktorý by buják rád preboriť! Miesto vtákov mysli si kravy!

380. úl. Napodobenie b) Kočka a pečeňa.

Mysli si miesto líšky kočku, miesto vinného kmena kasničku so železnými mrežami, na ktoré sa kočka driape, miesto hrozien pečeňu a miesto vtákov dvoch psov!

381. úl. Napodobenie c) Chlapec a hniezdo.

Predstav si na miesto líšky, pňa vinného, hrozien a vtákov nasledujúce osoby a predmety: chlapca, strom, hniezdo vtáče, ihrajúce sa dievčence!

## § 31. Pravopisné cvičenia.

382. úl. Daj nasledujúce vety do množného čísla!

Hlúpy hlúpeho haní. Moľ je malý, ale veľkú škodu urobí. Každý občan má byť zákona znalý. Malý slávik, ale hlas veliký. Utekajúceho i bojazlivý honí. Živý sa všetkého dočká a mrtvý doleží. Spravodlivý sudca

nehľadí na osobu. Zlý človek viac zlého učiniť môže, než zviera divoké. Priamy človek pravdu do očí povie. Mladý ležiak, starý žobrák. Verný priateľ býva vzácny. Hluchý nebýva vždy nemý. Nábožný kresťan je mierumilovný. Prešporský obchodník chodieva na jarmak do Trnavy. Meský pisár píše na meskom dome. Vzácny hoste, navštiv nás! Dobrý pane, sľutujte sa! Drahý brate, neopúšťaj ma!

*Pozoruj! Prídavné mená mužského rodu majú pred* **osobnými** *podst. menami v množ. čísle i, í (v 1. a 5. páde).*

Takto: Hlúp*i* hlúpych hania. Mol*i* sú mal*í*, ale veľku škodu urobia.

383. úl. Odpíšte a potom dajte i do množného čísla!

Žiak má byť: pobožný, zdvorilý, spôsobný, ochotný, pilný, pozorný, šetrný, prívetivý, úslužný, útrpný, poslušný, trpezlivý, pravdomluvný, stydlivý, mierny, skromný, poriadny, tichý, čistotný.

384. úl. Utvorte s každým prídavným menom z predošlej úlohy vetu v jednotnom a množnom čísle!

Takto: Pobožný človek úfa sa nebu. Pobožní ľudia úfajú sa nebu.

385. úl. Jaký môže byť človek dľa tela? V jednotnom i množnom čísle!

Človek môže byť dľa tela veľký lebo —, tlstý lebo —, starý lebo —, silný lebo —, štihlý lebo —, choravý lebo —, mdlý lebo —, bledý lebo —, čerstvý lebo —.

386. úl. Odpíšte a potom dajte do množného čísla!

Strom je vysoký. Ker je nízky. Ľad je hladký. Potok je hlboký. Tŕň je končitý. Špendlík je tupý. Piesok je drobný. Kameň je tvrdý. Les je hustý a tmavý. Deň je svetlý a príjemný. Hrad je pevný. Mak je drobný. Vzduch je ľahký, priehľadný a pružný.

387. úl. Odpíšte a pridajte koncovky k prídavným menám. Potom z množného čísla postaviť do jednotného!

Mravci sú rýchl-; slimáci sú zdĺhav-. Krajciare sú obecn-; dukáty sú vzácn-. Skučkovia sú skúp-; dobrodincovia sú štedr-. Vetríky sú tich-; víchry sú búrn-. Žobráci sú chudobn-; kniežatá sú bohat-. Anjeli sú nevinn-; ľudia sú hriešn-. Letnie noci sú krátk-; zimnie noci sú dlh-. Holubie vajcia sú mal-; husie vajcia sú veľk-.

388. úl. Odpíšte a pozorujte na koncovku slovesa v minulom čase!

Páni písal*i*. Žiaci písal*i*. Ženy písal*y*. Dievčatá písal*y*. Vojaci strieľali. Mešťania sa radili. Sudcovia súdili. Pušky strieľaly. Naše súsedy sa radily. Tie panie sa súdily. Psi brechali (štekali). Hadi sa svíjali. Mravčekovia sa hemžili. Hady sa svíjaly. Mravčeky sa hemžily. Kone cválaly. Stromy sa triasly. Peniaze chýbaly. Robotnice plely. Kravy sa pásly. Hviezdy sa ligotaly. Dievčatá plietly. Kuriatka pišťaly. Vráta vrždžaly. Roľníci orali na poli. Voly oraly na poli. Ženy oraly na poli. Chlapi spievali. Chlapci spievali. Ženy a dievky spievaly. Deti spievaly. Vtáčky spievaly. Vtáci spievali.

*Sloveso minulého času množného čísla (účastie m. č. činné) píše sa lebo s* **i** *lebo s* **y**.

*Keď je podmet* **osoba mužského rodu**, *alebo* **zviera za osobu považované**, *s osobnou koncovkou (i, ovia), vtedy sa píše v slovese mäkké* **i**.

*Keď je podmet* **osoba ženského lebo stredného rodu**, *alebo* **zviera neosobné brané**, *alebo bars jaká* **vec**, *ktorého koľvek rodu, píše sa* **y**.

389. úl. Vypíšte z predošlej úlohy najprv tie vety, kde má sloveso na konci **i**, potom tie, kde má sloveso na konci **y**!

390. úl. Pripíšte koncovky v slovesách!

## Čo sa dialo na jar?

Lúče slnečné vydával- už viac teploty. Sňahy topil- sa. Ľady sa rozpúšťal-. Rieky rozvodňoval- sa. Dni dĺžil- sa. Roľníci oral- a sial-. Zahradníci prerýval- hriadky. Lúky zelenal- sa. Stromy pučal-, rozvíjal- sa a kvitnul-. Fijalky voňal-. Preletavé vtáky navracal- sa k nám. Škrovánkovia spieval-. Kukučky kukal-. Včely bzučal-. Chrobáci liezl- sem tam po zemi. Stáda chodil- zase na pašu. Jahniatka veselo poskakoval-. Deti bavil- sa na úslní, sbieral- kvietky a plietl- vence. Ľudia ďakoval- Bohu za oživenú prírodu a prosil- Ho o dobrú úrodu.

391. úl. Odpíšte ten článok tak, že odpoviete na túto otázku: Čo sa *deje* na jar?

292. úl. Odpíšte ten článok tak, že odpoviete na túto otázku: Čo sa *bude diať* na jar?

393. úl. Odpíšte tieto slová:

Ten, tento, teprv, teraz, temer, teda, tenže, onen, krásneho, krásnemu, krásne (1. pád mn. č.), matkinej, matkine, matiek, mydiel, hoden, vinen.

*V týchto slovách ležaté* **e, ie** *nezmäkčuje predchádzajúcu hlásku.*

394. úl. Odpíšte a dajte pozor na koncovky!

Nahí, suchí, veľkí, krátki; matkin, matkina, matkino, macochin, macochina, macochino; mhiel, okien, sukien, putien, vretien, pradien.

*V týchto prípadoch píše sa po* **tvrdých súhláskach** *predca* **mäkká samohláska** *a síce: 1) v 1. páde mn. čís. mužsk. rodu osobného prídavného mena pre rozdiel oď 1. pádu jedn. čísl.: nahý, suhý, veľký, krátky; 2) pri tvorení prisvojovacích prídavných mien na in, ina, ino; 3) pri vkladnom* **ie** *v 2. páde mn. čísla ženských a stredných podst. mien: mhiel, putien, pradien, okien, atď.*

395. úl. Pripíšte chýbajúce koncovky!

Tí vystehovalci boli skoro nah-. Veľk- i mal-, všetci sa zimou triasli. Boli medzi nimi starci, od hladu a biedy až such-. Maľulink- chlapčekovia a slabuk- dievčatká tmolili sa medzi nimi. Tam bolo videť na matk- lone plačúc- hol- nemluvniatko, tak že pri pohľade na to i macoch- srdce by žalosťou zaplakalo. I ženy nemaly obleku; krom roztrhaných suk- nebolo na nich inších šiat. Z náradia som u nich videl len nekoľko put-, jedna dievka mala tiež zo päť vret-. Tá istá mala i pradze nekoľko prad-. Že si budú stavăť také chatrče, ale len bez ok-. Je už chladno, preto býva mnoho mh- (hm-).

396. úl. Pozorujte, kde sa píše veľká začiatočná písmena!

1) *P*rišiel včera náš strýčko. *O*dkiaľ prišiel? *Z* Trenčína. *J*eho prvé slová boly: „*J*aj, však som ustatý!" *K*aždému doniesol nejaký pekný dar.

2) Adam, Eva, Šafárik, Hollý, Sládkovič, Uhorsko, Čechy, Dunaj, Váh, Blava, Pešťbudín, Nitra, Šípkové, Slovák, Maďar, Nemec, Europa, Asia, Amerika, Tatry, Karpaty, Kriváň, Javorina.

3) Vaše Veličenstvo! Vaša Svetlosť! Dôstojný Pane! Vaša Prevelebnosť! Dvojctihodný Pane! Blahorodý Pane! Mnohovážny Pane Majstre!

4) Boh, Hospodin, Pán, Stvoriteľ, Boží, Božský.

*Veľkou začiatočnou písmenou sa píšu:*

*1) Každá začiatočná veta, každá veta po bodke (.), otá-*

*zniku (?), výkrikníku (!) a často (nie vždy) i po dvojbodke (:);*

*2) vlastné mená: krstné, priezviská, čiastky sveta, mená krajín, národov, jazier, riek, potokov, vrchov, miest, dedín;*

*3) každé slovo v násloviach (titulatúrach);*

*4) meno Boh a iné, ktoré to isté vyznamenávajú.*

397. úl. **Odpíšte, naučte sa nazpamäť a potom upotrebte každé jednotlivé slovo vo vete!**

Bôľ (bolesť), cieľ, čmeľ, chriašteľ, ďateľ, dýľ, fígeľ, kašeľ, kúkoľ, kúpeľ, korbeľ, kráľ, kŕdeľ, motýľ, mozoľ, pyteľ, sopeľ, šindeľ, topoľ, uhoľ (uhorený, na rozdiel od uhel alebo uhol v geometrii), zreteľ, myseľ, maštaľ, kúdeľ, oceľ, posteľ, soľ; okáľ, nosáľ.

Ľud, ľad, ľahký, ľútosť, ľúbiť, dľa, koľaj, kľúč, pľúca, podľa, veľa, vedľa, hoľa, homoľa, hrobľa, guľa, chvíľa, kratochvíľa, košeľa, míľa, nedeľa, raľa (v Orave toľko čo fundus, grund), roľa, vôľa, hľadať, hľadeť, bľadý, ľavo, osľa (mladé), slučka (na sídle), kľaje sa, kľakať, ľahnúť, strieľať, sľúbiť, rozmýšľať, váľať, zaháľať, poľovať, pľuť, kľuť.

*Mäkké* **ľ** *sa píše: 1) v mnohých pôvodných slovách: bôľ, cieľ atď.; 2) v tých slovách, v ktorých v českej reči za tým ľ sa píše* **i** *lebo* **e**: *ľud čes. lid, ľad čes. led atď.; 3) vo zväčšených na* **áľ**: *nosáľ atď.*

398. úl. **Jako predošlá úloha!**

Veľký, koľký, kdekoľvek, nekoľko, kedykoľvek; stvoriteľ, spasiteľ, riaditeľ, učiteľ; chvá*liť*, chváľ, chváľte, nech chváľa; pí*liť*, píľ, píľte, nech píľa; naschváľ, pokiaľ, kadiaľ, včuľ, včiľ; pravideľný, viditeľný, spasiteľný; kráľ, kraľovať, priateľ, priateľstvo!

*Ďalej sa píše mäkké* **ľ** *4) kde po ňom* **i** *sa vysúva, k. p. veľký miesto veliký; 5) v odvodených od slovies na* **teľ**; *6) v rozkazovacom spôsobe slovies, v neurčitom spôsobe na* **liť** *vychádzajúcich; tiež v 3. osobe mn. č. prít. času, keď je predposledná slabika dlhou: pá***liť**, *páľ, páľte, páľa; 7) v príslovkách a spojkách na* **iaľ, áľ, iľ, uľ**: *dokiaľ, naschváľ atď.; 8) v prídavných m. na* **eľný**; *9) konečne vo všetkých odvodených, ktoré ho už v kmenovom slove maly: kraľovať od kráľ, priateľstvo od priateľ.*

## Slová súzvučné (stejnozvučné).

Biča (kôň báť sa), býča (pásť) — pobil (sud), pobyl (v cudzine) — odbila (hodina), odbyla (počestného), odbyl (zbožie, tovar) — biť (pes), byť (dobrým), byt (bývanie) — huby (neumyté), huby (v lese), hubí (hmyz) — záhuby (neújsť), zahubí (šťastie) — chyby (napraviť) chybí (strelec), chybí (dieťa) — sľuby (držat), sľúbi (odmenu) — časy (meniť sa), časí sa (na západe) — jedľa (strom), jedla (váru), jiedla (málo) — kalí (nebe), kaly (mutná voda) — kazy (na továre), kazí (nečo) — kosy (brúsiť), kosi (vtáci), kosí (trávu) — krotší (zver), kročí (noha) — lomy (kamenné), lomí (rukama) — milý (Boh), milí (priatelia), mýli (nepozorný) — modly (pohani), modlí (k Bohu) — pily (na drevo), pili (víno), píli (s robotou).

399. úl. Utvorte vety s upotrebením týchto slov!

Pravý (uhol 90°), pravý (bok), praví (priatelia), praví (príslovie) — ráči (vyslyšať), račí (chod) — radšej (dať než vziať), račej (polievky) — schádza (jedon zlatý), zchádza (osenie), schádza (s priatelom) — schodil (svet), shodil (bremeno) — schody (kamenné), schody (u priateľov) — sily (prírodnie), silí (k nečomu) — skúpy (človek) — skúpi (pokúpi), skúpi (ľudia) — zlatky (dve), z látky (bavlnenej), z latky (kúska laty) — správy (stoličnej), zprávy (smutné), spraví (prácu) — stály (v presvedčení), stáli (v rade) — sypký (piesok), sýpky (zbožie) — tuší (zlé veci), túži (za domovinou), tuží (upevňuje) — uši (počuť), uši (košeľu), užší (potok) — valí (voda), valy (okolo hradu), viali (mlatci) — voly (kúpil), volí (vyslanca), vôli (ľudskej) — vyši (meno), vyšší (než iný) — výr (sova), vír (na mori) — žily (krevné), žili (mierne) — živý (človek), živí (rodinu).

400. úl. Jako predošlá úloha!

## Nektoré zkráteniny.

atď. = a tak ďalej; a j. = a jiné; a p. = a podobné; a j. v. = a jiných viac; a n. = a nasledujúce; al. = alebo; b. = bývalý; cis. = cisársky; kr. = kráľovský; dr. = doktor; kat. = katolícke; ev. = evanjelícke; náb. = náboženstvo; uh. = uhorský: min. = minister; t. j. = to jest; t. = totiž; v. = viď, verš; m. = miesto; srov. = srovnaj; n. p. = na príklad; k. p. = ku príkladu; odd. = oddiel; oddel. = oddelenie; poznámka, poznamenanie; vyd. = vydanie; p. = pán;

t. r. = tohoto roku; m. r. = minulého roku; t. m. - tohoto mesiaca; (*) nar. = narodil sa; (†) zom. = zomrel; sv. = svätý; jan. = január; feb. = február; mar. = marec; apr. = apríl; jún. = júni; júl. = júli; aug. = august; sept. = september; okt. = oktober; nov. = november; dec. = december; m. = meter; dm. = decimeter; cm. = centimeter; Km. = kilometer; Mm. = myriameter; l. = liter; dl. = deciliter; cl. = centiliter; Hl. = hektoliter; gr. = gramm; Dg. = dekagramm; Kg. = kilogramm; m. ct. = metrický cent.

401. úl. Odpíšte nekoľko razy a zapamätajte si!

## § 32. Tvorenie slov.

### a. Prídavné meno.

402. úl. Jako sa hovorí jedným prídavným menom o tom, kto je dobrej mysli? rýchlych nôh? dobrého srdca? kto má čierne oči? štyri nohy? kto sa všetkého týka? kto je tvrdej šije? ostrého vtipu? kto pravdu mluví? kto sa Boha bojí? má modré oči? dlhé ruky? jednu nohu? dva rohy? tri rohy? je bez zubov? má holú hlavu? krátky zrak? ďaleký zrak? šesť nôh?

Takto: Hovorí sa dobromyseľný, rýchlonohý atď.

*To sú* **složené** *prídavné mená.*

403. úl. V nasledujúcich vetách vymeňte *má (majú)* za *je (sú)* a miesto doplňku napíšte složené prídavné meno!

Kôň má jedno kopyto. Ovca má dve paprčky. Mucha má šesť nôh. Motýľ má štyri krídla. Bocian má dlhé nohy. Vták má bystrý zrak. Jan má vraj horkú krev. Jozef má vraj chladnú krev. Náš paholok má široké plecia. Náš kôň má krátku srsť. Kocka má šesť plôch, osem rohov a štyriadvacať uhlov.

Takto: Kôň je jednokopytný; atď.

404. úl. Utvorte z nasledujúcich podstatných mien prídavné koncovkou *ový!*

*ový.* Buk, hrab, dub, lipa, orech, sliva, čerešňa, višňa, jedľa, smrek, klen, oliva, vŕba, topoľ, jaseň, osyka, javor, vaz, svíb, hruška, jabloň, marhuľa, cín, kov, bridlica, loj, stôl, dom, papier, roh, syr, mäd, cukor, káva.

405. úl. Napíšte miesto predložky a podstatného mena, ktoré ukazujú, z čoho lebo odkiaľ niečo je, prídavné meno!

Sú sviečky z loju i z vosku. Mám želiezko z ocele a črenky z rohu. Nemáš ty čáko z papieru? Naša matka varieva polievku z hrachu, zemiakov; ja však najradšej jiem polievku z mäsa. Tuto leží drevo z drienov, brezí, jelší, kaštanov, bäzov.

Takto: Sú sviečky lojové i voskové.

406. úl. Utvorte príponou *ný* prídavné mená z nasledujúcich podstatných:

*ný*. Kameň, drevo, hodbáv, vlna, striebro, meď, plátno, koža, kosť, cverna, hlina, doska, železo, mlieko, srsť, plsť, slama, slnko, mesiac, sláva.

407. úl. Utvorte z nasledujúcich podst. m. prídavné pomocou koncovky *ký* lebo *ský!*

*ký*, *ský*. Muž, žena, kuchár, učiteľ, kupec, polovník, chlapec, dedina, murár, tesár, zámočník, mešťan, vojak, úradník, zemän, Čech, Nemec, sedliak, krám, hora, provazník, železník.

408. úl. Z nasledujúcich životných podst. mien utvorte príponou *í* prídavné mená!

*í*. Človek, lev, ryba, vták, vlk, havran, ovca, osol, myš, orol, kohút, kura, sliepka, holub, pes, kočka, sup, jeleň, srnec, zajac, baran.

Takto: Človäčí, lví, rybí atď.

409. úl. Z nasledujúcich slov utvorte prídavné!

*ní*. Dnes, večer, noc, deň, týdeň, lúka, les, stôl, vrch, potok, rieka, ruka, hlava, zima, jaro, leto, rok, oko, zahrada, dvor, jazero, rada, nedeľa.

Takto: dnešní, večerní, nočni atď.

410. úl. Odpovedajte na nasledujúce otázky prídavnými meny!

Jako sa menuje piesok v rieke? Jako práca, ktorá sa rukama koná? Jako riekame odevu, ktorý sa nosí v zime? na jar? v lete? Jako sa menujú stromy v zahrade? v lese? Jako hovoríme veciam v škole? v kostole? Jako sa menujú služby Božie? ktoré sa konajú v nedeľu? vo sviatok? Jako sa menuje náradie na dvore?

Takto: Piesok v rieke sa menuje *riečni* piesok.

411. úl. Odvodzujte prídavné mená z nasledujúcich slovies?

*cí*. Biť, treť, ukazovať, tázať, pýtať, trvať, opakovať, priať, zvať, prisvojovať, padať, šiť, privlastnovať, určovať.

Takto: Bicí, trecí, atď.

## b. Prechodník a účastie.

**412. úl. Utvorte z nasledujúcich slovies** ***prechodník*** **prítomného času!**

Niesť, hrýzť, liezť, triasť, klásť, čítať, ísť, žiť, mreť, mleť, biť, pleť, viať, kryť, myť, kuť, spievať, padnúť, minúť, plynúť, hasnúť, tisknúť, umeť, kameňovať, hádzať, krájať, strieľať, horeť, držať, hľadeť, trpeť, bdieť, znieť, činiť, kúpiť, vrátiť, súdiť, myslieť, drážiť, chytať, cúdiť, volať, hľadať, chovať, klamať, drať, milovať, bojovať, ďakovať, menovať, putovať, zarmucovať.

Takto: Nesúc, hryzúc, súďac, hádžuc atď.

*Prechodník prít. času tvorí sa najľahšie od 3. osoby množ. čís. prítomn. času pripojením hlásky* **c**. *k. p. milujú, prech. miluјú***c**; *chodia, prech. chodia***c**; *píšu, prech. píšu***c**; *vráťa, vráťa***c** *atď.*

413. úl. Utvorte z tých istých slovies *účastie prít. času* pripojením k prechodníku prít. č. koncovky *i, a, e!*

Takto: Nesúc*i*, *a*, *e*; hryzúc*i*, *a*, *e*; súďac*i*, *a*, *e*; hádžuc*i*, *a*, *e*.

*Toto účastie sa skloňuje jako prídavné mená mäkkého zakončenia:* **boží, božia, božie** *na tab.* **A na konci** *knihy a upotrebuje sa miesto prídavných mien, teda môže byť i prívlastkom.*

414. úl. Utvorte z tých istých slovies *účastie min. času trpné* príponou tý, á, é; ný, á, é; lý, á, é!

Takto: Nesený, á, é; tisknutý, á, é; padlý, á, é; minulý, á, é.

*Toto účastie skloňuje sa jako prídavné mená tvrdého zakončenia: dobrý, á, é na tab.* **A**. *Upotrebuje sa tiež miesto prídavných mien a môže byť i prívlastkom.*

415. úl. Pridajte ku každému účastiu v úl. 413. vhodné podstatné meno, aby sa stalo to účastie prívlastkom.

Takto: Nesúci (niečo) posel, nesúca žena, nesúce dievča atď.

416. úl. Pridajte ku každému účastiu v úl. 414. vhodné podstatné meno, aby sa stalo to účastie prívlastkom!

Takto: Nesený kôš, nesená noša, nesené dieťa; tisknutý voz, tisknutá kára, tisknuté táčky atď.

## c. Sloveso.

417. úl. Odpíšte a pozorujte, jako z prídavných a podstatných mien a osob. zámen slovesá povstávajú!

Bohatý - bohatnúť, horký, - horknúť, hustý, - hustnúť, chudý - chudnúť; chudobný - chudobnieť, lačný - lačnieť, drevený - drevenieť, celý - scelieť, rozum - rozumieť, hrom - hrmeť; biely - bieliť, tvrdý - tvrdiť, ostrý - ostriť, živý - živiť, suchý - sušiť, svedok - svedčiť, škoda - škodiť, strach - strašiť, para - pariť, brázda - brázdiť; zelený - zelenať sa, čierny - čiernať sa, rovný - rovnať sa, šepot - šepotať, štebot - štebotať, vy - vykať, ty - tykať, oni - onikať; milý - milovať, rád - radovať sa, pán - panovať, kráľ - kralovať, prorok - prorokovať, bratríčok - brastričkovať, dôvera - dôverovať, pamäť - pamätať, bič - bičovať, buben - bubnovať atď.

418. úl. Napíšte s každou nasledujúcou *predponou* tri slovesá: o, do, na, od, ob, po, s, v, za, ne, vy, nad, pod, roz, pri, pre, pred, u!

Takto: *O*povedať, *o*pustiť, *o*slepiť, *d*odať, *d*ovoliť, *d*ostať.

## d. Rodina slov.

*Sedeť.* *Sedím* ticho pri učení. *Seď* pokojne! Brat chcel písať a *sadol* si. Na stolici môže len jedna, na lavici ale viacej osôb *sedeť.* Dlhé *sedenie* neslúži zdraviu. Bude-li pekne, *posedím* si pod stromom. Mnohý *neposeda* prekáža svojim spolužiakom pri učení. Kto s nami *súsedí* je náš *súsed.* O svätom Jane chodievame do *súsednej* dediny.

*Sedať.* Práve *sedám* k písaniu. *Nesedaj* ku mne, abys mi neprekážal. Bol som u Vojtecha, on *sedal* na voz a viezol sa na pole. Časne z jara není radno *sedať* na trávník. *Sedátko* malým deťom k sedaniu slúži. Listy *sedavé* sedia bezprostredne na stonku. U seslí bývajú *sedadlá* koňským vlášim vypchané. *Prisedám* k stolu, ale *nepresedám* so stolice na stolicu. *Predseda* je v shromáždení prvá osoba.

*Sadnúť.* Dovolíš-li, *sadnem* si k tebe. *Sadni* vyššie. *Sadnul* bych tamto pod strom, keby tam viac tône bolo. Kde miesta není, tam sa nemôže *sadnúť*, tam je *sadnutie* nemožné. *Posadni* vyššie, ja *posadnem* k tebe, a Ján si k nám *prisadne.* Anton nech na druhú stranu *presadne.*

*Sadiť.* Až jaro nastane, *presadíme* stromky zo školky do *sadu. Posaď* toto semeno, brat svoje už *posadil. Sady* opatruje *sadár*, tiež *sádky.* Pristehovalci do cudzích krajín, keď sa tam *osadia, osady* zakladajú a *osadníkmi* sa zovú. Drôbež chová sa v *posadách.* Pevnosti a väčšie mestá mávajú vojanskú *posádku.*

*Sádzať. Sádzaš*-li kel, *nesádzaj* ho veľmi husto. *Sádzanica* sa hodí k *presádzaniu* najlepšie. Kapustu dobre večer alebo v čas ráno *sádzať. Sadze* z dreva rozličných stromov k robeniu bariev slúža. *Sadzač* kníh v čítaní rozličného písma zbehlý byť musí. Celé pole u lesa je repou *posádzané.* Pekár *sádže* žemle do pece.

419. úl. Vypíšte z tadiaľ celú *rodinu slov*, ktorá pochádza od *sedeť!*

420. úl. Napíšte vety, v ktorých sa obsahujú odvodzené slová (rodina slov) od koreňa *ved*-iem!

*Vediem* malého brata do školy a sestra ho domov *privedie.* Než odejdem, *prevediem* ťa po zahrade. Brat tvôj nás *uvedie* k jágrovi, a ten nás z lesa *vyvedie.* Daj pozor, aby ťa cesta *nezaviedla;* chodník podľa potoka *vedúci privedie* ťa najistejšie do najbližšej dediny. Tam sú dobre *zvedené* deti a ty ti ďalej ukážu. Malé deti samy chodiť neumejú, musia sa *vodiť. Vodievam* tiež svôjho malého brata. *Vodič* slepého *vodí.* Aby sme sa nečomu naučili, treba nám k tomu *navedenia*, čili *návodu* nejakého. Pilné deti jako o *závod* sa učia. Každý *podvod* sa zákonom prísne tresce. Všetky slová z jednoho koreňa vznikajúce jednoho sú *pôvodu. Nesvádzaj* nikoho od skutkov dobrých, ani ho ku zlým *nenavádzaj.* Dobré skutky *odprovádzajú* človeka až do večnosti. *Svodník privádza* blížneho svôjho do nešťastia. Mojžiš bol *vodcom* ľudu izraelského. Ráfael nabídnul sa mladému Tobiášovi za *sprievodcu. Vojvoda* je náčelníkom vojska, do poľa tiahnuceho. *Hromosvod* blesk k sebe priťahuje a *svádza* ho pod zem. Veľké mestá majú často nákladné *vodovody.* — Viedol, vedený, zavedený, podvedený, vodil, vodiaci, voditeľ, prôvod, závod, svodca, cestovod, vzduchovod atď.

421. úl. Vypíšte z nasledujúcich viet všetky slová, ktoré pochádzajú od *mluv*-iť!

Mluviť znamená, slovy myšlenie svoje vyjadriť. Kto mnoho mluví, buď mnoho vie, lebo mnoho luže. Mluv tak, aby si sa za mluvenie svoje nikdy haňbiť nemusel! Mluviacemu do reči neskáč! Nekedy prosíme iného, aby

sa za nás primluvil. Na prímluvu dobrého priateľa dosahujeme ľahšie svôjho cieľu. Reč mluvená sa ľahko zapomína, písaná ale trvá na roky. V škole učíme sa mluvnici. Strážny s väže skrz mluvniu trúbu oheň oznamuje. V kostole býva nemluvniatko pokrstené. Daj pozor sám na seba a druhých nepomlúvaj! Učiteľ v škole so žiakmi rozmlúva. Listy sa píšu prostomluvou, t. j. rečou neviazanou. Kto pekne a ľahodne mluviť vie, krasomluvný je. Buď vždy pravdomluvný. V knihách slovenských často cudzomluvy sa nachádzajú. Namluviť, domluviť, odmlúvať; domluva, predmluva, výmluvnosť; mluvný, pomluvačný, marnomluvný atď.

## § 33. Mnohovýznamnosť slov.

Hlava je najvyššia čiastka ľudského teľa. Hlava kočky je okruhlá alebo lepšie guľovatá. Hlava koňa je podlhovastá. Nektoré kury majú na hlave chochoľ.

*V týchto vetách má slovo hlava* **vlastný** *význam.*

Otec je hlava rodiny. Hlava uhorskej krajiny je pán kráľ. Táto kapusta má veľmi pekné hlávky. Tento klinec nemá hlavičky. Špendlík má malú hlavičku.

*V týchto vetách má slovo hlava, hlávka, hlavička* **vedľajší** význam.

Čo není v hlave, býva v nohách, (t. j. na čo sa zabudlo, pre to sa musí ísť). Svojmyseľný má svoju hlavu (=po svojej vôli jedná). Dobrá vôľa koláče jie, zlá hlavu sápe (= zo zvád povstávajú pôtky). Koľko hláv (= ľudí), toľko smyslov. Nepriateľ bol porazený na hlavu (= úplne). Má pusto v hlave (= je hlúpy). Učenému človekovi hovoríme učená hlava. Nelám si hlavu (= nechaj múdreho premýšľania). Nechce mu to do hlavy (= nemôže to chápať). Reč tlachačova nemá ani hlavy ani päty (=je nesmyselná).

*V týchto vetách má slovv hlava* **obrazný** *význam.*

422. úl. Odpíš ty vety a zapamätaj si rozličný význam slova hlava!

423. úl. Spoj na predku stojace sloveso s podstatnými menami, za ním stojacimi, vo vety!

a) *Padať:* sňah, vojak, sviatok, slovo, výstreľ, svetlo, mravy. b) *Napadnúť:* pocestného, vyprávka. c) *Vypadnúť:* vlasy, obľahnutí, hodina vyučovacia, zkúška,

vyslanec, milosť, pamäť. d) *Biť:* osol, hodina, tepna, srdce. e) *Uderiť:* klinec, blesk, cesta. f) *Povstať:* spáč, nemocný, ľud. g) *Zavreť:* dvere, oči, školu, knihu, kruh, reč, rok.

424. úl. Ktoré z týchto viet obsahujú patričné slovo vo *vlastnom* a ktoré v *prenešenom* (vedľajšom lebo obraznom) smysle?

425. úl. Zapamätajte si výklad nasledujúcich významov obrazných!

Koráb púšte = ťava. Kolíska pokolenia ľudského = Asia. Hlava krajiny = zemepán. Jaro života = mladosť. Boží poseľ = blesk, hrom. Ruka Pána = Boh. Zajačie srdce = bojazlivá myseľ. Zlatá pšenica = pekná, žltá, bohatá pšenica. More blankytné = modrá obloha. Ruže na tvári = červené líca. Sňah na hlave = šedivé vlasy. Tulipán = nadutosť. Fijalka = skromnosť. Ľalija = čistota. Nezábudka = upamätovanie. Dub = obraz sily. Ruža = krása. Jedľa = štihlosť. Vlk = žravosť. Líška = lesť. Tyger = zúrivosť. Včela = pilnosť. Mravec = pracovitosť. Lev = veľkomyselnosť. Veverica = čipernosť, vrtkosť. Páv = pýcha. Ryba = nemota. Kosa = smrť. Váha = spravedlnosť. Prsteň = večnosť. Skala = pevnosť. Peň = hluchota. Kríž = viera. Kotva = nádej. Srdce = láska.

## § 34. Porekadlá a príslovia.

426. úl. Odpíšte nasledujúce porekadlá s udaním významu!

Nerádby, aby po ňom tráva rástla (= nerádby umrel). Jakoby kameň do vody hodil (= náhle zmizol). Nerád sa potí (= je leňoch). Už ho zuby nebolia (je mrtvý). Jazyk za zuby držať (nemluviť). Prišiel z blata do bariny, alebo z dážďu pod odkvap (zo zlého do horšieho). Trafila kosa na kameň (dvá neústupní sa sišli). Ide mu to, jako psovi pastva (nedarí sa mu to). Zaplatil pätama (utiekol). Pristane jako päsť na oko (nehodí sa to k sebe). Robí piate prez deviate (ztreštene). Chodí s bubnom na zajacov (užíva nejapných prostriedkov k dosaženiu svôjho účelu). Ukazuje straku na kole (sľubuje vec nejistú). Raste mu kvieťa pod nohami (všetko sa mu dobre darí). Nevie kade z konopí (nevie si rady). Spadol mi kameň so srdca (ubudlo mi starostí). Spravil

capa zahradníkom (špatného dozorcu ustanovil). Tá práca pije krev (?). Pláva jako murárska trieska (?). Sám na seba metlu pletie (?). Má, čo hrdlo ráči (?). Jak nabyto, tak pozbyto (?). Z komára spraviť somára (?).

427. úl. Jaký smysel majú nasledujúce príslovia? Čo ťa nepáli, nehas (v cudzie záležitosti sa nemiešaj). Čo má byť žihlavou, hneď na začiatku páli. (Už na dieťati môžeme poznať, jaký človek z neho bude). Vtáča spev prezradzuje (podľa skutkov človeka poznáme). Bez vesla sa na more nepúšťaj (nevydávaj sa ľahkomyselne v nebezpečenstvo). Keď sa kúpeš, drž sa brehu (?). Častá klapka i kameň preráža (?). Tichá voda brehy bere (?). Pešťbudín nebol za jeden rok vystavený (?). Dobre žabe v močidle (?) Ryba od hlavy smrdí (?). Kto sa Boha bojí, pevne stojí (?). Kto jinému jamu kope, sám do nej padá (?). Dobré samo sa chváli (?). Každý nech pred svojim domom zametá (?). Krava, ktorá mnoho ručí, málo mlieka dáva (?).

## § 35. Oznamovacie, otázkové, žiadacie, rozkazovacie vety. — Priama a nepriama reč.

### Líška a cap (28. článok).

**Líška padla do studne, ktorá vysokým srubom opatrená bola. Hovorila sama k sebe: „Keby len nekto sem prišol, čo by ma oslobodil!“ Tu sa priblížil smädný cap a pýtal sa: „Je sladká tá voda? Bude-li jej i na dostač?“ Líška si pomyslela: „Ten mi práve vhod ide.“ A vymyslela si lesť. Odpovedala: „Poď len dolu! Okus sám!“ Zatým pila s veľkou chuťou a zvolala: „Ej, jaká je tá voda chladná a občerstvujúca! Jak rozkošný to nápoj!“ Capovi sa zabažilo a on prosil: „Keby si ty mne len dolu pomôcť chcela!“ Líška ukázala sa ochotnou k tomu a dlhobradáč dočiahol šťastlive vodu. Ona však vyskočila zručne po jeho chrbte von zo studne. Smejúc sa, privolala capovi: „Nezabudni na von vyjdenie! Je v tej studni chladno!“**

428. úl. Vypíš tie vety, ktoré doslovnú reč a) líšky, b) capa obsahujú!

*Vety tak prednesené, jako jich bol nekto riekol, menujeme* **rečou priamou.**

429. úl. Vypíš tie doslovné reči tak, aby si a) napísal tie, ktoré nečo oznamujú (vyprávajú), b) tie, ktoré sa na nečo pýtajú, c) tie, ktoré nejaký rozkaz obsahujú, d) tie, ktoré nejakú žiadosť vyjavujú!

430. úl. Pretvor nasledujúce vety v otázkové, rozkazovacie a žiadacie!

Vták spieva. Búrka prechádza. Pes donáša palicu. Chlapec je zdvorilý. Jaro nastáva.

431. úl. Pozorujte, jako v nasledujúcich vetách *reč priama* do reči *nepriamej* prenesená je!

Maria Terezia pýtala sa raz predstaveného: „Kto chová sa najlepšie z milých synov mojich?“ = Maria Terezia pýtala sa raz predstaveného, že kto sa najlepšie chová z jej milých synov.

„Vaša cisárska milosť,“ odpovedal predstavený, „všetci sú hodní najvyššej ochrany Vašej.“ = Predstavený odpovedal jej cisárskej milosti, že sú všetci hodní jej najvyššej ochrany.

Či prehral si peniaze, alebo čo počal si s nimi?“ hovorila mocnárka prísnejšie. = Mocnárka pýtala sa prísnejšie, zdáliž peniaze prehral, lebo čo s nimi počal.

„Poslal som ích svôjmu chudobnému otcovi,“ vraví mládenec trasúcim sa hlasom. = Mládenec vraví trasúcim sa hlasom, že ích poslal svojmu chudobnému otcovi.

„Ty si dokonály mladík,“ povedala pohnute cisárovna. „Tintu sem,“ zvolala, „pero a papier! Sadni a píš! = Cisárovna riekla pohnute, že je dokonály mladík, a rozkázala hneď, aby priniesli tintu, pero a papier. Mladíkovi však velela, aby sadol a písal.

432. úl. Vyjadrite nasledujúce vety *rečou nepriamou* a použite slovko *že*, kde sa ale rozkaz uvádza, slovo *aby!*

Šalamon praví: „Za pyšným ide poníženie.“ — V proroctve Osiašovom čítame: „Sláva bezbožných skoro pominie.“ — „Chlieb svôj s lačnými a chudobnými jedz, a z odevu svôjho nahých prikrývaj“; tak napomínal nábožný Tobiáš syna svôjho. — „Všetko,“ odpovedal mladý Tobiáš, „čo si mi prikázal, učiním“ — „Boh sa pyšným protiví, pokorným však dáva milosť,“ píše sv. Petor. — „Patrite na kvieťa polnie, jako raste; nepra-

cuje ani nepradie. Pravím však vám, že ani kráľ Šalamon vo všetkej sláve svojej tak odený nebol, jako jedno z ních,“ pravil Syn Boží.

**Poučky a pravidlá.**

1. *Rozoznávame* **oznamovacie, tázacie, rozkazovacie a žiadacie vety.**

2. *Za oznamovacou vetou stojí bodka (.). Za tázacou vetou stojí otázník (?). Za rozkazovacou a žiadacou vetou stojí výkriknik (!). K. p. Kohút spieva. Spieva kohút? Kohúte spievaj! Keby kohút spieval!*

3. *Taká veta, ktorá reč nejakej osoby bez premeny (doslovne) uvádza, menuje sa* **priamou rečou.** *K. p. Líška povedala: „Je v tej studni chladno“.*

4. *Pred priamou rečou stojí dvojbodka (:). Pred a za ňou stojí znak uvodzovací („—“). K. p. Boh riekol: „Nech je svetlo!“*

5. *Tá veta, ktorá pred tou dvojbodkou stojí (Líška povedala alebo Boh riekol) menuje sa* **uvodzovacia veta.** *Jestli táto stojí* **za** *priamou rečou, príjde pred ňu čiarka, a jestli* **medzi** *čiastkami priamej reči, príjde pred a za ňou čiarka. K. p. „Nech je svetlo“, riekol Boh. „Všetko“, odpovedal mladý Tobiáš, „čo si mi prikázal, učiním“.*

6. *Taká veta však, ktorou len svojimi slovmi nejakú výpoveď opakujeme (vyprávame) menuje sa* **nepriamou rečou.** *K. p. Líška povedala, že je v tej studni chladno.*

# IV. Sťažená veta.

## Dvaja bratia (29. článok).

**Jan** *a* **Milko boli bratia. Veselosť a živosť,** *jako i* **snášanlivosť tvorily hlavné znaky jejich rázu (charakteru). Usilovnosť,** *jako tiež* **poriadkumilovnosť ukazoval každý.** *Nelen* **otec,** *lež i* **matka boli pyšní na tieto deti. Jan platil za dobrého telocvičca (turnera) a plavca. Milko dokázal zase mnoho v kreslení a maľovaní. Prvší vyzieral čerstvý a kvetúci. Poslednejší bol nečo bľadý a chudý. Oba učili sa a pracovali o závod. Títo verní, snaživí**

**bratia boli obľúbení u každého. Usilovnosť Janova a Milkova služievala za príklad iným deťom. Milkove kreslice a obrazy obdivovali ľudia. O smelosti a obratnosti Janovej vyprávalo sa všade. Veľké a malé deti išly s úctou okolo týchto chlapcov. Oba však zostali skromní a pokorní. Tak hodní mali by byť všetci chlapci a dievčatá!**

*V každej z týchto viet je* **viacej jednakých** *čiastok, ktoré sa na* **jednu** *vzťahujú, jako: viac podmetov k jednomu výroku; viac výrokov k jednomu podmetu; viac prívlastkov k jednomu podstatnému menu; viac doplňkov lebo okolností k jednomu slovesu lebo prídavnému menu. Také vety menujeme* **stažené vety.**

*Tie malé slovká* **a, nelen - lež i, jako i, jako tiež** *menujeme* **spojkami.**

433. úl. Rozveď každú sťaženú vetu v tom článku na jednoduché vety!

Takto: Jan bol brat. Milko bol brat. Veselosť tvorila hlavný znak jejich rázu (charakteru). Živosť tvorila atď. Snášanlivosť tvorila atď.

434. úl. Vypíš rovnaké čiastky každej vety a síce: a) podmety, b) výroky, c) prívlastky, d) doplňky, e) okolnosti!

435. úl. Stiahni pod jedným číslom stojace vety v jednu *sťaženú!*

1. Práca zatvára lekárovi dvere. Miernosť zatvára lekárovi dvere. Pokoj zatvára lekárovi dvere (a). 2. Ľudia menia sa skoro. Vetor mení sa skoro (a). 3. Jazyk nemá kostí. Jazyk dopichá mnohého k smrti (ale). 4. Zdvorilé slová môžu mnoho. Zdvorilé slová stoja (koštujú) málo (a). 5. Boh dá sice kravu. Boh nedá k nej provaz (ale). Soľ robí červené líca. Chlieb robí červené líca (a). Karta robí mnohého chudobným. Sklenica robí mnohého chudobným (a).

Takto: Práca, miernosť a pokoj zatvárajú lekárovi dvere.

436. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky vetami s viacej podmetmi!

Ktoré sú mená ročních čiastok? siedmich dní v týdni? dvanástich mesiacov? Jako sa menujú štyri stránky sveta? tri veľké sviatky? Ktoré sú hlavnie čiastky rostliny? ľudského teľa? Ktoré zvieratá sú domáce? dravé? spe-

vaví vtáci? Ktoré nerosty sú kovy? Jako sa menujú hlavnie rieky Uhorska? päť najväčších miest v Uhorsku?

Takto: Jaro, leto, jaseň a zima sú mená ročních čiastok.

437. úl. Odpovedaj na tieto otázky viacej výrokami a spoj poslednie dva spojkou *a* alebo *lebo?*

Čo robí roľník? stolár? včela? Jaká môže byť voda? Jaké povetrie? Jaký paholok? Čo sa môže robiť v kostole? v hore? Čo robil Ježiš? Jaké sú Tatry? Jaký je Dunaj? Jaký je Boh? Čo je brat?

Takto: Roľník ore, bráni, seje, kosí, žne a mláti.

438. úl. Zodpovedaj tyto otázky viacej prívlastkami a spoj dva poslednie s *a* lebo *lebo!*

Jakí žiaci sú chválení. Jaké zviera je pes? kočka? lev? Koľko krýdel majú hmyzy? Koľko dní má mesiac? Do koľkáteho mesiaca padá sviatok Veľká noc? Čie ovocie sa jie? Čie nohy sú plávacími blanami vystrojené? Čie bydlo leží pod zemou? Čie korene sa jedia? Z čích zŕn dobýva sa múka? Z čiej kože dorábä sa remeň? Po čijom živote striehne líška?

Takto: Usilovní, poslušní a poriadni žiaci sú chválení.

439. úl. Zodpovedaj nasledujúce otázky vetami s viacej doplňkami a použi k spojeniu *a* lebo *lebo!*

Koho lebo čo strieľa myslivec? Koho prenasleduje líška? Koho obveseluje víno? Koho má ctiť dieťa? Čo žerú kuny? Čo omaľovávajú bláznivé ruky? Čomu podobá sa mulica? Komu slúža zemiaky za pokrm? Čím sú ssavci pokrytí?

Takto: Myslivec strieľa zajacov, jeleňov, diviakov, bažantov, hlucháňov, tetrovcov, líšky a medveďov.

440. úl. Odpovedaj na nasledujúce otázky vetami s viacej rovnorodými okolnosťami a spojuj s *a* lebo *lebo*!

Kde býva Boh? Kam tiahnu spevaví vtáci na jaseň? Z kadiaľ dostávame cukor? Kedy sa kosia lúky? Kedy majú žiaci prázdniny? Jako kvitnú tulipány? Jako vyzierajú papúšky? Z čoho sa dorába cukor? Čím obrába roľník svoje pole? Po čom poznať vtáka? Čím živí sa jež? K čomu vedie lenivosť?

Takto: Boh býva na nebi, na zemi a všade.

## Poučky a pravidlá.

*1.* **Stažená** *veta je tá, v ktorej viacej rovnorodých čiastok na spoločnú čiastku sa vzťahuje. Viď poznam. k 29. čl.!*

2. *Tie malé slová, ktorými buď dve slová, buď dve vety spojujeme, menujeme* **spojkami.**

3. *Väčšia čiastka stažených viet dá sa na toľko jednoduchých rozviesť, koľko sa rovnorodých čiastok nachádza. — Tyto k. p. sa nedajú na jednoduché rozviesť: Sľúbiť a dať je dvoje. Čnosť a peknosť zriedka v jednej hospode tráví. Hlúposť a pýcha na jednom dreve rostú.*

4. *Rovnorodé čiastky vety sú lebo spojkami* **a, lebo** *spojené, alebo* **čiarkou** (,) *od seba odlúčené. K. p. Ľahodný a tichý vetrík atď. Ľahodný, tichý vetrík atď.*

# V. Složená veta.

## a. Súvetie.

### Lov (30. článok).

**Lovecký roh zahučal,** *a* **lovci sa pohýnali. Kopovi štekali,** *tiež* **malí jazevčíci pozdvihli svôj hlas. Bleskúca jinovať ležala na nivách,** *k tomu* **hrozily mračná sňahom. Fučal** *sice* **ľadový vetor od západu k východu,** *ale* **lovec nebojí sa zimy. Včuľ rozišli sa polovníci,** *však* **každý zostal v čiare. Psi trhali sa ku predu,** *lež* **zadržaní boli nazpät. O chvíľu padaly jednotlivé rany,** *ale* **nepadol žiadon zajac. Nábitky chybily,** *lebo* **z pri veľkej diaľky sa strieľalo. Neskorej trafil každý výstrel,** *poneváč* **lovci boli blíž koristi svojej. Obora bola vypoľovaná,** *preto* **trúbilo sa k návratu. Šťastie poľovnícke ukázalo sa priaznivým,** *zato* **požíval sa obed medzi veselými rozhovormi.**

*Tu sú všade dve samostatné vety* **spojkou** *v jednu* **složené.** *Taká veta, ktorá zo dvoch alebo viacej viet je složená, menuje sa* **složenou vetou.** *Jest-li je zo* **samostatných** *viet složená, menuje sa* **súvetie.** — *Spojka sa často i vynechať môže.*

441. úl. Rozlúč v tom článku každé súvetie v jednoduché vety!

Takto: Lovecký roh zahučal. Lovci sa pohýnali.

442. úl. Slož dve a dve nasledujúce vety v súvetie, a užívaj k tomu v závorkách postavené spojky!

Ľudia sejú. Boh dáva zdaru (a). Vtáci spevom rozveseliť, množstvo škodlivého hmyzu zničiť (i). Vďačnosť slovmi vyjadriť, v činoch dosvedčiť (nelen, lež i). Závistlivci iným život ztrpčiť, svoje vlastné šťastie života rozrušiť (nelen, lež i). Pes verný strážca domu, slúži mnohým ľuďom ku kratochvíli (i). Včely dávajú mäd, vosk dostávame od nich (nelen, lež i) Para ku pohybovaniu lodí a železníc upotrebiť, ona ženie mlýny a stroje (z čiastky — z čiastky). Jadro položí sa do zeme, pníčok sa zošľachtí, strom donáša chutné ovocie (najprv, potom, konečne).

443. úl. Jako predošlá úloha!

Kone sú veľmi užitočné zvieratá; jich mäso zriedka sa jieda (ale). Slávik nemá pekné perie (sice); jeho spev prevyšuje onen všetkých vtákov (ale). Slnko zdá sa nám malým byť, jeho velikosť presahuje onú našej zeme (však). Líška je sice veľmi chytrá, často sa chytá (predca). Víno posilňuje človeka, jeho nemierne požívanie škodí (ale). Pštros nemôže lietať, je pri ťažký (lebo). Vinič (vinný ker) požaduje teplé podnebie, v drsných krajoch sa nedarí (preto). Zem je neprehľadná guľa, je od slnka len do polovice vždy osvietená (zato). Všetci ľudia môžu sa mýliť, ja môžem tiež pochybiť (teda).

444. úl. Pripoj ku každej vete ešte jednu, ktorá príčinu udáva, a spoj ích so spojkou *lebo!*

*Slepúch* (slepýš). Slepúcha držia mnohí za hada (nohy). Jeho meno je neprimerané (videť). Nemusí sa ho človek báť (není jedovatý). On je vlastne užitočné zviera (hmyz). Musí sa pozorne brať (odlomiť chvost). V zime nevideť slepúchov (zaliezť, skryť sa). Ony vtedy nepotrebujú žiadon pokrm (spať).

Takto: Slepúcha držia mnohí za hada, *lebo* nemá žiadnych nôh.

445. úl. Pridaj ku každej vete ešte jednu, ktorá udá *následok*, a spoj ích skrze *preto!*

Mnohí vtáci nemôžu zimu zniesť, preto —. Vinný peň má slabý kmen, preto —. Húsenice sú škodlivé zvieratá. Vrabci osožia nám. Na vysokých horách je zima. Ovca nám dáva svoju vlnu. Jež má pichláče. Krt (krčica) ryje zem. Mnohí hadi sú jedovatí. Haringy chytajú sa vo veľkom počte. Zelené žabky platia za prorokov počasia.

Takto: Mnohí vtáci nemôžu zimu zniesť, preto presťahujú sa do teplých krajín.

b. Podvetie.

## Kuchyňská soľ (31. článok).

**Soľ patrí k nerastom, ktoré pre nás nevyhnutne potrebné sú. Ona svojim užitkom veľmi prevyšuje zlato, ktoré najviac marnomyselnosti slúži. Ona stojí v jednom rade so železom, ktoré je všeobecne vážené. Ačkolvek sa jej len zriedka dostáva miesta, ktoré jej patrí. Jej všeobecné rozšírenie je príčinou, že často málo cenenou býva. Keď prírodu bedlivo prezkúmame, tak stretáme sa všade so soľou. Povetrie, ktoré nás obtáča, obsahuje súčiastky soli. I more je soľným žriedlom, ktoré sa nikdy nevyčerpá. Ale najčastejšie nachádzame ju, keď do vnútra zeme sostúpime. Tam najdeme ložiská, ktoré jako vrchy vysoké sú. Uvažovanie soli podáva dôkaz toho, že básnikovo slovo pravdu má:**

**Čo je k prospešnosti,<br>Dáva Boh v hojnosti.**

*Tyto vety až dve a dve spolu majú smysel dokonály. Jedna vyslovuje hlavniu myšlienku, to je* **hlavnia veta**, *druhá len smysel prvej v nečom doplňuje, to je* **vedľajšia veta**. *Spolu tvoria složenú vetu, a sice* **podvetie** *k rozoznaniu od súvetia.*

446. úl. Vypíš z toho článku všetky vety, ktoré sa nekončia slovesom (hlavnie vety)!

Takto: Soľ patrí k nerastom. Ona svojim užitkom prevyšuje zlato.

447. úl. Premeň všetky ostatnie vety (vedľajšie) tak, aby tvorily čiastku hlavnej vety!

Takto: Soľ patrí k *nevyhnutne potrebným* nerastom. Ona svojim užitkom veľmi prevyšuje *najviac marnomyselnosti služiace* zlato.

448. úl. Rozveď každé podvetie na dve hlavné vety!

Takto: Soľ patrí k nerastom. Tieže sú pre nás nevyhnutne potrebné.

449. úl. Postav vedľajšie vety na pravé miesto?

Myš je pre kuchárku veľká ostuda, ktorá je malý hlodavec. Líška nechytí žiadneho kohúta, ktorá spí. Tu sa dá do prenájmu bývanie tichej rodine, ktoré je novo opravené. Osol ukazuje veľkú krutohlavosť, ktorý pochádza z Asie. Ten pozemok leží neďaleko rybníka, na ktorom môj otec pracuje. Prosím Vás, tie slová neklásť na váhu, ktoré som v prenáhlení povedal. Daj ten mech tomu žobrákovi, ktorý tu visí. Nedávaj sklo tomu dieťaťu, ktoré sa rozbiť môže.

Takto: Myš, ktorá je malý hlodavec, je pre kuchárku veľká ostuda.

450. úl. Vysvetľuj nasledujúce pojmy podvetiami!

Východ, západ, juh, sever, vtok rieky, zemská užina, morská užina, ostrov, polostrov, žriedlo, rovník, severnia točna, južnia točna.

Takto: Východ je tá strana sveta, kde slnko vychádza.

## Poučky a pravidlá.

*I.* **Složená** *veta je taká, ktorá z viacej jednoduchých pozostáva.*

*II.* *Složená veta môže byť* **súvetím** *lebo* **podvetím.**

*III.* **Súvetie** *je taká složená veta, ktorá z viacej hlavných viet pozostáva, k. p. Slnko je stálica, lebo má vlastné svetlo.*

*IV.* **Hlavnia** *veta je tá, ktorá je sama pre seba srozumiteľná, od žiadnej inej neodvislá. K. p. Boh je všetkým milostivý.*

*V.* **Podvetie** *je taká složená veta, ktorá z hlavnej a vedľajšej vety sa skladá; k. p. Musíš držať, čo si prisľúbil.*

*VI.* **Vedľajšia** *veta je tá, ktorá nejakú čiastku inej (hlavnej) vety opisuje, a od nej závisí; k. p.:* **Keď cisár August panoval** *(vedľ. v.), narodil sa Kristus Pán (hlavn. v.).*

*VII.* *Sú vety 1) podmetné, k. p.:* **Kto nechce počúvať,** *musí cítiť.*

*2) prívlastkové. k. p.: Líška,* **ktorá spí,** *nechytí zajaca.*

*3) doplňkové, k. p.: Never tým,* **ktorí ti lichotia!**

4) *okolnostné, k. p.* **Kde je mrcina,** *tam sbierajú sa orli. Musí sa železo kuť,* **zakiaľ je horúce.**

*VIII. Z toho videť, že vedľajšia veta je spravená z nektorej čiastky hlavnej vety a zastupuje túže. Predošlé vety sa tak môžu na jednoduché premeniť, keď z vedľajšej vety patričnú čiastku hlavnej vety spravíme: z podmetnej vety* **podmet,** *z prívlastkovej* **prívlastok** *atď.* **Nepočuvný** *musí cítiť.* **Spiaca** *líška nechytí zajaca. Never* **lichotníkom! Na mrcine** *sbierajú sa orli. Musí sa železo* **v čas horúčosti jeho** *kuť.*

*IX. Medzi hlavňou a vedľajšou, alebo hlavňou a hlavňou vetou sa píše čiarka (,); v súvetí, keď sú vety dlhšie, i bodkočiarka (;).*

## Slohové cvičenia.

### a. Obrazy zo života.

451. úl. **Matiaš kráľ v Gemeri.**

Kráľ svojich dvoranov do vinohrada viesť. Motyku chytiť. Sprievodcov tiež vyzvať k podobnému. Kráľ zručne zem okolo vinných pňov kýpriť. Zemäni so vzdychaním nasledovať. Horúce slnko trápiť. Na celom tele potiť. Boľavé mozole na mäkkých rukách. Snažná prosba o šetrenie. Kráľ konečne riad odložiť. Šľachtici včuľ poznať namáhanie a trápenie sedliaka. Sedliak v núdzi a biede chradnúť. Zemän v postávaní (zaháľke) ovocie jeho usilovnosti márniť. K tomu nemilosrdné nakladanie. Prísne trestania každého ďalšieho utláčania. Kráľ, čo tak mluvil, kráľ Matiaš spravodlivý. Pri jeho smrti všeobecný nárek.: Kráľ Matiaš mrtvý, konec spravedelnosti!

Podobné môžu písať dľa článkov v čítanke, lebo dľa vyprávania učiteľovho.

### b. Porovnania.

452. úl. **Kôň a osol.**

(Podobnosti.) Ssavec, patrí k domácim zvieratám. 4. nohy, nerozkolené kopyto, končité uši. Telo srsť pokryté. Krk hriva. (Rozliky). Kôň väčší, silnejší. Hriva dlhšia. Chvost dlhovlasí (vlášie). Osol oproti strapcový

chvost. Uši dlhšie. Chod zdĺhavejší. Kôň rozličnú barvu. Osol šedý, barnavý. Kôň učenlivý, vtipný. Osol sprostý.

453. úl. **Hus a kačica.**

(Podobnosti.) Plavci (vodní vtáci). U ľudí v domoch, domáci. Plávacie nohy. Medzi prsty blanky. Krýdla nie k vysokému letu. Milujú vodu. Popri podobnosťach majú i nepodobnosti. (Rozliky.) Hus väčšia; chod menej čapatý. Viac a väčšie vajcia. Perie vzácnejšie. Kačica lepšie plávať, potápať sa (hrúžať). Perie pestrejšie, krajšie. Nohy viac u zadku.

454. úl. **Ľudský život, cestovanie.** *Úvod.* Rozličné veci, s ktorými sa život porovnáva: ročnie čiastky, dennie čiastky, plávanie na ľodi atď. I s cestovaním z ohľadu 1. *Trvania.* Cestovanie často málo dní, často mesiace — život hneď kratší, hneď dlhší. 2. *Účel.* Cestovanie, nečo nadobudnúť, dokonalejším sa stať, krásne krajiny videť — život, pre nebeské kráľovstvo sa zralým stať. 3. *Zkúsenosti cestovateľské.* Cesta cestujúceho často spanilá, bezpečná cez smejúce sa nivy, často obťažná a nebezpečná cez púšte, nejisté kraje — život, hneď ľahký v šťastlivých pomeroch a so šľachetnými ľuďmi, hneď ťažký skrz rozličné utrpenia a cudziu zlosť. 4. *Cestovný vodca.* Na ceste zkúsený spolucestujúci, cez život rodičia, učitelia, priatelia atď. 5. *Cestovné stanice.* Cestovateľ kedy tedy sa zastaví, hľadi napred a nazad a posilňuje sa k novým námahám — v živote sú obnovenie roku, dni narodzenia, vystúpenie zo školy, meniny, volenie budúceho stavu, zvláštne dni radosti lebo utrpenia takými stanicami. *Konec.* Želanie, na svojej ceste života na žiadnu blúdnu cestu nedôjsť, a cieľ svôj dosiahnuť.

## c. Opisy a ličby.

455. úl. **Lev.**

1.*) Dravec, kočací rod; kráľ zverov. — 2. Dĺžka 2 metre. Výška 1 meter. Telo obratné, silné. Koža. Hrtan (tlama). Zuby; jazyk; oči; hriva; prse. — 3. Afrika, Asia. Vo dne skrýša, húšťava. — 4. Pri západe slnka východ na lúpež, revanie. Korisť. Hovädzí dobytok, ovce. Žirafy, antilopy, gazelly.

---

*) Čísla znamenajú roztriedenie látky: 1. rod, 2. telo, 3. miesto zdržovania, 4. potrava a spôsob života, 5. užitok lebo škoda.

456. úl. **Slon.**

1. Tlstokožec, obor medzi zemskými zvieraty. — 2. Dĺžka 4—5 metrov, výška 3 metre, váha 80—90 centov. Koža. Hlava. Oči. Uši. Rypák (chobot). Kly (veľké vyčnievajúce zuby). Slonová kosť. Krk. Nohy. — 3. Afrika, India. Bohaté na vodu lesy. V stádach. — 4. Listie stromové, mladé ratolesti, kukurica, rýža. Vtipný. — 5. Nákladnie a ťažné zviera.

457. úl. **Lastovička.**

1. Prelietavý vták. — 2. Krýdla dlhé, kosaté. Rýchlo lietať. Nohy malé, útle. Zobák tenký, šidlovitý. Chvost vidlička, barva peria. Brucho. — 3. Jaseň sa shromáždiť. Pokusy lietania. More, Afrika. Návrat. Z blata, slama, seno, pod strechou. 4—6 biele vajcia. — 4. a. 5. Kynoženie škodlivého hmyzu. V letu chytiť. Spev, šveholenie príjemné.

458. úl. **Chrúst.**

1. Hmyz, článovec. — 2. Hlavnie čiastky: hlava, prse, zadok. Veľkosť týchto čiastok. Oči veľké, nepohyblivé. Tykadlá. Žeradlá. Chlpatý. 6 nôh s drápami. 4 krýdla. Vrchnie, spodnie. Belavá štiava. Hlava, prse čierny, fľaky (škvrny). — 3. a 4. Na stromoch, listie, kvety. 20—30 vajíček. Larvy, pandravy. Po troch rokoch kukľa. Máj lietať, bzučať. Vo dne ticho sedeť. — 5. Kačice, sliepky, potrava. Škoda veľká. Pandravy korienky. Chrobáci stromom škodlivý. Zabiť, netrápiť!

459. úl. **Borovica.**

1. Ihličnák — 2. 25—30 metrov vysoký, do 1 metra tlstý. Kmen štihlý, kôra červenobarnavá, popukaná. Drevo tvrdé, smolovité (smolnaté). Vetve preslenovité. Ihlice tenké, šedozelené. Dve a dve v jednej pošve. Kol kolom vetví. Máj kvitnúť. Šišky. — 3. Roviny, vrchy, lesy. Piesčiny (piesočná pôda, piesky). — 5. Stavivo, stolár. Palivo. Smola. Lúč. Terpetinový olej, kolomaz, kopt (sadze). Kúpele z ihlíc borových.

460. úl. **Železo.**

(Rod.) Kov, 7—8 raz ťažší než voda. — (Dobývanie a druhy.) Zem. Ruda železná. Haviar. Tĺcť rudu. Hutnia pec (maša), topiť. Surovina. Liatina. Kujné železo. Tamto tvrdé, krehké; toto tuhé, táhle. Kovať.

Oceľ. Dorábanie ocele. Oceľ pružná. — (Užitok.) Remeselníci, ktorí zrábajú železo. Nástroje. Náradia. Do formy liať. Hrnce, pece atď. Nevyhnutnosť železa. Ľahko hrdzaveť. Olejovou barvou zalíčiť.

461. úl. **Karpáty.**

Kde sa začínajú? kde sa končia? Jakým smerom sa ťahajú? Od ktorých krajín oddeľujú královstvo uhorské?

Na ktorú stranu padá svah? Ktoré rieky stekajú s Karpátov? Jaký beh najviacej majú tieto? Ktorá veľrieka prijíma jich? Ktoré priesmyky vedú pres Karpáty? Do ktorej krajiny vedie ktorý? Cez ktorý priesmyk ide železnica? Cez ktorý tečie rieka?

Ktoré sú najvyššie končiare Karpátov?

Ktoré rastliny daria sa na Karpátoch? Na ktorom pohorí roste mnoho vína? Čo trímajú útroby Karpátov? V ktorých obciach provodzujú baníctvo? Kde sa nachádza mnoho zlata, železa, kamenného uhlia, soli? Cez ktoré stolice ťahajú sa Karpáty?

462. úl. **Dolniaky** (dolňouhorská nížina).

Najväčšia čiastka neprehľadná step. Nedostatok vody. Riedko pastiersky obyvatelia. Nepočetné čriedy a stáda hoviad, oviec, koňov a sviň. Domov *csikósa.* Na rýchlom koni nekonečnú diaľku preletovať. Povetrie ustatému pocestnému vrchy, mestá, hory, vody pred oči kúzliť (vodomar, fata morgana). Blížej príjsť, zmiznúť. Kraj pustý a smutný.

Jedna čiastka dostatočné vodstvo. Usilovné obyvateľstvo. Pôda veľmi úrodná. Žito, kukurica, tabák, ovocie, víno. Meno ražnej komory Uhorska.

Lesov málo. Obydlie z hliny. Palivo hnoj, slama. Rieky lenivé od piesku. Mnoho ramien. Močiare. Celá nížina kedysi more. Vrstvy soli. Mušle lebo lastury.

463. úloha. **Osudy vianočného stromčoka.** (Ním samým vyprávané). *Úvod.* Vianoční stromčok v kúte dvora. Pri ňom sediaci vrabci. — *Život v lese.* Milokrásne miestečko. Kamaráti. Zvláštne radosti (spev vtáctva, zajačok, myši lesnie, veverička, ticho lesnie, lov atď. *Únos z lesa.* Sňahové decembrové ráno, rubači a horári, priekupci. Vozba do mesta. — *Meškanie na*

*mieste odpredaju.* Postavenie s druhami, malý les, prezieranie od kupcov, odnesenie. — *V dome.* Skovanie. Krášlenie. Štedrý večer. Slávnostnia svetlica. Slávnosť. Radosť detí. Odstavenie na bok po slávnosti. Vyhodenie na dvor. *Konec.*

464. úl. **Noc.** *Úkazy pri nastávaní.* Mrkanie, zotmievalo sa, tma, hviezdy a mesiac, vetor, sovy a cvrčky. — *Úkazy v nočniu dobu.* Ticho v dedine a meste, dochádzanie zameškavších sa pocestných, hlásnik a stráž, prikrádajúci sa zlodej. — *Prechod k ránu.* Hlas kohúta, hluk zobúdzajúcich sa zvierat, ranné povetrie, rozptýlenie mhiel, svitanie.

465. úl. **Letní večer.** Ubývanie horúčosti. Tráva. Listy. Vtáci. Povetrie. Okriata. — Zapádanie slnka. Poslednie lúče slnečné. Vrchy. Obzor. Zore. Bľadnutie. Mrkanie. — Znenie večernieho zvonka. Navracanie sa domov z poľa. — Nastávanie tmy. Mesiac, tichosť. — Odpočívanie ľudí. Ochrana božská.

466. úl. **Búrka.** *Úkazy pred búrkou.* Povetrie, byliny, zvery, ľudia, premeny na nebi, podoby mračien. — *Po čas búrky.* Víchor a jeho účinky na prachu, stromoch, vodách. Tesklivosť, skovávanie sa ľudí a zverov, prímrak, vzdialené hrmenie, blesky, blíženie sa búrky, uderenie, leja dážďu. — *Po búrke.* Rozdelenie mračien, dúha, spev vtáctva, let hmyzu, veselý pocestný, chvála okriatej prírody.

467. úl. **Jasenná prechádzka.** *Úvod.* Septembrové odpoludnia. Barvitosť neba. Letnie teplo. Povetrie. Rozhľad do diaľky. — *Cesta cez lúky:* otava zkosená, pasúce sa stáda, bodrí pasáci. — *Vedľa lúk:* role so strniskom. Lietajúce babské leto (pavučiny). Vybieranie zemiakov. Pripravovanie role pod oziminu. — *Za roľami:* vinohrad s búdkou. Zamestnanie vincúra. — *Návšteva v štepnici a ovocnej zahrade.* Ovocím obťažené stromy. Obieranie. — *Vedľa ovocnice:* kvetnica s jasennými kvety. — *Zpiatočná cesta:* Listnatá hora. Barvitosť lísťa. Posledni lesní speváci. — *Na kraji lesa:* Myslivec. Lov na jarabice a zajacov. — *Príchod domov.* — *Myšlienky na približujúcu sa zimu.*

## d. Listy.

Vysokoctený Pane Lekáru!

Z naloženia svojej milej matky, ktorá skrze mnohé a dôležité domáce zamestnanie nemôže písať, sdeľujem Vám, že prešlej noci moja najmladšia sestra na chytro velice onemocnela. Ona žaluje sa na tuhé hlavy bolenie, obzvlášte na silné tlačenie v hrdle. I mnoho horúčosti sa zdá mať, poneváč často piť pýta. Sme vo veľkom strachu a prosíme Vás, nás čo najskorej navštiviť.

S najväčšou úctou zostávam

Váš

úplne oddaný

Pudmerice, dňa 2. januara 1890. Bohuslav Zelenský.

468. úl. Odpíš ten list z hlavy!

469. úl. Móric pre nemoc nemohol ísť do školy a počul, že p. učiteľ v slohovej hodine o sriadení listov atď. vyprával. Výraz poľutovania, pri tejto hodine nebyť byť pritomným. Prosba, jemu o listoch počuté sdeliť.

470. úl. *Odpoveď:* Výraz poľutovania nad jeho nemocou a spolu radosti, jeho prosbu mu môcť vyplniť. Účel listu, čiastky listu (oslovenie, osnova, zavierka, miesto a čas, podpis). Zovňajšok (písmo, rozdelenie priestoru, složenie), obálka, adressa. Želanie skorého uzdravenia.

471. úl. *List na lekára.* Sdelenie (upovedomenie), že sa stav nemocného zhoršil. Známky zhoršenia. Prosba o skorú návštevu.

472. úl. *Syn opisuje v liste prvé vezenie sa po železnici.* Železničná stanica, život a ruch tamže, čakalňa, vymieňanie lístkov, príchod vlaku, rušeň, vozne, konduktori (sprievodníci). Vstupovanie a sostupovanie cestujúcich, zvonenie, pískanie, odchod vlaku, rýchlosť vozby.

473. úl. *Syn prosí svojich rodičov o dovolenie ku dlhšiemu pobytu u strýčka.* K návšteve určený čas skoro vyprší. Dôvody pre ďalšie sdržanie sa: čas veľmi krásny, strýčko a tetička si prajú dlhšie zostatie, blízkosť nejakej slávnosti. Prosba, ešte 14 dní môcť zostať. Sľub, zameškané chceť dohoniť.

474. úl. *Priateľ opisuje v liste požiar* (oheň). Povstanie ohňa. Šírenie sa. Pustošenie. Pokusy zachrá-

nenia a hasenia. Hasičský spolok. Ďalšie zrastanie ohňa. Konečné pretrhnutie a ovládanie ohňa. Pohľad na pohorenisko.

475. úl. *Upovedomenie sestry, ktorá odcestovala, o onemocnení matky.* Zprávy o nemoci (od kedy? na jakú nemoc?); — opatrovanie matky; — dôvody, prečo prítomnosť sestry je potrebná: písateľka nemôže už ďalej školu zameškávať, není v stave, domácnosť v poriadku udržovať. — Prosba o skorý návrat.

476. úl. *Prosba na priateľku o obstaranie ružového keru.* Poukázanie na predošlé priateľské služby — dôvod prosby: deň narodzenia matkinho, na mieste žiadon zahradník — osvedčenie, ku vzájomným službám byť ochotnou.

477. úl. *Odpoveď.* Vyvedenie naloženia (kedy? u koho?) — pripojená zasielka ružového kru — želanie, aby sa ľúbil — dobropranie pre matku priateľky.

478. *Syn praje rodičom k novému roku.* Syn pripomína rodičom všetky dobrodenia a lásku, jakou po celý život takmer je zasypávaný, začo není v stave nikdy sa odmeniť. Chce sa ale modlitbou odmeniť, aby Boh rodičov jeho k radosti celej rodiny ešte dlho v blahom žití zachoval, a sľubuje, že sa usilovať bude, aby sa vzorným chovaním všetkých tých darov hodným stal. Ku koncu prosí, aby mu rodičia lásku svoju i v tomto roku zachovali.

## e. Listy jednacie.

479. úl. Odpíšte! **Náveštie!**

Na ceste z Trenčína do Nového mesta ztratil sa včera odpoludňa veľký hodbávny ručník, červenej barvy. Poctivý nálezca sa prosí, žeby tenže ručník u mestského kapitánskeho úradu v Trenčíne pri obdržaní primeranej odmeny láskave odovzdať si nesťažoval.

480. úl. Napíšte oznámenie (náveštie, ohlas, oznam) o ztratení tobolky s 10-zlatovou bankovkou. Poznamenajte výšku nálezného. Odovzdať sa má u rychtára obce N. N.

481. úl. Ztratil sa pečatný prsteň. Znaky rozoznávacie.

## Účet

pre pána lekárnika Michala Strnádku tu
od Jana Kopýtka, obuvníka.

| 1890. | | zl. | kr. |
|---|---|---|---|
| 7. januára | pár nových čižiem spravil | 13 | 20 |
| 14. „ | pár topánok podrazil | 1 | 70 |
| 18. februara | pár pantoflí popravil | — | 35 |
| 15. marca | pár čižiem podšil | 5 | 80 |
| 1. apríla | pár papúč zhotovil | 4 | — |
| | súčet | 25 | 05 |

Košice, dňa 1. aprila 1890.
S poďakovaním obdržal 25 zl. 5 kr. r. č.
Ján Kopýtko.

482. úl. Odpíš ten účet!

483. úl. Sprav dľa toho vzoru a) účet krajčírsky, b) stolársky, c) zámočnícky, d) kováčsky a pozoruj pri tom zvlášte na meno, titul a bydlisko prijímateľa, meno, stav a bydlisko písateľa, čas vyhotovenia, výška a pomenovanie jednotlivých položiek.

## Kvitancia.

Dvacať zlatých a 50 kr. mi riadne vyplatil pán kupec Jozef Šťastný v Miškovci za odvedené stolárske práce, čo týmto s poďakovaním uznávam.

Onod, dňa 28. mája 1890. Vojtech Čerešňa,
stolársky majster.

484. úl. Napíš tú kvitanciu z hlavy!

485. úl. Premeň tú kvit. a začni takto: a) Niže-podpísaný potvrdzujem týmto, že atď. b) Že mi pán kupec atď.

486. úl. Kvitancia na zaplatené prenájomné. Meno prenájomníka — súčet prenájomný — čas, na ktorý sa platí — potvrdenie prijatia — podpis — datum.

487. úl. Kvitancia na vyplatené 6% jednoročné úroky vo výške 66 zlatých.

## Službobné vysvedčenie.

Preukázateľ tohto, Juro Oharek z Topolčian v Nitr. stolici, slúžil u mňa od nového roku 1887 do dneška za paholka, a dokázal sa za ten čas verným a statočným, poslušným a usilovným, čo sa týmto dľa pravdy dosvedčuje.

Prievidza, dňa 5. apríla 1890. Štefan Žitný, hospodár.

488. úl. Napíš to vysvedčenie z hlavy!

489. úl. Premeň to vysvedčenie, takto začínajúc: a) Dosvedčujem týmto, že atď. b) Že Juro Oharek atď.

490. úl. Vystav vysvedčenie a) služke pri deťoch, b) kočišovi atď. Daj pozor pri tom na tieto čiastky: meno a rodisko sluhu, čas trvania služby, jakovosť služby, spôsob držania sa, bydlo a meno písateľa.

## Účet v domácnosti.

o mesačných príjmoch a výdavkoch.

| September 1890. | | Príjmy. | | Výdavky. | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. | Platy paholkovi a dievke | | | 9 | 60 |
| 2. | 10 kilo masla à 1 zl. 20 kr. | 12 | — | | |
| 3. | 5 mechov zemiakov à 1 zl. | 5 | — | | |
| 4. | 3 kilo cukru à 60 kr. | | | 1 | 80 |
| 4. | 1 kilo kávy | | | 1 | 90 |
| 5. | Sviňu predal | 38 | 70 | | |
| 5. | 2 kilo mäsa à 56 kr. | | | 1 | 12 |

491. úl. Veď tento účet cez celý mesiac ďalej ale tak, aby výdavky neprevyšovaly príjmy. Koncom mesiaca zavri ten účet, t. j. odčítaj výdavky od príjmov, abys videl, koľko peňazí po zapravení výdavkov zvyšuje!

## List prijímací.

Že mi dnes posol Ján Verný jednu bednu so šatmi cieľom odovzdania študentovi Antonovi Múdremu oddal, týmto soznávam.

Baňská Bystrica, dňa 1. sept. 1889. Jozef Istý, hostinský.

492. úl. Odpíš z hlavy!

493. úl. Vyhotov prijímací list na 50 zl. úrokov, ktoré ty v neprítomnosti svôjho otca pre neho si prijal.

### Dlžný úpis.

Ja nižepodpísaný soznávam, že mi pán statkár Fraňo Bohatý v Žiline dnešnieho dňa istinu 450 zl. — píšem štyri sto pätdesiat zlatých r. č. — na 5 proc. úroky požičal. Sľubujem mu tento súčet i s úrokami za jedon rok vrátiť.

Turč. Sv. Martin, dňa 1. dec. 1890.

Jakub Malý,
stolársky majster.

494. úl. Odpíšte ten dlžný úpis z hlavy!

495. úl. Soznaj v dlžnom úpise, že ti nekto 120 zl. r. č. na 4 proc. úroky na 6 mesiacov požičal.

496. úl. Istý pekársky majster kúpil u statkára za 480 zlatých pšenice (žita), soznáva to v dlžnom úpise a sľubuje platenie za 9 mesiacov a dotiaľ 4 a pôl proc. úrokovanie.

### Kúpna smluva.

Medzi pánom Jozefom Vlčkom a p. Jakubom Slaným v Bytči uzavrená je dnešnieho dňa táto smluva:

1. Pán Jozef Vlček predáva vlastný svôj dom čís. 26. v považskej ulici p. Jakubovi Slanému za uhovorenú cenu 2000 zl. t. j. dve tisíc zlatých rak. č.

2. Po podpísaní kúpnej smluvy vyplatí sa hneď celá kúpna cena.

3. Od dňa kúpy prejíma kupujúci všetky bremená jako i práva s touto nemovitosťou spojené, i má právo dať sebe predmet kúpy na svoje meno právom vlastnosti pozemnoknižne prepísať.

Na dôkaz toho podpisy oboch stránok, jako i dvoch požiadaných pp. svedkov.

V Bytči, dňa 1. oktobra 1891.

J. B. svedok. Jozef Vlček, predavač.
A. M. svedok. Jakub Slaný, kupec.

497. úl. Odpíš túto smluvu raz z knižky a raz z hlavy?

498. úl. Kúpna smluva na dom so zahradou a tri hektare rôľ. Kúpna cena je 4000 zl. a platenie hneď hotovými.

499. úl. Ján Vŕba predáva vinohrad v Pezinku ležiaci za kúpnu cenu 1300 zl. r. č. Štefanovi Kovačovskému. 300 zl. složí sa hneď po uzavretí smluvy, 500 zl. o jeden rok a ostatok až o dva roky.

500. úl. Napíš túto nájomnú smluvu: J. Vysoký, majiteľ domu č. 88. v Modre, dáva tenže dom do prenájmu Ľud. Rudnickému za ročitých 115 zl. Výpoveď štvrťročne. Rudnický musí dom v tom stave odovzdať, v jakom ho prejal.

*Poznam.* Kto obšírnejší návod ku vyhotoveniu rozličného druhu listov a iných písomností potrebuje, tomu odporúčam dôkladný spis: „**Listár pre dom a školu.** Sostavil Jozef Smetana.“ Po sníženej cene (tuho viazaný s prílohou za 80 kr., v papieri za 60 kr.) k dostaniu u dedičov Joz. Škarnicla v Uh. Skalici.



Tabulka A.

# Skloňovanie prídavných mien.

| | Pád | Jednotné číslo | | | Množné číslo |
|---|---|---|---|---|---|
| | | mužský rod | ženský rod | stredný rod | všetky tri rody |
| I. vzor tvrdé | 1 | dobr-ý | dobr-á | dobr-é | dobr-é, (í) |
| | 2 | dobr-ého | dobr-ej | dobr-ého | dobr-ých |
| | 3 | dobr-ému | dobr-ej | dobr-ému | dobr-ým |
| | 4 | dobr-ý, (ého) | dobr-ú | dobr-é | dobr-é, (ých) |
| | 5 | dobr-ý | dobr-á | dobr-é | dobr-é, (i) |
| | 6 | dobr-om | dobr-ej | dobr-om | dobr-ých |
| | 7 | dobr-ým | dobr-ou | dobr-ým | dobr-ými, ýma |
| II. vzor mäkké | 1 | bož-í | bož-ia | bož-ie | bož-ie, (í) |
| | 2 | bož-ieho | bož-ej | bož-ieho | bož-ích |
| | 3 | bež-iemu | bož-ej | bož-iemu | bož-ím |
| | 4 | bož-í, (ieho) | bož-iu | bož-ie | bož-ie, (ích) |
| | 5 | bož-í | bož-ia | bož-ie | bož-ie, (í) |
| | 6 | bož-om | bož-ej | bož-om | bož-ích |
| | 7 | bož-ím | bož-ou | bož-ím | bož-ími, íma |
| III. vzor prisvojo-vacie | 1 | syn-ov | syn-ova | syn-ovo | syn-ove, (ovi) |
| | 2 | syn-ovho | syn-ovej | syn-ovho | syn-ovych |
| | 3 | syn-omu | syn-ovej | syn-ovmu | syn-ovym |
| | 4 | syn-ov, (ovho) | syn-ovu | syn-ovo | syn-ove, (ovych) |
| | 5 | syn-ov | syn-ova | syn-ovo | syn-ove, (ovi) |
| | 6 | syn-ovom | syn-ovej | syn-ovom | syn-ovych |
| | 7 | syn-ovym | syn-ovou | syn-ovym | syn-ovymi,ovyma |

Poznam. V závorke sa nachádzajúce koncovky vzťahujú sa na osoby mužské.

Tab. **B.**

# Skloňovanie zámen.

## 1. osobných.

| Pády | Jednotné číslo | | | | | Množné číslo | | | | | Zvratné |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 1. osoba | 2. osoba | 3. osoba mužský rod | 3. osoba ženský rod | 3. osoba stredný rod | 1. osoba | 2. osoba | 3. osoba mužský | 3. osoba ženský rod | 3. osoba stredný | |
| 1 | ja | ty | on | ona | ono | my | vy | oni | ony | ony | — |
| 2 | mňa, ma | teba, ťa | jeho | jej | jeho | nás | vás | | jich, ích | | seba, sa |
| 3 | mne, mi | tebe, ti | jemu, mu | jej | jemu, mu | nám | vám | | jim, ím | | sebe, si |
| 4 | mňa, ma | tebe, ťa | jeho, ho | ju, hu | jeho, ho | nás | vás | | jich, ích | | seba, sa |
| 5 | ja | ty | on | ona | ono | my | vy | oni | ony | ony | — |
| 6 | mne | tebe | ňom | nej | ňom | nás | vás | | nich | | sebe |
| 7 | mnou | tebou | ním | ňou | ním | nami, a | vami, a | | nimi, a | | sebou |

## 2. privlastňovacích. | 3. ukazovacích. | 4. opytovacích.

| Pády | 2. Jednotný počet mužsk. r. | 2. Jednotný počet žensk. r. | 2. Jednotný počet stredn. r. | 2. Množ. poč. všetky 3 rody | 3. Jednotný počet mužsk. r. | 3. Jednotný počet žens. r. | 3. Jednotný počet stred. r. | 3. Množný počet všetky 3 rody | 4. V oboch číslach o osobách | 4. V oboch číslach o vecách |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1 | môj | moj-a | moj-e | moj-e, (í) | ten | tá | to | ty, tie, (tí) | kto | čo |
| 2 | moj-eho | moj-ej | moj-eho | moj-ich | toho | tej | toho | tých | koho | čoho |
| 3 | moj-emu | moj-ej | moj-emu | moj-im | tomu | tej | tomu | tým | komu | čomu |
| 4 | môj, (eho) | moj-u | moj-e | moj-e (ich) | ten, (toho) | tú | to | ty, tie, (tých) | koho | čo |
| 5 | môj | moj-a | moj-e | moj-e, (i) | ten | tá | to | ty, tie, (tí) | kto | čo |
| 6 | moj-om | moj-ej | moj-om | moj-ich | tom | tej | tom | tých | kom | čom |
| 7 | moj-ím | moj-ou | moj-ím | moj-imi, a | tým | tou | tým | tými, a | kým | čím |

Koncovky v závorke vzťahujú sa na osoby mužské. Tiež tak idú: tvôj, svôj, náš, váš. Jeho, jej; jejich, jich, ích sa neskloňujú.

Koncovky v závorke vzťahujú sa na osoby mužské.

V 2. a 3. páde tiež čeho, čemu.

Tab. C.

# Skloňovanie čísloviek.

| Pády | Jednotný počeť | | | Množný počeť | Množný počeť | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | mužsk. r, | žensk. r. | stred. r. | všetky 3 rody | Všetky tri rody | | | |
| 1 | jeden | jedna | jedno | jedny, e, (i) | dva, dve (dvaja, dvá) | tri, (traja, trá) | štyri, (štyria) | piati |
| 2 | jednoho | jednej | jednoho | jedných | dvoch | troch | štyroch | piatich |
| 3 | jednomu | jednej | jednomu | jedným | dvom | trom | štyrom | piatim |
| 4 | jeden, (oho) | jednu | jedno | jedny, e, (ých) | dva, dve (dvoch) | tri, (troch) | štyri, (och) | piatich |
| 5 | jeden | jedna | jedno | jedny, e, (i) | dva, dve (dvaja, dvá) | tri, (traja, trá) | štyri (štyria) | piati |
| 6 | jednom | jednej | jednom | jedných | dvoch | troch | štyroch | piatich |
| 7 | jedným | jednou | jedným | jednými | dvoma | tromi | štyrmi | piatimi |

Koncovky v závorke vzťahujú sa na *osoby mužské.*

Koncovky a slová v závorkách vzťahujú sa na *osoby mužské*; *dva* v 1. a 4. páde na *mužské neosobné*. Tak jako *dva*, *dve* skloňuje sa *oba*, *obe*.

Tab. D.

# Skloňovanie podstatných mien.

| Pády | | Mužský rod | | | | Ženský rod | | | Stredný rod | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | tvrdé | | mäkké | | | | | | | | | |
| | | životné | neživotné | životné | neživotné | | | | | | | | |
| Jednotný počet | 1 | chlap | dub | muž | meč | ryba | duša | zem | slovo | pole | umenie | semä | kurča |
| | 2 | chlapa | dubu | muža | meča | ryby | duše | zeme, i | slova | poľa | umenia | semeňa | kurčaťa |
| | 3 | chlapovi, u | dub | mužovi, u | meču | rybe | duši | zemi | slovu | poľu | umeniu | semeňu | kurčaťu |
| | 4 | chlapa | dubu | muža | meč | rybu | dušu | zem | slovo | pole | umenie | semä | kurča |
| | 5 | chlape | dube | mužu, i | meču, i | rybo | dušo | zem | slovo | pole | umenie | semä | kurča |
| | 6 | chlapovi, u | dube, u | mužovi, u | meči | rybe | duši | zemi | slove | poli | umení | semeni | kurčati |
| | 7 | chlapom | dubom | mužom | mečom | rybou | dušou | zemou | slovom | poľom | umením | semeňom | kurčaťom |
| Množný počet | 1 | chlapi, ovia | duby | muži, ovia, ia | meče | ryby | duše | zeme, i | slová | polia | umenia | semená | kurčatá |
| | 2 | chlapov | dubov | mužov | mečov | rýb | duší | zemí | slov | polí | umení | semien | kurčiat |
| | 3 | chlapom | dubom | mužom | mečom | rybám | dušiam | zemam | slovám | poliam | umeniam | semenám | kurčatám |
| | 4 | chlapov | duby | mužov | meče | ryby | duše | zeme, i | slová | polia | umenia | semená | kurčatá |
| | 5 | chlapi | duby | muži, ovia, ia | meče | ryby | duše | zeme, i | slová | polia | umenia | semená | kurčatá |
| | 6 | chlapoch, iech | duboch iech | mužoch, iech | mečoch, iech | rybách | dušiach | zemach | slovách | poliach | umeniach | semenách | kurčatách |
| | 7 | chlapy, ami, mi | duby, ami, mi | muži, ami, mi | meči, ami, mi | rybami, mi | dušami | zemami | slovy, mi, ami | poli, 'mi, 'ami | umeniami | semeny, enami | kurčaty atami |
| .ová k cvičeniu vskloňovant | | pán, sused, švagor, brat, had, páv, cap | dom, rok snop, plot, prst, pluh, roh, počet | priateľ, tovaryš, zat, sudca, vodca, ochranca, spasiteľ | mesiac, samec, kľúč, kôš, kúpeľ, mozoľ | brada, hana, stryga, stena, noha, hlava, matka, vidly, vážky | hrča, ruža, kaša, vôňa, núdza, vôľa, nožnice, hromnice | krev, obrv, daň, dlaň, posteľ, nádej, stráž; loď, pamäť, milosť, soľ, myseľ, kosť | brucho, pero, mäso, delo, olovo, zlato, vráta, ústa, krosná | more, srdce, vajce, ohnište, líce, oje, nebe, plece, strnište | tušenie, videnie, prestydnutie, povetrie, zbožie, uhlie | temä, bremä, vemä, ramä, plemä | jahňa, chlapča, holúbä, dievča, kura, morča |

# Tab. E. Časovanie pomocného slovesa: byť.

## I. Ukazovací spôsob.

### Prítomný čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. som, 2. si, 3. je, jest | 1. sme, 2. ste, 3. sú |

### Minulý čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. bol, a, o som | 1. boli (y) sme |
| 2. bol, a, o si | 2. boli (y) ste |
| 3. bol, a, o — | 3. boli (y) — |

### Dávno dokonaný čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. bol, a, o som bol, a, o | 1. boli (y) sme boli (y) |
| 2. bol, a, o si bol, a, o | 2. boli (y) ste boli (y) |
| 3. bol, a, o — bol, a, o | 3. boli (y) — boli (y) |

### Budúci čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. budem, 2. budeš, 3. bude | 1. budeme, 2. budete, 3. budú |

## II. Žiadací spôsob.

### Nedokonaný čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. bol, a, o by som (bych) | 1. boli (y) by sme |
| 2. bol, a, o by si (bys) | 2. boli (y) by ste |
| 3. bol, a, o by — (by) | 3. boli (y) by — |

### Dávno dokonaný čas.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1. bol, a, o by som bol, a, o | 1. boli (y) by sme boli (y) |
| 2. bol, a, o by si bol, a, o | 2. boli (y) by ste boli (y) |
| 3. bol, a, o by — bol, a, o | 3. boli (y) by — boli (y) |

## III. Rozkazovací spôsob.

| Jedn. poč. | Množ. poč. |
|---|---|
| 1.—2. buď! 3. nech je (nech bude)! | 1. buďme! 2. buďte! 3. nech sú (nech budú)! |

## IV. Neurčitý spôsob: byť.

## V. Prechodník.

| m. žens. str. | | m. žens. str. |
|---|---|---|
| [sa, súc] | a) prítomného času. | [súce] |
| [byv, byvši] | b) min. času. | [byvše] |
| [buda, budúc] | c) budúc. času. | [budúce] |

## VI. Účastie.

| | | |
|---|---|---|
| súci, a, e | a) prítomného času. | súci (e), e, e |
| bol, a, o | b) minul. času. I. | boli (y), y, y |
| [byvší, ia, ie] | c) minul. času. II. | [byvší (ie), ie, ie] |
| budúci, a, e | d) budúc. času. | budúci (e), e, e. |

## VII. Slovesné podstatné meno: bytie.

## Tab. F. Časovanie skutočného slovesa: viezť.

### I. Ukazovací spôsob.

Jedn. číslo. **Prítomný čas.** Množné číslo.

1. vez-iem, 2. vez-ieš. 3. vez-ie 1. vez-ieme, 2. vez-iete, 3. vez-ú

**Minulý čas.**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | | 1. | |
| 2. viezol, vezla, o | som / si / — | 2. vezli (y) | sme / ste / — |
| 3. | | 3. | |

**Dávno dokonaný čas.**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | | 1. | |
| 2. bol, a, o | som / si / — viezol, vezla, o | 2. boli (y) | sme / ste / — vezli (y) |
| 3. | | 3. | |

**Budúci čas.**

a) jednoduchý.

1. poveziem, 2. povezieš, 3. povezie 1. povezieme, 2. poveziete, 3. povezú

b) složený.

1. budem, 2. budeš, 3. bude viezť 1. budeme. 2. budete, 3. budú viezť

### II. Žiadací spôsob.

**Nedokonaný čas.**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | bych (by som) | 1. | by sme |
| 2. viezol, vezla, o | bys (by si) | 2. vezli (y) | by ste |
| 3. | by (by) | 3. | by |

**Dávno dokonaný čas.**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | bych (by som) | 1. | by sme |
| 2. bol, a, o | bys (by si) viezol, vezla, o | 2. boli (y) | by ste vezli (y) |
| 3. | by (by) | 3. | by |

### III. Rozkazovací spôsob.

1. — 2. vez! 3. nech vezie! 1. vezme! 2. vezte! 3. nech vezú!

### IV. Neurčitý spôsob: viezť.

### V. Prechodník.

| m. žens. str. | | m. žens. str. |
|---|---|---|
| [veza, vezúc] | a) prítomného času. | [vezúce] |
| [vez. vezši] | b) minulého času. | [vezše] |

### VI. Účastie.

| | | |
|---|---|---|
| vezúci, a, e | a) prítomného času. | vezúci (e), e, e |
| viezol vezla, o | b) činné min. času I. | vezli (y), y, y |
| [vezší, ia, ie] | c) činné min. času II. | [vezší (ie), ie, ie] |
| vezený, á, é | d) trpné min. času. | vezení (é), é, é |

### VII. Slovesné podstatné meno:

vezenie.

Tab. G.

# Prehľad slovesných foriem (podôb).

| forma | neurčitý spôsob | roskazovací spôsob | prítomný čas | prechodník prít. času | účastie činné minulého času | účastie trpné minulého času |
|---|---|---|---|---|---|---|
| I. | 1.bi-ť | bi, bime, bite | bi-jem, ješ, je, jeme, jete, jú | bi-júc | bil, a, o, i (y), y, y | bi-tý, tá, té, tí (é), té, té |
| | 2.viez-ť | vez, vezme, vezte | vez-iem, ieš, ie, ieme iete, ú | vez-úc | viez-ol, vez-la, lo, vez-li (y), ly, ly | vez-ený, á, é, í (é), é, é |
| II. | 3.vi-núť | viň, viňme, viňte | vi-niem, nieš, nie, nieme, niete, nú | vi-núc | vi-nul, a, o, i (y), y, y | vi-nutý, á, é, í (é), é, é |
| | 4.tiah-nuť | tiahni, tiahnime, tiahnite | tiah-nem, neš, ne, neme, nete, nu | tiah-nuc | {tiah-nul, a, o {tiah-ol, la, lo {tiah-nuli (ly), y, y {tiah-li (y), y, y | tiah-nutý, á, é, í (é), é, é |
| III. | 5.bd-ieť | bdej, bdejme, bdejte | bd-iem, ieš, ie, ieme, iete, ejú | bd-ejúc | bd-el, a, o, i (y), y, y | (pre-) bde-ný, á, é, í (é), é, é |
| | 6.hlaď-eť | hlaď, hlaďme, hlaďte | hlaď-ím, íš, í, íme, íte, ia | hľa-diac | hľad-el, a, o, i (y), y, y | (vy-, za-) hľad-ený, á, é, í (é), é, é |
| IV. | 7 čin-iť | čiň, čiňme, čiňte | čin-ím íš, í, íme, íte, ia | čin-iac | čin-il, a, o, i (y), y, y | čin-ený, á, é, í (é), é, é |
| V. | 8.vol-ať | volaj, volajme, volajte | vol-ám, áš, á, áme, áte, ajú | vol-ajúc | vol-al, a, o, (i) y, y, y | vol-aný, á, é, í (é), é, é |
| | 9.maz-ať | maž, mažme, mažte | mať-em, eš, e, eme, ete, ú | maž-úc | maz-al, a, o, i (y), y, y | maz-aný, á, é, í (é), é, é |
| VI. | 10.mil-ovať | miluj, milujme, milujte | mil-ujem, uješ, uje, ujeme, ujete, ujú | mil-ujúc | mil-oval, a, o, i (y), y, y | mil-ovaný, á, é, í (é), é, é |
| pom. slov. | byť | buď, buďme, buďte | som, si, je, sme, ste, sú | súc | bol-a, o, i (y), y, y | (býval)ý, á, é, í (é), é, é |
| nepravidelné sloveso | jesť | jedz, jedzme, jedzte | jem, ješ, jie, jeme, jete, jedia | jed-iac | jed-ol, la, lo, li (y), y, y | (vy-) jed-ený, á, é, í (é), é, é |
| | vedeť | vedz, vedzme, vedzte | viem, vieš, vie, vieme, viete, vedia | ved-iac | ved-el, a, o, i (y), y, y | vedený, á, é, í (é), é, é |
| | ísť | iď, iďme, iďte | idem, ideš, ide, ideme, idete, idú | id-úc | {šiel, šla, šlo {išol, išla, išlo {šli (y), šly, šly {išli (y), išly, išly | id-ený, á, é, í (é), é, é |
| trpná forma | volaný byť | volaný buď, volaní buďme, volaní buďte | volaný, á, é, som, si, je; í, (é), é, é, sme, ste, sú | volaný, á, é, í(é)é,é } súc | nemá. | nemá. |

# Obsah.

J. Gašparík